DE

CONSTITVTIONIBVS APOSTOLICIS,

B. Clemente Romano auctore,

LIBRI OCTO,

Nunc primùm è tenebris eruti, & ad orthodoxam fidem astruendam apprimè utiles.

IO. CAROLO BOVIO, EPISCOPO *Ostunensi interprete.*

EIVSDEM SCHOLIA IN LOCA, QVAE dubitationem aliquam habere uidentur.

Rerum, & verborum memorabilium Index.

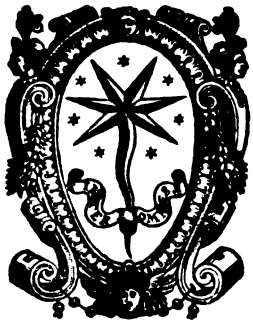

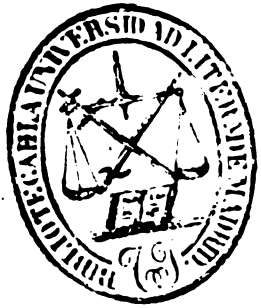

Cum priuilegio summi Pontificis, Cæs. Maiestatis, & Illustrissimi senatus Veneti.

Venetiis, ex Officina Iordani Zileti. M. D. LXIII.

Digitized by Google

IOANNI MORONIO,

S. R. E. Episcopo, Stanislao Hosio, Ludouico Simonetæ, Bernardo Nauagerio Presbyteris Cardinalibus, & sedis Apostolicæ in Concilio Tridentino Legatis,

Ioannes Carolus Bouius

Episcopus Ostunensis. S. P. D.

CVM tenuitatem meam non ignorarem, nunquam adhibui diligentiam, vt quæ in optimarum artium studijs mediocri exercitatione versatus, comprehendissem, atq; annotassem, ea extra priuatos parietes educta, in notitiam aliorum peruulgarem. Quòd si in omni ratione ac cursu studiorum meorum faciendum mihi vnquam fuit, certè seruandum maximè erat hoc tempore, atq; eo loco, in quo congregatis magna frequentia excellentibus ingenijs,

Digitized by Google

nijs, exquisitaq; doctrina viris, amplissimum Orbis Christiani theatrum haberemus. Quid enim ego in tanto hominum eruditissimorum cœtu excogitare possem, vel tam nouum, quod illorum singularem in omni uarietate literarum scientiam fugeret, vel tàm accuratum, quod non eorum iudicio leue & contemnendum videretur.? Sed tamen hoc consilium sequenti mihi, et vehementer probanti, occasio quædam oblata perpetuum meum illud silentium præcidit, & me ab hac periclitatione ingenij remotum, quasi in arenam prodire coegit. nam cum nuper in Clementis Romani libros incidissem, quibus ille descriptam ab Apostolis Ecclesiæ formam, & omnem rerum sacrarum rationem accuratè est complexus, primùm (quod est meum antiquitatum ecclesiasticarum studium) auidè legi, deinde, vt quæ legeram, atque in ijs obseruaueram, memoriæ firmius hærerent,

Digitized by Google

rerent, cœpi insigniores ex ijs sententias in latinum sermonem conuertere. tùm recitata à nonnullis in conuentu Patrum ex Clementis libris verba, valdè ad id, quod tunc agebatur, apta, prima indicia fuerunt, quibus abditi iam pridem ij libri, & à paucis cogniti, hominibus pijs, & rerum diuinarum studiosis proderentur. Deinde cùm prolatis alijs ex ijs testimonijs, sermonibusq; illorum, qui eorum auctore delectabantur, celebrius iam fieret Clementis nomen, institi vehementius, & ad integram, atq; absolutam totius operis interpretationem me contuli. In quo labore, alijs studiorum meorum occupationibus impeditus, fortasse non perseueraſſem, nisi multis sermonibus cum viris grauissimis ea de re habitis, ijs quasi præsidibus fidem meam obstrinxissem. Verti igitur, et (quantum mea vires tulerunt) dedi operam, vt Clemens à tenebris, atque obliuione hominum

Digitized by Google

num vindicatus, in Ecclesia luce, et virorum religiosorum manibus versaretur. Cumq; mecum cogitarem, cui nam eum commendarem, & ipsius quasi patrocinium deferrem, vos mihi potissimùm occurristis, quorum nomini dicatus Clemens, in hanc Ecclesiæ celebritatem prodiret. Nam si mihi in eo præstantis alicuius viri auctoritas quærenda fuit, profectò vos cùm dignitate vestra, tùm eius personæ, quam hìc sustinetis, munere, principem in Ecclesia locum obtinetis. Si cui honorem habere velim, hæc ipsa sanctissima munera, quibus præestis, faciunt, vt vos ante alios, omnium studijs colendos atque obseruandos intelligam. Quòd si illud spectare debemus, vt ea potissimùm munera mittamus, quæ illorum, ad quos mittuntur, studio atque instituto conueniant, èn sanctissimi atque amplissimi Legati trado vobis exemplum, ad cuius similitudinem, eam,

Digitized by Google

eam, quam formãdam ſuſcepiſtis figuram, fingere atque expolire poſſitis. Nulla per hos dies quæſtio propoſita eſt, nulla à patribus paulò grauior deliberatio habita, quam non ijs libris enucleatè expoſitam ac declaratam videamus. Quæ vos de reſtituenda veteri diſciplina cura cogitatioq́ ſollicitat, eam nulla alia ratione adiuuari poſſe arbitror, quàm ope eorum librorum, qui cum Eccleſia nati, pietatem maiorum nobis conſignatam teſtatamq́ commendant. Quare accipite huius meæ lucubrationis munuſculum, quod à mea exiguitate profectum, ſpero vobis, & omnibus ijs, qui religionis pietatisq́ ſtudio ducuntur, non iniucundum futurum.

Digitized by Google

IO. CAROLI BOVII
EPISCOPI OSTVNENSIS
IN CLEMENTIS LIBROS

PRAEFATIO.

ANTEQVAM Clementem latinè loquentem audiamus, libet præfari quædam, quæ non aliena à propoſiti muneris ratione uidebuntur. Tractabo autem Prolegomena illa, quæ Philoſophi in principiis librorum quærere conſueuerunt: ea uerò (quantum ad præſens inſtitutum attinet) ſunt ſeptem, ſcopus, utilitas, an ſit legitimus liber, inſcriptio, numerus librorum auctoris, partitio horum librorum in capita, ordo lectionis, methodus. Primùm ergo uideamus ſcopum, hoc eſt qui'nam ſit finis propoſitus ſcriptori, ad quem omnis diſputatio ſit referenda.

LEGISLATOR noſter, & Eccleſiæ fundator CHRISTVS, ordiens propagandæ religionis initium, eas nobis credendi, atque uiuendi leges dedit, quæ uniuerſam fidei ſummam, rationem ſacramentorum, ac uitæ degendæ præcepta continerent. Haud facilè autem Dei cultus amplificari, neque pietas coli potuiſſet, niſi mandata, quæ de huiuſmodi rebus uniuerſa quadam ratione, & generatim tradita fuerant, in certos ac proprios modos eſſent diſtributa. uidemus enim in omni optimè conſtituta ciuitate, eum morem diſciplinamque haberi, ut legum deſcriptione definita ſint ſingula rerum agendarum munera, qua tàm ii, qui aliis præſunt, quàm qui eorum poteſtati obediunt, intelligant, quantum ſibi impoſitum ſit muneris, quo loco, quo tempore, qua ratione ac modo unumquodque ſit agendum. Huiuſmodi autem diſpoſitionem

Digitized by Google

atq; moderationem rerum Saluator noſter mandauit Apoſtolis, quorum conſilio & legibus, inſtitutam à ſe Eccleſiam, regendam atque tuendam commiſit. Cùm enim Dominus ſe ita Apoſtolos miſiſſe affirmet, quemadmodum ipſe à Patrè miſſus fuiſſet, conſtet autem eum (ut alia ipſius œconomiæ munera prætermittantur) à Patre miſſum, ut legislatoris, moderatoris, Epiſcopi munere fungeretur; neceſſe eſt Apoſtolos eorum munerum poteſtatem obtinuiſſe à Domino, qua ad gubernationem Eccleſiæ, & ad reliquam inſtituti operis ſubſtructionem abſoluendam uterentur. quibus etiam cum dixit, Qui uos audit, me audit, & qui uos ſpernit, me ſpernit; ſignificauit Apoſtolicarum præceptionum auctoritatem perinde futuram, atque ſi ipſius mandatis obtemperantes, ad illas ſeruandas compelleremur. Hac igitur auctoritate prædíti Apoſtoli, ut diuinum cultum conſtituerent, & Euangelicas leges ſtabilirent, poſt Domini aſcenſionem, fidelium cœtu in ordines diſtributo, ſingulis ordinibus officia, & propriam uiuendi normam dederunt; ſacra, ceremonias, preces, ieiunia, ritus, ſolennia omnia inſtituerunt; fidem, hoc eſt credendi legem, pro ratione temporum explicauerunt. Hæc uerò omnia Apoſtoli in Eccleſiis, in quibus Euangelium nunciauerant, uoce ac uerbis tradiderunt. Quanquàm aliqua etiam epiſtolis præceperunt, quæ non ita multa ſunt, *Cætera enim (inquit Apoſtolis) cum uenero diſponam.* Et alio in loco, *Tenete traditiones, quas accepiſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam.* Has igitur traditiones, quæ nullis literarum monumentis ab Apoſtolis commendatæ ſunt, ſed ſermone, & non ſcripta inſtitutione ad Eccleſias peruenerunt, collegit in unum Clemens Pauli familiaris ac comes, atque iis octo libris digeſſit: ut uerè affirmare poſsimus, propoſitum eſſe Clementi, diſpoſitum DEI cultum, ritus ſacrorum, ceremonias, obſeruationes, ordines, ſtatum Eccleſiæ, & præcepta ad eum pertinentia, iis libris complecti. atque is quidem eſt horum librorum ſcopus.

Venio

Digitized by Google

VENIO ad utilitatem, quam puto esse tantam, ut credam hos libros diuinitus nobis oblatos hoc tempore, quo oppugnatur legum Ecclesiasticarum auctoritas, in dubium ueniunt Apostolicæ traditiones, labefactantur sacra, euertuntur solennia, omnis denique pietatis cultus extinguitur. Quæ cum fiunt, ipsa Euangelii summa, & fidei caput concidat necesse est. quod declarat Sanctissimus Pater Basilius in libro, quem de Spiritu sancto inscripsit, in quo de iis ipsis non scriptis traditionibus disputans, *Si conemur (inquit) non scriptas consuetudines, quasi non magnam uim habentes reijcere, eò deueniemus, ut præcipuas Euangelij partes labefactemus, immo ad nudum nomen prædicationem redigamus.* Quam sententiam iis calamitosis temporibus ueram esse experimur. nam dum contemptis ceremoniis, quæ ad excitandam, atque foùendam pietatem humanæ imbecillitati sunt necessariæ, religio ad nudum Euangelium reuocata est, confusionem & fidei obliuionem inductam uidemus. Quid dicam de Episcopis, Presbyteris, Diaconis, & reliquis inferiorum graduum ordinibus, quorum hic mystica institutio explicatur, & eam ad Dominum, uel ad Apostolos pertinere intelligimus? quæ res Ecclesiasticam Hierarchiam contra hæreticorum errores constituit.

LICET quoque iis in libris cernere continentiæ leges, aliarum rerum, quas adiaphoras uocant necessitatem, iusta mortuorum, liberi arbitrii facultatem, operum ad salutem consequendam uim, in tuendis leuissimis officiis diligentiam, tantam quantam nunc in maximis mandatis seruandis nemo adhibet. Quòd si nostrum officium expendere & considerare libuerit, facilè iis libris intelligemus, quantum munus sustineamus, quis nobis id imposuerit, quid præstare debeamus, quo studio, qua diligentia, qua uigilantia, quantis animi, & corporis uiribus in eo sit laborandum, quanto uirtutum ornatu instructos nos ad id præstandum accedere oporteat. Quæ, & si nos deterrent à tanto onere, & desperatione debilitant, tamen non ni-

Digitized by Google

hil proficimus cùm officii noſtri admoniti, antiquam pietatem imitari, uel certè ſtudio & amore proſequi conamur. Atque ut omnia ſimul complectar, cùm duobus malis laboret Eccleſia, hæreſum immanitate, & corruptorum morum deprauatione, ad utrunque malum magna iis libris adhibentur remedia. Nam nihil ferè oppugnant hæretici, quod horum librorum auctoritas non defendat; & quæ ii, ueluti Chriſtianæ pietati contraria, per errorem & ſuperſtitionem in Eccleſiam irrepſiſſe affirmant, ea in ipſis Eccleſiæ incunabulis inſtituta, atque ab antiquiſſimis illis Ducibus approbata, & per tot ſæculorum ætates continuata, ad nos peruenisſe cognoſcimus. Diſciplinam uerò Eccleſiaſticam quid magis conſtituere poteſt, quàm ueteris illius Eccleſiæ propoſita nobis ad imitandum forma? quam cùm intuemur, animum ad pietatem erigimus, & priſcæ uirtutis ſtudio incendimur; cùm uerò illam cum iis, quæ nunc uſuueniunt comparamus, intelligimus, quàm omnia conuerſa, ac propè iam ad interitum perducta ſint. Quare ſi perditis Eccleſiæ rebus ſubuenire, & has ruinas reſtituere cupimus, ea in primis quærere debemus, quæ antiquorum temporum diſciplinam nobis proponunt, & expreſſam Apoſtolicæ religionis imaginem oculis noſtris ſubiiciunt.

Sed uideo non defuturos quamplurimos, qui ne ſententiarum, quas defendunt impietas tam graui teſtimonio refutetur, eleuabunt horum librorum auctoritatem, affirmantes, eos eſſe apocryphos, & ab Eccleſia iampridem eiectos. Quare neceſſe eſt de illo tertio capite pertractare, quo in Prolegomenis quæritur, An liber ſit auctoris, cui inſcribitur, legitimus atque germanus. Ad id autem de præſenti ſcriptore confirmandum, primi prodeant Canones Apoſtolorum, perpetuo conſtantiq́ue omnium Græcorum, multorum Latinorum patrum conſenſu, atq; approbatione recepti. in quorum ultimo, inter eos libros, qui in Eccleſiis ueluti ſacroſancti habendi ſunt, numerantur octo libri de Conſtitutionibus, auctore Clemente

Digitized by Google

mente, scripti Episcopis; quos, inquit, non oportere peruulgari, propter mystica, quæ in iis sunt scripta.

SEQVITVR Ignatius, qui Ecclesiæ Antiochenæ secũdus post Petrum præfuit. nam is in duodecim Epistolis, quas cùm Romam ad supplicium duceretur, in itinere ad Ecclesias misit, Institutiones Clementis ita est imitatus, ut non solùm earũm dogmata atq; præcepta expresserit, sed etiam ex iis sæpe sententias totidem uerbis exscriptas transtulerit, easdem figuras, idem dicendi genus seruauerit, easdem rationes in suis sententiis confirmandis, atq; in alienis confutandis attulerit. Quæ singula separatim in suis locis annotabo. nunc tantùm quædam proferam, quæ id apertè ostendent. In epistola ad Trallianos, institutam Parasceuis, sabbati, atque diei dominici obseruationem iisdem uerbis, quibus Clemens, refert ad passionem, sepulturam & resurrectionem Domini. In Epistola ad Philippenses, præcipiens Quadragesimam, eandem præceptionis causam, eademq; uerba adducit, quæ Clemens. quod idem seruauit in hebdomade passionis, Paraseue, & quarta feria. Sabbatismum in principio nascentis Ecclesiæ aliqua ex parte seruatum, eodem modo instituit. In Epistola ad Magnesios docens nil præter sententiam Episcopi agendum; *Non licet, inquit, sine Episcopo baptizare, neque offerre, neque sacrum facere.* Et deinde nonnullis interiectis uerbis, *Vt Dominus sine Patre nihil facit, (non possum enim inquit, facere à me ipso quicquam) sic nec uos sine Episcopo, neq; Presbyter, neque Diaconus, neque Laicus.* Et ad Heronem scribens, *Nihil, inquit, sine Episcopis agito; sunt enim sacerdotes, tu sacerdotum minister. Illi baptizant, sacrificant, ordinant, manus imponunt.* Quæ omnia totidem uerbis translata sunt à Clemente. In Epistola ad Trallianos, iubet reuereri Episcopum ueluti Christum. atque ut ostenderet fontes, ex quibus præceptum hauserat, dixit id faciendum ex Apostolica constitutione: quam secutus in omnibus ferè Epistolis, Hierarchiam Ecclesiasticam designat ad imitationem Clementis. In Epistola ad Mariam, & in Epi-

stola

Digitized by Google

ſtola ad Magneſios, Diaconos, inquit, obtinere locum CHRISTI, Epiſcopum DEI, Presbyteros referre cœtum Apoſtolorum; quo nihil frequentius in Clementis libris reperias. Multa prætereo, quæ de DEI Patris auctoritate, Verbi origine, Spiritus ſancti natura iiſdem ſententiis atque uerbis, quibus Clemens, accuratè diſputauit: quem etiam imitatus eſt, cùm CHRISTI diſpenſationem ſecundum carnem expoſuit: & cùm aduerſus hæreticorum errores Catholicam fidem defendit, in quibus omnibus latum unguem à Clemente non diſceſsit.

QVOD ſi quis hoc non ſatis eſſe uelit, neque omnino ex eo id effici putet, quod nos probandum ſuſcepimus, propterea quòd Ignatius, nec librorum, neq; eorum auctoris mentionem ullam faciat, (quod ad conſtituendam auctoritatem teſtimonii neceſſarium uidetur) nos non dicimus Ignatium Clementis ueluti horum librorum auctoris mentionem facere: illud autem ſatis eſſe iudicamus, quòd Ignatius hos libros cognouit, uidit, atque ita probauit, ut ex eorum ſententiis & uerbis, ſuas Epiſtolas conflauerit, ac totam Eccleſiarum, quas docebat inſtitutionem, ad eorum exemplum expreſſerit. Quare certum ex eo ducitur argumentum, nec nuper ſcriptos hos libros eſſe, neque in apocryphis omnino numerandos, quos primæua illa Eccleſia habuit, & Apoſtolici uiri cognitos probatosque in ſua ſcripta tranſtulerunt. Quod ut neceſſaria ratione colligimus, ſic illud non leui coniectura aſſequimur, hos libros ab Ignatio Clementi tributos. Is enim ea, quæ ex iis libris hauſit, ab Apoſtolis diſpoſita, atque inſtituta fuiſſe, non obſcurè affirmat. Clementem autem Petri & Pauli auditorem appellat, ut facilè quis intelligat, Ignatii teſtimonio Apoſtolicas conſtitutiones ei tribuendas, qui Apoſtolorum auditor fuiſſet. Non ignoro autem eſſe nonnullos, qui has ipſas, quarum auctoritate utimur, Ignatii Epiſtolas in eandem ſuſpitionem adducant: quos rectè facturos exiſtimo, ſi patientur nos Irenæi, Athanaſii, Euſebii, Hieronymi auctoritatem ipſorum

Digitized by Google

rum iudicio anteponere. Ii enim has Epistolas agnoscunt, & eas ipsas esse, quarum ii mentionem faciunt, ex particulis Epistolarum, quas in suis scriptis inserunt, intelligimus. Quòd si ex ceremoniis, quas non probant, atque ab illius temporis consuetudine alienas existimant, eas suspectas facere uolunt, est id quidem omnino superbum & arrogans, ex sententiis, quas ipsi ueras opinantur, uelle de ueterum scriptorum auctoritate coniecturam facere, & ad suum iudicium, aliorum disciplinam accõmodare; cùm potiùs hæ sententiæ condemnandæ sint, quæ à certissimis probatissimisq; priscorum monumentis dissentiant, quam ea in dubium reuocanda, quæ cum opinionum, quas ii tuentur nouitate non cohæreant. Ac de Ignatio quidem hactenus.

ATHANASIVS, cuius testimonium grauissimum esse debet, horum librorum mentionem facit, & de iis præclarè sensit, in ea Epistola ad Ammum Monachum, in qua libros Canonicos numerauit. Aggregat enim Apostolorum doctrinam (ita enim eos appellat) in ordinem eorum librorum, qui quidem in Canonem relati non sunt, sed tamen ab iis, qui pietatis & ueri cultus rationem percipere expetunt, non contemnendi: de quo librorum genere post Canonicos libros scribit iis uerbis, *Sed vt res sit accurata, & exactior, hoc quoque adijcio, scribens necessariò, quòd extrà hos, sunt alij quoque libri. non in Canonem quidem redacti, sed quos legi à patribus decretum est, ijs, qui nunc accedunt, & uolunt in pietatis, ueriq; cultus ratione initiari. Sapientia Solomonis, Sapientia Sirach, & Esther, & Iudith, & Thobias, et Doctrina, quæ dicitur Apostolorum, & Pastor, qui sunt tamen non aspernandi.*

ATHANASII iudicium secutus Eusebius, neque in eis scripturis hos libros numerauit, quæ pro Canonicis ab omnibus Ecclesiis receptæ erant, neque in apocryphis, sed in eis, quas non omnes Ecclesiæ agnoscebant. In quo etiam ordine statuit quosdam libros, qui olim omnium Ecclesiarum consensu non ita probati, nunc ab omnibus

fine

Digitized by Google

sine controuersia pro canonicis habentur. Sed præstat, ut Eusebii locum proferam. Is enim in primo libro Ecclesiasticæ Historiæ, connumeratis scripturis ab omnibus receptis, subiungit hæc uerba, *In eis, quæ sunt in controuersia, cognitæ tamen sunt à multis, numeratur Epistola Iacobi, quæ appellatur, & Iudæ, & Petri secunda, & secunda ac tertia, quæ dicuntur scriptæ à Ioanne, siue is sit Euangelista, siue eiusdem nominis alius. Aggregetur quoque in nothas scriptura de Actis Pauli, & Pastor, & Apocalypsis Petri; præterea Epistola Barnabæ, & Institutiones Apostolorum, quæ appellantur, præterea, ut dixi, Apocalypsis Ioannis.* Vides cum quibus libris connumerentur ab Eusebio institutiones Apostolorum. Ex quo perspicuum fit, à ueteribus non esse dubitatum de ueritate doctrinæ, sed num essent ii libri in Canonem sacrarum scripturarum referendi. Quod certè nunquã obtinuerunt, neque nos eis tantam auctoritatem tribuere uolumus.

HANC uerò fuisse Eusebii sententiam, declarant eius uerba, quæ mox sequuntur. in quibus hæreticorum commenta, & compositas in fraudem fidelium fabulas, quæ nomine Apostolorum erant inscriptæ, ab hoc gemino librorum ordine segregauit. Reddens enim rationem, cur eorum librorum, qui non ita ab omnibus Ecclesiis reciperentur, mentionem fecerit, sic inquit, *Necessariò horum quoque catalogum fecimus, discernentes, quæ secundum Ecclesiasticam traditionem, uera, germana, & certa scripturæ haberentur; & præterea illas, quæ non sunt illæ quidem in testamento, & in controuersiam ueniunt, sed tamen à multis Ecclesiasticis agnoscuntur; idq; ea de causa fecimus, ut & has scripturas cognosceremus, & eas, quæ nomine Apostolorum ab hæreticis circumferuntur, continentes Petri, Thomæ, Matthiæ, & quorundam aliorum Euangelia, uel Andreæ, Ioannis, & aliorum Apostolorum Acta, quorum nullus omnino ex Ecclesiasticorum traditione uir mentionem faciendam censuit. multumq; in ijs dicendi Character, ab Apostolico more dissidet, ipsaq; sententia, & eorum, quæ dicuntur institutum, à uera atque orthodoxa norma longissimè aberrans, manifestum facit, hæc hæreticorum commenta fuisse; quo, neque*

Digitized by Google

neque in nothis ſunt numeranda, ſed vt abſurda atque impia reijcienda. Habemus Euſebii cenſuram, id tantùm iis libris detrahentis, ut propter quorundam dubitationem, eos in Canonicarum ſcripturarum numerum non aggregauerit.

HORVM duorum æqualis Cyrillus Hieroſolymarum Epiſcopus, in decima octaua Catecheſi, ut probaret mortuos reuiuiſcere, ex quinto Clementis libro, iiſdem penè uerbis, uſus eſt renaſcentis Phœnicis ſimilitudine: eius uerba hæc ſunt, *Quærunt Græci reſurrectionem è mortuis manifeſtam magis; & aiunt, quòd & ſi reuiuiſcunt animalia, quæ diximus, tamen hoc fieri, quoniam non omnino interierunt; & quærunt aliquod animal, quod manifeſtè corruptum reuiuiſcat. Nouit Deus eorum incredulitatem; atque auem ad hoc condidit Phœnicem, quæ (vt ſcribit Clemens, & multi narrant) cùm ſit ſoligena, poſt quingentorum annorum circuitum, ad Ægyptiorum regionem aduolans, reſurrectionem demonſtrat, eamq; non in deſertis locis, ne myſterium eſſet occultum, ſed in clara urbe, vt res incredibilis manibus tractaretur. Extructo enim ſibi tumulo ex thure, ſmyrna, atq; aromatibus, poſt abſolutum annorum curſum eò accedens, euidenter moritur, atque corrumpitur. poſtea ex illius mortuæ corrupta carne, uermis quidam gignitur, qui in auem formatur.*

QVANTO opere iis libris delectatus ſit Epiphanius, declarant eius ſcripta aduerſus hæreſes, in quibus frequenter Apoſtolicæ Conſtitutionis mentionem facit. Nam in primo libro attulit uerbà translata ex proœmio, in quo ſcriptum extat, Dei plantationem, & uineam eſſe Catholicam Eccleſiam. Et in tertio diſputans aduerſus Aerium, ſolennem ſextæ & quartæ feriæ obſeruationem, & exquiſitum illud ieiunium, quod ſex diebus ante Paſcha ſeruabatur, confirmat unà cum reliquo ueteris Eccleſiæ ritu, ex ea Apoſtolorum Conſtitutione, quæ in octauo libro ſcripta reperitur. Et in eodem tertio libro eam de alenda barba, & capillo præceptionem producit, quæ extat in primo libro harum inſtitutionum. Quæ uerò fuerit de iis libris Epiphanii ſententia, quam ipſe expoſuit, cùm contra Au

*** dianos

dianos disputaret, dicam cum reliquos numerauero, qui horum librorum mentionem faciunt, in quibus est Chrysostomus, qui in Homilia LIII. in Matthæum, hos libros nominat iis uerbis, *Quomodo autem quidam sacerdotes ex hominibus ordinantur, manifestè in libro octauo Canonum Apostolorum dicitur. Qui autem ex hominibus ordinatus est, quantum ad Deum non est Diaconus, aut Sacerdos.* Hanc sententiam in eo ipso libro, quem Chrysostomus nominat, totidem uerbis scriptam inuenies.

Hos ipsos Apostolorum Canones, quorum Clementem auctorem facit, nominat Ioannes Damascenus in quarto de fide orthodoxa libro, cum recenset sacrorum librorum uolumina.

PROCLVS quoque Patriarcha Constantinopolitanus hos libros agnoscit, in quodam capite De Traditione diuini sacrificii, & Oecumenius in Commentariis in Epistolam primam ad Timotheum; & S. Nicolaus Methonensis Episcopus, in eo libello, in quo probat uerum Corpus & sanguinem Christi contineri in Eucharistia.

QVAMPLVRIMA alia eiusdem rei testimonia ex ueterum monumentis, quæ non dum edita sunt, præsertimq; ex prima & octaua Synodo excerpta, collegit in unum Romæ homo doctus, & illustrandæ Ecclesiasticæ antiquitatis laude excellens Guglielmus Sirlætus Protonotarius; cuius lucubrationes, ad stabiliendam horum librorum auctoritatem fortasse aliquando in lucem prodibunt. Nos tamen interea facilè iis contenti esse possumus. nam cui hæc satis non sunt, certè eum neque aliis auctorum testimoniis crediturum existimo.

RELIQVVM est nunc, ut de sexta Synodo aliquid dicam, cuius sententia ii libri damnari uidentur. Omitto ea, quæ uerè dicere possem, Canones illos, qui sextæ Synodo tribuuntur, potiùs, quàm Clementis libros esse damnandos, ut qui à sexta Synodo nullo modo prodierint, sed à conuentu quodam Græcorum Constantinopoli sint editi, in quo ii pleraq; à recta religionis norma aliena decreue-

Digitized by Google

creuerunt. Confirmatum est enim in eo cœtu Concilium illud Afrorum à Cypriano coactum, in quo statutum est hæreticos ad Ecclesiam se recipientes iterum baptizandos. Alia quoque aduersus sanctissimas Ecclesiæ Romanæ leges sunt diffinita; quò factum est, ut Ecclesia hos Canones, quanquã plurimi multa utilia haberent, nunquàm in Sanctionibus Canonicis numerauerit.

SED hoc totum aduersariis omitto: alia ratione agam, Habeant Canones aliquam auctoritatem, ut qui si non ab Ecclesia, at ab hominibus doctis, & rerum diuinarum scientia præditis sint compositi. quid ait Canon? *Ordinationibus Sanctorum Apostolorum per Clementem, iam olim ab ijs, qui in fide aliena sentiunt, adulterina quædam & à pietate aliena introducta sunt, quæ diuinorum dogmatum elegantem ac decoram speciem obscurarunt.*

SENTENTIAE horum patrum sanctissimi ac doctissimi Patris Epiphanii iudicium oppono. is enim negat iis libris aliquid à fide alienum contineri. nam in tertio libro, cùm refutaret Audianos ad horum librorum auctoritatem confugientes, de iis ita scripsit. *Ad hoc Audiani proferunt Apostolorum ordinationem, quæ quidem apud multos reuocatur in dubium, sed tamen non est improbanda. nihil enim habet peruersum in fide aeque confessione, sed neque in Ecclesiastica gubernatione & Canone.* Non potuit Epiphanius expressiùs horum librorum auctoritatem commendare. Duo sunt, quæ nostræ religionis summam continent. recta fidei sententia, & Ecclesiæ disciplina. in iis duobus (inquit Epiphanius) nihil habet absurdi Apostolorum ordinatio.

QVOD si quis contenderet in sequenti tempore hos libros fuisse deprauatos, cùm priùs integri fuissent; primùm accipio id, quod Canon apertè affirmat, libros esse Clementis, germanam & integram (ut paulò pòst Canon inquit) habuisse olim Apostolorum doctrinam. An uerò ii libri fuerint postea hæreticorum erroribus aspersi, puto hoc melius posse lectione ipsa librorum iudicari, quàm cuiusquam auctoritate uel sententia statui. Iampridem

Digitized by Google

explosæ sunt omnes ueterum hæreticorum sententiæ, omnia, de quibus aliquo tempore dubitatum est, ita nunc sunt certa atq; explorata, ut unusquisq;, qui modò in Ecclesia educatus, catholicam normam tenere studeat, possit uera à falsis, integra à corruptis secernere. Percurrat hos libros qui uelit, & singulas eorum sententias expendat; nihil profectò in iis inueniet, quod Christianæ pietati non sit maximè consentaneum, quodque non appareat ab Euangelii fontibus manasse. quin etiam multorum errorum labem iam tum ab hæreticis Ecclesiæ inuectam, in iis libris ita repulsam uidebit, ea ad cauendum remedia adhibita, atque ita totius Christiani mysterii rationem expositam, ut Clemens non ab hæreticis deprauatus, sed ipse hæreticorum impietatem labefactasse uideatur.

ILLVD autem negandum non est, uideri aliquando Clementem de Spiritu sancto exilíter loqui, de Verbo quoque, & si ille præclarè sentit, tamen duriores quasdam interdum uoces fundere, quæ certè defendi omnia possunt, & suam propriam habent rationem atque sententiam; de quibus cùm ad illum locum peruenero, dicam quid sentiam.

SED tamen ut concedamus Paulianos, Arianos'ue, siue etiam Macedonianos, aliquas uoculas iis libris iniecisse, quibus opinionis suæ prauitatem possent defendere, erit'ne obsecro uerum, ut ideo integrum amittamus Clementem? aut num minima eius cicatrix reliquum corpus obscurabit, & quia næuum in corpore non probamus, egregiam atque omnibus numeris absolutam speciem contemnemus? Si quid habet Clemens ab hæreticis inculcatum, & refectum, id quanquàm est exiguum, cum reliquis partibus comparatum, facilè cognoscitur. nam ut in nitidissima ueste leuis macula, sic in hoc præclarissimo opere modica peruersio eminet atque apparet. Est autem illud considerandum, quòd si libri hi, ab hæreticis (ut Canon ait) deprauati fuissent, id tantùm ex ea parte accidere potuisset, quæ illorum sententias attingeret, quæ uerò ad hæreticos

Digitized by Google

reticos nihil pertinerent, integra manſiſſent. Quare, cùm Eccleſiæ deſcriptionem ac diſciplinam, (quam ferè omnem Clemens iis octo libris eſt complexus) in controuerſiam eius ætatis hæretici non uocauerint, ut qui unam fidei ſententiam perſtrinxerint, non eſt cur ſuſpicemur eam hæreticorum deprauatione minus ſinceram relictam. Aerius autem, qui poſt primã Eccleſiæ ætatem, exæquare ordines, & pleraſq; obſeruationes, quarum hîc mentio fit, euertere eſt conatus, tantum abeſt, ut hos libros corruperit, ut nullis ualidioribus armis aduerſus eius inſaniam pugnare poſsimus. Si quis dicat hæc de ceremoniis, & de diuino cultu præcepta, permiſta iis libris fuiſſe à ſuperſtitioſis, qui Euangelii, & Chriſtianæ pietatis leges ignorarent, primùm Canon teſtatur ab hæreticis deprauatos libros fuiſſe, qui ut ſuas ſententias fidelibus probarent, eas horum librorum teſtimonio commendari uoluerunt. Deinde ſi externi cultus, & ceremoniarum ueſtigia in omni antiquitate nuſquam apparerent, poſſent, quæ à Clemente præcipiuntur, in eam uenire ſuſpitionem, ut ad Apoſtolicam inſtitutionem minimè referenda uiderentur. Sed cùm nullus ferè ex antiquis illis patribus reperiatur, qui hos ipſos uiuendi ritus à Clemente expoſitos, non uehementer approbet, eosq; ad Apoſtolorum auctoritatem, atque ad illius temporis conſuetudinem pertinere non iudicet, pleraq; etiam ab illo tradita (quod eſt omnium maximum) conſtanti perpetuaq; omnium gentium, omniumq; ſæculorum conſenſione ſint in Eccleſiis obſeruata, dubitandum non eſt, ea à Clemente ita fuiſſe expoſita, atq; tradita, quemadmodum ipſe ab Apoſtolis accepiſſet. Quòd ſi illud dicant Clementis uituperatores, ſatis eſſe ad eleuandam eius teſtimonii fidem, ſi minima ex parte ii libri ſint deprauati, uel in aliquo ſuſpecti; leuia enim errata fidei, & paruæ iis in rebus dubitationes, non ſolùm illam rem in qua eſt offenſum, euertunt, ſed etiam uniuerſam ſententiæ ſummam perturbant. quod quidem dici poſſet, ſi ex Clementis libris noua pietatis dogmata conſtituenda eſſent. Quòd

ſi an

Digitized by Google

si antiqua & probata solùm confirmare, uel Apostolicam pietatis formam intueri sit in animo, nullus, credo, in Ecclesia liber tam receptus, tamque omnium iudicio probatus reperietur, qui uberiorem nobis harum rerum facultatem præbere possit. quem, ut scriptoris auctoritas non probet, saltem ita commendat uetustas, ut à nemine magis priscæ Ecclesiæ testimonium petendum censeam. Nemo enim iis libris unquam adimet, quin detracto illis Apostolicæ auctoritatis nomine, sint tamen certi fidelesq; illorum temporum testes: à quibus, ueluti ab inspectoribus earum rerum, quas narrant, primæui illius temporis ritus, mores, instituta, religionis originem, Ecclesiæ incunabula possimus cognoscere. Quæ certè amplam materiam nobis præbent, non solùm Ecclesiæ constituendæ, sed etiam nouæ huius impietatis refutandæ.

ARGVMENTANTVR quoque detractores ex his ipsis libris, quòd in iis quædam reperiri affirmant, peruersa, atque inter se pugnantia: alia uerò puerilia atque indigna omnino tanti auctoris nomine. Ad quæ respondebo, cum de methodo agam, ostendamq; (ut spero) ex uia & ratione, quam auctor tenuit, nihil esse iis in libris non graue, non constans, nihilque quod uiro Apostolico meritò non sit tribuendum.

VENIO ad inscriptionis causam: nam ea quoq; in Prolegomenis quæri solet. Inscriptio semper ferè, libri scopum indicat. id fit, cum ab eo, de quo tractandum est, appellatio ducitur. quod in horum librorum inscriptione est seruatum. dicuntur enim διατάξεις ἀποστόλων hoc est præscripta, & institutiones Apostolorum. &, ut uox ad communem loquendi usum accõmodetur, constitutiones, siue ordinationes possunt dici. Estq; huius uocis ea uis, ut disciplina lexq; ab aliquo præscripta significetur; quod totius operis instituto aptissimè conuenit.

REPERIO autem hos libros uariè à patribus appellatos; nam, ut uidimus, Athanasius doctrinam Apostolorum nominat, Chrysostomus & Ioannes Damascenus Canones;

Digitized by Google

nones; Oecumenius Diatypoſim, hoc eſt informationem & inſtitutionem. quæ tamen uoces, in inſcriptione idem ualent, atque in uarietate nominum, eadem eſt rei uis, & ſignificatio. communius, uerò & frequentius eſt, ut Diataxes inſcribantur; quam uocem ſæpe, cum de iis ageret, uſurpauit Ignatius, uſusq; eſt ea Paulus, huiuſmodi Eccleſiaſticæ œconomiæ leges præſcribens.

NON eſt omittendus numerus eorum librorum Clementis, qui quidem in cognitionem noſtram peruenire potuerunt. Epiphanius, qui huius ſcriptoris libris præcipuè eſt delectatus, eorum librorum, qui de Recognitionibus inſcribuntur, mentionem facit, ex quibus, diſputans contra Gnoſticos, nonnulla eſt mutuatus. ii libri quòd continent Petri pleraſq; Prouincias, docendi cauſa obeuntis peregrinationes, Itinerarii nomen obtinuerunt: quos erroribus refertos eſſe, auctor eſt idem Epiphanius, & in Apologia Origenis Ruffinus, qui eos in Latinum conuertit. eis autem nō modò permiſti errores adimunt auctoritatem, ſed etiam ille caſus parentum & fratrum Clementis, qui cuiuſdam fabulæ potius argumentum, quàm ullam ueritatis ſimilitudinem uidetur continere; in quo tamen illud ex Apoſtolicis conſtitutionibus compertum habemus, Nicetam, & Aquilam Clementis fratres fuiſſe. Scripſit quoq; decem libros, quorum argumenta expoſita ſunt in calce libri tertii de Recognitionibus. Agnouit antiquitas eius epiſtolas, in quibus una ad Corinthios penè ſacræ ſcripturæ auctoritatem obtinuit. Canon tamen ille Apoſtolorum duabus dat auctoritatem, quæ uicio temporum interierunt. relictæ uerò nobis ſunt aliæ epiſtolæ Clementis nomine inſcriptæ, ex quibus Romani Pontifices, & Tribu rienſe Concilium, atq; Vaſenſe, aliqua tranſtulerunt. Quas tamen certum eſt, non eſſe eas, quarum meminit Epiphanius in primo contra hæreſes libro; in quo ſcribit laudari in iis epiſtolis uirginitatem, atque omnes Prophetas, ex eoq; ſumi argumentum contra Hebionem illos uituperantem. Quæ quidem in iis peruulgatis epiſtolis nō legimus,

leguntur

Digitized by Google

leguntur autem in eis multa translata ex Itinerario, quæ illarum auctoritatem reddunt leuiorem: in quibus unum de quotidiana lotione corporum, quasi ea ad mentis mundiciem pertineat, est omnino non ferendum. Hebionitæ enim cùm quotidianos baptismos haberent, corruptis Clementis libris, Petrum fecerunt illorum baptismorum auctorem. Tributi sunt etiam Clementi Dialogi quidam inter Petrum & Appionem habiti, quos Eusebius respuit. Libros autem Clementis à Hieronymo conuersos (ut ipse testatur in fine interpretationis commentariorum Origenis in Epistolam ad Romanos) iudico has ipsas esse Apostolorum constitutiones. quid enim ille in uertendis Apocryphis tantopere insudaret, præsertim si sciret palmam sibi à Ruffino præreptam? Doctrina uerò Apostolorum, qua Latinæ Ecclesiæ hactenus caruissent, digna profectò erat, in cuius interpretatione tantus uir laboraret.

QVANTVM attinet ad librorum diuisionem, huius operis argumentum digestum est octo libris. In quorum primo tradũtur officia pertinentia ad communem uitam. nam primùm exponuntur aliqua præcepta moralia ueteris legis, quibus adiunguntur alia perfectiora ex Euangelio, quod dicitur Caput & explemẽtum legis. Deinde proponuntur præcepta, quibus prohibetur cultus & ornatus corporis, admonenturq; fideles ne otiosi discurrant, sed domi suis rebus dent operam, præscribiturq; eis, quid domi agere debeant; interdicitur ipsis lectio librorum Ethnicorum, danturq; legendi libri ex ueteri testamento; admonentur iidem, quid in iis libris obseruare debeant; Traditur præceptum ex Solomone de cauenda illecebra mulierum; instituuntur uxores, quemadmodum uiris obtemperare debeant, & erga ipsos fungi officio: quarum probitas etiam Solomonis testimonio commendatur. Denique in balneis ab earum societate repelluntur uiri, & quædam alia officia eis seruanda præscribũtur. In secundo libro exponuntur mores & officia Episcopi, in quibus copiosè agitur de illo graui ac præcipuo eius munere, quod uersa-

tur

Digitized by Google

tur in recipiendis conciliandisque pœnitentibus; de quorum ſtatu multa præclarè ſcribuntur. Præterea tractatur diligenter de Decimis Epiſcopo debitis, deque earum diſpenſatione. Item de honore habendo, & de obedientia præſtanda Epiſcopis; ſimulq; de Presbyteris ac Diaconis; quam ſcilicet ii perſonam, ſiue figuram referant. Præterea de iudiciis Epiſcoporum iuſtè exercendis. quibus expoſitis, deſcribitur forma, qua Eccleſiaſtici conuentus ab Epiſcopo celebrari debeant, ac quemadmodum peregrini recipiendi ſint, & laici ad conuentus inuitandi, quos bis in die Eccleſiam adire oporteat, ac templa dæmonum & lu dos omnino uitare. de quibus multa utilia præcipiuntur.

TERTIVS liber de uiduis ac de illarum ſtatu pertractat. in quibus quædam iniecta ſunt de oblationibus, à quibus nam hæ ſint recipiendæ. in eodem libro interdicitur mulieribus docendi munus, rerumq; ſacrarum adminiſtratio; quod etiam ad omnes Laicos pertinere oſtenditur. Aſsignantur Epiſcopis & Presbyteris certæ quædam ac propriæ functiones, deinde redit oratio ad officium uiduarum, in quo mentio fit officii Diaconiſſarum in baptiſmo mulieribus adminiſtrando. Cuius rei occaſione exponitur diuina initiatio baptiſmi, & præſcribuntur mores illorum, qui ſunt initiandi. Deniq; agitur de officio Diaconi, & de ordinatione Epiſcopi, atque de officio Presbyteri, quæ occaſione quadam, atq; obiter uidentur allata.

QVARTVS liber tractat de pupillorum cura ſuſcipienda, de collectis conferendis accipiendisque, de officio parentum & liberorum, dominorum & ſeruorum, de ſubiectione & obedientia magiſtratibus exhibenda. denique de uirginibus.

QVINTVS de Martyribus omni cultu atq; officio proſequendis, de perſequutionibus & ærumnis pro Chriſti nomine perferendis, ſimulque de moderatione adhibenda in morte pro fide obeunda; item de reſurrectione, cui adiunctæ ſunt quædam morales admonitiones, de Idolorum cultu fugiendo, de dierum feſtorum celebritate ſeruanda: cui

**** ſer-

Digitized by Google

sermoni accedit digressio de Passione Domini, & institutio certorum dierum, in quibus ieiunium seruandum sit.

SEXTVS liber hæreticorum errores complectitur, quibus ex aduersò opponit Catholicam Apostolicæ fidei doctrinam, commendat legem à Mose scriptam, explanat legem naturalem, differit de humanis traditionibus, & de inductis obseruationibus, quas Euangelium uel sustulit, uel mutauit.

SEPTIMVS tradit præcepta de uita & moribus ex lege Mosis, quæ coniungit cum iis, quæ longè excellentius, atque perfectius lex Euangelica præcepit. Iis absolutis tractat de baptismo eiusq; ceremoniis, nec non de iis, qui baptismi sacris sunt initiandi: repetit quædam de ieiuniis, & festis diebus, quibus additæ sunt præclaræ quædam, & diuinæ formulæ rogãdi Deum cum præconio laudum, & gratiarum actione. instituit Catechumenos, exponens consecrationem aquæ, olei, & mystici chrismatis; connumerat Episcopos ab Apostolis institutos; quibus postremò accedunt quædam præces solennes certis diei temporibus conceptæ.

OCTAVVS liber prosequitur omnium ferè rerum mysticarum argumentum. primùm disputat de Charismatibus, hoc est de iis muneribus, quæ Spiritus sanctus ad regendam & conseruandam Ecclesiam distribuit; in quibus Episcopatum numerat, cuius omnem mysticam institutionem præclarè exponit, cum quo sermone simul omnem ritum sacrorum, omnem rei diuinæ rationem, ceremonias, solennes preces, admirabili Eucharistiæ sacrificio adiunctas complectitur. Deinde ad reliquorum graduum institutionem descendit. cui sermoni cum inseruisset nonnullas alias mysticas benedictiones, & pauca quædam de oblationibus, descendit ad propria quædam præcepta certis personis atque officiis accommodata. qui in cœtum fidelium sint admittendi, qui'ue repellendi; quandiu Catechumeni instituendi; quibus diebus ab operis cessandum sit; quando, ubi, quomodo supplicandum; iusta mortuis

quibus

Digitized by Google

quibus diebus ſoluenda; quibus nonnulla alia minuta ſunt permiſta, quæ cum uix in ſummam colligi poſsint, ſuis locis lectori patebunt. Denique pulcherrima Eccleſiaſticæ Hierarchiæ deſcriptione totum opus clauditur.

EST autem intelligendum hanc per capita, partitionem, & ſynopſim, quæ ſingulis capitibus præpoſita eſt, nouam eſſe, ſinguli enim libri ab Auctore perpetua oratione ſunt continuati. quam rem illud maximè oſtendit, quòd ſæpe ſequentis capitis initium continuatur cum fine capitis ſuperioris, ut ex utroq; integra conſtet oratio. fit etiam in quadam ſynopſi, Hegeſippi & Tertulliani mentio; quos Apoſtolicis temporibus inferiores fuiſſe neminem arbitror ignorare. Vidi ego codicem in quo capita non eodem modo diuidebantur, & minùs interrupta erat oratio. Is uerò, qui hanc Capitum diſtributionem compoſuit, uidetur interdum in ſynopſi ſcribenda negligens fuiſſe, ut quæ non ſemper capiti ex omni parte reſpondeat, nec cõtineat plenum & integrum rei, qua de agitur argumentum.

SEQVITVR ordo librorũ, qui nihil eſt aliud, niſi librorum inter ſe connexio & diſpoſitio quædam, quæ cùm ratione & uia tractatur, ita aptos efficit libros, ut ſequens liber à priori pendeat. quod ſcriptor ita aſſequitur, ſi diuidendi arte aptè utatur; Gaudeant enim (inquit Plato) qui hac methodo uti ſciunt. mihi uerò omnes hos libros, ſingulasq; eorum partes diligenter conſideranti, non uidetur accurata ulla partitio à Clemente in iis libris diſponendis adhibita. Nam ſi prima octo librorum argumenta expendere uelimus, inueniemus ea nullo uinculo connexa eſſe, neque inter ſe ita cohærere, ut mutuus ordo ſponte exiſtat, & ex natura rei diſtributio naſcatur. Quin etiam in ipſis libris uidemus quædam crebrò inculcata, ut in eis collocandis diuiſione ex arte uti nullo modo poſsimus. Neceſſe enim eſſet aliqua ſæpe repetentes, partes ita diuidere, ut aliquando alia aliam contineret, quod eſt diuiſionis uitium uel maximum. Tenuit igitur Clemens Chriſtianam illam ſimplicitatem Apoſtolorum diſcipulo dignam,

Digitized by Google

ſicq; ordinem eſt ſecutus, ut à rebus confuſionem tolleret, exquiſitum illud artificium contemneret. non enim negari debet, aliquando ordinem in nonnullis locis notari poſſe, ſed eum nec de induſtria quæſitum, neque ſumma arte elaboratum.

ERIT etiam utile, ſi ſcriptoris methodum cognouerimus. methodum autem uoco docendi uiam, & argumenti tractationem. quam ad ſubtilem illam Philoſophorum rationem non reuoco. ut quærenda nobis ſint demonſtrationum genera, diffinitiones, componendi & reſoluendi uiæ, à notioribus nobis, uel naturæ progreſsiones. quibus modis & uiis ſcientiæ & facultates utuntur. non hæc inſtrumenta Apoſtolicus Philoſophus ad docendum adhibuit, ut quæ Chriſtianæ inſtitutioni, quam ſibi tractandam propoſuerat, non ita erant accommodata. Omnia igitur rerum probandarum argumenta Clemens ducit à ſcripturarum auctoritate. nam ſiue uitæ ac morum præcepta tradat, ſiue rerum Eccleſiaſticarum formam doceat, ſiue Chriſti Oeconomiam, ac rerum diuinarum rationem demonſtret, ſingula ita efficit, ut ea, uel in ſacris literis explicata oſtendat, uel ex iis neceſſaria conſequutione colligat. Atque ea laus præcipua ac ſumma Clementi tribuenda eſt, quòd nemo ex ſcriptoribus ſacris, ſcripturarum locis ſit uſus tam propriis tamq; ad docendum accõmodatis. quare ex multis utilitatibus, quas hi libri continent, hæc quoque magna habenda eſt, quòd ex iis pleraſque ueras ac germanas ſcripturarum ſententias intelligimus. Scripturas autem duobus modis tractauit Clemens, nam aut earum auctoritate eſt uſus, proferens ex iis teſtimonia, quibus ſua dicta confirmantur, aut eas in ſua ſcripta ita tranſtulit, & in oratione incluſit, ut ſententias ex ſuis & ſcripturæ uerbis contextas, perpetuo ſtylo continuauerit. quod cum fit, grauitas & ſanctior quædam dignitas orationis exiſtit. Eas uerò frequenter compoſuit ex uerbis Pauli, quem omni ex parte eſt imitatus, ut facilè intelligatur diſciplinam Clemẽtis, præſertim eam, quæ pertinet ad mores & uitam in omni

Digitized by Google

ni ſtatu regendam, ex Pauli præceptis translatam, atque ad eius generis ſimilitudinem expreſſam.

ILLVD quoq; uerè poſſumus dicere, Clementis libros ex coaceruatis, & in unum locum collectis ſacrarum literarum partibus conſtare. Vſus eſt autem ueteris teſtamenti interpretatione ſeptuaginta Interpretũ, ut quæ illo tempore erat in uſu, & ab omnibus ſacroſancta habebatur. nã Euangeliſtæ quoque & Paulus hebraicè doctus, ea uti uoluerunt; nec erat illo tempore (credo) alia interpretatio, quæ omnibus eſſet peruulgata, cùm Apoſtoli Aquilam, Theodotionem, & alios, qui uetus teſtamentum ſunt interpretati, ætate longè anteceſſerint: quo fit, ut ſententiæ plerunque ab hac communi & uulgata interpretatione diſſideant, aliquæ etiam ex iis in noſtro Canone non reperiantur. Conſtat enim ex Epiphanio ſeptuaginta Interpretes in uertendo, eam rationem ſecutos, ut ueluti explanantes ſcripturam, aliqua de ſuo adderẽt, alia ueluti ſuperflua relinquerent. non ſolùm enim interpretum, ſed etiam Prophetarum, (ut idem Epiphanius inquit) functi ſunt munere.

QVATVOR docendi generibus ſcriptura frequenter utitur. unum eſt, quod dogmaticum uocant, aliud in imperando ac præcipiendo conſiſtens προσακτικὸν Græcè dicitur. tertium quo aliquid definitur & quaſi ſuis terminis deſcribitur, propterea; ὁριστικὸν appellatur. quartum eſt propheticum, quod pertinet ad prædictiones. Ex iis Clemẽs dogmaticum & præcipiens frequenter uſurpat, definiens non eſt ipſi adeò frequens. is enim docendi modus nõ præcipit, neque decreto ſtatuit, ſed quid ad rem aliquam adipiſcendam uel fugiẽdam ſit opus, deſignat & præſcribit, cuiuſmodi eſt illud, Qui non tollit crucem ſuam, & ſequitur me, nõ eſt me dignus. Et illud, Niſi mãducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis uitam in uobis. Quærendum etiam eſſet an Prophetico genere aliquando ſit uſus. fortaſſe enim nonnulla, quæ nondum uiuis omnibus Apoſtolis acciderant, potuerunt ab ipſis,

Digitized by Google

ipsis, ut mox futura, præscribi, & prædictione designari.

QVOD attinet ad genus sermonum, cùm Clemens disciplinam ex Apostolorum sermonibus exceptam, atque fidelibus traditam, in Ecclesiis uellet esse perpetuam, eam iis octo libris est complexus, in quibus suppressa sua persona, omnem sermonem tribuit Apostolis, putans, opinor, maiorem auctoritatem habituram orationem, si quæ ab Apostolis præcepta accepisset, ea Apostolos ipsos faceret exponentes. Dixi autem eum suum nomen suppressisse, propterea quòd ex propria persona non est præfatus, quanquàm se aliquãdo faciat ex cœtu loquentium unum, socium Apostolorũ, & in rebus agendis administrum. Ex quo intelligitur, huiusmodi scribendi genus esse quasi mistum ex dialogo, & ex eo genere in quo perpetuo orationis cursu res narrantur, quod διεξοδικὸν uocant. Nam ex ea parte, qua personæ loquentes inducuntur, uidetur dialogi similitudinem habere; quatenus sermones non habentur inter ipsos loquentes, sed à principio in Apostolorum personam instituta oratio eandem formam conseruat, quasi ipsi Apostoli hos libros conscripserint, potest in fusum illud & perpetuum genus referri.

IN iis sermonibus duo sunt diligentissimè animaduertenda, unum est illud, aliqua facta uel instituta Apostolorum, non eo ordine à Clemente exposita esse, quo ab ipsis sunt gesta uel præcepta: nam pro argumento rei, quam tractabat, mentionem fecit Clemẽs earum actionum, quæ ad rem propositam pertinebant, in quibus euenit aliquando ut illa primo loco narrantes fecerit Apostolos, quæ tempore inferiora erant iis, quæ post commemorantur. Alterum est attendendum, quæ à Clemente in personam Apostolorum dicuntur, non ita intelligi præcepta ab Apostolis, ut omnes uno tempore atque unum in locum conueniẽtes, uniuersa, quæ iis octo libris continẽtur, præscripserint, sed esse quædam, quæ diuersis temporibus, separatim, ac non ab omnibus præcepta sint, in quæ Clemens cum incidebat, continuò illa referebat ad institutionis auctorem, eumq;

Digitized by Google

eumq; more ſuo, loquentem inducebat. Iis duabus rebus obſeruatis, multa quæ uidentur pugnantia, uel præpoſterè dicta, conciliantur, & ad diſtinctam rerum ſeriem redigun tur. Ex hoc enim accidit, ut Clemens cùm res poſtulat, lo quentem faciat Iacobum fratrem Domini, quem tamen mortuum fatetur in quinto, & ſeptimo lib. & in ſecundo li bro Ioannes ſui Euangelii, & Apoſtoli Actorum mentionẽ faciant, quæ tamen, euidens eſt, ultimo loco ſcripta fuiſſe. Ita anteuertit aliquando Clemens, & anticipat rerum Eccleſiaſticarum inſtitutiones, eaſdem nonnunquam in poſtremum locum reiicit, præponens ea, quæ lõgo pòſt tem pore acciderunt. quod totum methodo, quam tenuit, tribuendum cenſeo. Nam cùm, excluſo nomine Auctoris, res narrentur ab Apoſtolis, quemadmodum ipſi eas geſſerunt, atq; inſtituerunt, neceſſe eſt, ut cùm mentiõ fit certæ rei, ad unum, uel plures Apoſtolos pertinentis, is, qui eius auctor extitit, loquatur, & ſui facti ſe auctorem faciat. ita euenit, ut quæ tempore poſteriora ſunt, plerunq; primo lo co commemorentur, uel quæ multo ante acciderunt, ab iis dicantur, quos mortuos iam conſtet. propterea q; non ſunt quibuſdam in locis (quo ad temporum ſeriem attinet) ſequentia cum ſuperioribus continuanda. Id ſi conſideretur, quæ perturbata & confuſa putantur, apparebunt aptiſsimè diſpoſita, Clemensq; uituperatorum reprehenſione, atq; calumnia facilè liberabitur. Dictionem autem eam eſt ſecutus Clemens, quæ rerum, quas tractabat ſanctitati conueniret. Simplici utitur oratione, caſta, ſubtili, preſſa, quam tamen concinnitate quadam ita elimauit, ut non modò nihil habeat horridum, atq; ieiunum, ſed etiam mediocri cultu expolita uideatur. Attico more plerunque mutat numeros, etiam nonnunquam perſonas. ſequitur ἀναλέλλιλον illud & ἀναντιπόδοτον, quod fit, cùm uel orationi ſequens membrum non reſpondet, uel cùm oratio ſuſpenſa ſuſtinetur, nec habet aliquid quo nixa conſiſtat. In uertendo autem ſatisfeciſſe me ſuſcepto muneri exiſtimarem, ſi adhibita ueritate ſententiarum, aptisq; ad loquendum uerbis

Digitized by Google

uerbis Clementeum ſcribendi genus eſſem imitatus. Sed ſententias (ut ſpero) ita expreſsi, ut in iis fidelis interpretis diligentia non deſideretur. quòd uerò attinet ad uerba, uoluiſſem quidem ſemper iis uti idoneis, atq; huiuſmodi, quæ à Latini ſermonis conſuetudine non abhorrerent; ſed cùm Eccleſiaſtica tractarem, nephas eſſe duxi, ab eis uocibus diſcedere, quæ iampridem ab Eccleſia receptæ, ſuam quandam habent religionem: cùm præſertim eas loquentium conſuetudine tritas, uſus iam emolliuerit. Plerunq; etiam cùm myſtica occurrebant, quæ penè in ſingulis uerbis totidem continent ſententias, uerbum pro uerbo neceſſariò reddens, non potui omnem orationem ad ueterem illam purè loquendi normam dirigere. Ac cùm frequenter in eas ſententias inciderem, de quibus ſummæ ſunt nobiſcum cum Eccleſiæ aduerſariis concertationes, malui in iis uertendis uerba ſequi Græcum quiddam olentia & peregrinum, quàm exiſtimari, paululum à uerbis deflectens, ſententiarum integritatem deprauaſſe. De ſimilitudine uerò ſcriptorum, ſcio eam præcipuam haberi laudem interpretis, ſi is eius, quem transferendum ſuſcepit uirtutes imitatione aſſequi ſtudeat. In quod quidem ſtudium me aliquid operæ, ac laboris contuliſſe non nego, ſed non eo animo, ut ſperarem interpretationem meam Clementis laudes aſſecuturam. non enim adeo inſaniebam, ſed ut (quod à diligenti interprete præſtari erat æquum) aliqua ex parte latino ſtylo eius formæ ſimilitudinẽ adumbrarem. In quo, & ſi intuens meam tenuitatem, atque in huius generis facultate inopiam, quicquam laude dignum efficere me non potuiſſe intelligo, ſit tamen illud in optatis, ut cùm illam politiſsimam elegantiam genere dicendi meo attingere non potuerim, hoc ſaltem, δεύτερον πλοῦν (quod aiunt) ſim aſſecutus, ut opera mea Clemens quaſi ciuitate Romana donatus, noſtris hominibus, Græca non plenè intelligentibus, perſpicuè atq; enucleatè loquatur.

CONSTITVTIONVM

CONSTITVTIONVM
SANCTORVM APOSTOLORVM
B. CLEMENTE ROMANO
AVCTORE,
LIBER PRIMVS.

IO. CAROLO BOVIO
EPISCOPO OSTVNENSI,
INTERPRETE.

Catholica doctrina de laicis. CAP. I.

POSTOLI, & Presbyteri omnibus, qui ex Gentibus crediderunt in Dominum Ieſum Chriſtum; gratia uobis, & pax ab Omnipotente Deo per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum abundet in cognitione ipſius. Dei plantatio eſt catholica Eccleſia, & uinea eius electa: illi, qui crediderunt in infallibilem pietatem ipſius; qui fruuntur æterno regno eius per fidem; qui acceperunt uirtutem ipſius, & armati ſunt communicatione Sancti Spiritus per Chriſtum, & timorem eius induerunt, participes precioſi, & immaculati ſanguinis Chriſti; qui fiduciam acceperunt, ut Omnipotentem Deum inuocarent, cohæredes & conſortes facti dilecti filii eius. Audite doctrinam ſacram, qui amplectimini promiſſionem eius, ex

Digitized by Google

mandato Saluatoris, æquiparandam glorioſis uocibus ipſius. Attendite filii Dei omnes, ut in obedientia Dei uitam agatis, eſtoteque in omnibus placentes Chriſto Deo noſtro: nam ſi quis iniquitatem ſecutus, faciat, quæ uoluntati Dei aduerſantur, is ueluti gens iniqua à Deo æſtimabitur.

CAP. II.

ABSTINETE animum ueſtrum ab omni cupiditate, & iniquitate. nam in lege ſcriptum eſt, Non concupiſces uxorem proximi tui, non agrum eius, non ſeruum, non ancillam, non bouem, non iumentum eius, neque aliquid, quod proximi ſit: quoniam omnis harum rerum cupiditas à malo prouenit. Nam qui uxorem concupiſcit, uel ſeruum, uel ancillam proximi, iam mente adulter, ac fur cenſetur (niſi eum pœniteat) ac iudicatus eſt à Domino noſtro Ieſu Chriſto, per quem gloria Deo in ſæcula, Amen. Inquit enim in Euangelio (in ſummam redigens, & ſtabiliens, ac perficiens legis Decalogum) In lege ſcriptum eſt, Non mœchaberis. ego autem dico uobis, hoc eſt in lege, quæ per Moſem ſcripta eſt, ego locutus ſum: nunc uerò, idem ille uobis dico, Omnis, qui aſpexerit uxorem proximi ad expetendam eam, iam corde ſuo mœchatus eſt. ita mœchus iudicatur, qui animi cupiditate ardet. Qui uerò bouem, uel aſinum concupiſcit, non'ne in eam cogitationem uenit, ut furetur? ut ſuum faciat? ut abducat? Rurſus qui agrum cupit perſeuerans in huiuſmodi affectione, non'ne improbè facit? ut cùm fines proferre uelit, cogat poſſeſſorem, uiliſſimi uendere. Ait enim quodam in loco Propheta,

Exo. 20.

Matt. 5.

Væ

„ Væ coniungentibus domum domui, & agrum agro *Isa. 5.*
„ continuantibus, ut proximo auferant aliquid: propte-
„ rea dicit, Numquid habitabitis soli super terram? au-
„ dita sunt enim in aures domini Sabaoth hæc. Et alio *Deu. 27.*
„ in loco, Maledictus, qui transfert terminos proximi
„ sui; & dicet omnis populus fiat. Ideo inquit Moses, *Deut. 19.*
Non commouebis fines proximi tui, quos posuerunt patres tui. Ea de causa igitur formidines, mortes, iudicia, damnationes à Deo talibus hominibus imminent. Iis uerò, qui Deo sunt obedientes, una est Dei lex impositа, quæ simplex, uera, uiua existit, Quod in te ab altero fieri non uis, id tu in alterum ne feceris. Non uis ut aliquis in uxorem tuam turpiter coniiciat oculos, animo eam uitiandi? nec tu in uxorem proximi tui improbè oculum defigas. Non uis ueſtimẽtum tuum tolli? neque tu alterius ueſtimentum tollas. Non uis percuti, contumeliam ferre, petulantiam perpeti? neque tu in alium hæc ipsa committas.

De non referenda contumelia, & de non ulciscendo eum, qui iniuriam intulit. CAP. III.

„ At maledicit aliquis tibi, tu benedic ei; quoniam
„ scriptum inuenitur in libris Numerorum, Qui be- *Cap. 24.*
„ nedicit tibi, benedictus est, & qui maledicit tibi, ma-
„ ledictus est. Eodem modo in Euangelio scriptum est,
„ Benedicite maledicentibus uobis. Cùm iniuriam pa-
„ timini, nolite iniuriam referre, sed æquo animo pati.
„ quoniam inquit Scriptura, Noli dicere, ulciscar inimi-
„ cum meum de iis, quæ in me iniustè fecit; sed expecta
„ ut pro te uindicet Dominus, & ultionem inferat iniu
„ riam inferenti tibi. Etenim rursum in Euangelio ait,

Digitized by Google

Matt. 5 Diligite inimicos uestros, & benefacite iis, qui oderunt uos, & orate pro calumniantibus, & persequentibus uos, & eritis filii patris uestri, qui in cœlis est, quoniam solem suum oriri facit super malos, & bonos, & pluit super iustos, & iniustos. Attendamus igitur dilecti iis mandatis, ut eis obsequentes, filii lucis *Eph. 4.* inueniamur. Ferte igitur serui, & filii Dei uos inuicē. Vir aduersus eius uxorem ne sit superbus, neque elatus, sed facilis, ac benignus, cupiens tantùm propriæ uxori placere, atque ei indulgere, cum honore illi studens gratificari.

De cultu, & ornatu; atque de peccato ex eo proueniente. CAP. IIII.

NEQVE ornatui studebis, quo aliqua alia mulier in te capiatur. Nam, siue ab ea uictus peccabis, mors à Deo æterna tibi parata est, & sensu doloris acerbè cruciaberis: siue flagitium non facies, sed illa repulsa non consenties. at hoc ipso peccasti, etiam si non feceris, quoniam solùm propter ornatum tuum illaqueasti mulierem, ut tui cupiditate flagraret. Feciſti enim ut quæ hoc passa est, per concupiscentiam in te mœcharetur. sed non ita es in culpa, quoniam non morem gessisti ei, quæ tui amore irretita fuerat. Non enim tu illam concupiuisti. Et quoniam illi non es obsecutus, misericordiam inuenies à Deo, qui dixit, Non mœchaberis, & non concupisces. Nam si illa, cùm te uidit, uel intempestiuè obuiam tibi facta est, mente plagam accepit, & ad te misit, tuque ut pius reiecisti eam, illa uerò corde sauciata est, tu tamen quia iuuenis formosus es, & ornatus incedis, ut ideo illa

Digitized by Google

illa tui amore capta sit, reus iudicaris peccati illius, tanquam is qui causam scandalo illius dedisti, & in uæ incidisti. Quare roga Dominum Deum, ut nihil mali
» tibi propterea, contingat. non enim te hominibus pla *Gal.8.*
» cere oportet in peccatum; sed Deo in sanctitatem, &
» uitam; ac requietem æternam amplecti. Pulchritudinem tibi à natura, Deo auctore collatam, noli adiecto cultu, exornare, sed humiliter eam aduersus homines ita cohibe: capillum comæ non nutriens, sed potius illum detondens, & adimens, ne tu pruritu uexatus, & caput lacerationis expers conseruans, uel unguentis perfundens, inducas tibi mulieres, quæ hoc modo illaqueant, uel illaqueantur. Neque uerò uestitu uti uelis comparato ad decipiendum: neque femoralia uel crepidas pedibus tuis improba arte consuas, sed tantùm iis utere, quæ ad grauitatem, & usus necessarios pertinent. Neque auream palam in digitos tuos induas, quoniam hæc omnia scortationis sunt argumenta, quibus qui præter id, quod decet, studet, iniustè facit. Fidelis enim cùm sis, & homo Dei, non licet tibi nutrire capillum, & in unum complicare, quod est delicatum, & molle, uel discerniculo discriminare, neque uerò intortum calamistris crispare, uel flauum facere: quoniam quidem lex uetat in Deutero
» nomio, inquiens, Non facietis uobis rotunditatem ex *Leu. 19.*
» coma capitis uestri, neque incisiones. Neque uerò licet barbæ pilos corrumpere: neque hominis figuram præ
» ter naturam mutare. Non incidetis (inquit lex) super- *Leu. 21.*
» ficiem barbæ uestræ. Hoc enim mulieribus decens creator Deus statuit, uiris indecorum esse iudicauit. Tu uerò hæc faciens, & ut tibi placeas legem uiolans, in odio eris apud Deum, qui creauit te secundum imagi
nem

Digitized by Google

nem ſuam. Si igitur cupis Deo placere, contine te ab omnibus, quæ odit ipſe, & nihil facias, quod animo eius diſpliceat.

Quòd non oportet eſſe curioſum de ijs, qui malè uiuunt, ſed proprio operi inuigilare. CAP. V.

NOLI quaſi peruolare, diſcurrere, & uagari per plateas intempeſtiuus ſpeculator eorum, qui perditè uiuunt: ſed arti tuæ, & operi tuo incumbens quære ut facias, quæ ſunt Deo accepta, & Chriſti ſermones in memoriam reuocans, aſſiduè meditare. Inquit enim *Pſal. 1.* Scriptura, In lege eius meditaberis die, ac nocte. ſcilicet, cùm in agro ambulas, cùm domi ſedes, cùm in lectulo cubas, cùm manè ſurgis: ut in omnibus intelligas. Quòd ſi diuitiis abundas, & ut te ſuſtentes arte, opus non habes, noli circumcurſare, & intempeſtiuè obambulare.

Quos ſcripturæ libros legere oporteat. CAP. VI.

SED ſiue ad fideles, & eiuſdem ſententiæ homines accedis conferens cum iis, uitalia uerba loquere: ſin minus accedis, intus ſedens percurre legem, Reges, Prophetas, pſalle hymnos Dauid, lege diligenter Euangelium, quod eſt horum complementum.

Quòd oportet abſtinere ab omnibus exteris libris. CAP. VII.

ABSTINE te ab omnibus Gentilium libris. Quid enim tibi cum externis libris, uel legibus, uel falſis Prophetis? quæ quidem leues à fide abducunt. Nam quid tibi deeſt in lege Dei, ut ad illas gentium fabulas

Digitized by Google

bulas confugias? Nam si Historica percurrere cupis, habes Reges, si Sophistica, & Poetica, habes Prophetas, & Iob, & Prouerbiorum auctorem, in quibus omnis Poeticæ, ac Sapientiæ accuratam rationem inuenies; quoniam Domini Dei, qui solus est sapiens, uoces sunt. Quòd si cantilenas cupis, habes Psalmos: si rerum origines nosse desideras, habes Genesim: si leges, & præcepta, glorioſam Dei legem. Ab omnibus igitur externis, & diabolicis libris uehementer te contine: ueruntamen legem quoque perlegens, inducta illa, atque adiecta, quæ appellantur, reiice. Quòd si non omnia, at quædam, quæ sunt in traditionibus seniorum, Deuteroses quæ appellantur. Solùm autem historiæ causa illa lege, ut cognoscas, & glorifices Deum, qui te à talibus, ac tantis uinculis liberauit. Habeas autem præ oculis ad cognoscendum quid sit naturalis lex, quid sint traditiones, & illa inducta, atque adiuncta, quæ in deserto iis, qui uitulum conflauerunt, sunt imposita. Lex enim est, id quod locutus est Dominus, antequàm populus in Idololatriã incideret, & uitulum conflatilem faceret illum Aegyptiorum Apim: Hoc est Decalogus. Quæ uerò illis peccantibus uincula accesserũt, illa tibi ne attrahas: Saluator enim noster nullam aliam ob causam uenit, nisi ut saluaret reos reseruatæ iræ, & impleret legem, & Prophetas, & uincula adiecta humanarum traditionum, & inductorum, uel solueret, uel mutaret. Ideo inuitans nos dicebat, Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam uos. Tu ergo perlegens legem consentaneam Euangelio, & Prophetis, lege etiam Reges, ut intelligas quot Reges iustè uixerunt, eos à Deo auctos fuisse, & iis promissionem uitæ æternæ apud ipsum per- *Matt. 11.*

Digitized by Google

permanſiſſe. Quot uerò Reges à Deo defecerunt, rebellione ſua breui tempore interiiſſe, iuſto iudicio Dei, & uita eius priuatos fuiſſe, pro requiete æternum ſupplicium conſecutos. Hæc cùm leges, multùm fide auctus ædificaberis in Chriſto, cuius corpus, & membrum exiſtis. Inambulans autem in foro, & lauare uolens, utere uirili balneo, ne ſi nudatum corpus tuum mulieribus turpiter aperueris, aut ſpeciem uiris non conuenientem aſpexeris, uel irretitus inueniaris, uel ipſe in te irretias mulieres, quæ tam facilè capiuntur. Caue igitur ab iis ne laqueis impedias animam tuam.

De Mulieribus malis. CAP. VIII.

Prou. 7. DISCAMVS enim in ſapientia quid dicat ſanctus ſermo. Fili cuſtodi ſermones meos, præcepta mea reconde tibi, dic ſapientiæ ſororem eſſe, & prudentiam amicam acquire tibi, ut cuſtodiat te à muliere extranea, & mala, ſi te uerbis blandis adoriatur. Nam à feneſtra domus ſuæ proſpiciens in plateas, quem uiderit ex filiis inſipientibus adoleſcentulum, uecordem prætereuntem in foro, in biuiis domus ſuæ, & loquentem in tenebris ueſpertinis, quando quies nocturna fuerit, & caliginoſa: mulier autem occurrit illi, ornatu meretricio ad faciendum iuuenem euolare à corde: uaga autem eſt, & diſſoluta; domi non quieſcunt pedes ſui. Nam modò foris uagatur, modò in plateis per omnes angulos inſidiatur. deinde, apprehenſum oſculata eſt eum, & impudenti uultu affata eſt eum. Hoſtia pacifica mihi eſt, hodie reddo uota mea, idcircò exii obuiam tibi, deſiderans faciem tuam, inueni te: intexui funibus lectulum meum, ſtraui tapetibus

ex

Digitized by Google

„ ex Aegypto, aſperſi cubile meum croco, domum me-
„ am cinnamomo; ueni, & fruamur amicitia, donec il-
„ luceſcat dies; ueni, & implicemur amore. & reliqua,
„ quibus ſubiungit, Decepit illum multus ſermo, & la-
„ queis labiorum protraxit illum. Ipſe autem ſequitur
„ eam delinitus. & rurſus dicit, Noli attendere mulieri *Prou. 5.*
„ prauæ; mel enim ſtillat à labiis mulieris fornicariæ,
„ quod breui tempore impinguat guttur tuum. Poſtea
„ amarius felle inuenies, & acutius gladio ancipiti. Et
„ rurſum, Fuge, & ne moreris, neq; figas oculum tuum
„ in illam: multos enim uulnerans percuſſit, & innume-
„ rabiles ſunt, quos interfecit. Quod ſi non feceris, mu
„ taberis, inquit, in nouiſſimis tuis, quando conſumen-
„ tur carnes corporis tui, & dices, Quomodo odio habui
„ doctrinam, & redargutiones iuſtorum declinauit cor
„ meum? non audiui uocem erudientis me, & docenti
„ me non accommodaui aurem meam: propemodum
„ factus ſum in omni malo. Ne pluribus teſtimonia pro-
„ ducamus. Quòd ſi aliqua omiſimus, ſapientes ipſi
„ uobis legentes bona, ex ſacris ſcripturis confirmemini,
„ fugientes omnia praua, ut ſancti reperiamini in uita
„ æterna apud Deum.

De ſubiectione mulieris ſtudioſæ erga uirum ſuum, & temperatæ. CAP. IX.

MVLIER ſubdita eſto uiro tuo; quoniam caput mulieris uir eſt: uiri ambulantis in uia iuſtitiæ caput eſt Chriſtus; Chriſti caput eſt Deus, & Pater eius. Igitur poſt omnipotentem Deum noſtrum, & Patrem præſentis, & futuri ſæculi dominum, omnis ſpiritus, & omnis uirtutis creatorem, & poſt dilectum eius fi-

Digitized by Google

lium Dominum noſtrum IESVM Chriſtum, per quem gloria Deo; time tuum uirum ò mulier, & reuerere, illi ſoli placere ſtudens, illi obſequens in miniſteriis tuis: ut in te beatificetur uir per Sapientiam dicentem
» per Solomonem hæc uerba, Mulierem fortem quis in-
» ueniet? æſtimabilior eſt lapidibus precioſis. Quæ talis
» eſt confidit in ea uir ſuus, talis ſpoliis non indigebit.
» Operatur enim uiro bona omnibus diebus uitæ ſuæ,
» ducens lanam, & linum; fecit utilia manibus ſuis. Fa-
» cta eſt quaſi nauis mercaturam faciens, de longè con-
» gregans uictum ſuum. Et ſurgit de nocte, deditque ci-
» baria domui, & opera ancillis. Conſiderans agrum
» emit eum, & de fructibus manuum ſuarum plantauit
» poſſeſſionem. Accingens lumbos ſuos ſuſtulit brachia
» ſua, & guſtauit quod bonum eſt operari, & non extin-
» guitur lucerna eius in tota nocte. Cubitos ſuos exten-
» dit ad utilia, manus ſuas firmat ad fuſum. Manus ſuas
» aperuit pauperi, & palmam extendit mendico. Non
» curat de iis, quæ ſunt domi uir eius: omnes.n.qui apud
» eum ſunt, ueſtiuntur ſtolis duplicibus. Chlamydes
» fecit uiro ſuo: ex byſſo, & purpura ueſtimenta. Con-
» ſpicuus in portis uir eius quando ſedet in conſeſſu cum
» ſenioribus habitantibus. Sindones fecit, & uendidit
» Phœnicibus, cingula Chananæis. Gloriam, & hono-
» rem induit, & gauiſus eſt in diebus nouiſſimis. Os eius
» aperuit ſapienter, & opportunè, & ordinem miſit lin-
» guæ ſuæ. Anguſtæ ſunt ſemitæ domus ſuæ, & pa-
» nem ocioſum non comedit. Aperuit os ſuum ſapien-
» ter, & conuenienter. Lex miſericordiæ in lingua eius.
» Surrexerunt filii eius, & ditatam laudauerunt eam: &
» uir laudauit eam. multæ filiæ poſſederunt diuitias.
» multæ fecerunt uirtutem. Tu autem ſupergreſſa es, &

ſuperaſti

Digitized by Google

» ſuperaſti omnes. Falſa gratia, & uana pulchritudo
» mulieris ne ſit tibi: mulier.n.pia benedicitur,& timens
» Deum ipſa laudatur. Date ei de fructibus labiorum
» eius, & laudatur in portis uir eius. Et rurſum, Mulier
» fortis corona uiro eius. Et rurſum, Multæ mulieres ædi
» ficauerũt domũ. Didiciſtis qualia encomia mulier tem
perata, & uiri ſtudioſa capit à Domino Deo. Si fidelis,
& grata Deo cupis eſſe ò mulier: noli te ornare, ut pla-
ceas alienis uiris, & meretricum plicaturas, ueſtitus,
calceamenta imitari,ad alliciendum eos, qui huiuſmo
di rebus tenentur. Nam quanquàm tu non peccandi
ſtudio hoc nefas commiſiſti, ſed tantùm cultus cauſa;
tamen non ideo effugies pœnam, quia illo ornatu coe-
giſti aliquem, ut ad te concupiſcendum induceretur.
neque adhibuiſti cautionem, ut neque tu in pecca-
tum incideres, neque alii in ſcandalum. Quòd ſi tu
quoque peccabis, laxata libidine, & tu deliquiſti,& il-
lius animæ rea facta es. deinde cùm in uno peccaueris,
ueluti in deſperationem adducta, in alio rurſum delin-
ques, ut quæ omnem ſenſum doloris amiſeris, quem-
» admodum affirmat diuinus ſermo, Impius cùm in *Pro.18.*
» profundum malorum uenerit, contemnit: aduenit ei
» triſtitia, & opprobrium. Talis.n.mulier deinde,ultra
modum ſaucia,illaqueat animas inſipientium. Videa-
mus igitur quomodò triumphum agat de talibus di-
» uinus ſermo, Odi ſupra mortem mulierem, quæ eſt *Eccl.7.*
» laqueus,& plaga animæ.Ligatæ ſunt manus eius.Et ali *Pro.11.*
» bi, Quaſi inauris aurea in naribus ſuis, ſic mulieri in- *Pro.25.*
» ſipienti pulchritudo. Et rurſum, Sicut in ligno uer- *Pro.21.*
» mis, ſic perdit uiros mulier malefica. Et rurſum, Me-
» lius eſt habitare in angulo aperto, quàm cum muliere
» procaci, & contentioſa. Nolite igitur imitari uos ta-

Digitized by Google

les mulieres cùm ſitis Chriſtianæ. Si uerò fidem ſerua re uelis uiro tuo, ſtude ut illi tantùm placeas. In plateis uerò caput tuum uela. Nam ſi te texeris, ab aſpectu tui arcebis curioſos. Noli depingere os tuum, quod fecit
„ Deus. nihil eſt. n. in te, quod ornatum deſideret. quo-
„ niam omnia, quæ fecit Deus, erant ualde pulchra: acceſſio autem ornamenti in pulchro eſt importuna, & artificis laudem dedecorat. Demiſſis oculis uiam tuam ingredere, obuoluto capite, quemadmodum decet mulieres.

Non debere mulierem lauare unà cum uiro. CAP. X.

DEVITA confuſam unà cum uiris in balneo lotionem. multa enim ſunt retia mali. Mulier fidelis cum uiris ne lauet: nam ſi contegit faciem, ut ab alienorum uirorum aſpectu os ſuum uerecundè occultet; quomodò nuda cum uiris talis mulier in balneum intrabit? Muliebre ſi ſit balneum, cum pudore ordinatè, & modeſtè lauet, neque ſuperfluam lotionem faciat, neque multam, neque frequentem, neque in meridie; ſed ſi fieri poteſt, neque de die. Hora ſit tibi conſtituta balneo decima. Oportet .n. te, fidelis cùm ſis, omni occaſione, & undique ſuperuacaneam oculorum ſedulitatem declinare.

Hæc duo aduerbia ordinatè & modeſtè, uſurpauit. S. Ignat. ad Heronẽ.

De contentioſa, & procaci muliere. CAP. XI.

CONTENTIONEM uerò tuam aduerſus omnes, maximè uerò aduerſus uirum præcide, fidelis cùm ſis, ne uir tuus ſi infidelis fuerit, uel gentilis, propter te offenſus, Deum blaſphemet, & tu illius uæ hæreditatem

S. Ignat. ad Trall.

Digitized by Google

„ tatem apud Deum adepta reperiaris. Væ enim, inquit, *Isa. 52.*
„ ei, propter quem nomen meum blasphematur inter
gētes. Quòd si fidelis uir tuus fuerit, cogetur tanquàm
scripturarum peritus dicere uerbum, quod in Sapien-
„ tia inuenitur scriptum, Melius est habitare in deserto, *Pro. 21.*
„ quàm cum muliere procaci, & contentiosa. Quare
mulieres per pudorem, & mansuetudinem, religionem
ostendite in conuersionem, & exhortationem fidei
externis omnibus, siue mulieribus, siue uiris. Et
si his paucis admonitas instituimus uos so-
rores, & filiæ, & membra nostra, ipsæ quoq;
tanquàm sapiētes absq; ullo uitæ pro-
bro permanete. Quærite ut disci-
plinam cognoscatis, per quam
poteritis ad Domini nostri
regnum bona ipsius uo-
luntate peruenire,
& requie-
scere.

Digitized by Google

CONSTITVTIONVM
SANCTORVM APOSTOLORVM
B. CLEMENTE ROMANO
AVCTORE,

LIBER SECVNDVS.

De Episcopis, Presbyteris, & Diaconis. CAP. I.

DE EPISCOPIS audiuimus à Domino nostro, Pastorem, qui constituitur Episcopus per Ecclesias in omni parœcia oportere esse sine crimine, in quem non cadat reprehensio, expertem omnis iniquitatis hominum, non minorem annis quinquaginta; quod quodammodò in hac ætate iuueniles perturbationes, & externas calumnias superauit aduersus blasphemias, quæ multis à quibusdam falsis fratribus infliguntur, qui non norunt uerbum Dei, quod est in Euangelio, Qui locutus
Mat. 12 „ fuerit uerbum ociosum, reddet de eo rationem Domi-
„ no in die iudicii. Et rursus, Ex uerbis tuis iustificaberis,
„ & ex uerbis tuis condemnaberis. Sit igitur, si fieri potest, eruditus, & peritus in scientia uerbi conuenienter ætati. Quòd si in parua parœcia grandior natu aliquis non reperitur, qui testimonio probatus, & sapiens in Episcopum constitui possit, iuuenis uerò ibi est, testimonium habens eorum, qui cum eo uixerunt, Episcopatus munere illum dignum esse, in mansuetudine, & modestia senectutem præ se ferens, & probatus talium testimonio commendetur; is cõstituatur in pace. Nam Solomon

Digitized by Google

Solomon duodecimum agens annum, in Israele regnauit; & Iosias octo annos natus regnauit in iustitia. Item Ioias in septimo anno præfuit populo. Quare quanquam iuuenis, at mitis esto, timidus, & quietus. quoniam per Isaiam Dominus Deus inquit, Ad quem respiciam nisi ad humilem, & quietum, & timentem sermones meos per omnia? Item in Euangelio hoc modo, Beati mites, quoniam ipsi hæreditabunt terram. Sit uerò & misericors; quoniam rursus dictum est, Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam cõsequentur. Sit etiam bonæ conscientiæ: omni malitia, atque improbitate uacuus: quoniam rursum dictum est, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum uidebunt.

3. *Reg.* 6. 2. *Paralip.* 34. 2. *Paralip.* 23. *Isa.* 66. *S. Ignat. ad Trall.* *Matt.* 5.

Qualem oporteat esse Episcopum, & reliquos Clericos. CAP. II.

SIT igitur sobrius, temperans, moderatus, constans, placidus, non uinolentus, non percussor, sed æquus; non contentiosus, non auarus, non neophytus, ne in superbiam elatus, in iudicium, & in laqueum incidat diaboli. quoniam omnis, qui se exaltat, humiliabitur. Talem uerò oportet esse Episcopum, qui sit unius uiri uxoris, quæ quidem semel nupserit. Bene suæ domui præsideat. Sic.n. probetur, cùm ordinationem capiens in Episcopatus loco collocatur, si sit honestus, fidelis, moderatus; si uxorem honestam habeat, uel habuerit; si filios religiosè educatos, & in disciplina Domini institutos produxerit; si domestici uenerabiliter, reuerenterque omnes illi obediunt. Nam si secundum carnem propinqui diffident ab eo, & parere ei nolunt; quo'nam modo, qui extra domum propinqui futuri sunt, ei parebunt?

1. *ad Timot. c.* 3. *Luc.* 14.

In

Digitized by Google

In quibus oporteat probari propositum Episcopum. CAP. III.

PROBETVR igitur an uacet omni culpa in iis, quæ ad communis uitæ usum pertinẽt. Scriptũ est enim, *Leu.21.* Exquirite diligenter assumendum in sacerdotium. Sit igitur expers iræ, quoniam, inquit Sapientia, Ira sapientes perdit. Sit misericors, non illiberalis, charitate præditus; *Ioan.13.* quoniam dicit Dominus, In hoc cognoscent „ omnes, quòd mei discipuli estis, si diligetis uos inuicem. Sit facilis ad communicandum, studiosus uiduarum, hospitalis, promptus ad suppeditandum, ac ministrandum paratum se exhibens, sine pudore inseruiens, noscens quis nam dignior sit, ut accipiat.

Quòd non oportet singulis uiduis suppeditare, sed aliquando nupta præponenda est: & quòd uoratori, ebrio, inerti non est ministrandum. CAP. IIII.

NAM si quæ uidua sit, quæ possit sibi necessarios uitæ usus parare, alia uerò sit non uidua, sed tamen quæ uel propter morbum, uel propter alendos filios, uel propter manuum imbecillitatem egestate laboret, in hanc potius manum porrigat. Si quis uerò helluo, ebriosus, iners, inopia rerum uitæ necessariarum prematur, non est is subsidio dignus: neque uerò Dei *Pro.19.* Ecclesia. Scriptura enim de iis inquit, Quoniam abscondens piger manum suam in sinu, non poterit admouere ipsam in os suum. *Eccl.4.* Et rursum, Piger comprehẽdit manus suas, & comedit carnes suas. *Pro.23.* Omnis enim ebrius, & fornicator mendicabit, & induetur scissa, & lacera somnolentus. Et alibi, Si dederis ad phialas & calices oculos tuos, postea ambulabis nudior pistillo. *Ignat. ad Tharsen.* Verè enim pigritia mater est famis.

Quòd

Digitized by Google

Quòd oportet Episcopum non esse acceptorem personarum in iudicando, & moribus moderatum, & uictu frugalem. CAP. V.

NE sit autem Episcopus acceptor personarum; neque diuitem reuereatur, uel assentetur ei, præter id quod decet, neque pauperem contemnat, uel opprimat. Non accipies enim, inquit Deus Mosi, personam diuitis; neq; pauperis misereberis in iudicio; quoniam domini iudicium est. Et rursum, Iustè persequeris iudicium. In cibo & potu frugalem, & parcum se præbeat Episcopus, ut possit sobrius esse, dum corripit homines carentes disciplina; nec sit sumptuosus, nec delicatus, nec uoluptuosus, neque bonorum ciborum uorator. Sit autem patiens, longanimis in admonitionibus, copiosus in docendo, meditatione, ac studio inuigilans in Dominicis libris; nimius in lectionibus, ut scripturas diligenter exponat. Euangelium interpretetur conuenienter Prophetis, & legi. Interpretationes ex lege, & Prophetis procedant ad conuenientiam, & similitudinem Euangelii. Ait enim Dominus, Scrutamini Scripturas, quoniam ipsæ testimonium perhibent de me. Et rursum, De me enim Moses scripsit. Præ omnibus autem discriminator bonus sit, legem, & traditiones diuidens, ac demonstrans, quæ sit lex fidelium, & quod sit uinculum infidelium, ne quis in uincula incidat. Attende igitur diligenter uerbo ò Episcope, ut quatenus fieri potest, omnia ad uerbum interpreteris. Et in multa doctrina abundè nutrias, & illumines populum tuum illuminatione legis. Immittite, enim, inquit Deus, ipsis lumen scientiæ, quòd adhuc tempus est.

Exo. 23.

Deu. 16.

Ioan. 5.

Digitized by Google

Quòd Episcopus non debet esse turpis lucri cupidus, nec fideiussor, neque Aduocatus. CAP. VI.

NE quærat Episcopus turpe lucrum, maximè in gentibus, detrimentum patiatur potius, quàm inferat; ne sit iniurioſus, nec rapax, nec expilator, nec diuitiarũ cupidus; ne inopes odio habeat; ne sit loquax, ne falsũ testimonium dicat, ne sit iracundus; ne contentioſus, ne uitæ negotiis impediatur, ne fideiubeat pro ullo, nec sit aduocatus in pecuniarum litibus; ne sit ambitioſus, nec duplicis mentis, neque bilinguis; neque ad calumniam, neque ad detrahendum præbeat aures; ne sit hypocrita; ad festa gentium ne accedat, uanis deceptionibus non utens; ne sit cupidus, nec auarus, quoniam hæc omnia infesta Deo sunt, & dæmonibus amica. Hæc omnia Episcopus laicis confirmando denunciet, inducens eos, ut eius mores imitentur. Timoratos enim, inquit, facite filios Israel. Sit sapiens, humilis; præceptor in disciplinis Domini; bonæ mentis, qui abrenunciauerit omnibus, quæ sunt in uita, malis studiis, & omnibus ethnicis cupiditatibus. Sciat bene præcipere; sit acutus in cognoscendis malis, iisque uitandis; amicus omnibus, iustus, iudicio præditus. Et denique quæcunque bona in hominibus reperiuntur, ea Episcopus in se possideat. Quoniam si uacauerit iniustitia Pastor, proprios discipulos coget, & consuetudine sua compellet, ut suarum actionũ digni imitatores existant, ut inquit quodam in loco Propheta, *Isa. 24.* Et erit sicut sacerdos, sic & populus. Etenim Dominus noster, & magister Iesus Christus filius Dei, incœpit priùs facere, & postea docere, ut inquit Lucas, Quæ incœpit Iesus facere, & docere. Propterea dicit, Qui fecerit,

Digitized by Google

„ cerit,& docuerit,hic magnus uocabitur in Regno Dei.
Speculatores enim oportet uos Episcopos fieri populo; quoniam & uos speculatorem habetis Christum.
Igitur efficiamini uos quoque boni speculatores popu-
„ lo Dei; quoniam ait Dominus per Ezechielem, Spe- *Eze. 33.*
„ culatorem dedi te domui Israel, & audies de ore meo
„ uerbum & custodies. Et annunciabis eum ex me, di-
„ cente me iniquo, Morte morieris, & non locutus fue-
„ ris, ut auerteres iniquum ab iniquitate sua. Iniquus il-
„ le in iniquitate sua morietur,& sanguinem illius de ma
„ nu tua requiram. Tu uerò si annunciaueris iniquo,ut
„ auertatur à uia sua,& non fuerit auersus,ipse in iniqui-
„ tate sua morietur,& tu animam tuam liberasti. Simili-
„ ter si gladius belli uenerit, & constituerit populus spe-
„ culatorem ad custodiã, & uidens eum uenientem non
„ indicauerit, & ceperit animam, anima quidem pecca-
„ to ipsius capta est, sanguis uerò de manu speculatoris
„ requiretur, quoniam non significauit tuba. Si au-
„ tem significauerit buccina, & non cauerit, qui audi-
„ uit, & uenerit gladius, & ceperit eum, sanguis ipsius
„ erit super ipsum, quoniam non cauit audiens bucci-
„ nam: qui uerò cauit, animam suam liberauit, & spe-
„ culator, quoniam significauit, uita uiuet. Gladius
est iudicium; tuba sacrum Euangelium; speculator, constitutus in Ecclesia Episcopus, quem oportet annunciantem contestari, & confirmare de iudicio. Nisi annunciaueritis, & contestati fueritis populo, in uos peccatum ignorantium recidet. Ideo carente; disciplina admonete, & redarguite cum libertate, ignorantes docete, scientes confirmate, errantes reducite. Eadem de iisdem rebus dicẽtes,non peccabimus fratres. Nam ex frequentibus sermonibus uerisimile est, aliquos pu

Digitized by Google

dore deterritos, uel semel aliquid boni facturos, &
Ezec. 2. mala declinaturos. Inquit enim per Prophetam Dominus, Contestare ipsis hæc, fortè audient uocem tuã.
Ezec. 3. & rursum, Si fortè audiant, si fortè quiescant. Et Mo-
Exo. 15. ses dicit populo, Si auribus audieris Dominũ Deum, & feceris bonum & rectum in oculis eius. Et rursum,
Exo. 20. Audi Israel, Dominus Deus tuus unus est. Et Domi-
Luc. 8. nus in Euangelio sæpe inculcat illud, Qui habet aures
Prou. 1. audiendi, audiat. Et sapiens Solomon dicit, Audi fili disciplinam patris tui, & ne abiicias legem tuæ matris. Atque hucusque quidem non audiuerunt; nam cùm audire uiderentur, perperàm audiuerunt, relinquentes unum, ac solum uerum Deum, in pernicioſas, & graues hæreses inducti, de quibus alio loco dicemus.

Qualem oporteat esse initiatum. CAP. VII.

COGNITVM autem sit uobis chariſſimi, quòd baptizati in mortem Domini Iesu, ampliùs peccare non debent. Nam ut mortui peccandi potestate sunt priuati, sic qui commoriuntur Christo, peccandi consuetudinem amittunt. Quare non credimus fratres eum, qui lauacrum uitæ est adeptus, postea iniquorum flagitia facturum: qui uerò post baptismum peccauit, nisi peccati dolore sit affectus, & delictis finem faciat, condemnabitur in gehennam.

De eo, qui iniustè accusatur, uel de eo, qui redarguitur. CAP. VIII.

SI quis ab Infidelibus per calumniam accusetur, eo quòd unà cum eis flagitiosè non uiuat, sciat quòd talis

Digitized by Google

talis beatus apud Deum censetur, quemadmodum in
» Euangelio Dominus dicit, Beati eritis cùm exprobra- *Mat. 5.*
» uerint uobis, uel persecuti uos fuerint, uel dixerint con
» tra uos omne malum uerbum, mentientes propter me;
» gaudete & exultate, quoniam merces uestra multa est
in cœlis. Si quis igitur blasphemiam patiatur in re fal-
sa, is beatus est existimandus. Dicit enim Scriptura,
» Vir reprobus intentatus apud Deum. Quòd si quis ali-
quam rem iniquam egisse conuincatur, is non modò
sibi obfuit, sed etiam communi Ecclesiæ corpori, &
doctrinæ blasphemiam intulit. Quasi non facientibus
nobis illa, quæ bona esse dicimus, & arguemur à Do-
» mino, Quoniã dicunt, & non faciunt. Vnde tales ue *Mat. 23.*
rè conuictos & redargutos uitabit cum libertate Epi-
scopus, si mores non mutauerint.

Quòd integrum oportet esse Episcopum. CAP. IX.

NON solùm enim offensione uacare Episcopum
oportet, sed etiam acceptorem non esse persona-
rum, in bonitate corrigentem peccatores. Quòd si ip-
se non bona conscientia præditus, personis gratificatus
fuerit, propter turpem quandam & quæstuosam mu-
nerum perceptionem parcet impiè peccanti, permit-
tens eum in Ecclesia manere, negligens diuinam il-
» lam, & dominicam uocem dicentem, Iustè quod *Exo. 23.*
» iustum est persequeris, non accipies personam in iudi- *Deu. 16.*
» cio, non iustificabis impiũ, non capies munera propter
» animam; munera .n. obcœcant oculos sapientum, &
» euertũt uerba iustorum. Et in aliis inquit, Educite ma- *Ioan. 5.*
» lum de uobis. Et Solomon dicit in Prouerbiis, Eiice *Pro. 22.*
» pestilentem de consilio, & exibit cum eo contentio.

Quòd

Quòd Episcopus sine iudicio parcens peccatori, est in culpa. CAP. X.

IIs igitur rebus non attendens, inconsideratè parcet, cui debetur pœna. Quod Saul fecit in Agag, & Heli in filiis, qui non nouerant Dominum. qui talis est, prophanauit propriam dignitatem, & Dei Ecclesiam, quæ sua parœcia continetur. Iniustus est ille, & Deo, & sanctis hominibus, ut qui causam scandali dederit multis nuper illuminatis; & Catechumenis, atque ætate iuuenibus, quem uæ manet, & mola asinaria in collo, & profundum, cui obnoxius factus est. Nam propter omissi iudicii iniquitatem, uidẽtes talem uirum sibi præesse, ipsi inter se disceptabunt, lapsique in eundem morbum, unà cum illo interire cogentur, ut populus cum Roboam & cum Core, ii, qui eum ad iuuerunt. Quòd si peccator cernet Episcopum, & Diaconos criminis expertes, & gregem purgatũ, primùm non audebit per contemptum in ecclesiam intrare, per cultus conscientia. Quòd si id nihili faciens ingredietur, continuò refutabitur, ut Ozar cùm arcam attrectasset, & ut Achar in furto muneris, & ut Giezi in pecuniis Naaman; & statim pœnas dabit, uel correptus à Pastore, in pœnitentiam reducetur. Circumspiciens enim omnes singillatim, & in nullo maculam inueniens, neque in Episcopo, neque in populo sibi subiecto, pudore affectus cum multis lacrymis egredietur, pacificè commotus, & grex relinquetur purgatus: ille uerò ingemiscet in conspectu Dei, & pœnitẽtiam aget de iis, quæ peccauit, & habebit spem, grexque totus uidens illius gemitum, admonebitur, quòd peccator, si pœnitentiam egerit, non perit.

2. *Re.* 6. *Ios.* 7. 4. *Reg.* 5.

Quomodo

Digitized by Google

Quomodo oporteat Episcopum iudicare eos, qui peccant. CAP. XI.

QVARE, ò Episcope, stude mundicie operum excellere, cognoscens locum ac dignitatẽ tuã, tanquàm locum Dei obtinens, eo quòd præes omnibus Dominis, Sacerdotibus, Regibus, Principibus, patribus, filiis, magistris, atq; subditis simul omnibus. Sicq; in Ecclesia sede cũ sermonem facis, ut potestatem habens iudicandi eos, qui peccauerunt: quoniam uobis
» Episcopis dictum est, Quodcunque ligaueritis super *Mat. 18.*
» terram, erit ligatum in cœlo, & quodcunque solueritis
» super terram, erit solutum in cœlo.

Doctrina, quomodo oporteat se gerere cum pœnitentibus, & huius rei exempla uaria. CAP. XII.

IVDICA igitur, ò Episcope, cum potestate, tanquàm Deus, sed pœnitentes recipe. Deus enim, misericordiarum Deus est. Increpa peccantes; admone eos, *Paul. 2. ad Corin.*
qui non conuertuntur; hortare stantes ut perseuerent in bonis; pœnitentes recipe, quoniam Dominus Deus cum iureiurando promisit remissionem se concessurum pœnitentibus de iis, quæ peccauerunt. Dicit.n.
» per ipsum Ezechiel, Dixi eis, Viuo ego, dicit Dominus
» Adonai. Si uoluero mortem peccatoris, sed ut con-
» uertatur impius à uia sua mala & uiuat. Conuertimini
» igitur à uiis uestris malis, & ut quid moriemini domus
» Israel? Hic sermo fiduciã dedit peccatoribus, ut si pœnitentiam egerint, salutis spẽ habeant, ne aliquãdo sensu doloris amisso, se tradãt iniquitatibus, sed habentes spẽ salutis, cõuersi clament ad Deũ pro peccatis suis, & pœnitentiam agant ex corde, placantes eum, & consequãtur ab eo tãquàm à patre bono obliuionẽ peccatorum.

Quòd

Digitized by Google

Quòd oportet fugere experientiam peccatorum. CAP. XIII.

EOs uerò, qui non peccauerunt, tales manere oportet, neque descendere ad experientiã peccatorum, ne opus habeant dolore, tristitia, gemitu pro remissione. Quid enim scis homo cùm peccasti, si unum diem uicturus es in hac uita, ut pœnitentiam agere possis? quoniam incertus est tuus è uita discessus, & in peccato morienti nulla pœnitẽtia relinquitur, ut inquit per
Psal. 6. Dauid, In Inferno quis confitebitur tibi? Oportet igitur paratos esse in bonis, ut sine tristitia illud iter peragamus. Propterea hortatur diuinus sermo per sapien
Pro. 24. tem Solomonem dicens, Tibi præpara in exitum opera tua, & para in agrum. ne desit nobis aliquid ex bo-
Mat. 25. nis, quemadmodum quinque in Euangelio uirginibus, propter stultitiam defuit pietatis oleum, & extinctis diuinæ cognitionis lãpadibus, expulsæ sunt à sponso. Propterea securus manet omnis, qui uitæ suæ parcit, & perseuerat sine peccato, ut iustitias à se prius peractas, sibi conseruet. Tu igitur ita iudica tanquàm
Exo. 23. Deus iudicium exercens. Iudicium enim, inquit, Domini est. Primùm igitur potestate reum iudica, deinde cum misericordia, humanitate, & indulgentia eum concilia, promittens ei salutem, si mores mutauerit, & ad pœnitentiam redierit. Pœnitentem corripiendo
Luc. 15. recipe, memor Domini dicentis, Quòd gaudium fit in Cœlo super uno peccatorẽ pœnitentiam agente.

De dicentibus, recipiendum non esse pœnitentem. CAP. XIIII.

SI pœnitentem non receperis, insidiatoribus trades,
Psal. 73. oblitus Dauid dicentis, Ne tradas bestiis animam confitentem

Digitized by Google

confitentem tibi. Ideo inuitans ad pœnitentiam Iere- *Ier.8.&*
» mias inquit, Num cadens non resurgit, uel se conuer- *eádé hét*
» tens non conuertitur? Quoniam conuersus est popu- *sententiá*
» lus meus conuersione audaci, & deuicti sunt in ele- *Ignat.ad*
» ctione ipsorum. Conuertimini, qui elongati estis, & *Eph.*
» ego medebor contritionibus uestris. Recipe igitur pœ-
nitentem, sine ulla dubitatione omninò, neque impe-
diaris ab iis, qui crudeliter dicunt, non oportere cum
iis coinquinari, neque sermonis communionem habe
re. Hæc.n. consilia sunt hominum ignorantium Deum,
atque eius prouidentiam de agrestibus beluis, ferisque
indomitis. Non enim uident quòd oportet non com-
munione sermonis cauere à peccatoribus, sed ope-
» ris. Iustitia enim iusti super ipsum erit, & iniquitas ini- *Eze.18.*
» qui super ipsum erit. Et rursum, Terra si peccauerit *Eze.14.*
» mihi, ut præuaricetur præuaricationem, & extendam
» manum meam in illam, & conteram super eam uirgam
» panis, & immittam famem, & exterminabo ab ea ho-
» minem, & iumentum. Et si fuerint tres uiri in medio
» eius, Noe, Iob, & Daniel, ii in iustitia sua saluabunt
» animas suas, dicit Dominus Adonai. Manifestè de-
clarauit Scriptura, quòd iustus si uixerit cum iniquo,
non perit cum eo. In hoc enim Mundo iusti, & iniu-
sti unà congregantur societate uitæ, non sanctitatis;
neque in hoc peccant sancti. Imitatores enim sunt Pa- *Igna. ad*
» tris sui, qui est in Cœlo; qui Solem suum oriri facit su- *Philadel*
» per iustos & iniustos; & pluit super bonos & malos; & *phi.*
nullum ex hoc periculum imminet iusto: nam in sta- *Matt.5.*
dio & uictores cernuntur, & uicti; in corona soli, qui
generosè certauerunt. Nemo uerò coronatur, nisi qui
» legitimè certauerit. Vnusquisque de se confitebitur, *2.Ti.2.*
» & nō perdet Deus iustum cum iniusto. quoniam apud

E eum

Digitized by Google

Gen. 7. eum expers peccati uita immunis est à supplicio: nam
Gen. 19. nec Noe aqua obruit, neque Lot incendio consum-
Ios. 2. psit, neque Raab unà cum aliis interemit.

Quòd nemo pro alio punitur, sed unusquisque pro se rationem reddit. CAP. XV.

QVO'D si scire uultis ea, quæ nobis euenerunt; Iudas cùm esset nobiscum accepit sortem ministerii eam, quam nos accepimus; & Simon Magus accepit sigillum in Domino. Sed uterque cùm se prauum ostendisset, alter suffocatus est, alter contra naturam uolans attritus est. Et in arca Noe, & filii eius erant, sed solus Cham improbus repertus, in filio pœnas dedit. Quanquàm parentes pro filiis non puniuntur, neque filii pro parentibus, neq; serui pro dominis, neq; propinqui pro propinquis, neque amici pro amicis, neque iusti pro iniustis, sed unusquisque de suis operibus rationẽ est redditurus. Nam neq; Noe pro Mundo pœnas pendit, neque Lot pro Sodomitis, igne flagrauit; neque Raab pro Ierichuntiis interfecta est, neque Israel pro Aegyptiis. Non enim cohabitatio condemnat iustos cum iniustis, sed eiusdem propositi, ac uoluntatis consensio. Non oportet igitur ad cædem paratis, nec iis, qui odio homines habent, neque criminum studiosis, & per occasionem mortem inferentibus, mentem adhibere; alius enim pro alio mortem non subit, sed propriorum peccatorum catenis unusquisque constringitur, & ecce homo & opus eius.

Quòd

Digitized by Google

Quòd oportet infirmis in fide, opem ferre. CAP. XVI.

OPORTET autem uos opem ferre infirmis periclitantibus, & errantibus, & quoad fieri poteſt, ſermonis exhortatione ſanare eos, & liberare à morte. non enim opus habent, qui ualent, medico, ſed qui ægrotant, quoniam non eſt uoluntas coràm Patre, ut *Mat.18.*
» pereat unus ex paruulis. Non enim hominum duri
» cordis uoluntatem expendere oportet, ſed Dei & Patris cunctorum, quæ eſt per Chriſtum dominum noſtrum, cui honor in ſæcula. Amen.

Quòd non oportet Epiſcopum obſequi laico ſeditioſo. CAP. XVII.

NON enim eſt æquum, caput cùm ſis ò Epiſcope, caudæ obſequi, hoc eſt laico homini ſeditioſo in alterius perniciem, ſed Deo ſoli. Imperare enim debes ſubditis, non parere: nam, neque filius imperat patri ſecundum originis rationem, nec ſeruus domino ſecundum poteſtatis rationem, neque diſcipulus magiſtro, neque miles Regi; ita neque laicus Epiſcopo. nam quod dicitur, Ne uideantur cum iniuſtis conſuetudinem habentes, ſermonis doctrina quaſi contagione inquinari, uel communicare cum eorum peccatis; Ezechiel præcidens hanc improborum ſuſpitionem, in *Cap.18.*
» quit, Quid uos dicitis ipſis parabolam hanc in terra
» Iſrael: Patres comederunt uuam acerbam, & dentes
» filiorum obſtupeſcunt, Viuo ego dicit Adonai Domi-
» nus. Si dicetur in uobis hæc parabola in Iſrael; quo-
» niam omnes animæ meæ ſunt: Quomodo anima pa-
» tris, ita anima filii mea eſt: anima quæ peccauerit ipſa
» morietur. Vir autem, qui erit iuſtus faciens iudicium

Digitized by Google

» & iuſtitiam. Et deinceps exponens reliquas uirtutes
» concludit dicens, quòd hic iuſtus eſt, uita uiuet, dicit
» Dominus Adonai. Et ſi genuerit filium peſtilentem
» fundentem ſanguinem, & in uia patris ſui iuſti nõ am-
» bulauerit. Et ſubiungens reliqua, quæ ſequuntur, tan-
» dem infert, Vita non uiuet, omnes iniquitates has fe-
» cit, morte morietur. Sanguis eius ſuper ipſum erit. Et
» dicere quòd non portauit filius iniquitatem patris, &
» iuſtitiam ipſius, qui iuſtitiam, & miſericordiam fecit,
» & dices eis, Anima, quæ peccauit, ipſa morietur. Fi-
» lius non portabit iniquitatem patris, & pater non por-
» tabit iniquitatem filii. Iuſtitia iuſti ſuper ipſum erit,
» & iniquitas iniqui ſuper ipſum erit. Et paulò poſt ait,
» Si auerterit ſe iuſtus à iuſtitia ſua, & fecerit iniuſtitiam,
» ſecundum omnes iniquitates non recordabuntur: in
» præuaricatione, quam præuaricatus eſt, & in peccato,
» quo peccauit, in eo morietur. Et poſt pauca infert,
» Cùm auerterit ſe impius ab impietate ſua, quam fecit,
» & fecerit iudicium, & iuſtitiam; hic animam ſuam ſer-
» uauit, & auertit ſe ab omnibus iniquitatibus ſuis, quas
» fecit; uita uiuet & non morietur. Et infrà, Secundum
» uias ueſtras iudicabo uos domus Iſrael, ait Dominus
» Adonai. Videte filii noſtri chariſſimi quàm miſericors
cum iuſtitia ſit Dominus & Deus noſter, bonus & be-
nignus, qui innocentem non abſoluit, reum, & ſe con
uertentem recipit, atque uiuificat, non relinquens ſu-
ſpicandi locum acerbè iudicare uolentibus, ac omnino
declinare peccantes, & nullam ſocietatem cum eis ha-
bere ſermonum conſolatoriorum, qui ad pœnitentiam
poſſint inducere. Contra quos Deus per Iſaiã inquit
Epiſcopis, Conſolamini conſolamini populum meum,
Sacerdotes loquimini ad cor Ieruſalem.

Quòd

Digitized by Google

Quòd oportet Sacerdotem neque contemnere peccata, neque esse promptum ad puniendum. CAP. XVIII.

OPORTET igitur uos, ipsum audientes, hortari eos, qui in peccatum inciderunt, & ad pœnitentiam inuitare, & bonam spem iniicere, ac non existimare uos delictorum cõmunionem habituros ob charitatẽ, quæ erga illos ostenditur. Libenter uerò pœnitentes admittite, gaudẽtes illorum causa cũ misericordia, & humanitate, iudicantes eos, qui deliquerunt. Nã si aliquem in ripa fluminis ambulantem, & labi incipientem, baculo impuleris, & in flumen deieceris, cui potius manum eras porrecturus, certè occidisti fratrem cùm labenti dexteram præbere debeas, ne penitus intereat, ut populus admoneatur, & ne, qui peccauit, omnino pereat. Oportet autem te, Episcope, neque contemnere populi peccata, neque pœnitentes uitare, ne tanquam imperitus corrumpas gregem Domini, & uile efficias eius nomen nouum, quod est impositum eius populo, & exprobrabitur tibi, sicut antiquis pastoribus, de quibus Dominus per Ieremiam dicebat, Pastores multi corruperunt uineam meam, inquinauerunt hæreditatem meam. Et alibi, Contra pastores incitatus est furor meus, contra agnos irascar. Et in aliis; Vos sacerdotes, qui uilificatis nomen meum. *Ignat. ad Philad.* *Isa. 62.* *Ier. 12.* *Ier. 23.* *Malach. 1.*

De pœnitentia, & quis sit eius modus, & quomodo rectè peragatur. CAP. XIX.

CVM aliquem peccauisse cognoueris, exacerbatus iube eum foras eiici, & exeunte illo exacerbentur Diaconi, ac quæsitum detineant extra ecclesiam, ingressique

Digitized by Google

gressique pro eo te rogent: etenim pro peccatoribus Saluator patrem rogauit, ut in Euangelio est scriptum,
Lu. 23. Pater dimitte eis, non enim sciunt quid faciunt. Tunc tu iubebis illum intrare, & expendens an pœniteat, & dignus sit, qui in ecclesiam omnino recipiatur, afflictum illum diebus ieiuniorum pro ratione peccati hebdomadas duas, uel tres, uel quinque, uel septem, dimitte, dicens ei quæcunque conueniunt ad peccatorem corripiendum, & increpatum doce, & admone, ut maneat apud se, & humiliter se gerat, roget-
Ps. 129. que Deum, ut sit sibi benignus, & dicat, Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Quoniam apud te est propitiatio. Nam quiddam hu-
Gen. 4. iusmodi innuit illud, quod in Genesi dictum est Cain. Peccasti, quiesce. hoc est, ne addas. Nam quòd eum, qui deliquit, oportet proprii delicti pudore affici, satis demonstrat sermo Mosis pro Maria dictus, quando rogabat ut ei peccatum remitteretur. ait enim Deus Mo-
Num. 12 si, Si pater eius spuisset in faciem illius, non'ne uerecundia affecta esset? septem dies eiiciatur extra castra, & postea ingrediatur. idem nos facere debemus, & eos, qui se peccatorum pœnitere dicunt, segregare per certum tempus secundum proportionem peccati, deinde pœnitentia peracta, recipere tanquàm patres filios.

Quòd sine reprehensione oportet esse Episcopum, tanquàm formam subditorum. CAP. XX.

QVOD si Episcopus ipse in offensione fuerit, quomodo amplius prodibit ad quærendum crimen alicuius? uel ad coarguendum aliquem, cùm ob gratifica-

Digitized by Google

tificationem personarum, uel ob munerum perceptionem nec ipse, neque Diaconi bonæ conscientiæ præditi fuerint? Nam cùm Magistratus petit, & iudex capit, nunquam ad finem perducitur iudicium. Quòd si cum furibus societatem habeant, & iudicio uiduarum non attendant, non poterunt qui Episcopo subsunt, adiuuare Episcopum: dicent enim ei quod est in
» Euangelio scriptum, Quid aspicis festucam in oculo *Matth.7*
» fratris tui; trabem uerò in proprio oculo non considerasti? Caueat igitur Episcopus cum suis Diaconis, ut audiat sermonem huiusmodi, hoc est, ne det occasionem. Nam peccator cùm uidet aliquem similia suorum operum facientem, confirmatur, ut eadem faciat. Deinde improbus ex illo uno occasionem accipiens, cum aliis operatur (quod absit,) atque ita peruertitur ouile. Cùm enim plures sunt peccantes, maior existit improbitas, quæ ab illis committitur. Peccatum enim non repressum, fit deterius, & in alios grassatur: Quoniam paruum fermentum totam massam *Gal. 5.*
» corrumpit, & fur unus uniuersæ genti fraudem illam *Eccl. 10.*
» inuehit, & muscæ mortuæ corrumpunt unguenti suauitatem, & Rex si audiat sermonem iniustum, omnes *Prou. 29*
» eius ministri fiunt iniusti; sic ouis scabiosa cum aliis communicat morbum, nisi separentur ab ea oues integræ: & homo pestilens à multis cauendus est; & canis rabidus, nisi coerceatur, periculosus est omnibus, quos attigerit. Si igitur hominem iniquum ab Ecclesia non separemus, faciemus domum Dei speluncam latronum. non enim oportet in peccantibus conniuere, sed coarguere, admonere, urgere, ieiuniis affligere, ut aliis timorem incutias: Timoratos enim (inquit) facite filios Israel. Oportet enim Episcopum peccatorum

catorum prohibitorem per admonitionem effici, iuſtitiæ ſcopum, præparatorum à Deo bonorum præconem, & futuræ in iudicio iræ nuncium, ne Dei plantationem ob negligentiam contemnens, audiat quod in
Oſe. 10. Oſea dictum eſt, Quare reticuiſtis impietatem, & fructum eius uindemiaſtis?

Quòd oportet Epiſcopum curare, ne populus peccet, cùm ſit eius ſcopus. CAP. XXI.

OMNIVM curam habeat Epiſcopus, eorum, qui non peccauerunt, ut perſeuerent ſine peccato, & eorum, qui peccant, ut pœnitentiam agant. Dicit e-
Matt. 18 nim Dominus uobis, Videte ne contemnatis unum ex paruulis iſtis. Et pœnitentibus remiſſionem concedere oportet; nam eo ipſo quo delinquens, uero affectu dicit, Peccaui in Dominum; reſpondet Spiritus ſanctus, Dominus remiſit tibi peccatum; confide non morieris. Recognoſce igitur ò Epiſcope dignitatem tuam, quòd ſicut ligandi poteſtatem accepiſti, ſic etiam & ſoluendi. Obtinens igitur ſoluendi poteſtatem, recognoſce te ipſum, & ſecundum dignitatem loci tui, in hac uita uerſare, ſciens quòd de pluribus
Lu. 12. rebus ratio abs te requiretur. Cui enim (inquit) depoſitum eſt multum, abundantiùs repetetur ab eo. Nam peccati expers reperitur nemo, excepto eo, qui propter nos factus eſt homo; quoniam ſcriptum eſt,
Iob. 25. Nemo mundus à ſordibus, neque ſi unum diem uixerit. Atque ob hanc cauſam ueterum iuſtorum, & Patriarcharum, uitæ conſuetudinesque conſcriptæ ſunt, non ut iis exprobremus, cùm illa legimus, ſed ut nos pœnitentiam agamus, & bonam ſpem habeamus nos remiſſionem

Digitized by Google

remiſſionem conſecuturos. Nam in illorum ſordibus noſtra ſecuritas, & admonitio conſiſtit, quòd ueniam
„ obtinebimus. Scriptum eſt enim, Quis gloriabitur ca- Prou. 20
„ ſtum ſe habere cor? uel quis confidit mundum ſe eſſe à peccato? Nemo igitur ſine peccato uiuit. Tu igitur, quo ad potes, conare reprehenſione carere, & de omnibus ſollicitus eſto, ne quis propter te ſcandalum paſſus pereat. Laicus enim de ſe ſolo eſt ſollicitus, tu autem de omnibus, ut qui maius onus habes, & grauius ſuſtines pondus. Scriptum eſt enim, Et dixit Dominus Nu. 18.
„ ad Moſem & Aaron, Accipietis peccata ſacerdotii. Quare tanquàm de pluribus rationem redditurus, de omnibus curam ſuſcipe; ac ſanum quidem conſerua, peccantem caſtiga, & ieiunio afflictum remiſſione releua, & ingemiſcentem recipe, omni Eccleſia pro illo rogante, manuque ei impoſita permitte deinde illum eſſe in ouili. Somnolentos autem & inertes conuerte, confirma, hortare, cura, ſciens quanta merces tibi parata ſit, cùm hæc facis, quemadmodum contrà quantum periculum tibi immineat, ſi hæc negligas. Inquit enim
„ negligentibus populum Epiſcopis Ezechiel, Væ paſ- C. 34.
„ toribus Iſrael, quoniam paſcebant ſemetipſos: non
„ greges paſcunt paſtores, ſed ſeipſos. Lac comeditis, &
„ lanis induimini, craſſum occiditis, oues non paſcitis.
„ Quod infirmum fuit, non conſolidaſtis, & quod ægro
„ tum, nõ ſanaſtis; quod confractũ, non alligaſtis; quod
„ abiectum eſt, non reduxiſtis, & quod perierat, nõ quæ-
„ ſiſtis, ſed in potentia corrigebatis illas, & cum ſuper-
„ bia; & diſperſæ ſunt eo quòd non eſſet paſtor; & factæ
„ ſunt in deuorationem omnibus feris ſyluæ. Et rurſum,
„ Et non quæſiuerunt paſtores oues meas, & paſcebant
„ paſtores ſe ipſos, oues autem meas non paſcebant. Et

Digitized by Google

» paulò post, Ecce ego aduersus pastores, & exquiram
» ego oues meas de manu ipsorum, & cessare faciam eos
» ne pascant oues meas, & non pascent ampliùs pasto-
» res se ipsos, & liberabo oues meas de manu ipsorum,
» & non erunt ipsis in escam. Et subiungit, populo di-
» cens, Ecce ego iudicabo inter ouem & ouem, arietem
» & arietem. Num parum erat uobis quòd pascua bona
» depascebatis, & reliquias pascuarum conculcastis pe-
» dibus uestris, & oues conculcationes pedũ uestrorum
» comedebant? Et paulò post subiungit, Et cognosce-
» tis quòd ego Dominus, & uos oues pascuarum mea-
» rum. Homines mei estis, & ego Deus uester, dicit
» Dominus Adonai.

Quòd pastor negligenter se gerens cum ouibus, pœnas dat, & ouis non obediens pastori, punitur. CAP. XXII.

AVDITE Episcopi, & audite laici quomodo dicit Deus, Iudicabo inter arietem, & arietem, & inter ouem, & ouem. Et ad pastores dicit, Iudicabimini propter imperitiam uestram, & perditionem ouium. Hoc est, Inter Episcopum & Episcopum iudicabo: & inter laicum & laicum, & inter Principem & Principem. Sunt enim rationales hæ oues, & hi arietes, non irrationales, ne fortè dicat laicus, ego ouis sum, non pastor, & nullam rationem mei habeo, sed pastor uidebit, & ipse solus de me rationem est redditurus. Nam quemadmodum si ouis bonum pastorem non sequatur, lupis exponitur ad interitum, ita si malum pastorem sequatur, in euidentem mortem incidit: uorabit. n. eam pastor. Quare fugiendi sunt pastores pernicioſi.

Quomodo

Digitized by Google

Quomodo oporteat ſubditos obedire præſidentibus Epiſcopis. CAP. XXIII.

PASTOREM bonum laicus honoret ut dominum, ut Pontificem Dei, ut magiſtrum pietatis. Nam qui illum audit, Chriſtum audit; & qui illum ſpernit, Chriſtum ſpernit; qui uerò Chriſtum non recipit, non recipit eius Deum ac patrem. Nam qui uos audit, inquit, me audit; & qui uos ſpernit, me ſpernit, & qui me ſpernit, ſpernit eum, qui miſit me. Item Epiſcopus laicos, ut filios diligat, fouens ac complectens charitatis ſtudio tanquàm oua ad pullos procreandos, uel tanquàm pullos in ulnis tenens ad educãdas gallinas; omnes admonens, omnes, qui quidem reprehenſione opus habent, obiurgans, ſed non percutiens, adigens ad pudorem, ſed non ad euerſionem, caſtigans ad conuerſionem, coarguens ad correctionem, & rectitudinem uiæ. Quod eſt ualidum conſerua, hoc eſt, quod eſt firmum, fide ſecurum cuſtodi, populum pacificè paſcens; infirmum conſolida, hoc eſt, quod tentationem patitur, admonitione confirma. Aegrotum ſana, hoc eſt; quod laborat ex fide in incertitudine, per doctrinam cura. Fractum alliga, hoc eſt, quod errauerat, uel quod comminutum, uel diſruptum fuerat peccatis in errore uiæ, alliga per conſolatoriam admonitionem, leuatum delictis & bona ſpe iniecta recreatum, ſic robuſtum ad Eccleſiam reuoca, reducens ad gregem. Abiectum reſtitue, hoc eſt, in peccatis repertum, & in pœnam ſegregatum, non permittens foris manere, ſed apprehendens, & conuertens reduc ad ouile, hoc eſt ad populum immaculatæ Eccleſiæ. Quod perierat quære, hoc eſt, eum, qui ob multitudi

Luc. 10.

Digitized by Google

nem peccatorum de salute desperauerat, ne sinas funditus interire; eum, qui ob multum torporem atque inertiam, somnolentus factus est, & qui propter grauem somnum, suæ uitæ est oblitus, & à proprio ouili ita longè discessit ut in lupos incideret, tu require, & correptum conuerte, & sobrium esse hortare, atque spem iniice, non permittens illum dicere id, quod à quibusdam dicitur, Quòd impietates nostræ in nobis sunt, & in ipsis tabescimus, & quo'nam modo uiuemus? Si igitur fieri potest, transferat in se Episcopus peccatum, & dicat ei, qui peccauit, Tu modò conuertere, & ego mortem debitam tibi, in me suscipio, ut Dominus mortem nobis & omnibus debitam, in se suscepit. Nam bonus pastor animam suam po-
Ioa.10.
„ nit pro ouibus suis; mercenarius autem, qui non est
„ pastor, cuius non sunt oues propriæ, uidet lupum
„ uenientem, hoc est diabolum, & relinquit oues, &
„ fugit, & lupus diripit eas. Intelligere igitur oportet, quòd cùm erga peccatores misericors sit Deus, cum iureiurando pœnitentiam promisit. Qui ergo peccat, & promissionem Dei de pœnitentia ignorat, & longanimitatem, ac patientiam eius nescit; præterea uerò sanctas Scripturas eam prædicantes, cognitas non habet, ut qui abs te eas non didicerit, is ad interitum ruit, tu uerò tanquàm pastor beneuolus, & custos bonus, inuestiga numerans gregem, & quod deest, quære, quemadmodum Dominus Deus, & bonus Pater noster, cùm misisset filium suum pastorem bonum, & saluatorem, magistrum nostrum Iesum, mandauit ei ut relinqueret nonaginta nouem in montibus, & pergeret ad quærendam errantem, & inuentam, super humeros attolleret, & ad gregem ferret lætus quòd perditam

Digitized by Google

tam ouem reperisset. Eodem modo te obedientem præbe ò Episcope, quærens quod perierat, dirigens, quod aberrauerat, reducens quod recesserat; potestatem. n. habes reducendi, & absoluendi uulneratos in remissione. Propter te Saluator dicit paralytico in peccatis, Remittuntur tibi peccata. Fides tua te saluauit, uade in pace. Pax autem, & portus tranquillus est, Dei Ecclesia, cui absoluendo peccatores restitue sanos, immaculatos, alacres, studiosos, laboriosos in operibus bonis. Vt peritus & clemens medicus medere omnibus
„ in peccato errantibus. non enim opus habent, qui ua-
„ lent, medico, sed qui ægrotant. Venit enim filius ho *Matt. 9.*
„ minis saluare, & quærere quod errauerat. Quoniam
ergo medicus es Ecclesiæ Dei, adhibe medicamentum *Ignat. ad*
accommodatum unicuique ægroto: Omnibus modis *Polyc.*
„ cura, sana, saluos restitue Ecclesiæ. Pasce gregem. noli *1. Pet. 5.*
„ cũ superbia præesse tanquàm dominans, sed tanquàm *Isa. 40.*
„ pastor bonus in sinum congregans agnos, & pregnan-
„ tes consolans.

Periculosum esse, reo non audito, iudicare, & pœnam in reum statuere, antequàm sermone redargutus sit.

CAP. XXIIII.

SIT autem probus, bonus, mãsuetus, simplex, uerus, nõ durus, non contumax, non īmanis, nõ glorioſus, non misericordiæ expers, non inflatus, non acceptor hominum, non timidus, non duplex, non illudens populis subiectis, non abscondens ab eis Dei leges, & sermones de pœnitentia, non promptus ad eiiciendũ, & expellendum, sed cautus; non obiurgator; non præceps; non admittens testimonium contra aliquem sine

ne

Digitized by Google

ne tribus teſtibus, iiſque, quorum mores pridem ſint teſtimonio probati, & qui neque inimicitiis, neque inuidia ducantur. Reperiuntur enim multi, qui aliorum malis lætantur, dicaces, triplicis linguæ, fratres odio habentes, operam dantes, ut Chriſti oues diſſipent; quorũ ſermones ſi temerè audire uoles, diſperges tuũ ouile, & trades lupis in cibum, hoc eſt Dæmonibus, & prauis hominibus: quin potius non hominibus, ſed in figura humana feris, Ethnicis, Iudæis, & hæreticis impiis. Nam ad expulſum ab Eccleſia, ſtatim accedũt
Ioan. 8. pernicioſi lupi, & eum tanquàm agnum uorare exiſtimant, ſuum lucrum illius interitum credentes. Etenim horum pater diabolus homicida eſt. Et qui ob temeritatem iudicii tui iniuſtè damnatus eſt, mœſtitia affectus, & imbecillitate animi oppreſſus, uel ad gẽtes trãſfugiet, uel hæreſibus impedietur, & omnino ab Eccleſia atque à ſpe in Deum abalienabitur, & implicabitur impietati: tuque illius interitus reus efficieris. Non enim eſt æquum promptum eſſe ad eiiciendum peccatores, tardum ad recipiendum reuertentem, & paratum ad abſcindendum, durum ad ægrotos curandum.
Prou. 1. Nam de talibus diuina Scriptura dicit, Pedes eorum in malitiam currunt, ueloces ſunt ad effundendum ſanguinem. Contritio & labor in uiis eorum, & uiam pacis non cognouerunt. Non eſt timor Dei ante oculos eorum. Via pacis eſt Saluator noſter Ieſus Chriſtus,
Matt. 7. qui docuit nos cùm dixit, Remittite, & remittetur uobis: date & dabitur uobis. hoc eſt date remiſſionem peccatorum, & remittentur uobis delicta, quemadmodum & per orationem, nos inſtituit ut Deo diceremus, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Niſi ergo uos dimiſeritis peccatoribus

catoribus, qua ratione remissionem peccatorum uestrorum obtinebitis? Non'ne contrà ipsi uos alligamini dicentes dimittere cùm non dimittitis? Non'ne uestro ipsorum ori aduersamini dicentes, dimittimus, non dimittentes? Scitote enim quòd, qui innocentem eiicit, uel redeuntem non recipit, interfector fratris existit, & eius sanguinem fundit, ut Cain sanguinem Abel fratris; sanguisque eius clamans ad Deum requiretur. Nam iustus ab aliquo iniustè occisus, in requiete apud Deum manebit in æternum. Eodem modo si quis temerè ab Episcopo fuerit eiectus. Ille, qui eiecit innocentem, tanquam peccatorem, acerbior interfector censetur, cùm non respiciat ad Dei misericordiam, nec memor sit illius erga pœnitentes bonitatis, neque talium rerum scopos habeat eos, qui multitudinis peccatorum in pœnitentia remissionem impetrauerunt. Quare audacior existimandus est interfectore corporali is, qui insontem reiicit, eodem modo qui pœnitentes non recipit, dissipat quæ Christi sunt, contra illum ueniens. Nam ut Deus iustus est in peccatoribus condemnandis, sic etiam misericors in pœnitentibus recipiendis. Misericordiam enim, & iudicium canebat de eo pius Dauid. Psa. 150

Quòd magnum exemplum pœnitentiæ proponitur nobis Dauid, & Neniuitæ & Ezecias, & eius filius Manasses.

CAP. XXV.

NECESSE est autem, Episcope, ut ante oculos habeas exempla præteritorum, iisque peritè utaris ad regendum eos, qui uel asperis, uel leniori-

bus

bus opus habent ſermonibus. Præterea uerò æquum eſt ut in iudicando, Dei ſententiam ſequaris: & ſi Deus iudicat peccatores, uel conuerſos, item tu eodem modo iudices. Etenim non'ne Dauid lapſum increpatum per Nathan dicentemq́ue ſe pœnitere, continuò mor-
2. Reg. 12 te liberauit? inquiens, Confide non morieris. Ionam nolentem Nineuitis prædicare, iuſſit à mari atq́; à Cete deuorari, orantem in uentre Cete ab interitu in uitam reduxit. Ezeciam paululum in ſuperbiam elatum cum lacrymis rogantem, crimine liberauit. Audite, ò Epiſcopi, utile ad tales res exemplum. Scriptum eſt enim in quarto Regum, & in ſecundo Paralipomenon libro
Reg. 4. dierum, his uerbis, Et mortuus eſt Ezecias, & regna-
c. 21. uit filius eius Manaſſes. duodecim annorum erat cùm
„ regnare cœpiſſet, & quinquaginta quinque annis re-
„ gnauit in Ieruſalem; & nomen matri eius Epſiba. Fe-
„ citq́ue malum in conſpectu Domini, non abſtinuit ab
„ abominationibus gentium, quas exterminauit Domi
„ nus à facie filiorum Iſrael; & conuerſus eſt Manaſſes &
„ ædificauit excelſa, quæ diſſipauit Ezecias pater ipſius,
„ & ſtatuit columnas Baal, & erexit altare Baal, & fecit
„ Lucos ſicut fecerat Achab Rex Iſrael. Et fecit altare
„ in domo Domini, in quo dixit Dominus ad Dauid &
„ ad Solomonem filium eius, Quoniã in ipſo ponam no
„ men meum. Et ſtatuit Manaſſes altare, & in ipſo ſerui-
„ uit Baal, & dixit, Erit nomen meum in æternum: &
„ ædificauit altaria in duobus atriis domus Domini mi-
„ litiæ cœli. Et ipſe traduxit filios ſuos per ignem in Ge-
„ benænom, & ariolatus eſt, magicisq́ue artibus ope-
„ ram dedit, & habuit Pythones, uates, coniectores, &
„ Theraphin, & abundauit ut faceret malum in oculis Do
„ mini, ut irritaret eum. Et poſuit fuſile, & ſculptile

Luci

Digitized by Google

„ luci imaginem, quam fecit in domo Domini, in quo
„ elegit Dominus ponere nomen ſuum illhic in Ieruſa-
„ lem ſancta ciuitate in æternum, & dixit, Non faciam
„ pedem meum moueri à terra Iſrael, quam dedi patri-
„ bus ipſorum. Verùm ſi cuſtodiuerint omnia quæcun-
„ que mandaui ipſis ſecundum mandatum, quod man-
„ dauit ſeruus meus Moſes, & non audiuerunt. Et ſe-
„ duxit eos Manaſſes ut facerent malum in conſpectu
„ Domini ſuper gentes, quas deleuit Dominus à facie
„ filiorum Iſrael. Et locutus eſt Dominus ad Manaſſem,
„ & ad populum eius in manu Prophetarum ſeruorum
„ eius dicens, Eo quòd fecit Manaſſes Rex Iuda abomi-
„ nationes has malas, ab omnibus, quæ fecit Amor-
„ ræus in conſpectu eius, & peccare fecit Iudam in ido-
„ lis ſuis, hæc dicit Dominus Deus Iſrael, Ecce ego
„ porto mala in Iſrael, & Iudam, ut omnis, qui audit
„ illa, perſonent ambæ aures eius; & extendam ſuper
„ Iſrael menſuram Samariæ, & pondus domus Achaab,
„ & delebo Ieruſalem tanquàm tabulam, quæ deletur,
„ & euertam in faciem ſuam, & tradam reliquias hære-
„ ditatis meæ, & dabo eos in manus inimicorum ipſo-
„ rum, eruntque in uaſtitatem, ac in rapinam omnibus
„ inimicis ipſorum, eo quòd fecerunt mala in oculis
„ meis, & ſunt irritantes me à qua die eduxi patrem ip-
„ ſorum à terra Aegypti, uſque ad hanc diem. Inſuper
„ ſanguinem innocentem effudit Manaſſes multum ue-
„ hementer, donec impleuit Ieruſalem uſque ad os, præ-
„ ter peccata ipſius, quibus peccare fecit Iudam, ut fa-
„ ceret malum in oculis Domini. Et eduxit Dominus
„ duces copiarum Regis Aſſur, ceperuntque Manaſſem
„ in uinculis, & uinxerunt compedibus ferreis, duxe-
„ runtque Babylonem, & erat uinctus, & totus ferro

Digitized by Google

» circumdatus in carcere, & dabatur ei furfuraceus pa-
» nis pondere modicus, & aqua cum aceto in mensura,
» ut uiuere posset. Et erat oppressus, dolensque ualde.
» Et postquàm uehementer afflictus est; quæsiuit faciem
» Domini Dei sui, & humiliatus est uehementer à facie
» Domini Dei patrum ipsius, & orauit ad Dominum
» dicens,

Oratio Manassis Regis Iuda. CAP. XXVI.

» DOMINE Omnipotens Deus patrum nostrorum
» Abraam, Isaac, & Iacob, & seminis ipsorum iu-
» sti, qui fecisti cœlum, & terram cum omni ornatu
» eorum; qui ligasti mare uerbo mandati tui; qui con-
» clusisti abyssum, & consignasti eum terribili, & glo-
» rioso nomine tuo; quem omnia pauent, & tremunt à
» facie uirtutis tuæ: quoniam importabilis magnifecen-
» tia gloriæ tuæ, & intolerabilis ira in peccatores com-
» minationis tuæ, immensa, & ininuestigabilis miseri-
» cordia promissionis tuæ, quia tu es Dominus miseri-
» cors, longanimis, multæ misericordiæ, & pœnitens
» super improbitates hominum. Quoniam tu Deus se-
» cundum bonitatem probitatis tuæ, promisisti pœni-
» tentiæ remissionem peccantibus in salutem. Tu igi-
» tur Domine Deus iustorum non posuisti pœnitentiam
» iustis Abraham, Isaac, & Iacob, qui non peccaue-
» runt, sed posuisti pœnitentiam super me peccatore,
» quoniam peccaui super numerum arenæ maris. Mul-
» tiplicatæ sunt iniquitates meæ Domine, multiplicatæ
» iniquitates meæ; & non ampliùs dignus sum figere o-
» culos, & intueri altitudinem cœli à multitudine ini-
» quitatum mearum: Incuruatus multo uinculo ferri,
quo-

Digitized by Google

„ quoniam irritaui furorem tuum, & malum in conſpe-
„ ctu tuo feci, ſtatuens abominationes, & multiplicans
„ offenſiones. Et nunc inclinans genua cordis mei, ro-
„ gans bonitatem tuam; peccaui Domine, & peccata
„ mea ego cognoſco, ſed peto, rogans te, remitte mihi
„ Domine, remitte mihi, & ne ſimul perdas me cùm
„ iniquitatibus meis, neque in æternum iratus conſer-
„ ues mala mihi, neque condemnes me in infimis locis
„ terræ. Quia tu Deus, Deus pœnitentium, & ſuper
„ me oſtendes bonitatem tuam, quoniam cùm ſim indi-
„ gnus, ſaluabis me ſecundum multam miſericordiam
„ tuam, & laudabo te ſemper omnibus diebus uitæ meæ;
„ quoniam te laudat omnis uirtus Cœlorum, & tua eſt
„ gloria in ſæcula. Amen.

„ ET audiuit uocem ſuam Dominus, & miſertus
„ eſt eius, & facta eſt circa ipſum flamma ignis, & lique-
„ facta ſunt omnia circa ipſum ferramenta, & ſanauit Do
„ minus Manaſſem à tribulatione eius, & reduxit eum
„ Ieruſalem ad regnum ſuum. Et cognouit Manaſſes
„ quòd Dominus ipſe eſt Deus ſolus, & ſeruiuit ſoli Do-
„ mino Deo in toto corde eius, & in tota anima eius, &
„ putatus eſt iuſtus. Et ſuſtulit Deos alienos, & ſculpti-
„ le à domo Domini, & omnia altaria, quæ ædificauerat
„ in domo Domini, & omnia altaria in Ieruſalem eiecit
„ extra ciuitatem, & direxit altare, & ſacrificauit ſuper
„ ipſum ſacrificium ſalutaris & laudis. Et dixit Manaſ-
„ ſes Iudæ, ut ſeruiret Domino Deo Iſrael, & dormiuit
„ in pace cum patribus ſuis, & regnauit Amon filius e-
„ ius pro eo, & fecit malum coràm Domino, ſecundum
„ omnia quæcunque fecerat Manaſſes pater eius in pri-
mis, & irritauit Dominum Deum ſuum. Audiſtis filii
chariſſimi quemadmodum Dominus Deus eum, qui

Digitized by Google

idola coluerat, & multos insontes occiderat, leuiter castigatum recepit, & dimissis delictis, eum in regnum reduxit. Non solùm enim pœnitentibus indulget, sed etiam pristinam dignitatem restituit.

Contra eos, qui ex contemptu peccant, sit exemplum Amon.

CAP. XXVII.

NVLLVM peccatum idololatria reperitur grauius: ea est enim contra Deum impietas, sed tamen ipsa quoque per ueram pœnitentiam condonatur. Si uerò quis de industria peccet tentans Deum, quasi non ulciscentem mala; is remissionem non consequitur, quamuis secum ipse dicat, Sit mihi propitius Deus, quoniam ambulabo in euersione cordis mei praui. Talis fuit Amon Manassis filius. Inquit enim scriptura, Et cogitauit Amon cogitationem transgressionis malam; & dixit, Pater meus à iuuentute multa iniquè fecit, & in senectute pœnitentiam egit; & nunc ego ambulabo prout concupiscit anima mea, & postea conuertar ad Dominum. Et fecit malum in conspectu Domini supra omnes, qui fuerunt ante ipsum, & exterminauit eum Dominus Deus cito à terra eius bona; & irruerunt in eum serui sui, & occiderunt ipsum in domo ipsius, & regnauit annos duos solos.

4. Reg. 21.

Quòd Christus Iesus uenit peccatores saluare per pœnitentiam.

CAP. XXVIII.

ATTENDITE laici, ne quis uestrum cogitationē Amon in corde suo confirmet, & breui tempore pereat. Eodem modo Episcopus conseruet quantum potest

Digitized by Google

poteſt, eos, qui non peccauerunt, ut ſine peccato perſeuerent; & eos, qui à peccatis conuertuntur, curatos recipiat. Si uerò pœnitentem contra miſericordiam non admiſerit, peccabit in Dominum Deum ſuum, iuſtificans ſe ipſum ſupra illius iuſtitiam, & non recipiés quem ille recepit per Chriſtum; propter quem miſit filium ſuum in terram hominibus tanquàm hominem; propter quem uoluit de muliere illum naſci cùm eſſet factor mulieris & uiri; cuius cauſa non parcens cruci, & morti, ac ſepulturæ, permiſit illum pati, cùm eſſet natura impaſſibilis, filius dilectus, Dei uerbum, magni conſilii angelus, ut morti ſubiectos, morte liberaret. Hunc irritant non recipientes pœnitentem. Is enim me Matthæum, cum eſſem priùs publicanus, uocare non eſt ueritus, & Petrum, qui eum ob timorem ter negauit, cùm is per pœnitentiam ipſum placaſſet, & amarè fleuiſſet, in gratiam recepit, paſtoremque propriorum agnorum conſtituit. Et Paulum coapoſtolum noſtrum, qui multa nobis prius intulerat mala, & blaſphemauerat in nomen ſanctum: pro perſecutore Apoſtolum fecit, uas electionis illum inſtituens, & alteri cuidam mulieri peccatrici inquit, Remittuntur tibi peccata multa, quoniam dilexiſti multum. Quandam aliam peccatricem ſtatuerunt ſeniores coràm eo, & reiecto in eum iudicio exierunt. Cognitor uerò cordium Dominus, cùm quæſiſſet ab ea, nũ ſeniores ipſam condemnaſſent, illaque negaſſet, dixit mulieri, Vade neque ego te condemno. Hunc Saluatorem, Regem, & Dominum, & Deum noſtrum Ieſum Chriſtum ò Epiſcopi, tanquàm ſcopum uos habere, huius imitatores uos eſſe oportet, mites, quietos, clementes, miſericordes, pacificos, manſuetos, promptos ad docendum

Matt. 9.
Mat. 26.
Act. 9.
Luc. 7.
Ioan. 8.

Digitized by Google

dum, ad conuertendum, ad recipiendum, ad cohortandum, non percussores, non iracundos, non petulantes, non glorioſos, non ſuperbos, non uinolentos, non ebrios, non inanes ſumptus facientes, non delicatos, non ſumptuoſos, non tanquàm alienis, ſed tanquàm propriis Dei donis utentes, tanquàm bonos diſpenſatores factos, tanquàm eos, à quibus Dominus rationē eſt poſtulaturus. Sufficientem habeat uictum. & ueſtitum Epiſcopus, uſui, & dignitati accommodatum: non utatur Dominicis rebus tāquàm alienis, ſed moderatè: dignus eſt enim operarius mercede ſua. Delicatus ne eſto, ne leuis, ſed tantùm expetat, quæ faciūt ad conſeruandam naturam.

Mat. 10.

De primitiis & decimis, & quomodo debeat Epiſcopus ex ijs ipſe capere, uel eas cum alijs communicare.

CAP. XXIX.

QVÆ ex decimis, & primitiis ſecundum mandatum Dei dantur, ut Dei homo conſumat, uoluntaria, quæ occaſione pauperum offeruntur, rectè diſpenſet orphanis, uiduis, afflictis, & peregrinis egentibus; ut qui habet Deum harum rerum rationē ab eo repoſcentem, qui hanc diſpenſationem illi commiſit. Omnibus egentibus cum iuſtitia tribuentes, ipſiſque iis utentes, ſed non abutentes; comedentes de iis, ſed non ſoli uorantes, egenisque impertientes, Dei offenſionem uitabitis. Nam ſi ſoli hæc conſumetis exprobrabitur uobis à Deo dicente, tanquàm inſatiabilibus, & uoratoribus, Lac comedebatis, & lanis ueſtiebamini. Et in alio loco, Numquid habitabitis ſoli ſuper terram? Propterea in lege præceptum eſt uobis, Diliges proximum tuum ſicut te ipſum. Atque hæc non ideò dici-

Eze. 34. *Iſa.* 5.

Digitized by Google

dicimus, ut non capiatis fructum laborum uestrorum. Scriptum est enim, Non infrenabis os boui trituranti; Deu. 25. sed moderatè, & cum iustitia. Vt igitur in area laborans insomnis bos comedit quidem, sed non totū absumit, sic uos laborātes in area, hoc est in Ecclesia Dei, de Ecclesia comedite, more Leuitarum ministrantium in tabernaculo martyrii, quod per omnia Ecclesiæ figuram referebat, etiam uero ex nomine martyrium Ecclesiæ tabernaculum designabat. Hìc igitur leuitæ tabernaculo assidentes, de iis, quæ Deo offerebantur ab omni populo, donis, partibus, primitiis, decimis, sacrificiis, oblationibus sine prohibitione partem habebant ipsi, & uxores eorum, filii & filiæ eorum. Quoniam autem eorum officium erat tabernaculo ministrare; propterea sortem terræ nō acceperunt in filiis Israel, quòd Num. 8. oblationes populi sors Leui, & sors tribus eius. Vos igitur hodie, ò Episcopi, estis populo uestro sacerdotes. Leuitæ, qui ministrant sacro Tabernaculo sanctæ, & catholicæ Ecclesiæ, atque assistentes ad altare Domini & Dei nostri, & adducentes ei rationales & incruentas hostias per Iesum magnum Pontificem. Vos laicis, qui inter uos sunt, estis Prophetæ, Principes, Duces, & Reges, mediatores Dei, & fidelium ipsius, participes uerbi ac nuncii, cognitores Scripturarum ac tubæ Dei, testesque eius uoluntatis, qui omnium peccata portatis, & de omnibus rationem redditis, quibus (ut audistis) grauiter minatur sermo, Si abscōderitis ab hominibus Lu. 11. clauem scientiæ. quibus periculum damnationis imminet, nisi annunciaueritis uoluntatem eius, populo uobis subiecto; quibus certa merces à Deo parata est, & gloria ineffabilis laudabiliter, & rectè ministrantibus in Tabernaculo sancto. Nam quemadmodum uestrum

Digitized by Google

strum est onus, ita ministeria uictus, atque alios necessarios usus uos capitis. Imitatores enim estis Christi, & ut ipse omnium nostrum peccata portauit in ligno affixus, immaculatus pro iis, qui supplicio digni erāt, sic uos populi peccata in uos ipsos transferre oportet. Dictum est enim de Saluatore in Isaia, quòd hic peccata nostra tollit, & pro nobis dolet. Et rursum, Ipse peccata multorum portauit, & propter iniquitates ipsorum est traditus. Quemadmodū igitur uos scopi estis; ita scopum habetis Christum. Vt igitur ille omnium uestrum scopus est, sic uos laicorum uobis subiectorum. Nolite enim existimare facile, uel leue esse Episcopatus onus. Conuenit igitur, ut quemadmodum onus sustinetis ipsi, ita quoque fructuum primi participes sitis, & egentibus partem suppeditetis, ut qui rationē reddituri estis ei, qui falsas rationes à uobis non est accepturus. Oportet enim eos, qui Ecclesiæ assidēt, ali de Ecclesia. Quippè sacerdotes, Leuitas, assessores, ministros Dei, ut in libro Numerorum scriptum est de sacerdotibus, Et dixit Dominus ad Aaron, Tu & filii tui & domus patris tui accipietis peccata sanctorum sacerdotii uestri. Ecce dedi uobis custodiam primitiarum de omnibus sanctificatis à filiis Israel. Tibi dedi ipsa in munus, & filiis tuis post te in legem æternam. Et hoc erit uobis à sanctificatis, à fructibus, & à donis, & ab omnibus sacrificiis, & ab omni delicto, & de peccatis. & quæcunque reddunt mihi, ab omnibus sanctis tibi erunt & filiis tuis. in sanctuario comedite ipsa. Et paulò post, Omnes primitiæ olei, & uini, & frumenti, quæcunque dederint Domino, tibi dedi ipsa. Primogenita omnia tibi dedi, & dices omne donum omne primo genitum hominis & iumenti mundi & immundi, & hostiæ,

Ignat. ad Polycarpum.

Isa. 53.

Nu. 18.

Digitized by Google

„ ſtiæ, & pectoris, & humeri dexteri ad ſacerdotes perti-
„ net, & reliquos inſeruientes Leuitas. Audite hæc uos laici, & electa Dei Eccleſia Dei. Etenim antea populus, Dei populus & gens ſancta uocabatur: uos quoq; igitur eſtis ſancta Dei & ſacra Eccleſia deſcripta in cœ-
„ lo, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis, ſponſa ornata Domino Deo, Eccleſia magna, Eccleſia fidelis. Quæ prius dicta ſunt, nunc auribus percipe, primitiæ Pontifici Chriſto, & miniſtrantibus ei, Decimæ ſalutaris initium nominis Ieſu. Audi ſacra catholica Eccleſia, quæ decem plagas effugiſti, & Decalogum accepiſti, & legem didiciſti, & fidem es adepta, & in Ieſum credidiſti, & de nomine eius appellata es, & in conſummatione gloriæ ipſius firmata: quæ tunc uictimæ erant, nunc orationes ſunt, preces & gratiarum actiones; quæ tunc primitiæ, & decimæ, partes & dona, nunc oblationes; quæ per ſanctos Epiſcopos offeruntur Domino Deo per Ieſum Chriſtum, qui pro ipſis mortuus eſt. Ii enim ſunt Pontifices ueſtri, ſacerdotes ueſtri, Presbyteri ſunt Leuitæ ueſtri, qui nunc ſunt Diaconi, Lectores, Cantores, Oſtiarii; Diaconiſſæ ueſtræ, uiduæ, uirgines, orphani ueſtri: iis omnibus ſuperior Pontifex eſt.

Exo. 19.
1. Pe. 2.

In cuius figuram, & dignitatem quilibet de Clero ſit conſtitutus.
CAP. XXX.

EPISCOPVS uerbi miniſter eſt, ſcientiæ cuſtos, mediator inter Deum & uos in ſeruitute, quam Deo impendit; is pietatis magiſter eſt, is poſt Deum pater ueſter, qui per aquam uos regenerauit in adoptionem filiorum Dei; is Princeps & dux ueſter, is Rex ueſter &

Digitized by Google

dynasta. Denique is terrenus Deus post Deum, cui à uobis honor debetur: nàm de eo & similibus Deus dicebat. Ego dixi dii estis & filii excelsi omnes. & diis non maledices. Episcopus. n. supra uos sedeat, ut qui Dei dignitate ornatus est, quatenus clero præest & omni populo imperat. Diaconus huic assistat ut Christus patri, & ministret ei in omnibus sine reprehẽsione, quemadmodum Christus à se ipso nihil faciens, quæ grata sunt patri facit omnino. Diaconissa in figuram Spiritus sancti honoretur à uobis, nihil sine Diacono agens uel loquens, quemadmodum nec paracletus à se ipso aliquid loquitur uel facit, sed glorificans Christum, expectat eius uoluntatem. & ut nemo in Christum credere potest sine doctrina spiritus, sic sine Diaconissa nulla mulier accedat ad Diaconum uel Episcopum. Presbyteri in formam Apostolorum à uobis censeantur; magistri sint scientiæ Dei, quoniam Dominus nos mittens docebat, Euntes docete omnes gentes, baptizantes ipsos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, docẽtes ipsos seruare omnia, quæ mandaui uobis. Viduæ & orphani in figuram altaris existimentur à uobis, uirgines in figuram turibuli & incensi honorentur.

Psa. 18.

S. Ignat. ferè eadẽ scripsit ad Magnes. & ad alios. i Epistola uerò ad Trall. hæc ipsa repetens, mentionẽ facit apostolicarũ constitut.

Mat. 28.

Quòd res tremenda est hominem se ipsum demittere ad dignitatem aliquam sacerdotalem ut Coritæ, ut Saul, ut Ozias.

CAP. XXXI.

QVEMADMODVM non erat licitum alienigenam & eum, qui non esset Leuita, aliquid offerre, uel ad altare accedere sine sacerdotibus; ita uos sine Episcopo nihil facite. Quòd si quis sine Episcopo faciat aliquid, frustrà illud facit: non enim in opus ipsi imputabitur. Vt. n. Saul cùm sine Samuele obtulisset, audiuit quoniam

Digitized by Google

quoniam frustrà feciſti. ſic laicus omnis ſine ſacerdote perficiens aliquid, fruſtrà facit. Et ut Ozias Rex cùm non eſſet ſacerdos, & ſacerdotum ſacra adminiſtraſſet, in lepram incidit propter iniquitatem; ſic omnis laicus non effugiet ſupplicium, ſi Deum contempſerit, ſuoſque ſacerdotes deſpexerit, ſibiq́ue honorem arrogauerit, non imitatus Chriſtum, qui non ipſe ſe glorificauit ut fieret ſacerdos, ſed expectauit ut à patre audiret, Iurauit dominus & non pœnitebit eum, Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Quòd ſi ſine patre Chriſtus ipſe ſe non glorificat, quomodo fieri poteſt ut homo ipſe ſe in ſacerdotium proiiciat, nõ accepta dignitate à ſuperiore, & ea faciat, quæ ſolis licita ſunt ſacerdotibus? Non'ne Coritæ quanquàm de tribu leui erant, incendio conſumpti ſunt cùm in Moſem & in Aaron inſultaſſent, & de iis, quæ ad ſe non ſpectabant, pugnaſſent? & Dathan, & Abiron uiui in Infernum deſcenderunt? Et uirga cùm germinaſſet, multorum inſaniam compreſſit, & à Deo Pontificem inſtitutum indicauit. Decet igitur & uos fratres ſacrificia ueſtra, ſiue oblationes Epiſcopo afferre, ut Pontifici uel per uos, uel per Diaconos. etiam uerò primitias, & decimas, & uoluntaria ei afferte. Ipſe enim cognoſcit oppreſſos & cuilibet tribuit, quantum ſatis eſt, ne quis ſæpe eodem die, aut eadem hebdomada accipiat, alius uerò nihil omnino. Aequum eſt enim iis, qui uerè oppreſſi ſunt, potius in uſus ſuppeditare, quàm iis, qui oppreſſi eſſe exiſtimantur.

1. Reg. 13.

4. Re. 15. & 2. Paralip. 26: S. Ignat. in Ep. ad Magnes. Pſa. 109

Nu. 16.

Nu. 17.

Digitized by Google

De conuiuio, & quemadmodum oporteat singulos Cleri ordines ab inui tantibus honorari. CAP. XXXII.

Luc. 14. QVI ad Agapas, siue (ut Dominus nominauit) ad conuiuium instituerunt uocare Presbyteras:
S. Ign. ad Smyrn. quam norunt Diaconi oppressam, eam frequenter uocent. Seponatur autem in conuiuio quod pastori consuetum est dari, dico autem id quod ad primitias pertinet, ueluti sacerdoti, etiam si conuiuio non adsit, in honorem Dei, qui ei sacerdotium commisit. Quantum autem unicuique Presbyterarum datur, eius duplum detur Diaconis in honorem Christi. Presbyteris uerò, ut qui laborāt in uerbo doctrinæ, duplex quoque seponatur pars in gratiam Apostolorum Domini, cuius locum sustinent, tanquàm consiliarii Episcoporum, & Ecclesiæ corona. Sunt enim ii Senatus & consessus Ecclesiæ. Si Lector sit, capiat partem unam in honorem Prophetarum. Eodem modo Cantor & Ostiarius. unicuique igitur gradui, laici debitum honorem tribuant, in donis atque in omni uitæ ueneratione. Non autem facilè molesti sint præpositis, sed per ministros, quæ uoluerint, significent, hoc est per Diaconos, quibus cum maiori libertate poterunt uti. non enim ad Omnipotentem Deum accedere licet, ni si per Christum. ita laici omnia, quæ uolent, per Diaconum manifesta Episcopo faciant, sicque de illius sententia ea perficiant. Neque enim olim in sacro sanctuario offerebatur uel gerebatur aliquid sine sa-
S. Ignat. ad Mag.
Mala. 2. cerdote. Labia enim sacerdotis custodient scientiam,
„ & legem exquirent de ore ipsius, ait quodam in loco Propheta. Quoniam Angelus Domini Omnipotentis est: nam si ii, qui dæmones colunt, in nefariis & abomi-

abominandis impurisq; eorum sacris, etiam nunc sanc
ta imitantur (ac longo quidem interuallo piaculum
si in comparationem ueniat, à pietate distet) ueruntamen si ii in illis impiis religionibus sine sacerdote nihil offerunt, nihil faciunt, sed os lapidearum statuarum sacerdotem putant, à quo expectant sibi præcipi quid facturi sint, & quæ ille præceperit omnia exequuntur, nihilque nisi de eius sententia agunt, in honoreque habent sacerdotem, eiusque nomen sacrosanctum existimant in honorem inanimarum statuarum, cultumque improborum spirituum: si inquam illi, cùm inania falsaque opinentur, in nullaq; re firma spem suam collocent, tamen sanctitatem imitari conantur, quanto est æquius uos, qui clarissimam fidem certissimamque spem obtinetis, & glorioſam æternam infallibilem promissionem amplectimini, in præpositis colere Dominum Deum, existimantes os Dei, esse Episcopum.

Quæ sit dignitas Episcoporum, & Diaconorum. CAP. XXXIII.

NAM si Aaron postquàm nunciauit Pharaoni sermones nomine Mosis, Propheta dictus est, Moses uerò Pharaonis Deus, scilicet utì Rex simul, & Pontifex (ut inquit ad eum Deus) Deum posui te Pharaoni, & Aaron frater tuus erit tuus Propheta; cur non uos quoque internuncios uerbi Prophetas esse existimetis, eosque ut Deos reuereamini?

Quomodo oporteat laicos parere Diaconis. CAP. XXXIIII.

NVNC enim uobis loco Aaron Diaconus est, loco Mosis Episcopus. quòd si Moses à Domino appellatus

pellatus est Deus; à uobis quoque Episcopus Dei loco in honore habeatur, & Diaconus sit tanquàm eius Propheta. Nam quemadmodum Christus sine Patre nihil agit, ita Diaconus nihil agit nisi de sententia Episcopi. Et quemadmodum Filius sine patre non est, ita neque Diaconus sine Episcopo. Et quemadmodum Filius est obediens Patri, ita Diaconus omnis Episcopo paret. Et quemadmodum Filius nuncius est & propheta Patris, ita Diaconus nuncius est & propheta Episcopi. Propterea omnia, quæ à Diacono geruntur, significentur Episcopo, & per eum ad exitum perducantur.

Quòd non licet Diaconum sine Episcopo aliquid agere.
CAP. XXXV.

IN summa autem nihil agat Diaconus sine Episcopo, nec cuiquam quicquam det, nisi de illius sententia. Nam si clam Episcopo alicui egenti præbuerit aliquid, in contumeliam Episcopi præbebit, eumque calumniæ subiiciet, ut qui negligere uideatur eos, qui egestate oppressi sunt. Qui uerò Episcopo sermone uel factis detrahit, Deũ offendit, non audiens eum, qui dixit; Diis non maledices. non.n. de lapidum & lignorum pia culis legẽ ferebat, quæ sno falso nomine sunt abominabilia, sed de sacerdotibus, & iudicibus, quibus dixit, Dii estis, & filii excelsi omnes.

Exo. 22.

Psal. 81.

Quòd

Digitized by Google

Quòd non oportet Diaconum præter Episcopi sententiam dare aliquid; nam in calumniam Episcopi hoc aget.

CAP. XXXVI.

SI uides, Diacone, aliquem inopia premi, admonito Episcopo illi suppedites, nec clam in eius contumeliam quicquam agas, ne murmurationem in illum excites. Non enim contra illum murmuratio orta uidebitur, sed contra Dominum Deum, & audiet Diaconus & alii, quæ Aaron & Maria in Mosem obloquuti, audiuerunt. Quomodo non timuistis loqui contra Mosem seruum meum? Et rursum idem Moses iis, qui in eum conspiraverant, inquit, Non enim *Exo. 16.* contra nos murmuratio uestra est, sed contra Dominũ Deum nostrum. Nam cùm laicus, qui dixerit racan, uel stulte, non impunè abiturus sit, ut qui nomẽ Christi contumelia affecerit, quid dicemus de Episcopo? per quem Dominus in ordinatione Spiritum sanctum uobis dedit; per quem sanctam doctrinam didicistis, & Deum cognouistis, & in Christũ credidistis; per quem cogniti estis à Deo; per quem cõsignati estis oleo exultationis, & chrismate sapientiæ; per quem filii lucis facti estis; per quem Dominus in illuminatione uestra, Episcopi manus impositionem testimonio suo cõprobans, in singulis uestrum suam sacram uocem emisit, *dicens*, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Per Episcopum, ò homo, adoptat te Deus in filium. Cognosce fili dexteram matris tuæ, & dilige eum, qui secundum Deum tuus pater est, & illum reuerere.

Quomodo

Digitized by Google

Quomodo oporteat honorare ſacerdotes, & uenerabiles exiſtimare, cùm ſint patres ſpirituales. CAP. XXXVII.

NAM ſi de parentibus ſecundum carnem lex diuina inquit, Honora patrem tuum, & matrem tuam, *Exo. 20.*
ut bene tibi ſit, & qui maledixerit patri uel matri, morte moriatur. quanto magis de ſpiritualibus parentibus uobis præceptum eſt, ut eos honoretis, & diligatis tanquàm beneficos legatosque ad Deum, qui uos per aquam regenerauerunt, uerbo quaſi lacte educauerunt, in doctrina nutriuerunt; in mandatis confirmauerunt; ſalutari corpore, & precioſo ſanguine dignos reddiderunt; à peccatis ſoluerunt, & ſacroſanctæ Euchariſtiæ participes effecerunt; diuinæ promiſſionis conſortes, cohæredesque ſtatuerunt? Hos uenerabiliter colite uariis honoribus: ii enim à Deo uitæ & mortis poteſtatẽ acceperunt in peccatoribus iudicandis, damnandisque in mortem ignis æterni, nec non in liberandis iis, qui redeunt, & in uita illis præſtanda.

Quòd ſacerdotes ſunt præſtantiores Principibus, & Regibus. CAP. XXXVIII.

HOS Principes & Reges ueſtros putatote, & tributa tanquàm Regibus penditote. De ueſtro enim illos, & domeſticos illorum ali oportet, quẽadmodum Samuel præcepit populo de Rege in primo Regum, & Moſes de ſacerdotibus in Leuitico, eodem modo nos de Epiſcopis uobis præcipimus. Nam ſi tunc populus proportione, tanto Regi munera præbebat, quanto magis nunc Epiſcopus decreta ſibi à Deo ſtipendia capere debet ad ſe alendum, & clericos, qui apud eum ſunt?

Quòd

Digitized by Google

Quòd si aliquid orationi addendum est, plura hic capiat, quàm ille olim. Ille enim rem militarem tãtùm administrabat, belli pacisque moderator ad tuenda corpora, hic uerò Dei sacerdotium administrans, corpus, & animam periculis liberat. Quanto igitur anima corpore est excellentior, tanto sacerdotium Regno præstat. Ligat enim id & soluit supplicio, uel indulgentia dignos. Ideo Episcopum diligere debetis, ut patrem, timere, ut Regem, honorare, ut dominum. Fructus uestros & opera manuum uestrarum in uestram benedictionem illi offerentes primitias uestras, decimas, partes, dona uestra dantes ei ut sacerdoti Dei; primitias inquam frumenti, uini, olei, pomorum, atque omniũ, quæ Deus præbet uobis. Et erit oblatio tua accepta in odorem suauitatis Domino Deo tuo, & benedicet Dominus operibus manuum tuarum, & multiplicabit Dominus bona terræ tuæ, quoniam benedictio in caput tribuentis reuertitur.

Quòd quemadmodum leges decimas dare præcipiunt, ita & Euangelium. CAP. XXXIX.

INTELLIGENDVM est autem, quòd quanquàm Dominus liberauit uos à seruitute adiectorum uinculorum, & eduxit uos in refrigerium, non ampliùs
„ sinens uos sacrificare bruta animalia pro peccatis, solu- *Leu. 16.*
tos illis expiationibus, emissariis, assiduis lotionibus, & asperſionibus; non tamen oblationibus uos liberauit, quas sacerdotibus debetis, & beneficentiis erga eos,
„ qui egent. ait enim DOMINUS noster in Euangelio, Nisi *Matt. 5.*
„ abundauerit uestra iustitia plusquàm scribarum & Pha
„ risæorum, non intrabitis in regnum Cœlorum. Ita er-

I go

Digitized by Google

go abundabit iustitia uestra, si de sacerdotibus, orphanis, uiduis maiorem curam susceperitis, ut scriptum est,
Psal. 3. Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in sæ-
Pro. 15. culum sæculi. Et rursum, Per eleemosynam & fidem
Pro. 11. delentur peccata. Et rursum, Anima benedicta omnis simplex. Ergo ita facies quemadmodum Dominus præcepit, & dabis sacerdoti iusta sua, primitias de area & torcularí pro peccatis tanquàm mediatori, atque internuncio posito inter Deum & eos, qui expiationibus & deprecationibus opus habent. Te enim dare oportet, illum distribuere tanquàm œconomum, & dispensatorem rerum ecclesiasticarum. Neque enim ab Episcopo tuo rationem petere debes, neque eius dispensationem obseruabis quomodo eam peragat, quando, cum quibus, ubi, bene, uel malè, uel conuenienter. Habet enim iudicem Deum, qui in eius manus hanc dispensationem commisit, & dignum eum effecit sacerdotio tanti loci.

Admonitio decem mandatorum. CAP. XXXX.

HABE præ oculis timorem Dei, memor omni tempore decem Dei mandatorum.

1 Diligito Deum unum, ac solũ omnibus uiribus tuis.

2 Noli attendere Idolis, & huiusmodi aliis tanquã diis inanimis, uel ratione carentibus, uel dæmonibus.

S. Ignat. ad Mag. 3 Intellige Dei opera diuersum sumpsisse exordiũ per Christũ, & sabbatizabis per eum, qui cessauit ab operando, nõ autem à prouidendo sabbatismũ, qui est meditatio legum, non manuum cessatio.

4 Omnem absurdam cupiditatem abiice.

5 Omnem iniuriam, quæ ad hominum perniciem pertinet,

Digitized by Google

pertinet, iram omnem.

6 Honora parentes tanquàm ortus tui auctores.

7 Dilige proximum, ſicut te ipſum.

8 Impartire uictum egentibus.

9 Periurium & iuſiurandum uanum uita: non enim innocens iudicaberis.

10 Non appareas coràm ſacerdotibus uacuus, & uoluntaria aſſiduè offer, nec ab Eccleſia Dei abſis: ſummo mane, ante omne opus, & iterum ueſperè gratias agens Deo, eo quòd tibi uitam eſt largitus. Operare, perſeuera, labora, offer Domino uoluntaria tua. Honora enim, inquit, Dominum tuis iuſtis laboribus, præbe peregrinis unum, uel duo, uel quin
„ que minuta. Congrega tibi cœleſtes diuitias, quas *Matt. 6.*
„ nec tinea, neque fur demolitur. Sicque faciens noli iudicare Epiſcopum tuum, neque collaicum: nam ſi fratrem iudicas, factus es iudex, à nullo ad hoc munus electus. Nam ſolis ſacerdotibus conceſſum eſt *Deu. 1.*
„ ut iudicent, quoniam dictum eſt eis, Iuſtum iudi- *Ioan. 7.*
„ cium iudicate, Et rurſum, Eſtote trapezitæ proba- *Damaſce nus de fi.*
„ ti. Vobis enim permiſſum non eſt, immo contrà iis, *Orthod.*
„ qui iudicandi poteſtate carent, dictum eſt, Nolite iu- *lib. 4.*
„ dicare, & non iudicabimini. *Matt. 2.*

De accuſatoribus, & calumniatoribus, & quòd non oportet iudicem ijs facilè credere, uel non credere, ſed cum diligenti inquiſitione. CAP. XLI.

OPORTET tamen ut Epiſcopus rectè iudicet, ſicut ſcriptum eſt, Iuſtum iudicium iudicate. & alio in loco, Cur à uobis ipſis non iudicatis quod iuſtum eſt? Imitamini ergo peritos argentarios. Vt enim ii improbos numos reiiciunt, probatos recipiunt, *Ioan. 7.* *In ſecunda auct.*

Digitized by Google

ritate, uidetur alludere ad præceptū Pauli in prima ad Corinth. cap. 6.

sic Episcopus debet quæ à reprehensione absunt, retinere ; quæ uitium habent uel curare , uel si immedicabilia fuerint, proiicere, & non statim abscindere, neque cuiuis temere fidem habere. Accidit enim ut aliqui uel propter æmulationem, uel propter inuidiam contra fratrem falsam accusationem instituant, quod duo senes Babylone fecerunt in Susannam, & Aegyptia mulier in Ioseph. Tu igitur cùm sis homo Dei, noli tales criminationes facilè admittere, ne perdas innocentem, & occidas iustum. Nam qui talia recipere uult, iræ magis, quàm pacis pater est. Vbi autem ira reperitur, inde abest Dominus: nam ira cùm sit Satanæ amica (illam inquam, quæ præter rationem excitatur) per falsos fratres nunquam in Ecclesia concordiam esse patitur. Quare quos tales cognoscitis dementes, contentiosos, alienis malis gaudentes, iis nolite fidem habere, sed cauete ne quid à talibus contra fratrem audiatis: quoniam in oculis eorum nihil insidet, præterquàm cædes, & in quo minus quis suspicatur, confodiunt uirum. Tu ergo mentem adhibe accusatori, sapienter obseruans eius uitæ consuetudinem, quæ, ac cuiusmodi fuerit; & si comperies eum uerum dicere, fac secundum præceptionem Domini, apprehensumque accusatum remotis arbitris corrige, ut ad pœnitentiam redeat. Quòd si obsequi noluerit, uocatis duobus, uel tribus uiris, monstra ei delictum, admonens eum in mansuetudine, & disciplina. Quoniam in corde bono requiescet sapientia, & in corde insipientum non cognoscitur.

Prou. Cap. 14.

Quòd

Quòd oportet peccatores ſeparatim increpare, & pœnitentes recipere ſecundum ordinationem Domini. CAP. XLII.

SI igitur perſuaſus fuerit in ore trium ueſtrum, bene habet; quòd ſi obdurauerit, dic Eccleſiæ; ſi Eccleſiam non audierit, ſit tibi tanquàm Ethnicus & publicanus, nec illum ampliùs ueluti Chriſtianum in Eccleſiam admiſeris, ſed ueluti Ethnicum uitaueris. Pœnitentiam agere uolentem recipe: non enim prius Ethnicum uel publicanum in communionem recipis, quàm eum præteritæ impietatis pœniteat. nam pœnitentibus locum pœnitentiæ ſtatuit Dominus noſter Ieſus Chriſtus.

Exempla de pœnitentia. CAP. XLIII.

ETENIM ego Matthæus unus ex duodecim, qui in hac doctrina loquũtur uobis, ſum Apoſtolus, & cùm prius publicanus eſſem, nunc per fidem miſericordiam conſecutus ſum, pœnitentiamque egi de præteritis actionibus, & dignus factus ſum, ut eſſem Apoſtolus, ac prædicator uerbi. Et Zachæus, quem Dominus recepit in pœnitentia illi ſupplicantem, item publicanus antea fuerat. Iam uerò milites, & publicanorum turba, cùm accederent ad dominicum de pœnitentia ſermonem, audierunt à Propheta Ioanne poſt
» baptiſmum, Nihil pluſquàm quod ordinatum eſt uo- *Lu. 3.*
» bis, facite. Eodem modo Ethnici ſpem uitæ non amiſerunt, ſi per pœnitentiam incredulitatem abiecerint. Quare utì publicanum, & Ethnicum habeas illum, qui de opere malo correptus, pœnitentiam agere recuſat. Et Ethnici, ſi poſtea dolere, & ab errore redire

Digitized by Google

redire uolent, eos in Ecclesiam recipimus, ut uerbum audiant, non tamen communionem habemus cum eis, quousque recepto baptismi sigillo, initiati sint. Eodem modo pœnitentes, quousque pœnitentiæ fructum non ostenderint, permittimus ecclesiam ingredi, quò uerbum audientes funditus non intereant: non habeant autem communionem orationis, sed discedant post lectionem legis, Prophetarum, & Euangelii; ut per discessum meliores euadant in uitæ consuetudine; studentes ad conuentus quotidie uenire, & precibus operam dare, quò & ipsi recipi ualeant, & eos, qui uident, compungant, cautioresque fiant, uerentes ne in similia incidant.

Quòd non oportet inimicum animum habere aduersus illos, qui semel bis'ue peccant. CAP. XLIIII.

NOLI tu abominari ò Episcope eum, qui uno, altero'ue peccato lapsus est: nec illum Dominico sermone prohibeto, neque à communi uictu reiicito; quoniam neque Dominus recusabat cum publicanis & peccatoribus cibum capere. quod cùm ei à Pharisæis obiiceretur, dicebat, Non opus habent, qui ualent, medico, sed qui ægrotant. Versamini igitur, & consuetudinem habete cum iis, qui propter peccata segregati sunt, eos procurantes, consolantes, confirmantes, dicentesque iis, Corroboramini manus dissolutæ, & genua debilitata. Consolari enim oportet lugentes, & parui animi hominibus alacritatem iniicere, ne ob magnitudinem mœstitiæ in dementiam incidant, quoniam pusillanimis ualde insipiens est.

Matt. 9.

Heb. 12. 6.

Quo

Quomodo oporteat recipere pœnitentem, & quomodo cum peccatoribus agendum sit, & qui sint ab Ecclesia abscindendi. CAP. XLV.

SI quis conuersus pœnitentiæ fructum ostenderit, ad orationem eum admitti oportet, utì filium illum perditum & prodigum, qui consumptis bonis cum meretricibus, porcos pascebat, & siliquis satur fieri expetebat, cùm nemo illi daret. Deinde cùm pœnitentia ductus, & ad patrem reuersus, dixisset, Peccaui in Cœlum, & coràm te, & non sum ampliùs dignus uocari filius tuus. cum amantissimus pater cum musicis recepit, redditaque illi ueteri stola, anulo, & calceamentis, atque occiso uitulo saginato, lætatus est cum amicis. Idem fac tu Episcope. Sed quemadmodum Gentilem per lauacrum recipis, post eius institutionem, ita hunc per manuum impositionem utì per pœnitentiam purgatum, omnibus pro eo rogantibus, in pristinum statum restitues, & erit ei in locum lauacri impositio manuum. Nam per impositionem manuum nostrarum credentibus Spiritus sanctus dabatur. Ac si quis ex firmis fratribus obiiciat tibi, quòd
„ hunc in gratiam recepisti, dic ei, Tu semper mecum *Lu. 15.*
„ es, & mea omnia tua sunt; gaudere debebas & lætari quòd frater hic tuus mortuus erat, & reuixit, perierat, & inuentus est. Quòd autem Deus pœnitentes non modò recipit, sed etiam eos in pristinum gradum restituit, idoneus testis est sanctus Dauid, qui post commissum in Vriam delictum, rogabat Deum di-
„ cens, Redde mihi exultationem salutaris tui, & spiri- *Ps. 50.*
„ tu principali confirma me. Et rursum, Auerte faciem
„ tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.

Cor

Digitized by Google

„ Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum in-
„ noua in uiſceribus meis. Ne proiicias me à facie tua,
„ & Spiritum ſanctum ne auferas à me. Tu igitur utì cle-
mens medicus, peccatores omnes cura, utens accò-
modatis ad ſalutem medicamentis, non modò ſecan-
do, urendo, nouaculam adhibendo; ſed etiam alli-
gando, exiccando, iniiciendo medicamenta leuia, ci-
catricem obducentia, emolliendo ſermonibus conſo-
latoriis. Si uulnus altum fuerit, reficito ſuaui unguen-
to, ut repletum reliquis partibus æquetur. Si ſordes
collegerit, nouacula perpurgato, hoc eſt ſermone ad
incidendum idoneo. Si intumuerit, id acri collyrio
complanato, hoc eſt iudicii minis. Si ſerpat, caute-
rio cohibeto, tabemque excidito, ieiunii acrimonia.
Quòd ſi hæc feceris, uiderisque à pedibus uſque ad ca-
put non prodeſſe fomenta: non oleum, non faſcias, ſed
ſerpere tabem ſuperareque omnem medicinam, uelu-
ti cancrum omnia membra exedentem, tunc re mul-
tum conſiderata, ac deliberata, adhibitisque aliis peri-
tis medicis, tabidum membrum abſcindito, ne totum
Eccleſiæ corpus contabeſcat. Noli igitur eſſe facilis ad
abſcindendum, neque cito ad dentatam ſerram cur-
ras, ſed primùm utaris cultello abſceſſum diuidens, ut
cauſa, quæ dolorem faciebat expulſa, corpus ſine dolo
re conſeruet. Quòd ſi aliquem impœnitentem, atque
obduratum uideris, tunc cum triſtitia & luctu medici-
Exo. 23. nam reſpuentem, ab Eccleſia abſcinde. Tollite enim
„ malum de uobis, & timoratos facite filios Iſrael. Et rur
„ ſum, Non accipies perſonam diuitis in iudicio, & pau-
„ peris non miſereberis in iudicio, quoniam iudicium
„ Domini eſt.

Quòd

Digitized by Google

Quòd oportet Iudicem, non esse acceptorem personarum.
CAP. XXXXVI.

QVOD si falsa fuerit criminis accusatio, uosque pastores unà cum Diaconis uel ob personarum gratiam, uel ob munerum pactionem falsum pro uero acceperitis, uolentes criminatori gratificari, reumque accusatum illum quidem, sed innocentem ab Ecclesia
„ eieceritis, rationem reddetis in die Domini. Quoniam *Exo.23.*
„ scriptum est, Innocentem & iustum non occides; non
„ capies munera ut percutias animam. Munera enim excæcant oculos sapientum, & perdunt uerba iusta. Et
„ rursum, Iustificantes impium pro donis, & quod iu- *Isa.5.*
stum est à iusto tollentes. Cauete igitur à condemnando aliquo iniustè, & ab improbis defendendis. Væ *Isa.5.*
„ enim dicenti bonum malum, & malum bonum; amarum dulce, & dulce amarum; ponenti lucem tenebras,
„ & tenebras lucem. Nam si alios iniustè condemnatis, ipsi contra uos pronunciatis. quoniam ait Dominus,
„ Quo iudicio iudicatis, iudicabimini, & quo condemna *Matt.7.*
„ tis, condemnabimini. Quare si nulla personarũ ratione habita, iudicaturi estis, cognoscite eum, qui falso testimonio accusat proximum, ostenditeque esse calumniatorem, inuidum, interfectorem, perturbatorem, oratione inconstantem, sibi pugnantem in iis, quæ loquitur, & uerbis proprii oris conuictum. Laqueus.n. ualidus insidet in eius labiis: quem refutatis eius mendaciis, seuerè iudica, & gladio ignis trade, facque tu in eum, quemadmodum ille cogitabat in proximum facere. Nam quod locutus est; quantum ad eum attinet, occidit fratrem, iudicis auribus occupatis. Scri- *Deu.19.*
„ ptum est autem, quòd fundens sanguinem hominis,

Digitized by Google

pro ſanguine ipſius effundetur, & tolles ſanguinem innocentem à te effuſum.

Quomodo oporteat calumniatorem punire. CAP. XXXVII.

EIICITE eum extra cœtum ueſtrum ueluti fratris interfectorem: deinde interiecto tempore, ſi ſe pœnitere confeſſus fuerit, premite eum ieiuniis, poſtea manu ei impoſita recipite, prius tamen fide accepta, ſe neminem poſthac turbaturum. Quòd ſi reuerſus in Eccleſiam, eodem modo ſeditionem moueat, & ſtudio cõtentionis comparans crimina, non deſinat fratrem perturbare, & uexare; exterminate eum, ueluti hominem peſtilentem, ne Eccleſiam Dei euertat. Talis enim homo ciuitatem perturbat, & ſi intra Eccleſiam manet (quod decorum nõ eſt) illi exiſtit inutilis, & ſuperfluus, inquinans, quantum in ſe eſt, Chriſti corpus. Nam ſi quidam homines, qui à ſuo ortu ſuperflua membra reliquo corpori adiuncta habent, ueluti digitos, uel carnis proceſſus, propter turpitudinem illas eminentias abſcindunt, nihilque fit iis indecorum, cùm per artificem naturalem corporis habitum recipiunt, quanto magis id facere debetis uos Paſtores, cùm ſit Eccleſia corpus perfectum conſtans ex integris membris in Deum credentibus in timore Domini & charitate: ſcilicet cùm inuenitur membrum aliquod ſuperfluũ, improba ſapiens, & reliquum corpus deturpans, atque perturbans, ſeditione, contentione, detractione; afferens ei timores, moleſtias, maculas, detractiones, crimina, perturbationes, & huiuſmodi Diaboli opera: operam dans ueluti ad id delectus à Diabolo ut nihili fiat Eccleſia per blaſphemias, tumultus, contentiones, diſſenſiones:

Digitized by Google

ſenſiones. Is igitur extra Eccleſiam iterum eiectus à cœtu Domini meritò abſcinditur; ornatiorq; eſt Dei Eccleſia, quàm antea, cùm illud ſuperfluum, & à ſe alienum membrum nutriebat. Ideo neq; in blaſphemiam ampliùs, neque in contemptum incurrit, liberata improbis, doloſis, contumelioſis, ferocibus, proditoribus, honeſtati infeſtis, uoluptuoſis, uanæ gloriæ cupidis, deceptoribus, oſtentatoribus, qui ſibi propoſuerunt diſpergere, immo uerò diſſipare agnos Domini. Tu autem Epiſcope ſtude unà cum clero tibi ſubiecto, rectè tractare uerbum ueritatis, quoniam dicit Dominus, Si obliquè contra me ambulatis, & ego contra uos obliquè ambulabo. Et alio in loco, Cum ſancto ſanctus eris; & cũ innocente innocens eris, & cũ peruerſo peruerteris. Sãctè igitur ambulate, ut laude potius à Domino, quàm contrà reprehẽſione digni iudicemini. *Leu. 26. Pſa. 17.*

Quòd oportet Diaconum leuare onus Epiſcopi & leuiora gubernare.

CAP. XXXXVIII.

CONCORDIAM tenentes ò Epiſcopi, pacem inter uos ſeruate, miſericordes & fratrum amantes, accurato ſtudio paſcite populum, unanimi mente docentes uobis ſubiectos eandem ſententiam habere, & idem de iiſdem rebus ſentire. Ne ſint in uobis ſchiſmata; ſitis autem unum corpus & unus ſpiritus perfectus eadem mente, & eadem ſententia ſecundum Domini mandatum. Atque omnia quidem Diaconus ad Epiſcopum referat, ut Chriſtus ad patrem refert, ſed quæ poteſt ipſe, per ſe gubernet, accepta ab Epiſcopo poteſtate, ut Dominus à patre & creandi & prouidendi poteſtatem accepit. Grauiora Epiſcopus iudicet. Verùm *Ignat. ad Trall. ad Mag. ad Smirn.*

Digitized by Google

esto Diaconus Episcopi auditus, oculus, os, cor, anima. Ne sit in multis sollicitus Episcopus, sed tantùm in præcipuis, quemadmodum Ithoras Mosem admonuit, & eius consilium probatum fuit.

Quòd non est conueniens Christiano controuersia, & altercatio.
CAP. XXXXIX.

PRÆCLARA Christiani laus est, cum nullo habere negocium. Quòd si ex aliqua uexatione, uel tentatione lis alicui oriatur, curet ut ea transigatur, etiam si detrimentum pati debeat; nec ad Ethnicum iudicium accedat, sed nec patiatur mundanos magistratus de nostris ius dicere. Nam per illos diabolus Seruos Dei uexat, & nobis notam inurit, quasi non habeamus nos unum sapientem, qui possit inter partes ius administrare, & controuersias componere.

Quòd non oportet fideles coràm infidelibus litigare, neq; ex ijs aliquem testem uocare aduersus Christianum. CAP. L.

NON cognoscant ergo gentes controuersias, quæ inter uos oriuntur, neque contra uos infidelium testimonia recipiatis, neque ab iis iudicari uelitis, neq;
Mar.12. iis aliquid tribuatis commodi, metus'ue causa: Sed red
dite quæ sunt Cæsaris Cæsari, quæ Dei Deo; ueluti tri-
Mat.17. butum, censum, didragmum; quemadmodum Dominus noster cùm dedisset statere, molestia liberatus est. Opta igitur potius detrimentum pati, & iis, quæ ad pacẽ pertinent, intende non solùm erga fratres, sed etiam erga infideles. Nam si in commodis uitæ iacturam pateris, in iis, quæ ad Deum pertinent, damni nihil facis,

Digitized by Google

cis, cùm pius fis, & secundum Christi mandatum uiuas. Quòd si fratres inter se de iis rebus controuersias habent(quod absit)hoc ipso Præpositi intelligere debetis,quòd qui tales sunt, fratrum in Domino officio nõ funguntur, sed potiùs, infensorum inimicorum:atque unus quidem ex ipsis inuenietur,mitis, probus, filius lucis, alius uerò immanis, contumax, iniustus. Condemnatus igitur,mulctetur, segregetur,pœnas odii ad uersus fratrem pendat. Deinde si eum pœniteat, recipiatur, sicque castigati homines leuiora uobis reddent iudicia. Oportet etenim inter se condonare iniurias, non eos,qui iudicant,sed eos, quibus iniuria illata est, quemadmodum Dominus pronunciauit cùm ego Petrus eũ interrogassem, Quoties in me frater meus peccabit, & remittam ei usque septies? Et ipse respondisset,Non dico tibi usque septies,sed usque saptuagies septies. Tales enim Dominus uult suos esse discipulos, nihilque omnino eos habere aduersus quenquàm uelu ti effrenatam iram,uel immanẽ furorem, uel iniustam cupiditatem. Ira perturbatos igitur reducite in amicitiã, inimicitiis irretitos in concordiã, quoniam ait Dominus, Beati pacifici, quoniã ipsi filii Dei uocabuntur. *Mat.18.* *Matt.5.*

Quòd oportet in secunda sabbatorum cognoscere causas. CAP. LI.

IVDICIA uestra fiant in secunda sabbatorum, ut si qua controuersia ex sententia uestra oriatur usque ad sabbatum, libera sit uobis facultas, qua possitis illam controuersiam componere, & pacem conciliare inter eos, qui litigant. Adsint autem iudicio Diaconi & Presbyteri integrè iudicaturi, ueluti Dei homines cum iustitia. Cùm utraque persona uenerit, prout lex iubet,

Digitized by Google

iubet, ambo qui litigant, ſtatuantur in medio tribunali, iisque auditis, ſanctè iudicium pronunciate; ſtudentes ante ſententiam Epiſcopi, eos conciliare, ne exeat ſupra terram iudicium in peccatorem, prout in tribunali conſortem participemque cauſæ habet Chriſtum Dei. Quòd ſi qui, eo quòd non rectè ambulant in Domino, de blaſphemiis erunt ab aliquo redarguti, eodem modo audite utramque perſonam, accuſatoris & rei, non corrupti muneribus, neque in alteram partem propenſi, ſed cum iuſtitia tanquàm uitæ
Deut.16. æternæ mortisque ſententiam ferentes. Iuſtè enim (inquit) Quod iuſtum eſt, perſequeris. nam qui iure à uobis ſupplicio afficitur, atque eiicitur, à uita, gloriaque æterna expellitur, & apud homines ſanctos, infamia notatus, & apud Deum iudicatus habetur.

Quòd non oportet pro omni delicto eandem pœnam inferre, ſed differentem pro uarietate peccati. CAP. LII.

NOLITE pro omni peccato eandem ſententiam ferre, ſed unicuique propriam pœnam ſtatuite cum multa prudentia, iudicantes ſingula delicta parua ac magna; atque aliter quidem æſtimabitis peccatum operis, uel ſermonis; aliter propoſiti uel conuicii, uel ſuſpitionis. Atque alios quidem minis ſubiicies, alios ſubſidiis pauperum, alios ieiuniis affliges, alios ſegregabis pro delicti magnitudine. Nam lex quoque non omnibus delictis eandem pœnam decreuit, ſed aliter puniebat quæ in Deum, & quæ in ſacerdotem, & in ſacrum, & in hoſtiam committebantur; aliter quæ in Regem, & Principem, atque ea, quæ in militem, & in ſubditum æqualem, ſiue quæ in ſeruum uel in bo

na,

Digitized by Google

na, uel in bruta delinquebantur. Et rursum non erat eadem ratio peccati in parentes, atque consanguineos, & non eodem modo uindicabantur, quæ ex proposito fiebant, & quæ casu, atque illis quidem mors per crucem, uel per lapides pœna statuebatur; iis multa uel uerbera, uel talionis pœna. Quare uos quoque diuersis delictis diuersas pœnas imponatis, ne fortè aliqua iniuria interueniens, prouocet Deum ad iram. Nam si quod iniustum iudicium exercebitis, eius à
» Deo mercedem capietis. Sicuti enim iudicio iudica- *Matt.7.*
tis, iudicabimini.

Quales oporteat esse accusatores, & iudices. CAP. LIII.

SEDENTES igitur pro tribunali, præsentibus am babus personis (non enim eos dicemus fratres, quousque pacem inter se conciliauerint) exquirite diligenter de iis, quæ in iudicium adducuntur. Et primùm de accusatore, an nunc primùm accusauerit, an aliorum nomen detulerit; num ex simultate ipsorum, uel ex contentione crimen natum uideatur: qualis sit eius uitæ consuetudo, ac cùm talis bonæ conscientiæ repertus fuerit, tamen non habeatur fides soli. Est enim id contra leges, sed habeat is alios testes similibus mori-
» bus præditos, prout lex iubet, In ore duorum uel trium *Matt.18*
stabit omne uerbum. Eam autem ob causam diximus, mores illorum inuestigandos esse cuiusmodi sint, quoniam sæpenumerò euenit, ut duo uel plures in re mala testimonium dicant, & concorditer falsum defendant, quod factum est Babylone à duobus senibus *Dan.13.*
in Susannam, & Samariæ à filiis iniquorum in Nabu- *3.Reg.*
thæ, & in Ierusalem à multitudine Iudæorum in DO- *Cap.21.*
minum

Digitized by Google

minum, & in Stephanum eius protomartyrem. Testes igitur sint mites, iræ expertes, boni, charitate prædíti, temperantes, continentes, ab improbitate alieni, fideles, pii. nam talium hominum, propter mores firmum, & propter uitam eorum uerum censendum est testimonium. illorum, qui tales non sunt, testimonium nolite probare, etiam si aduersus aliquem concordes esse uideantur. Præceptum est enim in lege, Non eris cum multis in malicia; Non accipies auditum uanum; Non sedebis cum multitudine ut declines iustum. Rursum reum quoque cognoscere debetis qua consuetudine, ac quibus moribus sit, si probatæ uitæ, si sine crimine, si sanctitatem amplectatur, si uiduarum, peregrinorum, & pauperum curam habeat, si fratres diligat, si turpis lucri cupidus non sit, non uorator, non pecuniarum direptor, si sit temperans, ac non asotus, uel ebrius, uel helluo, si sit clemens, & ad largiendum paratus.

Exo. 23.

Quòd fieri potest, ut alicui ex prioribus malis in secundis habeatur fides. CAP. LIIII.

SI enim ille præteritorum delictorum habet præiudicium, iam ex parte aliqua uera putanda sunt crimina, quæ ei nunc obiiciuntur, nisi ius ipsi faueat. Fieri enim potest, ut ille aliquando peccauerit, à præsenti uerò crimine innocens sit. Quare in iis diligenter inuigilantes, in reum cautas firmasque sententias proferte. ac si post segregationem is ueniam petat, procumbatque Episcopo, & peccatum confiteatur, recipite ipsum, neque illum calumniatorem impunitum dimittatis, ne in alium rectè uiuentem calumniam excogitet

Digitized by Google

cogitet, ne'ue aliquem alium inuitet ad eadem faciendum. Neque uerò conuictum ſine nota relinquatis, ne alius in eandem culpam incidat. Nam nec teſtis prauorum impunitus manere debet, neque delinquens pœnam effugere.

Quòd non oportet in iudicijs alteram tantùm partem audire. CAP. LV.

DICIMVS non oportere iudicia ex altera tantùm parte conſtituere: nam ſi unam tantùm perſonam audiueritis abſente altera, neque ſe defendente aduerſus obiectum crimen, temereque ſententiam damnationis tuleritis, rei interitus, & participes criminatoris eſſe apud Deum iuſtum iudicem reperiemini. Nam qui alterius iudicio præeſt, ſimilis eſt eius, qui caudam canis manibus tenet. Quòd ſi Babylonios ſenes imitati fueritis, qui falſo teſtimonio dicto Suſannam morti addixerunt, illorum iudicio ac pœnæ obſtricti eritis, quoniam Suſannam Dominus per Danielem è manu iniquorum eripuit; eos uerò, qui ſanguinis illius rei erant, igni adiudicauit; uos autem per ipſum
„ increpauit dicens, Sic fatui filii Iſrael non iudicantes, *Dan. 13.*
„ neque, quod uerum eſt, cognoſcentes, condemnaſtis
„ filiam Iſrael, reuertimini ad iudicium, quia falſum teſtimonium locuti ſunt contra eam.

Exempla iuſti iudicij, externorum iudicum in ſententijs cautio. CAP. LVI.

ASPICITE mundana iudicia, quorum poteſtati uidemus tradi homicidas, adulteros, ueneficos,

Digitized by Google

sepulchrorum perfossores, latrones; de quibus cũ quæsiuerunt præfecti iudicio, ab iis, qui illos in iudicium adduxerunt, demum interrogant reos, an illa ita se habeant? Quibus affirmantibus, non continuò eos ad supplicium mittunt, sed per plures dies quæstiones exercent cum multo consilio, & uelo interiecto. Tandem uerò is, qui sententiam mortis in reum pronunciaturus est, sublatis manibus aduersus solem; se innocentem ab illius sanguine contestatur. Quod illi faciunt quanquàm Ethnici, & diuini numinis ignari, ultionisque à Deo propositæ propter innocentum damnationem.

Quòd non oportet fideles contra se inuicem aliquid habere.

CAP. LVII.

VOS uerò cùm sciatis quis sit Deus uester, & cuiusmodi sint eius iudicia; quo'nam modo poteritis prauo animo in aliquem iudicii uestri sententiam ferre; quæ statim à Deo cognoscitur? Ac si iustè iudicastis, iusta præmia capietis nunc & in futurum; si iniustè, paria consequemini. Nos ergo fratres consulimus uobis, ut à Deo potius laudem, quàm uituperationem consequi uelitis; quoniam laus hominum à Deo uita æterna est, quemadmodum contrà mors æterna paratur. Quare estote iusti iudices, pacifici, iracundia uacantes: nam qui sine causa irascitur fratri, reus erit iudicio. Quòd si accidat ex casu aliquo commoueri uos in aliquem, sol non occidat super iracundiam uestram. Irascimini (inquit Dauid) & nolite peccare. hoc est cito conciliamini, ne ira confirmata, recordatio offensionum fiat, & peccatum efficiat. Animæ enim recordantium mala in mortem, inquit Solomon.

Eph.4.

Ps.4.

Digitized by Google

mon. Dicit autem Dominus noſter & Saluator Ieſus Chriſtus in Euangelio, Si offers donum tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quòd frater tuus habet aliquid contra te, dimitte ibi munus tuum ante altare, & uade prius & reconciliare fratri tuo, & tunc ueniens offer donum tuum. Donum autem, quod Deo offertur, eſt cuiusque oratio & Euchariſtia. Quare ſi quid aduerſus fratrem tuum habes, uel ipſe aduerſus te, nec orationes tuæ exaudientur, neque Euchariſtiæ tuæ recipientur propter ſubiectam iracundiam. Oportet autem aſſiduè orare fratres. Sed quoniam Deus eos, qui in iracundia iniuſtè cum fratribus inimicitias habent, non exaudit etiam ſi ter in hora orauerint; ideo neceſſe eſt omnes inimicitias, & animi imbecillitatem deponere, ut corde puro & immaculato orare ualeamus. Quanquam inimicos quoque diligere Dominus præcepit: minimè uerò amantes odio habere. *Matt. 5.*

„ Et legiſlator inquit, Non odio habebis omnem ho- *Leu. 19.*
„ minem; non habebis odio fratrem tuum mente tua:
„ redargutione redargues fratrem tuum,, & non acci-
„ pies per ipſum peccatum: non odio habebis Aegy- *Deut. 23*
„ ptium, quoniam aduena fuiſti apud eum; non odio
„ habebis Idumæum, quoniam frater tuus eſt. Et Dauid dicit, Si retribui retribuentibus mihi mala. Quare ſi uis Chriſtianus eſſe, ſequere legem Domini: ſolue omne uinculum iniquitatis: in te enim Dominus poteſtatem repoſuit dimittendi peccata fratri, quæ in te commiſſa ſunt uſque ſeptuagies ſepties, hoc eſt ad quadringenta nonaginta. Quoties igitur dimiſiſti fratri tuo, ut nolis eidem etiam nunc dimittere? Quan- *Pſ. 7.*
„ quàm Zachariam audiuiſtis dicentem, Vnuſquiſque *Zach. 8.*
„ malum proximi ueſtri ne cogitetis in cordibus ueſtris.

Digitized by Google

Tu uerò tamen iniuriarum memor es, & conſeruas inimicitias, & ad iudicium uocas, atque iram reſpicis, & oratio tua impeditur. Quòd ſi quadringenta nonaginta offenſiones dimiſiſti fratri tuo, tamen auge præterea manſuetudinem tuam in bonitatem per te ipſum; & quamuis ille non faciat, tu tamen ſtude dimittere proximo, ut efficiaris filius Patris tui, qui eſt in cœlis, & cùm oraueris, exaudiaris tanquàm amicus Dei.

Quòd oportet Epiſcopos ea, quæ pertinent ad pacem, ſuggerere laicis per Diaconos. CAP. LVIII.

IDEO, ò Epiſcopi, cùm ad orationem peruenietis poſt lectionem, poſt pſalmodiam, poſt Scripturarum doctrinam, Diaconus aſtans prope uos, alta uoce dicat, Ne quis contra aliquem; Ne quis in hypocriſi. Vt ſi inter aliquos diſſenſio reperta fuerit, conſcientia perculſi rogent Deum, concilienturque cum fratribus. Etenim ſi domum aliquam intrantes ante omnia dicere debent, Pax huic domui, ueluti pacis filius, pacem largientes iis, qui ea digni ſunt, utì ſcriptum eſt, uicinis & longinquis, quos nouit Dominus, quòd ſunt ſui, multo magis eos, qui Eccleſiam Dei ingrediuntur. Oportet in primis pacem precari. Quòd ſi quis aliis eam precatur, multo magis ipſe in pace reperiatur, ueluti filius lucis. Nam, qui illam in ſe non poſſidet, non eſt dignus, qui eam aliis concedat. Ideò opus eſt ut in primis habeat pacem ipſe. Nam, qui ipſe ſecum non diſſidet, neque cum alio contendet, ſed erit pacificus, amicabilis, congregans quæ Domini ſunt, cooperator eius factus ad multiplicandum ei illos, qui ſalui fiunt in concordia. Qui enim inimicitias & diſſidia

Mat. 10.

Digitized by Google

sidia excogitant, nec non contentiones ac iudicia, improbi & alieni à Deo iudicantur.

Commemeratio uariæ prouidentiæ, & quemadmodum Deus à principio per quamlibet generationem uocauit omnes ad pœnitentiam. CAP. LIX.

DEVS enim cùm misericordiæ Deus sit, à principio singulas generationes ad pœnitentiam uocauit per iustos ac Prophetas. Atque illos quidem, qui ante diluuium fuerunt, per Abel, & Sem, & Seth, præterea per Enos, & per Enoch, qui fuit translatus, instituit: eos, qui in diluuio reperti sunt, per Noe; qui erãt Sodomis, per hospitalem Lot; eos, qui post diluuium nati sũt, per Melchisedech, per Patriarchas, per sanctũ Iob; qui in Aegypto fuerunt, per Mosem; Israelitas per eũdem Mosem, & per Iesum Leb, Phinees & reliquos; eos, qui post legem fuerunt, per Angelos, & per Prophetas; eosdem per propriam incarnationem ex Virgine factam; illos, qui fuerũt paulò ante eius corporalem manifestationem, per præcursorem Ioannem: eosdem per eundem, etiam post natiuitatem ipsius (Dicebat. n. Pœnitẽtiam agite, appropinquauit enim regnum cœlorum) eos, qui post eius passionem fuerunt, per nos duodecim, & per uas electionis Paulum. Nos ergo, qui digni facti sumus, ut essemus testes aduentus ipsius cũ Iacobo fratre Domini, & aliis septuaginta duobus, & septẽ Diaconis eius ex ore Domini nostri Iesu Christi audiuimus, & perfectè scientes dicimus, quæ sit uoluntas Dei bona, placens & perfecta per Iesum Christum nobis demonstrata, ut nullus intereat, sed uniuersi homines unanimi sententia credentes ei, & unanimẽ laudem ferentes in eum, uiuant in æternum. *Matt.* 3.

Quòd

Digitized by Google

Quòd uoluntas Dei est, ut omnes homines sint concordes in pietate ad imitationem cœlestium Virtutum. CAP. LX.

HOC est enim illud, quod docuit nos Dominus dicere Patri suo, cùm oramus, Fiat uoluntas tua sicut in cœlo & in terra, ut quemadmodum cœlestes naturæ incorporearum uirtutum omnes concorditer glorificant Deum, ita & in terra omnes homines uno ore, unoque affectu glorificent solum Deum, unum, ac uerum per unigenitum Christum. Voluntas igitur sua est laudari ipsum concorditer, adorari unanimiter. Ea est enim uoluntas ipsius in Christo, ut multi sint, qui saluentur in ipso. nec ei damnum demus, neque Ecclesiam extenuemus, neq; numerũ minuamus per unam animam hominis à nobis interemptam, quæ cùm potuisset saluari per pœnitentiam, periit non modò per propriam iram, sed etiam per uestras insidias, & impleuistis quod scriptum est, Qui non congregat mecum, dispergit. Ac cũ talis dissipator fueris, eris etiam ouium aduersarius, Dei inimicus, agnorum corruptor, quorum Dominus pastor fuit; nos congregatores ex uariis gentibus & linguis in multo labore, in periculo, in fatigatione assidua, in uigiliis, ieiuniis, humi cubationibus, persecutionibus, plagis, carceribus, ut Dei uoluntati obsecuti impleremus triclinium recumbentium, hoc est sacram & catholicam Ecclesiam gaudentibus & exultantibus iis, qui sunt uocati; laudantibusq; & glorificantibus Deum, qui illos per nos ad uitam uocauit. Vos igitur quoad per uos fieri potuit, dispersistis, Vos uerò laici pacem inter uos seruate studentes Ecclesiam amplificare, & eos, qui putantur agrestes, ad illam reducere; mansuefacere, atque restituere. Eaque summa

Mat. 12.

Digitized by Google

ma repromissionis merces à Domino proponitur. Si separaueris ab indigno dignum, & precioſum, quaſi os meum eris. Ier. 3.

Deſcriptio Eccleſiæ & Cleri, & quid unus quiſque ex congregatis Clericis & Laicis in Synaxi facere debeat.

CAP. LXI.

TV uerò ò Epiſcope eſto ſanctus, uacans culpa, nõ percuſſor, non iracundus, non immanis, ſed ædificator, conuerſor, paratus ad docendum, patiens, benignus, mitis, longanimis, monitor, conſolator tanquàm Dei homo. Cùm uerò Eccleſiam Dei conuocas, uelut magnæ nauis gubernator, iube cum omni ſciẽtia cœtus celebrari, præcipiens Diaconis tanquàm nautis, ut diſponant loca fratribus, tanquàm Epibatis cum omni diligentia & ſanctitate. Ac primùm ſit longa domus, ad Orientem, conuerſa, ex utraque parte paſtophoria habens ad Orientem, quæ nauis habeat ſimilitudinem: In eius medio ſit Epiſcopi ſedes, ad cuius utrunque latus conſideant Presbyteri, & Diaconi aſſiſtant ſuccincti & expediti. Hi enim ſunt ad nautarum & muralium præfectorum ſimilitudinem. Horum cura laici in altera ſedeant cum omni quiete & ordine; mulieres quoque ſeparatim ſedeant, ſilentium ſeruãtes. Medius Lector è loco ſuperiori ſtans, legat libros Moſis, Ieſu Nauæ, Iudicum, Regnorum, Paralipomenon de reditu: præterea Iob, Solomonis, ſexdecim Prophetarum; ſeruata lectionum uiciſſitudine. Alius Dauid hymnos canat, & populus initia uerſuum concinat. Poſt hæc acta noſtra, & Epiſtolæ Pauli cooperatoris noſtri, quas ad Eccleſias miſit ſecundum inſtitutionem Spiritus ſancti.

Deinde

Digitized by Google

Deinde Diaconus uel Presbyter legat Euangelia, quæ ego Matthæus, & Ioannes uobis tradidimus, & cooperatores Pauli Lucas, & Marcus accepta uobis reliquerunt. Ac cùm Euangelium legitur, omnes Presbyteri, Diaconi, & Laici assurgant cum magno silentio: Scriptum est enim, Tace & audi Israel. Et rursum, Tu uerò hìc sta, & audies. Deinde uerò moneant Presbyteri populum, ut sedeat, sed non omnes, ac postremus omnium Episcopus, qui gubernatori est similis. Maneant autem Hostiarii ad introitus uirorum, illos custodientes: Diaconissa ad introitus fœminarũ more nauticorum custodum. Nam in tabernaculo testimonii eadẽ seruabatur forma cum populo Dei. Si quis inueniatur extra locum sedere, increpetur à Diacono ueluti proreta, & in suum locum reducatur. Non solùm enim nauis, sed etiam mandræ habet Ecclesia similitudinem: nam sicut pastores pecudes, capras inquam, & oues secundum genera & ætates separant, & quælibet sui generis similes sequitur; sic in ecclesia iuniores seorsum sedeant si fuerit locus, alioqui maneant recti, grandiores natu ordine sedeant, pueros stantes recipiant eorum patres & matres. Adolescentulæ rursum, si sit locus, seorsum maneant: cæteroqui post mulieres stent; nuptæ, & quæ iam liberos habent, seorsum maneant; Virgines & uiduæ & anus primæ omnium uel stent, uel sedeant. Diaconus autem loca uideat, ut quilibet ingrediens in suum locum concedat, ac præter decorum ne sedeat. Eodem modo Diaconus attendat in populo ne quis murmuret, neuè conniueat, uel nutet. Oportet enim in ecclesia accuratè, sobriè, uigilanter manere, attentas aures habentem ad Domini sermonẽ. Post hæc omnes simul assurgentes, & ad Oriẽtem conuersi

Deu. 27. & 5.

uersi post Catechumenorum, & pœnitentum exitum supplicent Deo cœlum cœli tenenti, idque ad Orientem, in memoriam ueteris possessionis Paradisi ad Orientem positi, unde primus homo contempto mandato, serpentis consilio obtemperans, expulsus fuit. Diaconi, absoluta oratione, alii oblationi Eucharistiæ sint intenti, ministrantes corpori Domini cum timore, alii turbas uideant, quietemque illis imperent. Dicat autem qui assistit Pontifici Diaconus populo, NE QVIS CONTRA ALIQVEM. NE QVIS IN HYPOCRISI. Deinde salutent inter se uiri, & inter se mulieres osculo in Domino, sed caueant ne quis dolosè id faciat quēadmodū Iudas Dominū osculo tradidit. Postea Diaconus oret pro omni Ecclesia, proq; uniuerso Mundo; pro suis partibus ac membris, itē pro sacerdotibus, pro Principibus, pro Pontifice, pro Rege, atq; pro cōmuni pace. Deinde Pontifex populo precatus pacē, eidē benedicat, quēadmodum Moses mandauit sacerdotibus, ut benedicerent populo his uerbis, Benedicat tibi Dominus, & custodiat te, ostendat Dominus faciē suam super te, & det tibi pacem. Item Episcopus oret, ac dicat, Saluum fac Domine populum tuum, & benedic hæreditati tuæ, quam possedisti, & acquisiuisti precioso sanguine Christi tui, & uocasti regale sacerdotium, & gentem sanctam. His perfectis sacrificium peragatur astante omni populo atque secretò orante. Ac postquàm oblatum fuerit, accipiant singuli per se, ordine, dominicum corpus, & precioſum sanguinem gradatim cum pudore, ac timore tanquàm ad Regis corpus accedentes; mulieres quoque uelato capite, quēad modum eas decet, ordine accedāt. Custodiātur portæ, ne quis infidelis, uel non dum initiatus ingrediatur.

Digitized by Google

De commendatis peregrinis Laicis, Clericis, Episcopis.

CAP. LXII.

SI quis uenit à parœcia frater: uel soror commendatitias literas afferens, cognoscat de iis Diaconus; exquirens, an fideles sint, an ecclesiastici, an ab hæresi non deprauati: & rursum sit ne nupta uel uidua. atque ita cùm perspexerit illorum statum, quòd sunt uerè fideles & concordes in dominicis rebus, deducat unum quemque in conuenientem sibi locum. Si Presbyter à parœcia uenerit, recipiatur à Presbyteris in communionem; Si Diaconus, recipiatur à Diaconis; Si Episcopus, unà cum Episcopo sedeat, eundem ab illo obtinens honorem. Rogabisque eum, ò Episcope, ut sermones habeat ad populum ad docendum accõmodatos, peregrinorum enim adhortatio & admonitio ualde accepta, atque uehementer utilis esse consueuit. Nullus enim Propheta, inquit, acceptus est in patria sua. Permittes etiam ei Eucharistiam offerre; si propter reuerentiam ueluti sapiens, scilicet honorem tibi reseruans, noluerit Eucharistiam offerre, coges eum ut uel populo benedicat. Si cùm sedet is, alius quidam interueniat honestus & clarus in uita peregrinus, uel indigena; tu Episcope qui fortè uel uerbum Dei prædicas, uel Cantorem aut Lectorem audis, noli illius personæ obsequio ministerium uerbi relinquere, ut illi primum consessum præcipias, sed mane quietus non interrumpens sermonem, uel auditionem tuam; fratres autem per Diaconos eum recipiant. Si locus desit, Diaconus excitato eo, qui iunior fuerit, non tamen iram adhibens, sed persuasionem, illum in sede collocet. Est autẽ æquum ut beneuolus frater id per se faciat. Quòd si re-

Digitized by Google

si renuerit, illum ui deturbatum post omnes statuat, ut discant reliqui præstantioribus cedere. Si inops aliquis uel obscurus, uel aduena uenerit siue senex, siue adolescens ætate is sit, locusq; desit, ei locum ex toto corde prouideat Diaconus, ne personis gratificari uideatur, sed à Deo ministerii gratiam inire. Idem seruet Diaconissa cum aduenientibus mulieribus pauperibus siue diuitibus.

Quòd oportet manè & uespere cœtus frequentare.
CAP. LXIII.

CVM doces, ò Episcope, iube & hortare populum ecclesiam frequentare manè ac uespere quotidie, nunquamq; abesse omnino, sed assiduè unumquemq; conuenire, nec ecclesiam mutilare se ipsum subtrahentem, neq; truncum Christi corpus reddere. Non enim solùm de sacerdotibus dictum est, sed quilibet Laicus de se id audiat cogitans dictum à Domino, Qui non est mecũ, contra me est; & qui non congregat mecum, dispergit. Nolite ergo uos, membra Christi cũ sitis, dispergi, cœtus non celebrando, Christũ caput habentes, secundum promissionem suam, adiunctum & consociatum uobis. Nec ipsi uosmet negligatis, neque Saluatorem propriis membris destituatis, neque eius corpus scindatis, neque ipsius membra dissipetis, neque huius uitæ necessaria diuino uerbo anteponatis, sed quotidie conueniatis manè ac uespere psallẽtes atque orantes in dominicis, manè dicentes psalmũ sexagesimum secundum, uespere centesimum quadragesimum, maximè uerò hoc seruetis in sabbato & in die resurrectioni dicato. Verùm in die dominico diligentius conue-

nite, laudem Deo laturi, qui per Iesum cuncta condidit, & illum ad nos misit, atque mori permisit, & à mortuis excitauit. Nam quam excusationem afferre potest Deo, qui in hoc die non conuenit ad audiẽdum salutarem de resurrectione sermonem, in quo tres orationes stantes concipimus in memoriam illius, qui tertia die resurrexit, in quo Prophetarum lectio habetur, & Euangelii prædicatio, & sacrificii oblatio, atque sacri cibi dispensatio?

Exemplum nos ad imitationem inducens, ductum ex Græcorum, & Iudæorum uano concursu ad templa, & Synagogas.

CAP. LXIIII.

QVOMODO nõ hostis Dei habẽdus est is, qui in tẽporalibus diu noctuq; est occupatus, æterna uerò contemnit? ac balnea quidem & caducum cibum quotidie frequentat, quæ uerò perpetuò manent, non curat? Quomodo non dicet Dominus huic, Iustificatæ sunt gentes supra uos; quemadmodum Israeli im-
Mat. 11. properans dicebat, Iustificata est Sodoma ex te. Nam si gentes de somno quotidie excitatæ concurrunt ad Idola, ut illa uenerẽtur, & priusquàm opus actionẽue aliquam instituant, illis supplicant, & à festis celebritatibusque eorum se non subducunt, sed in iis sunt intenti non solùm indigenæ, sed etiam qui longè absunt, atque in Theatra tanquàm in Synagogas conueniunt. Eodem modo qui frustrà Iudæi nominantur, post sex dierum cessationem, septimo die in Synagogam conueniunt, & uacationis Synagogæque suæ rationem habent (qui tamen in sua infidelitate uirtute uerbi sunt priuati, præterea uerò ipsius nominis, quo appellãtur, uim proprietatemque amiserunt, Iudas enim confes-

sio

sio est, ii autem non sunt confitentes Deo, cùm Christi passionem per scelus effecerint, ut per pœnitentiam salutem adipiscantur) si igitur qui non saluantur in iis, quæ sine fructu faciunt, sunt assidui; tu qua excusatione uteris cum Deo, qui Ecclesiam eius derelinquis, nec gentes imitaris; sed eo derelinquis, uel quia te das ignauiæ, uel quia deficere cogitas, uel alicui malo studes. Quibus dicit Dominus per Ieremiam, Iu- *Hæc sententia est in Ezec. 16.*
» stitias meas non custodistis, sed neque secundum iusti
» tias gentium ambulastis; paulò minus & superastis il-
» los. Et rursum, Iustificauit animam meam Israel ab *Ier. 3.*
» incomposita Iudæ, & deinceps, Si mutabunt gentes *Ier. 2.*
» deos ipsorum, & ii non sunt dii, quoniam pertransi-
» stis ad Insulas Chetim, nisi & uideris. Et in Cedar mi-
» sistis. & cogitate uehementer si facta sunt hæc, quo-
» niam illa non mutant sua legitima, populus etiam
» meus mutauit gloriam ipsius, de qua non iuuabitur.
Ergo qua defensione utetur is, qui negligit, uel deserit Ecclesiam Dei?

Quòd nefas est res mundanas diuinis præferre. CAP. LXV.

QVOD si quis occasionem proprii operis opponens, negligens fuerit, excusando excusationes in peccatis; sciat is, artes fidelium succisiuas, propriam eorum operam, pietatem esse. Artes igitur uestras in succisiuis subsecundariisque operis ponite, ut uictui uestro inseruiant: opere autem pietatem colite,
» quemadmodum Dominus dicebat, Operamini non *Ioan. 6.*
» cibum, qui perit, sed manentem in uitam æternam. Et
» rursum, Hoc est opus Dei ut credatis in eum, quem
misit ille. Conamini igitur nunquam Ecclesiam Dei relin-

Digitized by Google

relinquere. Quòd si quis ea neglecta, in gentium conscelerata templa fuerit ingressus, uel in Iudæorum Synagogam, uel Hæreticorum, is quam excusationem apud Deum inueniet in die Iudicii? quia uerba Dei uiuentis reliquit, uiuentia ipsa uitamque tribuentia, quæ possunt æterno supplicio liberare, & ad ædem Dæmoniorum se contulit, uel ad Synagogam interfectorum Christi, uel ad Ecclesiam malignantium, non audito
Psal.25. eo, qui dixit, Odi Ecclesiam malignantium, & cum
Psal.1. iniqua gerentibus non ingrediare. Et rursum, Beatus uir, qui non ambulauit in consilio impiorum, & in
„ uia peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentium
„ non sedit, sed in lege Domini uoluntas eius, & in le-
„ ge eius meditabitur die ac nocte. Tu uerò relicto Fidelium cœtu, Dei Ecclesia ac legibus, respicis spelunCas latronum, sancta ducens, quæ ille nefaria esse uoluit, & communia faciens, quæ illæ, separauit; non solumque id facis, sed etiam ad Græcorum ludos curris, & ad Theatra properas, expetens unus ex uenientibus eò numerari, & particeps fieri auditionum turpium ne
Ier.15. dicam abominabilium: nec audisti Ieremiam dicen-
„ tem, Domine non sedi in consilio ludentium, sed ti-
Iob.31. mui à conspectu manus tuæ. neque Iob dicentem si-
„ milia, Si uerò & cum irrisoribus ambulaui aliquando,
„ appendor enim in statera iusta. Quid uerò cupis Græcos sermones percipere hominum mortuorum, afflatu Diaboli tradentium ea, quæ mortem afferunt, fidem euertunt, ad deorum multitudinem credendam inducunt eos, qui ad illa attentionem adhibent. Vos uerò diuinis legibus inuigilantes, uitæ huius necessitatibus putate eas præstantiores, maioremque iis honorem deferentes, conuenite ad Ecclesiam Domini, quam

Digitized by Google

quam acquisiuit sanguine Christi dilecti primogeniti omnis creaturæ. Ea est enim altissimi filia, quæ parturiit nos per uerbum gratiæ, & formauit in nobis Christum, cuius participes facti sacra membra existitis, & electa, non habentia maculam neque rugam, *Eph. 5.* neque aliquid huiusmodi, sed tanquàm sancti & irreprehensibiles in fide perfecti estis in ipso, secundum imaginem eius, qui creauit uos.

Quòd oportet declinare omnes Græcorum impietates. CAP. LXVI.

CAVETE igitur ne conuentus celebretis cum iis, qui pereunt, quæ est Synagoga gentium ad deceptionem & interitum. nulla est enim societas Dei cum Diabolo: nam qui congregatur unà cum iis, qui cum Diabolo idem sentiunt, unus ex ipsis connumerabitur, & uæ habebit. Fugite quoque indecora spectacula Theatra (inquam) & Græcorum ludos, incantationes, ariolationes, uaticinia, lustrationes, aruspicinam, auguria, necromantiam, inuocationes, quo» niam scriptum est, Non erit augurium in Iacob, ne» que uaticinium in Israel: Et rursum, Augurium pec» catum est. Et alibi, Non augurabimini, & ariolatio» nes, diuinationes, & Pythones non sequemini, lustrato *Deut. 18.* » res non acquiretis. Ideo monet Ieremias dicens, Secun *Ier. 10.* » dum uias gentium ne ambulaueritis, & à signis cœli » ne timueritis. Propterea oportet fidelem fugere impiorum cœtus Græcorum ac Iudæorum, reliquorumque Hæreticorum, ne ubi unà cum eis degimus, animis nostris laqueos paremus, & ne ubi in eorum festis uersamur, quæ in honorem Dæmonum celebrantur, cum eis

Digitized by Google

eis habeamus ſocietatem impietatis. Vitandi quoque ſunt illorum mercatus, & qui in iis fiunt ludi. Fidelem enim oportet ad mercatum tantùm comparere, ut corpuſculum emat, & animam acquirat, atque alia quædam ad uſus neceſſarios comparet. Vitate igitur omnem Idolorum pompam, ſpeciem, mercatum, conuiuia, gladiatores, denique omnia dæmoniaca ſpectacula.

Quòd non oportet otioſum comedere, ſicuti Petrus Piſcator, & alij Apoſtoli; Paulus uerò & Aquila ſcenas faciebant, Iudas, & Iacobus agricolæ erant. narrat Hegeſippus & Tertullianus Romanus. CAP. LXVII.

QVI in Eccleſia iuuenes eſtis curate in omnibus rebus neceſſariis ſedulò miniſtrare, cum omni ſanctitate operis ueſtris uacate, ut omni tempore, & uobis & egentibus ſuppeditare poſſitis, ne Eccleſiam Dei oneretis. Etenim nos quoque uacantes uerbo Euangelii ſucciſiuas operas non negligimus. Alii enim ex nobis piſcatores ſunt, alii ſcenarum artifices, alii agricolæ, ne unquam otioſi ſimus. Dicit autem quo-
Prou.6. dam in loco Solomon, Vade ad formicã ò piger, et imi-
„ tare uidens uias ipſius, & fias illa ſapientior. Illi. n. cùm
„ agricolatio non ſit, neq; cogẽtem habeat, neq; domino
„ ſubdatur, parat in æſtate cibum, multamq; in meſſe fa
„ cit congregationem. Et accede ad apem, & diſce quàm
„ operaria ſit, & opus quàm graue negocietur, cuius labo
„ res Reges & idiotæ ad ſanitatem adhibent. eſt autem
„ deſiderabilis & glorioſa quemadmodum eſt uiribus in
„ firma. Et deinceps, Quouſque tandẽ piger iacebis, quan
„ do de ſomno excitaberis, parum dormis, parum ſedes;

pau-

Digitized by Google

„ paululùm dormitas, paulùm autem ſuffarcinas manibus pectora, poſtea adeſt tibi ſicut malus uiator paupertas, & egeſtas tanquàm bonus curſor. Si uerò impiger fueris, ueniet ſicut fons meſſis tua, & egeſtas tanquàm malus uir transfugiet. Et rurſum, Qui laborat terram ſuam, replebitur panibus. Et alio in loco, Piger complicat manus ſuas, & comedit carnes ſuas. Et deinceps, Abſcondens piger manus ſuas, non poterit applicare ad os ſuum. Et rurſum, Propter pigritiam manuum humiliabitur contignatio. Laborate ergo aſſiduè, eſt enim otioſi reprehenſio irreparabilis. Si quis non laborat, hic apud uos non manducet, otioſos enim odit Dominus Deus noſter: Nemo enim ex iis, qui Deo uacant, eſſe debet otioſus.

Prou. 12
Eccl. 4.
Prou. 19
Eccl. 10.

N CON-

Digitized by Google

CONSTITVTIONVM
SANCTORVM APOSTOLORVM
B. CLEMENTE ROMANO
AVCTORE,

LIBER TERTIVS.

De Viduis. CAP. PRIMVM.

1. *ad Tim.5.* IDVAS constituite non minores annis sexaginta, ut quodammodo propter illarum ætatem sitis certi eas bigamiæ suspitione uacare. Si iuniorem in uiduali statu constitueritis, & illa non ferens in iuuentute uiduitatem, nupserit, dedecorabit gloriam uidualis gradus, & rationem Deo reddet, non quoniam secundas nuptias secuta est, sed quoniam suam professionem non seruauit, luxuriata Christo. Quare oportet non temere facere professionem, sed cum consilio & consideratione: præstat enim eam non uouere, quàm uouere & non reddere. *Eccl. cap.5.* Si autem aliqua adolescentior sit, quæ cùm breui tempore uirum suum habuerit, illumque uel per obitum, uel per aliquam aliam occasionem amiserit, per se manere uoluerit, donum habens uiduitatis, beata hæc inuenietur imitata Sidoniam illam uiduam in Sarephtha, cuius hospitio sanctus Dei propheta Helias est usus. *3. Reg. 17.* Talis mulier similis erit Annæ filiæ Phanuelis de Tribu Aser, quæ à templo non discedebat diu noctuque inuigilans precibus, & supplicationibus; quæ nata annos octuaginta quatuor, à uirgi-

Digitized by Google

uirginitate cum uiro uixerat annos septem, Christique aduentum glorificans, confitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus, qui expectabant redemptionem in Israel. Quæ talis fuerit, testimonio accepto honorabitur, adepta in terra apud homines gloriam, & in cœlo apud Deum æternam laudem.

Quòd cauendum est à constitutione Viduæ iunioris propter suspitionem. CAP. II.

ADOLESCENTIORES Viduæ ad uidualem statum ne ordinentur, ne fortè ea occasione, qua non possunt florem ætatis cohibere, ad secundas nuptias descendentes, negocium habeant. Adiuuentur autem & subleuentur, ne occasione molestiæ carnis, ad secundas nuptias delapsæ, in re indecora detineantur. Nam hoc quoque scire debetis, quòd primæ nuptiæ, si legitimæ fiant, iustæ censentur, ut quæ secundum Dei uoluntatem sunt. Bigamia post professionem, iniqua habenda est, non propter coniunctionem, sed propter mendacium. Trigamia incontinentiæ est argumentum. Id, quod supra trigamiam fit, manifesta fornicatio iudicatur, & non dubia intemperantia. Deus enim unam mulierem uni uiro tradidit in creatione, Erunt enim duo in carne una. Adolescentioribus uerò post primi uiri obitum concedatur secundus, ne incidant in iudicium Diaboli, & in laqueos multos, atque in libidines insanas inutilesque animis, quæ supplicium potius, quàm iucunditatem afferunt.

Quales esse oporteat Viduas, & quomodo adiuuandæ sint ab Episcopo. CAP. III.

VERÆ sunt Viduæ, quæ uni nuptæ fuerunt plurimorum testimonio probatæ, bonis operibus intentæ: uiduæ re uera temperatæ, castæ, fideles, piæ, quæ bene liberos educauerunt, & laudabiliter hospites receperunt, quibus opem ferre oportet tanquàm Deo dicatis. Sed etiam pauperum, ò Episcope, memor esto, ipsis quoque adiutricem manum præbens, curamque eorum suscipe ueluti Dei œconomus; opportuno tempore unicuique tribuens, quæ sibi sunt necessaria, uiduis, orphanis, uitæ subsidia non habentibus, & in tribulatione constitutis.

Quòd cuilibet indigenti bene facere oportet. CAP. IIII.

QVID enim si quædam Viduæ non sint, & quidam uxoribus non careant, cùm tamen subsidio egeant ob inopiam, uel ob morbum, uel ob liberos alendos, omnes debes respicere, omnium curam suscipere. Nam qui dona dant, non præcisè illa destinant uiduis, sed in uniuersum conferunt, uoluntaria ea appellantes: quo tu sciens eos, qui præmuntur, utì bonus œconomus diligenter impertias eis de munere. Deus enim cognoscit eum, qui dedit, quamuis absens per te egentibus impertiat: atque ille quidem habet beneficentiæ mercedem, tu uerò probatæ œconomiæ laudem: dicque illis, quis dederit, ut ex nomine pro eo orare ualeant. Oportet enim omnibus hominibus benefacere, non facientes delectum huius quisnam sit, uelilliùs. Inquit enim Dominus, Omni petenti *Luc. 6.*

Digitized by Google

tenti te da. nimirum re uera egenti, etiam si amicus sit, etiam si inimicus, si consanguineus, si alienus, si sine
» uxore, si cum uxore uiuat. In omni enim scriptura Do
» minus de pauperibus præcipit per Isaiam, Frange esu- *Cap. 58.*
» rienti panem tuum, & egenos uagosque introduc in
» domum tuam. Si uideris nudum, cooperi illum, & pro-
» pinquos seminis tui ne despexeris. Et per Danielem *Cap. 4.*
» dicit potenti, Ideo Rex consilium meum placeat tibi,
» & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas
» in miserationibus pauperum. Et per Solomonem in- *Prou. 14*
» quit, Per eleemosynam & fidem purgantur peccata.
» Et per Dauid rursum ait, Beatus qui intelligit super
» inopem, & pauperem, in die mala liberabit eos Domi-
» nus. Et rursum, Dispersit; dedit pauperibus, iusti- *Prou. 19*
» tia eius manet in sæculum. Et Solomon inquit, Qui
» miseretur pauperis, Domino fœneratur, & secundum
» donum ipsius retribuetur ei. & deinceps, Qui obturat *Prou. 21*
» aures suas, ne audiat indigentem, & ipse inuocabit, &
» non erit, qui exaudiat eum.

Quòd oportet Viduam probitati morum studere. CAP. V.

SIT omnis uidua mitis, placida, proba, malitiæ expers, non iracunda, non loquax, non uociferatrix, non procax, non maledica, non uerborum auceps, non bilinguis, non curiosa. Si quid uidit uel audiuit, quod fuerit minùs rectum, perinde sit, atque si id non uiderit, nec audiuerit; neque ulla alia res uiduæ sit curæ, quàm orare pro iis, qui subsidia ministrant, & pro uniuersa Ecclesia. Si quid ab aliquo rogetur, nolit facilè respondere, nisi in iis, quæ ad fidem, iustitiam, spem in Deo habendam pertinent, reiiciatque ad præ-

positos

Digitized by Google

positos, illos, qui in disciplina pietatis institui uolunt, eaque sola respondeat, quæ faciunt ad euertendum errorem de Deorum multitudine, explicetque rationem de unius Dei principatu; de reliquis non temerè respondeat; ne si quid indoctè dixerit, blasphemiam im
Iatt. 13 pingat uerbo. Grano enim sinapis simile esse uerbum Dominus docuit: id uerò ardorem habet, quo si quis imperitè utatur, amarum inueniet: oportet enim in mysticis non proditorem esse, sed cautum: admonet
Matt. 7. enim nos Dominus dicens, Nolite proiicere marga-
„ ritas uestras ante porcos, ne fortè conculcent eas pe-
„ dibus, & conuersi dilanient uos. Nam Infideles si audiant sermonem de Christo non perfectum, sed imminutum, & maximè eum, qui de incarnatione atque passione habetur, deridebunt nos ueluti eos, qui falsa opinamur. Itaque rea fiet temeritatis & blasphemiæ Presbytera, & uæ habebit: Væ enim (inquit) ei,
Isa. 52. *ad Ro. 2.* per quem nomen meum blasphematur in gentibus.

Quòd non oportet mulierem docere; indecorum est enim, & quæ mulieres sequebantur Dominum. CAP. VI.

1. Co. 14 NON permittimus igitur mulieres in Ecclesia docere, sed tantùm orare, & magistros audire. nã magister ipse & Dominus Iesus Christus cùm nos duodecim ad docendum populum gentesque misisset, nusquam mulieres misit ad prædicationem, quanquã non deerant. Erat enim nobiscum mater Domini, & sorores eius, præterea Maria Magdalena, & Maria Iacobi, & Martha, & Maria sorores Lazari & Solome, & quædam aliæ. Nam si necesse fuisset mulieres docere, ipse primus iis quoque præcepisset, ut unà nobiscum popu

lum

Digitized by Google

lum inſtituerent. Si enim caput mulieris uir eſt, non eſt æquum ut reliquum corpus capiti imperet. Intelligat uidua ſe Dei altare eſſe, ſedeatque domi apud ſe, non frequentans fidelium domos cum occaſione aliquid capiendi: altare enim Dei non circumcurſat, ſed in uno loco ſtabile manet. Igitur uirgo quoque, & uidua non circumcurſent, neque uagentur per alienas domos, quoniam uagæ impudentesque non conſiſtunt uno in loco, eo quòd non uiduæ ſed peræ potius ſunt, paratæ ad capiendum, garrulæ, maledicæ, contentiones ſerentes, impudentes, inuerecundæ: quæ ſunt huiuſmodi, non habendæ ſunt dignæ illo, qui eas uocauit. Nam ad communem Synagogæ quietem in die dominico non conueniunt, ut ii, qui uigilant, ſed uel dormitant, uel garriunt, uel lenocinantur, uel petunt, uel alios captiuos faciunt, inducentes eos ad malum, neque permittentes ſobrios in Domino eſſe, ſed ita illos præparant, ut tales exeant, quales intrauerunt, ſcilicet inanes, cùm non audiant eos, qui docent, neque qui legunt uerbum Domini. De iis enim Iſaias propheta
„ inquit, Auribus audietis, & non intelligetis; & uiden-
„ tes uidebitis, & non cognoſcetis: incraſſatum eſt enim
„ cor populi huius.

S. Ign. ad Tarſen.

S. Ign. ad Phylad.

Iſa. 6.

Quales ſint falſæ Viduæ. CAP. VII.

EODEM modo talium uiduarum obturatæ ſunt aures cordis, ne intra ſuos parietes ſedentes, cum Domino colloquia habeant, ſed circumcurſantes, animo quæſtum per nugas faciendi, aduerſarii deſideria expleant. Tales igitur uiduæ non pertinent ad Chriſti altare: ſunt enim uiduæ, quæ in opere hanc rem ponunt, & quòd

Digitized by Google

& quòd impudenter petunt, & ultra modum capiunt; ideò iam multos ad dandum segniores reddiderunt: nã cum deberent propter modestiam propositi, ecclesiasticis rebus esse contentæ, per diuitum domos circumcursantes, pecuniam extorquẽt, sibi cumulantes, atq; acerbo fœnore mutuum dant, nihilque præter mammonam curant; quarum Deus crumena est; quæ escam & potum omni uirtuti anteponunt dicentes, Comedamus, & bibamus, cras enim morimur. Nam, quæ in quærenda pecunia est exercitata, pro Deo mammonã colit, hoc est quæstui seruit. Deo autem grata esse non potest, neque eius cultui inseruire, cum nequeat assiduè illum interpellare, ad parandam pecuniam mente animoque intenta; quoniam ubi est thesaurus, ibi & cor suum. Cogitat enim aliquò accedere quæstus gratia, uel quòd illa sua amica eius oblita est, & aliquem sermonem ad illam referre oportet. Quæ uerò talia cogitat, non potest orationi intenta esse, sed occurrenti cogitationi. Ideò quamuis aliquando pro aliquo orare uelit, non exaudietur: non enim ex toto corde offert orationem Domino, sed distracta cogitatione. Quæ uerò uult Deo intendere, intus sedens cogitat quæ sunt Domini, diu noctuque incessabili ore offerens preces mundas. Vt igitur sapientissima Iudith temperantiæ testimonio commendata, diu noctuque supplicabat pro Israele Deo; sic similis illi uidua continuatam pro Ecclesia interpellationem Deo offeret, qui illam exaudiet: quoniam eius mens ad hoc solum fixa est, neque ad sumptuosam cupiditatem, neque ad insatietatem se proiicit. Huius casti sunt oculi, aures purgatæ, manus puræ, pedes quieti, os neque ad ingluuiem, neque ad loquacitatem paratum, sed loquens quantum est

Isa. 22. „

Iud. 9.

opus

Digitized by Google

opus, capiens quæ sunt solùm ad conseruandam naturam necessaria. Ita cùm grauis fuerit & sedata, grata erit Deo & simul ac petet aliquid, præueniet eam concessio. Adhuc enim te, inquit, loquente, dicam, Ecce adsum. Talis cum sit, careat auaritia, superbia, turpi lucro; ne sit insatiabilis, ne gulosa, sed continens, mitis, quieta, uerecunda, pudens, domi sedens, psallens, orans, legens, uigilans, ieiunans, ex omni parte cum Deo colloquia habens, canticis & hymnis; lanam accipiens, aliis potius ministret, quàm ipsa ab aliis petat: memor commendatæ à Domino, in Euangelio uiduæ, quæ cum ad templum accessisset, misit in gazophylacium duo minuta, hoc est quadrantem: quam intuitus cordis scrutator Christus Dominus, & magister noster dixit, Amen dico uobis, quòd hæc uidua plusquàm omnes in gazophylacium misit, quoniã omnes ex abundanti miserunt; hæc ex eo quod deest illi, totum quem habebat uictum misit. Sanctas igitur uiduas esse oportet, obedientes Episcopis, Presbyteris & Diaconis, etiam Diaconissas uenerantes, uerentes, timentes, non libertate utentes, neque contra mandatum aliquid facere uolentes, præter sententiam Diaconi; ueluti si pergere uelit ad aliquem, ut apud eum comedat, & bibat, uel si ab aliquo quidpiam capiat. Quòd si iniussa aliquid horum fecerit, puniatur ieiunio, uel segregetur ueluti temeraria.

Isa. 52.

Luc. 21.

Quòd non oportet ab indignis capere, neque uiduam, neque Episcopum, neque alium fidelem. CAP. VIII.

QVID enim scit qualis sit ea, à qua accipit, uel à quali ministerio uictum suppeditat? num de ra-

O pina,

pina, uel de aliquo non honesto studio? ignorat uidua quòd de una quaque harum rerum rationem Deo reddet, recipiens quæ Deo sunt indigna. Nam neque sacerdotes talis mulieris uoluntariam oblationem unquã recipient, ueluti furis uel meretricis. Scriptum est
Deu. 23. enim, Non concupisces res proximi, & non offeres mercedem meretricis Domino Deo. Non est igitur à talibus capiendum, neque etiam ab excõmunicatis. Sint autem uiduæ paratæ ad obediendum iis, quæ eis à præpositis sunt præcepta, & ad præscriptum Episcopi faciant, ueluti Deo obedientes. nam qui ab huiusmodi excõmunicato, uel extra Synagogam eiecto accipit, & pro tali orat, qui in malis perseuerare sibi proponit, nec aliquando uult ad pœnitentiam redire, communicat cum eo in oratione, & offendit Christum, qui impios declinat, & confirmat eum per indignam largitionem, & contaminat se cum eo, non sinens illum ad pœnitentiam uenire, ut ingemiscat, & roget Deum.

Quòd non oportet mulieres baptizare: impium est enim, & à Christi doctrina alienum. CAP. IX.

DE mulieribus autem an hæ baptizare debeant, significamus uobis, quòd non paruum periculum imminet eis, quæ hoc faciunt. Ideo non consulimus; periculosum est enim, immo iniquum & impium. Nam si
1.Co.15. mulieris caput est uir, is uerò ad sacerdotium promouetur, non est æquum opificium contemnere, & principium relinquentem, ad infimum corpus uenire. Mulier enim uiri corpus est, de costa conflatum, subiectũq; illi, à quo est abscissum ad filiorum procreationem. Ip-
Gen.3. se enim inquit, Tui dominabitur. Principium enim mulieris

Digitized by Google

mulieris uir est, quoniam eius est caput. Quòd si in præcedẽtibus docere eas non permisimus, quomodo quis eas præter naturam sacra facere concedat? Hæc est.n. insciția ad Græcorum impietatem pertinens, fœminis deabus sacrificulas instituere. Sed non est Christi ordinationis proprium: nam si à mulieribus baptizandum fuisset, omnino Dominus à propria matre baptizatus fuisset, non à Ioanne: aut cùm nos ad baptizandum misit, unà nobiscum ad id mulieres misisset. nunc autem id nusquam ordinauit, neque scriptum reliquit, cognoscens & naturæ conuenientiam, & rei ipsius decorum, ut qui naturæ auctor erat & ordinationis legislator.

Quòd non oportet laicum sacèrdotale officium facere, baptisma, sacrificium, manus impositionem, & benedictionem. CAP. X.

SED neque laicos concedimus aliquod sacerdotale munus exercere, ueluti sacrificium, baptismum, manus impositionem, uel benedictionem magnam, siue paruam. Non enim sibi quis sumit honorem, sed qui uocatur à Deo. Nam Per Episcopi manus datur hæc dignitas. Qui uerò ad eam promotus non est, sed eã sibi usurpat, Oziæ pœnam sustinebit.

Quòd excepto Episcopo uel Presbytero, nemini ex reliquis clericis concessum est, sacerdotalia exercere: ordinare autem soli Episcopo conuenit; alij nemini. CAP. XI.

SED neque reliquos clericos baptizare permittimus, ueluti Lectores, Cantores, Ostiarios, ministros; sed solos Episcopos, & Presbyteros, ministrãtibus illis Diaconis. Qui hoc ausi fuerint, Coritarum supplicium patientur. Non concedimus autem Presbyteros ordina-

Digitized by Google

re Diaconos, Diaconiſſas, Lectores, miniſtros, Cantores, Oſtiarios; ſed ſolos Epiſcopos: is eſt enim ordo, & harmonia eccleſiaſtica.

Dehortatio ab Inuidia. CAP. XII.

DE Inuidia, obtrectatione, detractione, ſimultate, contentione antea dictum eſt uobis, quòd hæc à Chriſtianis aliena ſunt, maximè uiduis, quoniam qui dem agitator diabolus multiplex, uariusq; cum ſit, de non uiduis triumphum quærit, ueluti olim de Cain. Quædam enim uiduas ſe eſſe dicunt, officia autem digna uiduitate non faciunt, quemadmodum nec Cain fraterna iuſta faciebat. Ignorant enim quòd non uiduitatis nomen in regnum ipſas introducet, ſed fides uera & opera ſancta. Si uerò aliqua nomen uiduitatis poſſideat, aduerſarii ſtudia exerceat, uiduitatis eius ratio nõ habebitur, ſed regno expulſa, æterno ſupplicio tradetur. Audimus enim quaſdam eſſe uiduas obtrectatrices, inuidas, calumniatrices, dolentes aliorum commodis. Tales Chriſti non ſunt, neque eius doctrinæ diſcipulæ. oportebat enim eas, cùm conuidua ab aliquo ueſtitur, uel argentum capit, uel cibum, uel potum, uel calceamenta, uidentes ſororem recreatam dicere.

Quomodo oporteat uiduas orare pro miniſtrantibus uitæ ſubſidia. CAP. XIII.

BENEDICTVS es Deus, qui conſolatus es uiduam: Benedic Domine & glorifica miniſtrantem ei & opus eius, ut aſcendat in ueritate ad te, & memor eſto eius in bonum in die uiſitationis ſuæ. Et Epiſcopo, qui bene

Digitized by Google

bene miniſtrauit & docuit, opportunam eleemosynam nudæ conuiduæ meæ fieri, addas gloriam, & des ei coronam gloriæ in die reuelationis uiſitationis ſuæ. Eodem modo uidua, quæ miſericordiam accepit, precetur pro eo, qui uictum ipſi miniſtrauit.

Quòd non oportet gloriari, & efferre ſuum nomen eam, quæ fructificat ſecundum Domini ordinationem. CAP. XIIII.

ILLA tamen, quæ benefecit, occultet proprium nomen, ueluti ſapiens, non canens tuba coràm ſe, ut ſit eleemoſyna in occulto apud Deum, ſicut dicit Dominus, Cum facis eleemoſynam, non cognoſcat ſiniſtra tua quod facit dextera tua, ut eleemoſyna tua ſit occulta: & uidua oret pro eo, qui dedit. quicunque tandem ille ſit, cùm ſanctum Chriſti altare referat, & Pater in occulto uidens, benefacienti in aperto reddet. Sed quæ ſecundum Dei mandatum uiduæ uiuere nolunt, exquirere ſtudent, quæ ſit illa quæ miniſtrauit, & quæ accepit, quod cùm cognouerint, accuſant miniſtrantem illam dicentes, Neſciebas quòd ego eram tibi uicinior, & quòd magis egebam quàm illa? Cur igitur antepoſuiſti eam mihi? Hæc dicit ſtulta, non intelligens non hominis uoluntate id factum, ſed diuino conſilio. Nam cùm ipſa teſtetur ſe uiciniorem & maiori inopia oppreſſam, magisque nudam fuiſſe, etiam animaduertere debuit, diuinam ordinationem, tacitamque, non accuſantem præbitricem illam, domum ingredi, & in faciem procumbentem rogare Deum ut remittatur ſibi peccatum. Deus enim facienti bonum præcepit, ne opus bonum peruulgaret. hæc autem illam accuſauit quòd ſuum nomen non indicauit, ut illo cognito

Matt.6.

Digitized by Google

cognito ad capiendum posset accurrere, ac non solùm accusauit, sed etiam illi maledixit, oblita eius, qui
Gen. 12. dixit, Benedicens tibi, benedictus est; & maledicens
Matt. 10 tibi, maledictus. Dicit autem Dominus, Cum in-
„ traueritis in domum, dicite, Pax huic domui; & si
„ fuerit ibi filius pacis, pax uestra requiescet super eum;
„ Si non fuerit dignus, pax uestra ad uos reuertetur.

Quòd indecorum est conuicio afficere proximum: alienum enim Christiano est maledicere. CAP. XV.

QVOD si pax ad eos redit, qui eam miserunt, cùm ipsa dignos non inuenerit, multo magis maledictum in caput illorum reuertetur, qui iniustè id miserunt, cùm non sit dignus ut in maledictum incurrat is, in quem est iactum. Nam qui inaniter conuicium
Prou. 26 facit, ipse sibi maledicit, ut ait Solomon, Quemad-
„ modum aues uolant, & passeres, ita maledictum ua-
Prou. 10 num, in neminem superueniet. & rursum dicit, Qui
„ proferunt contumelias, insipientissimi sunt. Atque ut apis robore suo imbecilla, ubi aliquem percussit, amittit aculeum, fitque sterilis, eodem modo uos iniuriam, quam in alios facitis, in uos ipsi recipitis. Lacum enim aperuit, & effodit eum, & incidet in fo-
Prou. 26 ueam, quam fecit. Qui fodit foueam proximo, inci-
Eccl. 10. det in eam. Igitur qui maledictum fugit, alteri ne maledicat. Nam quod in te fieri non uis, nec tu id in alium feceris. Quare castigate inobedientes; increpate inuerecundas; hortamini pusillanimes; confirmate infirmas; laudate in sanctitate ambulantes; benedicant potius, & non conuicientur; pacem componant, & non excitent bellum. Quare nec Episcopus, nec Presbyter,

Digitized by Google

sbyter, nec Diaconus, neque alius quisquam de sacro numero, maledicto linguam contaminet, ne pro benedictione consequatur maledictionem. Adhibeat autem studium diligentiamque ut nec laicus maledictum proferat. Omnium enim curam suscipere debet Clericorum, uirginum, uiduarum, laicorum. Ideo, ò Episcope, coadiutores uitæ tuæ, & iustitiæ operarios Diaconos Deo acceptos gratosque elige, quos ex omni populo probatos iudicas esse dignos, & ad usus ministerii idoneos. Elige quoque Diaconissam fidelem & sanctam ad mulierum ministeria. nam accidit aliquando, cùm in aliquorum domos Diaconum ad mulieres mittere non potes, propter infideles, mittes igitur mulierem Diaconissam propter improborum cogitationes. nam ad multos usus muliere Diaconissa indigemus: ac primùm cum illuminantur mulieres, Diaconus ungit frontem ipsarum oleo sancto, deinde Diaconissa eas abstergit. Non est enim necesse mulieres aspici à uiris, sed solùm in manus impositione caput illius unget Episcopus, quemadmodum sacerdotes, & Reges antiquo tempore ungebantur. non quòd, qui nunc baptizantur sacerdotes ordinantur, „ sed quòd à Christo Christiani dicuntur; regale sacer- 1. Pet. 2.
„ dotium, & gens sancta, Ecclesia Dei, columna & firmamentum thalami sponsi: qui aliquando non populus, nunc autem dilecti & electi, super quos inuocatum est nomen ipsius nouum, ut testatur Isaias propheta dicens, Et uocabunt populum nomen eius nouum, quod Dominus nominabit eum. Isa. 62.

De

De diuina initiatione ſancti Baptiſmi. CAP. XVI.

TV ergo, Epiſcope, illa figura unges caput illorum, qui baptizantur, ſiue ii uiri ſint, ſiue mulieres, oleo ſancto in figuram ſpiritualis baptiſmi. Deinde uel tu Epiſcopus, uel tibi ſubiectus Presbyter ſacram ſuper ipſos dicens ac nominans inuocationem Patris & Filii, & Spiritus ſancti, baptizabis eos in aqua: ac uirum ſuſcipiat Diaconus, mulierem Diaconiſſa, ut decore traditio infrangibilis ſigilli adminiſtretur. Poſtea Epiſcopus liniat baptizatos unguento.

Quam cauſam habeat baptiſmus in Chriſtum cum aſſignatione cauſæ eorum, quæ in eo dicuntur, ac fiunt. CAP. XVII.

DATVR igitur baptiſmus in mortem Ieſu, aqua pro ſepultura; oleum pro Spiritu ſancto; ſigillum pro cruce; unguentum eſt confirmatio profeſſionis; mentio fit Patris utì cauſæ & mittentis; Spiritus ſancti utì teſtis; demerſio ſignificat quòd commorimur; emerſio quòd reſurgimus. Pater qui eſt ſuper omnia Deus, Chriſtus unigenitus Deus, dilectus Filius, gloriæ Dominus, Spiritus ſanctus, Paracletus, qui à Chriſto mittitur & ab illo docetur, & illum prædicat.

Qualis eſſe debeat is, qui initiatur. CAP. XVIII.

QVI baptizatur ſit ab omni impietate alienus, mortuus peccato, amicus Dei, hoſtis Diaboli, hæres Dei Patris, cohæres filii ſui, qui abrenunciauerit Sa-

Digitized by Google

Satanæ & Dæmonibus, & fraudibus ſuis, caſtus, mundus, ſanctus, pius, filius Dei, oràns tanquàm filius patrem & dicens utì à communi fidelium conuentu in hunc modum, Pater noſter, qui es in Cœlis, ſanctificetur nomen tuum; Fiat uoluntas tua ſicut in Cœlo & in Terra. Panem noſtrum ſuperſubſtantialem da nobis hodie, & dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris; Et ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo. Quoniam tuum eſt regnum, uirtus, & gloria in ſæcula. Amen.

Qualis debeat eſſe Diaconus. CAP. XIX.

SINT Diaconi nulla ex parte reprehendendi, quemadmodum & Epiſcopus; tantùm ſint faciliores, accomodati ad multitudinem Eccleſiæ, ut infirmis miniſtrare ualeant, ueluti operarii, qui pudore non deterreantur. Ac mulier quidem mulieres curare ſtudeat; uterque nunciandi, curſandi, miniſtrandi, inſeruiendi officia abſoluat, ut de Domino Iſaias dicebat iis uer *Iſai. 53.*
„ bis, Iuſtifica iuſtum bene ſeruientem multis. Vnuſquiſque igitur ſuum locum agnoſcat, & eum expleat diligenter, concorditer, unanimiter, cognoſcens Diaconatus mercedem. Sint Diaconi à pudore alieni in miniſtrando egentibus, quemadmodum Dominus noſter non uenit miniſtrari, ſed miniſtrare, & dare animam ſuam in redemptionem pro multis. Idem ipſos facere oportet; quanquàm animam pro fratre exponere opus foret, nolint dubitare; nam Dominus & Saluator noſter Ieſus Chriſtus non dubitauit animam ſuam ponere (ut ipſe inquit) pro amicis ſuis. Quòd ſi cœli & terræ Dominus omnia propter nos pertulit,

Digitized by Google

modo uos miniſtrare indigentibus uerebimini ? cùm eius imitatores eſſe debeatis, qui ſeruitutem, paupertatem, plagas, crucem propter nos eſt paſſus. Quare oportet uos quoque utì Chriſti imitatores inſeruire
Matt.20 fratribus. Qui uult enim (inquit) inter uos eſſe ma-
» gnus, ſit ueſter miniſter. Et qui uult inter uos eſſe primus, ſit ueſter ſeruus: Ita enim ille opere præſtitit ut inſeruiret multis, non ſermone, nam cum accepiſſet linteum præcinxit ſe, deinde miſit aquam in peluim, nobisque recumbentibus accedens, omnium noſtrum lauit pedes, & linteo abſterſit. Quod faciens demonſtrabat nobis fraterni amoris charitatem, ut nos quoque inter nos idem faceremus. Cum igitur Dominus noſter ac magiſter adeo ſemet exinaniuerit, qua ratione uos pudebit idem facere in infirmos, & imbecillos fratres, cùm ſitis operarii ueritatis, & pietatis patroni ? Miniſtrate igitur amanter, non murmurantes, nec diſcordias excitantes: non enim propter homines hæc facitis, ſed propter Deum, & miniſterii mercedem ab illo conſequemini in die uiſitationis ueſtræ. Neceſſe eſt igitur uos Diaconos omnes inuiſere, qui quidem uiſitatione opus habent, & de oppreſſis referre Epiſcopo ueſtro. Vos enim anima eius ſenſusq; eſſe debetis, prompti, & obedientes in omnibus rebus ei, utì Epiſcopo ueſtro & patri, ac magiſtro.

Quòd

Digitized by Google

Quòd à tribus, uel duobus Episcopis debet ordinari Episcopus, & non ab uno: irritum est enim. CAP. XX.

EPISCOPVM mandamus ordinari à tribus Episcopis, uel ad minus à duobus. non licere autem ab uno uobis constitui. nam duorum uel trium testimonium firmius, tutiusque existit. Presbyterum, & Diaconum, & reliquorum clerum ab uno Episcopo. Nec Presbyterum neque Diaconum iubemus ordinare ex laicis clericos, sed Presbyterum tantùm docere, offerre, baptizare, benedicere populo; Diaconum ministrare Episcopo, & Presbyteris, hoc est, diaconatum exercere, non tamen reliqua peragere.

Digitized by Google

CONSTITVTIONVM
SANCTORVM APOSTOLORVM
B. CLEMENTE ROMANO
AVCTORE,

LIBER QVARTVS.

De Orphanis. CAP. PRIMVM.

SI QVIS Christianus Orphanus fiat, siue puer, siue uirgo, bene erit si aliquis ex fratribus carens liberis, puerum susciplat, & filii loco habeat. uirginem uerò, qui filium habuerit ducendæ uxori idoneum, ei in matrimonium collocet; hoc enim qui faciunt, opus magnum præstant, orphanorum patres facti, & à Domino Deo consequentur huius officii mercedem. Quòd si quis secundum gratiam hominum ambulans despexerit, cùm sit dives, orphanatus membra, orphano quidem prouidebit orphanorum pater, & uiduarum iudex; illi uerò occurret aliquis, qui ipsius parsimoniam deuorabit; fietque in illum, quod dicitur,

Quæ non comederunt sancti, comederunt Assyrii sicuti Isaias dicit,

Isa. 1.

Viduam uestram coràm uobis, alieni deuorant eam.

Quo-

Digitized by Google

Quomodo Episcopus debeat orphanis prouidere. CAP. II.

VOS Episcopi solliciti estote de eis alendis, in nullo deficientes, orphanis præstantes munera parentum, uiduis uirorum, adultis nuptias, artifici opus, infirmo misericordiam, esurienti cibum, sitienti potum, nudis uestitum, ægrotis medicinam, in carcere inclusis opem. Prætereà uerò maiorem curam de orphanis suscipite, ne quid illis desit; uirgini quoad ad nubilem ætatem perueniat, & eam in matrimonium fratri detis; puero ut sit subsidium, quo artem discat, & alatur ex ministerio: ut cùm in arte profecerit, tunc possit artis instrumẽta sibi emere, ne ampliùs molestus sit ueræ fratrum erga se charitati, sed sibi suppeditet. Etenim uerè beatus dicendus est is, qui cũ possit sibi in sumptus ministrare, orphani, uiduæ, & aduenæ locum nõ occupat.

Quibus debeant subsidia ministrari secundum Domini mandatum. CAP. III.

QVONIAM & Dominus beatiorem esse dixit eum, qui dat, quàm qui accipit. Etenim rursum ab eo dictum est, Væ habentibus, & in hypocrisi accipientibus, uel iis, qui sibi opitulari ualent, & ab aliis accipere uolunt, uterque reddet rationem domino Deo in die iudicii. Nam qui uel propter pupillarem ætatem, uel propter senectutis imbecillitatem, uel propter morbi casum, uel propter filiorum numerum capit, non solùm reprehendendus non est, sed etiam laude dignus cẽsetur. Pro altari enim Deo dicato existimatus, à Deo honorem consequetur, diligenter & assiduè pro iis, qui ei præbent, preces fundens, qui non segniter accipit, sed *Act. 20.*

Digitized by Google

sed doni quoad potest gratiam refert per orationem. Talis igitur homo in uita æterna à Deo beatitudinem consequetur. Qui uerò de suo habet, & propter hypocrisim capit, uel propter inertiam, cùm tamen laborando aliis opem ferre debuisset, Deo pœnas dabit, quoniam pauperum escam surripuit.

De Auaritia. CAP. IIII.

NAM qui argentum habet, & aliis non impartitur, nec ipse utitur, serpentis locum obtinet, quē aiunt in thesauris dormire; & de eo uera est Scriptura, quæ
Eccl.6. ait, Congregauit diuitias, ex quibus non comedet, &
Prou.11 nihil ei proderunt pereunti à uindicta. Non enim iuuabunt, inquit, existentes in die iræ. nam qui talis est, in Deum non credit, sed in aurum, existimans illud Deū, & in illo confidens. Veritatis hypocrita is est, personarū acceptor, perfidus, dissimulator, timidus, debilis, leuis, facilis, morosus, tristis, sibi infestus, nemini amicus; huius pecuniæ peribunt, & uir aduena eas consumit, uel à
» uiuo sublatas, uel illo mortuo perceptas: diuitiæ enim
» iniustè congregatæ euomentur.

Cum quali timore oporteat dominicarum collectarum participem esse. CAP V.

MONEMVS igitur uiduas & orphanos, ut cum omni timiditate, ac uerecundia percipiāt de iis, quæ ipsis præbentur, gratiasque agant Deo, qui dat exurien
» tibus escam, & in eum oculos attollant. Quis enim, in-
» quit, uestrum comedet, uel quis bibet sine ipso? Ipse
» enim aperit manum suam, & implet omne animal benedictione

Digitized by Google

„ nedictione, frumentum adoleſcentibus, & uinum uirgi
„ nibus, & oleum in hilaritatem uiuentium, fenum iumẽ
„ tis, herbam ſeruituti hominum, carnes beſtiis, ſemina
„ auibus, & omnibus accõmodatam eſcam. Ideo inquit
„ Dominus, Videte uolatilia cœli, quoniam non ſemi- *Matt. 6.*
„ nant, neque metunt, neq; congregant in horrea, & Pa-
„ ter ueſter nutrit illa: non'ne illis meliores eſtis uos? No
lite igitur eſſe ſolliciti dicẽtes, Quid comedemus, quid
bibemus: nouit enim Pater ueſter, quòd iis omnibus in
digetis. Cum igitur tanta prouidentia uobis conſulat,
bonaque ab illo percipiatis, laudibus efferre debetis
orphanum & uiduam ſuſcipientem, omnipotentem
Deum per dilectum filium eius Ieſum Chriſtum Do-
minum noſtrum, per quem gloria Deo in ſpiritu & ue-
ritate in ſæcula Amen.

Quorum oblationes recipiendæ ſint, & quorum non ſint. CAP. VI.

EPISCOPVM ſcire oportet quorum debeat recipe-
re fructus, & quorum non debeat. Cauendi enim
ſunt illi in capiendo caupones: non iuſtificabitur enim *Eccl. 26.*
caupo à peccato. De iis Iſaias improperans Iſraeli di- *Iſa. 1.*
cebat, Caupones tui miſcent uinum aqua. Fugienda „
quoque ſunt ſcorta: non offeres enim Domino merce-
dem meretricis. Rapaces quoque uitandi, & rerum alie *Deut. 23*
narum cupidi, & adulteri: abominabilia enim horum
ſacrificia ſunt apud Deum. Sed etiam opprimentes ui-
duas, & orphanum affligentes, & carcerem implentes
innocentibus. Illi quoque, qui ſeruos ſuos malè tra-
ctant, uerberibus inquam & fame, atque acerba ſerui
tute; fugiendi quoque ſunt tibi, ò Epiſcope, ii, qui ci-
uitates

Digitized by Google

uitates totas perdunt, quorum oblationes sunt abominandæ. Vitabis quoque deceptores, & Rhetores iniuriam defendentes, idolorum artifices, fures, iniustos, publicanos, pondera & mensuras fraudantes, militem calumniatorem non contentum stipendiis, sed pauperes concutientem. Homicidam quoque & carnificem, iudicemque iniustum, rerum euersorem, hominum insidiatorem, in sceleribus uersatum, ebrium, blasphemum, cinædum, fœneratorem, denique quemcunque improbum & Dei uoluntatis aduersarium; quoniam inquit Scriptura, tales homines apud Deum esse abominabiles. Nam qui ab iis aliquid capiunt, & alunt de eo uiduas, & orphanos, rei in iudicio Dei efficientur;
3. Re. 13 quemadmodum Adonias in libro Regnorum, Prophe
» ta cùm Deo non paruisset; panemque comedisset, &
» aquam bibisset in loco à Domino prohibito, propter
» impietatem Hieroboami, à Leone est interemptus.
Nam uiduæ panis labore partus iustior est, quamuis paucus & exiguus, eo, qui de iniquitate & calumnia quæritur, quamuis multus sit, & elaboratus. Inquit
Psal. 36. enim Scriptura, Melius est modicum iusto, super diui
» tias peccatorum multas. Quòd si ab impiis pasta uidua, & satura facta, pro eis supplicauerit, non exaudietur, quoniam scrutator cordium Deus cũ iudicio pro-
Isa. 15. nunciauit de impiis dicens, Si steterit Moses & Samuel
» ante faciem meam pro eis, non exaudiam ipsos; & tu
» ne ores pro populo isto, & noli misereri eorum, & non
» accedas ad me pro ipsis, quoniam non exaudiam te.

Quòd

Digitized by Google

Quòd indignorum oblationes quousque ij tales manserint, non modò Deum non placant, sed potius contrà illum ad iram prouocant. CAP. VII.

VERVM etiam ii, qui in peccatis uersantur, nisi pœnitentiam egerint, non solùm non exaudiuntur, cũ supplicant, sed ẽt Deum irritant, in memoriam ei reducentes suam improbitatem. Vitate igitur talia ministeria, tanquàm canis precium, & mercedem meretricis. Vtrunque enim in lege est prohibitum. nam nec Eliseus ab Azaele munera allata accepit, neque Achias à Ieroboamo. Quòd si Dei Prophetæ ab impiis oblata munera reiecerunt; item uos reiicite ò Episcopi. Sed etiam Simon Magus mihi Petro, & Ioanni pecuniam asferens, conatus est precio inæstimabilem gratiam emere, quibus reiectis, execrationibus perpetuis illum deuinximus; quoniam donum Dei non beneuolentia erga Deum, sed pecunia existimauit possideri. Fugite ergo oblationes altaris Dei à mala conscientia prouenien
» tes, quoniam, Abstine te, inquit, ab iniusto, & non ti-
» mebis, & pauor non appropinquabit tibi.

Deu. 23.
4. *Reg.* 8
3. *Reg.* 11.
Act. 8.
Isai. 54.

Quòd præstat de proprio labore uiduis suppeditare, quamuis pauca;, & exigua, quàm ab impijs multa, & magna; præstat enim fame perire, quàm ab impijs oblationem accipere. CAP. VIII.

SED si dicatis quòd ii sunt, qui eleemosynas dant, à quibus nisi capiatur, non erit, unde uiduis ministretur, & inopes populi alantur; audietis à nobis quòd ideo accepistis donum Leuitarum, ut suppeditaretis, & uobis, & egentibus, ac ne inopia laborantes ab improbis caperetis. Quòd si adeò egebunt Ecclesiæ, præstat perire, quàm ab inimicis Dei aliquid capere in contu-

Digitized by Google

meliam & irrisionem amicorum eius. Nam de iis Pro-
Psa.140 pheta dicit, Oleum peccatoris non impinguet caput meum. Probationem igitur talium facite, atque ab iis, qui sanctè uiuũt capite, & oppressis præbete, ab iis, qui foris sunt, nolite capere, priusquàm Ecclesiæ membra efficiantur. quòd si desit quod detur, significa fratribus, ex quorum collectis ministra orphanis, & uiduis in iustitia.

Quòd oportet incitari populum à sacerdote ad benefaciendum pauperibus, ut sapiens Solomon dicit. CAP. IX.

Prou. 3. DIc populo tuo quæ sapiens Solomon ait, Hono-
» ra Dominum de tuis iustis laboribus, & primitias
» da illi de tuis fructibus iustitiæ, ut impleantur horrea
» tua repletione frumenti, uino torcularia tua redundẽt.
Quare de iusto labore fidelium alite, & uestite inopes, & quæ ex eo, ut ante dictum est, cogitur pecunia, statui te ut conferatur in redemptionem sanctorum, liberantes seruos, captiuos, uinctos, ignominia notatos, damnatos propter nomen Christi de Tyrannorum sententia
Prou.24 ad monomachias & ad mortem. Inquit.n. Scriptura,
» Libera qui ducuntur ad mortem, & redime occisos,
» ne parcas.

Constitutio ut si quis impius ui obtrudat pecuniã sacerdotibus, in ligna, & carbones eam consumant, & non in uictum. CAP. X.

SI necesse sit aliquãdo ab aliquo impio inuitos pecuniam capere, in ligna & carbones illam consumite, ne uidua uel orphanus de ea sumens, cogatur præterphas cibum, uel potum sibi emere. æquum est enim talia quæ

Digitized by Google

lia, quæ ab impiis ueniunt, ignis pabulum, non piorum eſcam fieri. Hæc quoque lex præcipit, quæ ſacrifi- *Leu. 19.*
cium ſerotinum nõ comedendum appellat, & igni conſumi iubet. non enim ſua natura mala ſunt, quæ offeruntur, ſed ſententia illorum, qui illa adducunt. Hoc uerò præcipimus, ne omnino uitemus illos, qui ad nos accedunt, cùm ſciamus conſuetudinem ſæpè piorũ impiis utilem eſſe, obeſſe tantùm cultus, & ſuperſtitionis ſocietatem. Hæc hactenus dilecti dicta ſint uobis propter cautionem ueſtram.

De Parentibus, & filijs. CAP. XI.

PATRES inſtituite filios ueſtros in Domino, educantes eos in diſciplina atque præceptis Domini, erudientes in artibus idoneis, atque accõmodatis uerbo, ne otio laſciuientes, & à parentibus non correpti, atque ante tempus libertatem adepti, honeſtati aduerſentur. Quare ne uereamini eos grauiter caſtigatos corripere: non enim occidetis eos cum caſtigatis; quin potius ſer-
» uatis illos, ut Solomon in Sapientia inquit, Caſtiga fi- *Prou. 23*
» lium tuum, & requieſcere te faciet, hic enim erit tibi bo
» næ ſpei; tu enim uirga percuties eum, animam autem
» eius à morte liberabis, & idem, Qui parcit baculo, odit *Prou. 13.*
» filium. Et alio in loco, Tunde latera ipſius dum eſt in- *Eccl. 30.*
» fans, ne aliquando induratus non obediat tibi. Qui igitur negligit admonere & caſtigare filium, eum odio habet. Docete ergo filios ueſtros ſermonem Domini, corripite uerberibus, obſequentes facite ab infantia, erudientes eos ſacris literis ueſtris, diuiniſque: atque in omni diuina Scriptura inſtituentes, attendentes, ne in uos poteſtatem habeant præter ueſtram ſententiam,

Digitized by Google

cum æqualibus in conuiuium non permittentes eos conferre. Ita enim in intemperantiam labentur & in fornicationem incident. Et si parentum incuria id patientur, genitores rei illarum animarum fient. Si enim negligentia parentum filii cum intemperantibus pecca ti consuetudinem habebunt, non solùm ipsi intemperantes erunt, sed etiam pro eis parentes iudicabuntur. Ideo date operam ut cùm ad adultam ætatem peruene rint, matrimonio iungantur, ne illi feruore ætatis in cõsuetudinem fornicandi incurrant, cuius uos in die Iudi cii rationem Domino Deo essetis reddituri.

De Seruis, & Dominis. CAP. XII.

DE Seruis quid præterea dicere possumus, nisi quòd seruus beneuolentia prosequatur dominum, quãuis impium, quamuis improbum? non tamen concor diam cum eo habeat religionis. Et dominus diligat seruum, ac quamuis illo præstet, tamen se æqualem iu dicet quatenus homo existit. Qui fidelem habet domi num, saluo eius dominio, diligat ut dominum, ut eiusdem fidei consortem, ut patrem, non ut seruus ad oculum, sed ut domini studiosus, & amans; sciens Deum sibi redditurum seruitutis mercedem. Eodem modo dominus fidelem habens seruum, salua sibi seruitute, diligat ut filium, uel ut fratrẽ propter fidei societatem.

In quibus oporteat subiectos esse mundanis potestatibus. CAP. XIII.

OMNI Regno, ac Magistratibus subditi estote in eo, quod Deo placet, tanquàm Dei ministris, & impiorum

Digitized by Google

impiorum ultoribus; timorem illis debitum præstate, omne uectigal, omne tributum, omnem honorem, munus, censum: Dei est enim præceptio, nemini quicquam debere, nisi amicitiæ signum, quod Deus statuit per Christum.

De Virginibus. CAP. XIIII.

DE uirginitate præceptum non accepimus, uolentium autem potestati id remittimus, tanquàm uotum. Illud tamen admonemus, ne facilè aliquid pro- *1. Corinth. 7.*
» mittant, quoniam Solomon ait, Melius est non uo- *Eccl. 5.*
» uere, quàm uouere & non reddere. Virgo igitur ipsa sit sancta corpore, & anima, ut templum Dei, ut domus Christi, ut habitaculum Spiritus sancti. oportet enim eam, quæ promisit, digna promisso suo opera efficientem, ostendere promissum suum uerum esse, & propter exercitationem pietatis, non propter calumniam nuptiarum, conceptum. Ne sit uaga, ne intempestiuè ambulet, careat duplici mente, sit ueneranda, continens, temperata, casta, fugiat multorum commercia, præsertim profanorum.

Digitized by Google

CONSTITVTIONVM
SANCTORVM APOSTOLORVM
B. CLEMENTE ROMANO
AVCTORE,

LIBER QVINTVS.

De Martyribus. CAP. PRIMVM.

I QVIS Christianus propter nomen Christi, & charitatem erga Deum, ac fidem ab impiis ad ludos, aut ad bestias, aut ad metallum fuerit damnatus; illum ne deseratis, sed de labore atque sudore uestro illi in uictum mittatis, & militibus in stipendium, ut subleuetur, & cura aliqua colatur, atque, quantum in uobis est, ne æru mnis prematur beatus frater uester. Nam qui propter nomen Domini Dei condemnatur, is Martyr sanctus est, frater Domini; filius Altissimi; habitaculum Spiritus sancti, per quem unusquisque fidelis illuminationem gloriæ sancti Euangelii accepit, eo quòd meruit incorruptibilem coronam martyrii passionum ipsius, & societatem sanguinis ipsius, configuratus morti Christi in adoptionem filiorum.

Quòd

Digitized by Google

Quòd ijs, qui propter Christum calamitatem ab Infidelibus perferunt, æquum est fideles necessaria præbere secundum Christi ordinationem. CAP. II.

QVARE omnes fideles per Episcopum uestrum de facultatibus, ac de labore uestro ministrate sanctis. Si quis non habeat, ieiunet, particnsque uictum quotidianum distribuat sanctis. Si quis copia bonorum abundet, plura pro ratione facultatum præbeat. Quòd si posset uenditis suis bonis, eos carceribus liberare, beatus censebitur, & amicus Christi. Nam qui pauperibus bona sua dat, perfectus est post rerum diuinarum cognitionem. multo magis qui id pro Martyribus facit; is enim dignus Dei amore obtemperabit eius uoluntati, præbens illis, qui eum confessi sunt coràm gentibus, Regibus & filiis Israel, de
„ quibus Dominus pronunciauit hæc uerba, Qui me *Matt.* 10
„ confessus fuerit coràm hominibus, confitebor & ego
„ eum coràm patre meo. Quòd si tales sunt ut Christi *S. Ign. ad Smyrn.*
testimonium coràm Patre sint habituri, non debetis uos pudore detineri, quin ad eos accedatis. Hoc enim si feceritis, martyrium uobis attribuetur, quoniam illis martyrium tentatio fuit, uobis alioqui promptitudo, & alacritas, ut qui participes illorum certaminis estis. Inquit enim iis Dominus quodam
„ in loco, Venite benedicti Patris mei, accipite regnum, *Matt.* 25
„ quod paratum est uobis ab origine Mundi. Esuriui enim & dedistis mihi manducare; sitiui, & dedistis mihi bibere; hospes eram, & collegistis me; nudus, & cooperuistis me; infirmus eram, & uisitastis me; in carcere eram, & ueniſtis ad me. Tunc respondebunt ei iusti dicentes, Domine quando uidimus te esurientem,

Digitized by Google

tem, & aluimus; uel ſitientem, & dedimus tibi bibere; quando te uidimus nudum, & cooperuimus; uel infirmum, & uiſitauimus; quando te uidimus hoſpitem, & collegimus; uel in carcere, & acceſſimus ad te? Et reſpondens dicet eis, Quod feciſtis uni ex iis fratribus meis minimis, mihi feciſtis. Et ibunt ii in uitam æternam. Tunc dicet iis, qui à ſiniſtris erunt, Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui eſt paratus Diabolo, & angelis ſuis. Eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare, ſitiui, & non dediſtis mihi bibere; hoſpes eram, & non collegiſtis me; nudus, & non cooperuiſtis me; infirmus, & in carcere, & non uiſitaſtis me. Tunc reſpondebunt & ipſi dicentes, Domine quando te uidimus eſurientem, uel ſitientem, uel hoſpitem, uel nudum, uel infirmum, uel in carcere, & non miniſtrauimus tibi? Tunc reſpondebit eis dicens, Amen dico uobis, Quod non feciſtis uni ex iis minimis, nec mihi feciſtis; & ibunt ii in ſupplicium æternum.

Quòd fugienda eſt falſorum fratrum conſuetudo, quando perſeuerant in malitia. CAP. III.

SI QVIS dicens ſe fratrem eſſe, deceptus à Diabolo malum fecerit, conuictuſque, morti ſit adiudicatus ut fur, adulter, homicida; recedite ab eo; ut ſitis inuiolati, ac ne quis ueſtrum in ſuſpitionem ueniat ſocietatis ſceleris, & in maledictum incurratis, quaſi omnes Chriſtiani iniuſtis actionibus delectentur. Quare longè ab illis diſcedite, incluſis uerò in cuſtodia odio aduerſus Chriſtum, uel ultimo ſupplicio traditis, uel in uincula coniectis, uel ablegatis, omni

Digitized by Google

omni ſtudio opem ferte, membra ueſtra liberantes de manibus impiorum; ac ſi quis cum illis repertus comprehendatur, atque flagella perferat, beatus exiſtimatur, quoniam ſocius Martyris eſt effectus, imitatorque Chriſti paſſionum. Etenim nos quoque pro Chriſto ſæpe à Caipha Alexandro, Anna plagis acceptis gaudentes exibamus, quoniam digni habiti eramus pro Saluatore noſtro talia perpeti. Vos quoq; gaudete quòd hæc patimini, quoniam beati eritis in illa die. *Act. 4.*

Quòd per Chriſtum uexatis oportet manum præbere, quamuis adſit periculum. CAP. IIII.

EOS qui perſecutionem propter Chriſtum patiuntur, & de ciuitate in ciuitatem fugiunt propter mandatum Domini recipite, ſubſidium eis præſtantes, eoſque utì Martyres amplectimini læti, quòd participes eorum perſecutionis facti eſtis, ſcientes illos à Domino
„ beatos appellari. Inquit enim ipſe, Beati eritis quan- *Luc. 6.*
„ do exprobrauerint uos, & perſecuti fuerint, & dixe-
„ rint omne malum uerbum contra uos, mentientes
„ propter me; gaudete & exultate, quoniam merces ue-
„ ſtra multa eſt in cœlis. Sic enim perſecuti ſunt Pro-
„ phetas ante nos. Et rurſum, Si me perſecuti ſunt, & *Ioan. 15.*
„ uos perſequéntur. Et deinde, Si perſequentur uos in
„ hac ciuitate, fugite in aliam, quoniam in Mundo tri-
„ bulationem habetis. Tradent enim uos in Synago-
„ gas, & ante Præſides, & Reges ducemini propter me
„ in teſtimonium ipſis. Et qui perſeuerauerit uſque in
„ finem, hic ſaluus erit: nam qui propter fidem perſecutionem patitur, & illi teſtimonium exhibet, ac perſeuerat, is re uera homo Dei eſt.

Digitized by Google

Quòd tremenda, & exitiabilis res est negare Christum.

CAP. V.

QVI se Christi esse negat, ne hominibus sit in odio, & suam animam magis diligit, quàm Dominum, in cuius manu spiritus eius est positus, is denique miserabilis, atque infœlix est: nefarius, & abominandus, qui hominibus amicus esse uult, Deo inimicus; partem habens non ampliùs cum Sanctis, sed unà cum execratis; qui in locum regni benedicti expetit ignem æternum, paratum Diabolo & angelis eius; & qui non ampliùs ab hominibus odio habetur, sed à Deo repellitur, & à conspectu ipsius eiicitur. nam
Matt. 10 de hoc locutus est Dominus dicens, Qui negauerit me
„ coràm hominibus, & erubuerit nomen meum, nega-
„ bo & ego ipsum, & erubescam coràm Patre meo, qui
„ est in cœlis. Et iterum nobis discipulis inquit, Qui a-
„ mat patrem uel matrem supra me, non est me dignus,
„ & qui amat filium, uel filiam supra me, non est me di-
„ gnus; & qui non tollit crucem suam, & sequitur me,
„ non est me dignus; qui inuenit animam suam, perdet
„ eam; & qui perdit animam suam propter me, inueniet
„ eam. Quid enim prodest homini, si uniuersum Mun-
„ dum lucretur, animæ uerò suæ detrimentum patia-
„ tur, uel quam retributionem dabit homo pro anima
„ sua? Et deinceps, Nolite timere, qui occidunt cor-
„ pus, animam autem non possunt occidere. Timete
„ potius qui potest animam & corpus perdere in geen-
„ nam.

Quod

Digitized by Google

Quòd imitari oportet Christum in patiendo, & æmulari eius patientiam. CAP. VI.

VNVSQVISQVE, qui artem aliquam discit, intuens magistrum actione, usuque suo absoluere artis munus, conatur in suo opere illius similitudinem imitari. Nisi igitur uires intenderit, non erit in arte perfectus. Item nos magistrum habentes Dominum nostrum Iesum Christum, cur eius doctrinam non imitamur? Ille enim renunciauit uoluptatibus, delitiis, gloriæ, diuitiis, superbiæ, opibus, matri, fratribus, denique propriæ uitæ, & propter suam erga patrem pietatem, erga nosque benignitatem, non modò pertulit persecutionem, uerbera, opprobria, illusionem, sed etiam crucis supplicium, ut Iudæos, & Græcos ad pœnitentiam reuocatos seruaret. Cùm igitur ille propter nos uitæ commoda reliquerit, nec crucem sibi turpem existimans, neque mortem indecoram, quid est causæ cur nos eius passiones non imitemur, deseramusque præ eo uitam ipsam præstante illo nobis patientiam? Ille enim propter nos, nos propter ipsosmet patimur: non enim nobis opus habet ipse, sed nos illius misericordia indigemus. Solùm autem à nobis fidem germanam liberamque flagitat. Inquit Scriptura, Si iustus es quid dabis ipsi? uel quid de manu tua accipiet? uiro, qui est similis tui impietas tua & filio hominis iustitia. *Iob. 35. 6.*

Digitized by Google

Quòd non debet fidelis se periculis exponere, neque propter ignauiam timere, sed cautè fugere, & si in discrimen incidat, certare propter repositam coronam.

CAP. VII.

RENVNCIEMVS ergo parentibus, consanguineis, amicis, uxori, filiis, possessionibus, denique omni uitæ, si quidem aliquid horum impediat pietatem. Oportet enim orare nos ne intremus in tentationē. quòd si ad martyrium uocemur, constanter confiteri preciosum nomen, ac si propter hanc causam supplicio afficiamur, lætemur quòd ad immortalitatem properamus, persecutionem patientes nolimus quasi in re noua obstupescere, ne diligamus præsens sæculum, nec humanas laudes, neque principum gloriam atque honorem more quorundam Iudæorum, qui Domini opera admirantes, metu Pontificum & reliquorum principum, in
Ioā.12. eum non credebant: Dilexerunt enim magis gloriam
» hominum, quàm gloriam Dei. Profitentes pulchram illam confessionem fidei, non solùm ipsi saluamur, sed etiam nuper illuminatos confirmamus, & Catechumenos fideles reddimus. Si uerò de confessione decesserimus, negantes pietatem ob sententiæ imbecillitatem, metumque breuissimi supplicii; non solùm ipsi nobis uitam æternam eripimus, sed etiam aliis interitus auctores sumus, & conduplicatum supplicium feremus, ut qui propter abnegationem, suspitionem dedimus, celebratam à nobis ueritatem, doctrinam erroris continere. Quare ne simus nimis prompti, neque ad pericula præcipites: inquit enim Dominus, Orate, ne intretis in
Mat.26. tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro au-
» tem infirma. Quòd si tempus incidat, ne deturpemus ignauia professionem nostram. Nam si quis abnegata sua

Digitized by Google

ſua ſpe, qui eſt Ieſus filius Dei, temporali morte ſit liberatus, cras autem in grauiſſimum morbum incidens, uentris, ſiue ſtomachi, ſiue capitis, uel etiam in aliquam immedicabilẽ ægritudinem lapſus, ueluti in tabem, cancrum, apoſtema, morbum inteſtini, aquam intercutẽ, tormina, breui exitu finiatur, atque è uita diſcedat, nõne huius uitæ bonis priuatus erit, & æternis excidet? quin potius ĩtra æternos cruciatus ſe cõiiciet, profectus in tenebras exteriores, ubi eſt fletus & ſtridor dẽtium.

Qui uerò martyriũ conſequi meruit, gaudeat in Domino quòd tantam coronam eſt adeptus, & per confeſſionem diem clauſit extremum: ac quamuis fuerit catechumenus, lætus diſcedat: paſſio enim, quã pro Chriſto ſuſtinet, cedet ei in ueriorem baptiſmum, quoniam ipſe re ipſa commoritur Chriſto, alii in figura. Gaudeat igitur quòd imitatur magiſtrum, quoniam de eo mandatũ habemus, Perfectus ſit omnis ſicut magiſter eius: magiſter autem eius, ac noſter Ieſus Dominus propter nos cæſus eſt, maledicta pertulit, & contumelias cum longanimitate, ſputa, & alapas accepit, poſt flagella cruci affixus eſt, aceto & felle potatus, perficiens omnia, quæ de ſe ſcripta erant. Dixit Deo Patri, In manus tuas commendo ſpiritum meum. Quare, qui illius diſcipulus eſſe cupit, æmuletur eius certamina; imitetur patientiam; ſciens quamuis ab hominibus igne comburatur, nihil tamen ſe paſſurum, ueluti illi tres pueri. quòd ſi patiatur aliquid, tamen præmium à Domino conſequetur, fidem habens uni, & ſoli uero Deo, ac Patri per Ieſum Chriſtum magnum Pontificem, & redemptorem animarum, certaminumque remuneratorem, Cui gloria in ſæcula Amen. *Luc. 6.*

De

IPSE enim nos excitabit omnipotens Deus per Dominum nostrum Iesum Christum, propter promissionem ipsius ueram; excitabit autem cum omnibus, qui à principio dormierunt, tales quales modò sumus præsenti figura, nil mancum habentes, nec corruptioni obnoxium; quoniam ímortales resurgemus. Quamuis enim in mari moriamur; quamuis in terra discerpamur; quamuis à feris, uel ab auibus laniemur, tamen excitabit nos uirtute sua; quoniam Mundus totus Dei
Luc. 21. manu continetur. Capillus, inquit, ex capite uestro non
„ perit. Ideo monet nos inquiens, In patientia uestra
„ possidete animas uestras. De resurrectione autem mor
Dan. 12. tuorum, deque Martyrum remuneratione, Gabriel Da
„ nieli inquit, Et multi de iis, qui dormierunt, de terræ
„ puluere resurgent; alii enim in uitam æternam, alii in
„ turpitudinem & opprobrium æternum. Et intelligentes fulgebunt quasi sol, & quasi firmamentum, & stellæ. Quasi luminaria splendorem habituros Sanctos prædixit Sanctis. Gabriel, ipsos enim intelligere ueritatem testatur, & sacrum nomen eius. Non solùm autem Martyribus promisit resurrectionem, sed etiam omnibus hominibus iustis, atque iniustis, piis, atque
Eccl. 12. impiis, ut singuli pro meritis pendant. Adducet enim
„ inquit, Deus uniuersam creaturam in iudicium in o-
„ mni neglecto, siue bonum id fuerit, siue malum. Hanc resurrectionem non credentes Iudæi olim dicebant,
„ Aruerunt ossa nostra, & dissensimus. quibus Deus re-
Eze. 37. spondens dicit, Ecce ego aperio tumulos uestros, &
„ educam uos ex ipsis, & dabo spiritum meum in uobis,
„ & uiuetis, & cognoscetis, quoniam ego Dominus locutus

» tus ſum, & faciam. Et per Iſaiam inquit, Reſurgent *Iſa. 26.*
» mortui, & excitabuntur qui ſunt in ſepulchris; & læta-
» buntur quieſcentes in terra, quoniam ros tuus medi-
» cina ipſis eſt. Multa alia de reſurrectione dicta ſunt, & de iuſtorum in gloria permanſione, deque impiorum ſupplicio, caſu, auerſione, pœna, infamia, igne æterno, uerme non pereunte. Quòd uerò ſi uoluiſſet homines immortales manere, hoc facere potuerit; oſtendit in Enoch, & in Helia, quos mortem experiri non permiſit. Item quòd potuerit quolibet tempore, ſi uoluiſſet, eos in uitam reducere, id facere, & per ſe, & per alios, manifeſtum fecit, cùm filium uiduæ per Heliã excitauit, & Sunamitidis filium per Heliſſæum. Perſuaſi autem ſumus mortẽ, ſupplicium non eſſe, ex eo quòd ſancti eam ſunt paſſi; immo ipſe ſanctorum Dominus Ieſus Chriſtus uita fidelium, & reſurrectio mortuorũ. Quare ueluti in magna ciuitate uerſantibus nobis, poſt certamina, inducit breuis temporis diſſolutionem, ut poſtea unumquemque in uitam excitatum uel reprobet, uel coronet. Nam qui Adæ & reliquorum corpora ex terra coagmentauit, poſt diſſolutionem ea reparabit, quoniam debetur hæc res rationali hominum naturæ. Perpetuitatẽ inquã. qui igitur corpus diſſoluit, idem reſtituet. Et qui dixit quòd accepit Dominus pul *Gen. 2.*
uerẽ de terra, & formauit hominẽ, & inſpirauit in faciẽ *Gen. 3.*
eius ſpiritum uitæ, & factus eſt hõ in animam uiuentẽ: & qui poſt inobedientiam dixit, Terra es, & in terram reuerteris. idem poſtea nobis reſurrectionem promiſit.
» Audient enim inquit, qui ſunt in monumentis uocem *Ioan. 5.*
» filii Dei, & qui audiuerint, uiuent. Præterea credimus reſurrectionem futuram, ex Domini reſurrectione: Ipſe enim, qui Lazarum quatriduanum in uitam reduxit, *Matt. 9.*

&

& Iairi filiam, ac uiduæ filium, seque ipsum etiam mandato Patris tertia die excitauit, quod est pignus & arra
Ioá. 11. resurrectionis nostræ, Ego enim, inquit, sum resurrectio & uita; quique Ionam post tertium diem uiuum incolumemque de uentre cete eduxit, & tres pueros de Babylonico camino eripuit, & Danielem ore leonum libe rauit; is quoque nos poterit à morte excitare. Quòd si Græci derident nos, non credentes nostris scripturis, sal tem fidem habeant uati suæ Sibyllæ, quæ ad uerbum ita inquit.

» *Atque ubi cuncta cinis fuerint tenuisq; fauilla:*
» *Atque idem Deus extinguet quem incenderat ignem,*
» *Ossaq; restituet rursum cineresq; sepultos;*
» *Et genus omne hominum (ut fuerant) Deus ipse reponet,*
» *Tunc graue iudicium ueniet, quo iudicet Orbem.*
» *Ipse iterum Deus, hosq; iterum iam terra recondet.*
» *Sed quoscunque pios, uiuos suscipiet Orbis*
» *Inspirante Deo uitam, gratumq; fauorem,*
» *Mutuaq; inter se cumulabunt gaudia læti.*

Cùm igitur illa resurrectionem affirmet, corporumque renouationem non neget, piosque ab impiis discernat; temerè ii nostratibus aduersantur. Quanquàm aiunt in unica specie * se resurrectionē ostendere, non credentes iis, quæ ipsimet narrant. Aiunt enim auem quandam esse soligenam, uberem præbentem resurrectionis demonstrationem, quam dicunt comparem non habere; solamque in Mundo reperiri, Phœnicem appellant; narrantque eam post quingentesimum annum in Aegyptum aduolantem, secumque copiam cinnamomi, casiæ, xylobalsami adducentem, in loco, qui dicitur, Solis ara, consistere, ibique conuersam ad aspectum Solis, ei (ut aiunt) supplicem sponte con-

Digitized by Google

conflagrare, redigiq́ue in puluerem. Ex cineribus autem uermem exiſtere, eumq́ue concalefactum, in nouam phœnicem formari, alitemq́ue factum in Arabiam, quæ eſt ultra Aegyptiacum ſaltum, aduolare. Cum ergo (ut ipſi aiunt) per auem rationis expertem, probetur reſurrectio, cur temerè noſtratia calumniantur, cum fateamur, qui potentia ſua effecit, ut quod non erat, eſſet, eum quoque facere poſſe ut id poſt eius interitum reſtituatur? Nam propter hanc perſuaſionem uerbera, perſecutiones, mortes perferimus. nam fruſtrà ea didiciſſemus, niſi firmiter nobis hærerent ea, quæ aliis prædicanda ſuſcepimus. Quemad-
„ modum igitur credimus Moſi dicenti, In principio fecit cœlum, & terram. & cognoſcimus, non materiæ inopia, ſed uoluntate ſola Chriſtum, quæ conſtituit, ea produxiſſe cœlum inquam, terram, mare, lumen, noctem, luminaria, aſtra, uolatilia, aquatica, quadrupedia, reptilia, plantas, herbas; eodem modo excitabit nos ſua uoluntate, ope aliena non indigens. Eiuſdem enim facultatis munus eſt, producere mundum, atque mortuos excitare. Atque tunc quidem hominem, qui nullus erat, ex diuerſis conſtantem rebus effecit, data ei anima de nihilo; nunc autem exiſtentibus animis, diſſoluta corpora reſtituet. Rerum enim manentium eſt reſurrectio, non in nihilum redeuntium. Ille igitur, qui prima corpora de nihilo effecit, ex iisq́ue uarias naturas compoſuit, idem mortuos uita reddita excitabit. Nam qui in utero hominem de puſillo ſemine fingit, animamq́ue illi non dum exiſtentem, creat, &
„ (ut ipſe inquit quodam in loco Ieremiæ) Antequàm te *Ier. 1.*
„ formarem in utero, noui te. Et alio in loco, Ego Do- *Zac. 12.*
„ minus firmans cœlum, & fundans terram, & formans

Digitized by Google

ſpiritum hominis in eo. idem ipſe omnes homines excitabit, cùm eius ſint opera, quemadmodum diuina Scriptura teſtatur dixiſſe Deum unigenito Chriſto, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtrã. Et fecit Deus hominẽ; ſecundum imaginem Dei fecit illum, maſculum & fœminam fecit eos. Et diuiniſſimus & patientiſſimus Iob. de quo Scriptura ait, quòd ſcriptum eſt eum reſurrecturum cum iis, quos Dominus ſuſcitabit, ſic inquit ad Deum, Non'ne ſicut lac mulſiſti me, & ſicut caſeum me coagulaſti? pelle, & carnibus ueſtiſti me, oſſibus, & neruis compegiſti me. uitam & miſericordiam poſuiſti apud me, & uiſitatio tua cuſtodiuit ſpiritum meum. Hæc habens in me ipſo, ſcio quòd omnia potes. Ideo inquit Saluator ac magiſter noſter Ieſus Chriſtus, Quod hominibus eſt impoſſibile, Deo poſſibile eſt. Dicitque Deo chariſſimus Dauid, Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me. Et iterum, Tu noſti figmentum noſtrum. Et deinceps, Tu plaſmaſti me, & poſuiſti ſuper me manum tuam. Mirabilis facta eſt ſcientia tua, ex me confortata eſt, non potero ad eam. Imperfectum meum uiderunt oculi tui, & in libro tuo omnes ſcribentur. Sed etiam Iſaias illi ſupplicans dicit, Nos lutum, & tu fictor noſter. Quare ſi opus eius homo eſt per Chriſtum effectus, omnino mortuus per eum reſurget, uel ad rectè factorum præmia, uel ad ſcelerum ſupplicia. Quod ſi Iuſtitia iudicat ueluti legiſlator, quemadmodum impios punit, ita ſeruat fideles, atque eos, qui pro Chriſto ab hominibus ſunt interfecti, alios quaſi aſtra decorãs, alios quaſi luminaria illuſtrans, ſicuti Danieli dicebat Gabriel. Quare cùm fideles Chriſti diſcipuli omnes ſimus, eius promiſſionibus credimus. uerus eſt enim qui promiſit

Gen. 1.
Iob. 10.
Pſ. 118.
Pſ. 102.
Pſ. 138.
Iſa. 64.

Dicit

Digitized by Google

» Dicit autem beatus Propheta Dauid, Fidelis Dominus Pſa.144.
» in omnibus ſermonibus ſuis, & ſanctus in omnibus o-
» peribus ſuis. Nam qui de Virgine ſibi corpus parauit, is reliquorum hominum inſtituit originē, qui ipſe ſe è mortuis excitauit, is omnes ſepultos in uitam reuocabit; qui ex uno grano multum tritici de terra excitat, & abſciſſæ arbori regerminantes ſurculos reſtituit, & arefactæ uirgæ Aaron reddidit uiriditatem, ille ipſe nos quoque ſuſcitabit in gloria; & qui paralyticum incolumem reſtituit, aridam manum habentem curauit; cæco à natiuitate, luto de ſputo ac terra facto, mancam partem reddidit, idem ille nos in uitam reducet; quiq́ue ex quinque panibus, & duobus piſcibus, quinque millia hominum ſatiauit, ut duodecim cophani ſupereſſent; & in uinum aquam conuertit, & ex ore piſcis per me Petrum eductum ſtaterem cenſum petentibus miſit, is quoque mortuos ſuſcitabit. Hæc enim omnia nos de eo teſtamur, alia conteſtantur Prophetæ. Nos qui cum illo comedimus, & bibimus, & ſpectauimus eius miracula, uitam, conſuetudinem, ſermones, paſſiones, mortem, reſurrectionem à mortuis, uerſatiq́ue cum eo ſumus poſtea per quadraginta dies, mandatumq́ue habuimus ut prædicaremus Euangeliū in uniuerſo Mundo, & doceremus omnes gentes; baptizaremusq́ue in mortem eius in uirtute Dei cunctorum, qui eſt pater ipſius, & teſtimonio Spiritus, qui eſt paracletus; iidem illi docemus uos hæc omnia, quæ cùm nobis præciperet, in cœlum ab oculis noſtris ſublatus eſt, rediens ad eum, qui ipſum miſerat. Quæ ſi credetis, beatitudinem aſſequemini, cæteroqui ipſi ſine culpa inueniemur, nec nos contaminabit infidelitas ueſtra. De Martyribus dicimus uobis, ut apud uos in omni honore ſint quem

Digitized by Google

admodum & apud nos in honore habiti fuerũt, beatus Iacobus Episcopus, & Sanctus noster condiaconus Stephanus. ii enim & à Deo sunt beatitudinem consecuti, & ab hominibus honorem; expertes omnis delicti; obfirmati aduersus peccatum; immutabiles in bonis; securi in laudibus, de quibus Dauid dicebat, Preciosa in cõspectu Domini mors Sanctorum eius. & Solomon,
Prou. 10 Memoria iusti cum laude. De quibus propheta quoq;
" dicebat, Viri iusti tolluntur.

De falsis Martyribus. CAP. IX.

OMNIA iam dicta sunt, quæ ad eos, qui pro Christo uerè Martyres sunt, pertinebant, nihil de falsis
Prou. 10 Martyribus, de quibus scriptura dicit, Nomen Im-
" piorum extinguitur. Testis enim fidelis non menti-
Prou. 14 tur, & profert falsa testis iniquus. nam qui sine mendacio martyrium pro defendenda ueritate est executus, is uerax Martyr putatur, fidelisque, eo quòd uerbo pietatis per proprium sanguinem est patrocinatus.

Moralis admonitio. CAP. X.

HORTAMVR uos fratres, & conserui ut relinquatis inania & turpia uerba, facetias, ebrietates, libidines, delicias, immoderatam iracundiam cum stultis sermonibus; quoniam neque in Dominicis diebus, qui sunt hilaritatis & lætitiæ, concedimus uobis
Ps. 2. præter sanctitatem aliquid dicere uel facere. Ait enim
" quodam in loco scriptura, Seruite Domino in timore, & exultate ei in tremore. Exultationes igitur uestras

Digitized by Google

ſtras cum timore & tremore celebrari oportet. Chriſtianus enim fidelis nec carmen Ethnicum, neque meretriciam cantilenam canere debet, quoniam continget eum in cantione, dæmoniacorum nominum Idolorum mentionem facere, & in locum Spiritus ſancti inuadet in eum ſpiritus malus.

Admonitio erudiens fugiendam Idololatriæ abominationem.

CAP. XI.

PROHIBITVM eſt autem iurare per illa, & in ore habere illorum abominabilia nomina, uel ea colere, uel timere ueluti Deos: non enim dii ſunt, ſed improbi dæmones, & ridicula opera. dicit enim quo-
» dam in loco Dominus de Iſraelitis, Reliquerunt me, *Ier.5.*
» & iurauerunt in diis, qui non ſunt, & reliqua. Tol- *Zach.13*
» lam nomina idolorum ex ore ipſorum. Et alio in lo-
» co, Ipſi me prouocauerunt in iis, qui non ſunt dii; ir- *Deu.32.*
ritauerunt me in Idolis ſuis, atque in omnibus ſcriptu ris hæc prohibita reperiuntur à Domino Deo.

Quòd non oportet Cœlum & aſtra colere, neque per ea, aut per alias creaturas iurare ſecundum Domini mandatum.

CAP. XII.

NON ſolùm enim de Idolis prohibitum eſt, ſed etiam de luminaribus lege eſt ſancitum, ne quis per
» illa iuret, neque ea colat: inquiunt enim, Ne aſpiciens *Deut.4.*
» Solem, & Lunam, & aſtra, in errorem inductus ea a-
» doret. Et alio in loco, Secundum uias gentium no-
» lite diſcere, & à ſignis Cœli nolite timere. aſtra enim *Ier.10.*
& luminaria ut luceant hominibus, non ut colantur

data

Digitized by Google

data sunt. Et si Israelitæ, uitio morum, pro Creatore adorabant creaturam, Opificem contemnentes, creaturam plusquàm oportuit admirantes; qui quandoque uitulum conflauerunt, ut in deserto; aliquando
3. Reg. 11 Beelphegor adorauerunt; aliquando Baal, & Thammus, & Sidoniam, Astartem, ac rursum Moloch, & Chamos; & aliquando Solem, ut in Ezeciele scriptum est. Iam uerò bruta quoque coluerunt, ut Aegyptium Apim & hircum, Desium, ac deos argenteos & aureos: quod factum est in Iudæa. quo circa minitans
Ezech. 9 illis per Prophetam aiebat, Parum'ne est hoc domui
„ Iudæ, quòd faciunt abominationes istas, quas feceru-
„ runt, quando impleuerunt terram iniquitate, eo quòd
„ irritauerunt me? Et ecce ipsi sunt, quasi subsannantes,
„ & ego faciam cum furore; non parcet oculus meus,
„ neque miserebor, & clamabunt in auribus meis uoce
„ magna & non exaudiam eos. Videte dilecti quanta aduersus Idololatras, & colentes Solem, ac Lunam pronunciet Dominus. Quare debet homo Dei, uti Christianum decet, nec per Solem iurare, neque per Lunam, neque per astra, neque uerò etiam per Cœlum, neque per terram, uel per aliquod elementum magnum siue paruum. Nam si magister per uerum Deum nos iurare prohibuit, ut oratio uestra iureiurando firmior sit, neque uerò per Cœlum (pertinet e-
Mat. 23. nim ad Græcorum impietatem) neque per Israelem, uel per Dei sancta, uel per altare, ac donum, uel per templi ornatum, uel per proprium caput. Est enim Iudaici abusus consuetudo, ideoque prohibetur: fidelibus uerò præcipit illorum sermonem esse, Est, est, Non, non, quodque præter id fit, esse à malo; quanto damnabiliores sunt qui falsa nomina adhibent ad

iusiu-

Digitized by Google

iusiurandum, & existimata pro ueris colunt? quos Deus propter malitiam tradidit in reprobum sensum ut operentur quæ non oportet.

Numerus dierum festorum Domini, quos oportet custodire, & quando quilibet ex ijs sit celebrandus. CAP. XIII.

DIES festos custodite fratres. In primis diem Natalem, qui celebretur à uobis uigesima quinta noni mensis. Post quem Epiphaniæ dies sit uobis in maximo honore, quo die Dominus propriam diuinitatem ostendit. Celebretur is sexta decimi mensis. Post quem, seruandum est à uobis ieiunium quadragesimæ, continens memoriam conuersationis & legislationis Domini. Celebretur hoc ieiunium ante ieiunium Paschæ, quod incipiens à secunda sabbati, desinat in Parasceuem. Post quos dies soluto ieiunio, aggredimini sanctam Paschæ hebdomadam; ieiunantes in ea omnes cum timore, & tremore, orantes per eos dies, pro iis, qui pereunt.

De Pascha. CAP. XIIII.

AGGRESSI enim sunt consilium aduersum Dominum in secunda sabbati mense primo, qui est xanthicus, & ad tertiam sabbati durauit deliberatio; quarta decreuerunt eum cruce interimere.

De Iuda. CAP. XV.

AC Iudas hoc cognouit, qui pridem deprauatus, tunc etiam à diabolo auaritia corruptus fuit; quan-

Digitized by Google

quanquàm antea cùm ei loculi traditi essent, & pauperum res furaretur, non reiectus fuit à Domino propter longanimitatem, sed aliquando comedentibus nobis cum eo, uolens illum ad sanitatem reducere, nosque erudire, eius prædictionem præfatus est inquiens, Amen amen dico uobis quòd unus ex uobis me tradet. Et quolibet nostrum dicente, nunquid ego sum? Dominoque tacente; consurgens ego unus ex duodecim, qui plus aliis ab illo diligebar, & ad pectus eius recumbens, ei supplicabam ut diceret, quis eum esset traditurus; neque tamen hoc modo indicauit nobis illius nomen bonus Dominus, sed duo signa proditoris dedit, unum dicens, Qui intingit mecum panem in catino. alterum, Cui ego intinctam buccellam dabo. quanquàm illo dicente, Nunquid ego sum Rabbi? tamen non dixit Dominus, etiam, Sed tu dixisti. illumq; de hoc perterrefacere uolens ait; Væ homini illi, per quem filius hominis tradetur; melius esset ei si natus non fuisset. quæ cum audiuisset, discessit, dixitque sacerdotibus, Quid uultis mihi dare, & ego illum uobis tradam? Illi uerò constituerunt ei triginta argenteos; & impleta est Scriptura dicens, Et acceperunt triginta argenteos precium appreciati, quod parauerunt à filiis Israel, & dederunt eos in domum figuli. Itaque quinta die cùm comedissemus apud eum Pascha, & intinxisset ille manum in catinum, & buccellam accepisset, exiuisseteque nocte, dixit nobis Dominus, Venit hora, qua dispergamini, & me solum relinquatis. Et quolibet contendente, se eum non deserturum, meque Petro promittente, cũ illo me cõmoriturum, dixit, Amen dico uobis, antequã gallus cãtet, ter me negabis nosse.

Quòd

Digitized by Google

Quòd non aderat Iudas cùm Dominus discipulis tradidit mysteria.

CAP. XVI.

CVM uerò antitypa mysteria precioſi corporis & ſanguinis ſui nobis tradidiſſet, quibus non aderat unà nobiſcum Iudas, exiit ad montem oliuarum prope torrentem Cedron, ubi erat hortus: aderamus cum eo etiam nos; hymnumque de more diximus; cumque longè à nobis ſeceſſiſſet, rogauit patrem dicens, Pater transfer à me calicem; ueruntamen non mea uoluntas fiat, ſed tua. Quod cùm ter feciſſet, nosq; propter mœſtitiam in ſomnum incidiſſemus; accedens ipſe ad nos, Venit, inquit, hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum. Et ecce Iudas & cum eo turba impiorum. ſignumque proditionis illis oſtẽdit doloſum oſculum, qui ſigno accepto ceperunt Dominum, uinctumque in domum Pontificis Caiphæ duxerunt, in qua frequens conuenerat nõn populus, ſed colluuies; nec ſacrũ preſbyterium, ſed conſeſſus iniquorum & impiorum conſilium. Qui cùm multa contra eum facerent, nullum petulantiæ genus omittebant, deſpuentes, deridentes, cædentes, conuiciantes, tentantes, diuinationes pro Prophetiis quærentes, ſimulatorem, blaſphemũ, Moſis uiolatorem, templi euerſorem, ſacrificiorum extinctorem, Romanorum hoſtem, Cæſaris aduerſarium eum appellantes. Cumque uſque ad primum diluculum ei ita inſultaſſent, tauri illi & canes ad Annam eũ ducunt, qui Caiphæ gener erat. cũque ibi ſimilia egiſſent, & eſſet illo die Paraſceue, Præſidi Romanorum Pilato tradunt, multa ac grauia ei obiicientes, quæ probare non potuerunt. Quare indignatus Pilatus nullam, inquit, aduerſus hunc cauſam reperio. Itaque illi

Digitized by Google

duobus falsis testibus productis, Dominum criminari uoluerunt. Qui cùm uarii & inter se dissentientes reperti fuissent; ad maiestatem rem reuocauerunt, dicentes, Hic iactat se regem esse, prohibetque tributa dari Cæsari. fiuntque iidem accusatores, testes & iudices; sententiæque auctores, dicentes, Crucifige crucifige eum. ut impleretur quod de eo in Prophetis erat scriptum, Congregati sunt super me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi. Et rursum, Circundederunt me canes multi, concilio malignantium complexi sunt me. Et alio in loco, facta est hæreditas mea mihi; sicut leo in sylua, dedit super me uocem suam. Igitur Pilatus ob animi molliciem, dedecorato magistratu, ipse se improbitatis coarguit, qui turbas, quàm iustitiam colere maluerit; testatusque sit, illum esse innocentem, & utì nocentem, tamen eum crucis supplicio tradiderit, quanquàm Romanorum legibus prohibẽtibus quenquam indicta causa supplicio affici. Carnifices porrò comprehensum Dominum gloriæ, ligno confixerũt; sexta enim hora illum in crucem egerunt, tertia sententiam acceperunt, posteà acetum ei ad bibendum felle mistũ obtulerunt; tum uestimenta sorte partiti sunt, duosque maleficos ex utraque parte cum eo crucifixerunt, ut impleretur quod dictum est, Dederunt in escam meam fel, & in sitim meam potauerunt me aceto. Et rursum, Diuiserunt sibi uestimenta mea, & super uestem meam miserunt sortem. Et alio in loco, Et cum impiis reputatus sum. Deinde per tres horas tenebræ extiterunt à sexta ad nonam. Rursum lux orta est uergente Sole ad Occasum, sicut scriptum est, Nonne dies, & non nox & ad uesperam erit lumen? Quæ omnia intuiti qui cum eo in crucem acti fuerant latrones, alter ex eis maledi-

Ps. 26. *Ps.* 21. *Ier.* 12. *Ps.* 68. *Psal.* 21. *Zac.* 14.

dicta

dicta in eum iaciebat, ut qui ob imbecillitatẽ ſibi opem ferre non poſſet, alter huius inſcitiã increpabat; ad Dominumque conuerſus utì illuſtratus ab eo, ſciensque qui'nam eſſet qui pateretur, rogabat eum ut poſtea in regno, ſui memor eſſet. Ipſe uerò cõceſſa illi rerum præteritarum obliuione, in Paradiſum eum introduxit ad fruendum myſticorum bonorum ſuauitate. Circa uerò horam nonam exclamans, Deus meus, inquit, cur » me dereliquiſti, & paulò poſt uoce magna clamans, Pa » ter, inquit, dimitte eis; non enim ſciunt quid faciunt. & » ſubiungens, In manus tuas commendo ſpiritum meũ. ſpiritum emiſit; ſepeliturque ante Solis occaſum in monumento nouo. Illuceſcente uerò una ſabbatorum, ſurgens à mortuis præſtitit illa, quæ ante paſſionem nobis prædicebat, quòd oportebat filium hominis in corde terræ per tres dies, & per tres noctes manere. Excitatusque à mortuis, primùm Mariæ Magdalenæ, & Mariæ Iacobi ſe ſe oſtendit, poſtea Cleopæ in itinere, deinde nobis ſuis diſcipulis, qui quidem propter metum Iudæorum fugiebamus, clanculum autem de illo exquirebamus. Hæc in Euangelio quoque ſcripta ſunt. præcepit igitur nobis ut ieiunaremus ſex his diebus propter Iudæorum impietatem atque iniquitatem: admonens nos ut eos ob interitum lugeamus, atque deploremus. Etenim ille quoque illacrymatus eſt, ignorantibus tẽpus uiſitationis ſuæ. In quarta feria & Paraſceue nobis ieiunium indixit; in illa ob proditionem, in hac ob paſſionem; deſinere autem ieiunium in ſeptima die in galli cantu. Iuſſit in ipſo ſabbato ieiunare, non quòd oporteat in ſabbato ieiunium ſeruare, cùm in eo ceſſatio conditi operis ſit, ſed quòd in illo tantùm ieiunare oportet, in quo opifex ipſe ſubtus terram manſit. In ipſo

S. Ign. ad Trall.

Digitized by Google

so enim festo suo detinuerunt Dominum, ut impleretur ille sermo, Posuerunt signa sua in medio festiuitatis eorum, & non cognouerunt. Debemus igitur pro ipsis lugere, quòd cùm uenisset Dominus, ei credere nolue runt; iudicantesq; se salute indignos, eius doctrinam re iecerunt. Beati nos igitur sumus, qui aliquando popu lus, nunc uerò gens sancta, liberata Idolorum errore, ignorantia, impietate: qui non misericordiam consecuti, nunc propter obedientiam cordis uestri misericodiã impetrauistis. Vobis enim, qui ex gentibus ueniſtis, apertum est ostium uitæ, qui aliquando non eratis dilecti, nunc in gratiam atque amorem recepti estis, populus acquisitionis Dei, designatus ad eius uirtutes enunciandas: de quibus dixit Saluator, Inuentus sum à non quærentibus me, manifestatus sum à non interrogantibus me. dixi, Ecce adsum genti, qui non inuocauerũt nomen meum. Nam cùm illum non quæreretis, tunc ab illo quæsiti estis. Quare cùm in eũ credideritis, obedite eius uocationi, relinquẽtes multorum deorũ insaniã, atq; ad unum uerum & Omnipotentẽ Deum confugientes per Christum, qui effecti estis supplemẽtum numeri eorum, qui saluantur decem millia myriadum; & millia millium, ut scriptum est in Dauid, Cadent à latere tuo mille, & à dextris tuis decem millia. Et rursum, Currus Dei decem millibus multiplex millia lætã tium. Ad Israelem uerò infidelem dicit, Tota die expandi manum meam ad populum non obedientem, & contradicentem, ambulantem in uia non bona, sed post peccata sua; populum irritantẽ me in conspectu meo.

Ps.73.
Isa.65.
Dan.7.
Psal.67.
Isa.65.

Con-

Digitized by Google

Commemeratio propheticarum prædictionum, quæ Christum prædicant, quarum exitum Iudæi cernentes, tamen ob malitiam credere noluerunt, eum esse Christum Dei, & ad crucem, gloriæ Dominum condemnauerunt.

CAP. XVII.

VIDETE quomodo irritauit Dominum populus,
„ cùm ei credere noluerit. Ideo dicit, Irritauerunt *Ps. 106.*
„ Spiritum sanctum, & conuersus est eis in odium. tenebræ enim eis offusæ sunt propter suam improbitatem, quoniam cernentes Dominum, non crediderunt eum esse Christum Dei, ante omnia sæcula ex ipso genitum, filium unigenitum, propter infidelitatem uerbum Deum non agnouerunt. neque ex operibus suis, neque ex prophetiis de eo scriptis. Nam quòd de
„ Virgine nasci debebat, legerant, Ecce uirgo conci- *Isa. 7.*
„ piet, & pariet filium & uocabunt nomen eius Ema-
„ nuel. Puer natus est, filius natus est, cuius princi-
„ pium super humerum eius, & uocatur nomen eius
„ magni consilii angelus, admirabilis, consiliarius,
„ Deus fortis, dominator, princeps pacis, pater futuri
„ sæculi. Quòd uerò propter summam uitiositatem non
„ erant obedientes futuri, ait, Domine quis credidit *Isa. 53.*
„ auditui nostro, & brachium Domini cui reuelatum
„ est? Et deinceps, Auribus auditis, & non intelligi-
„ tis; & uidentes uidetis, & non cognoscitis. Indura- *Isa. 6.*
„ tum est enim cor populi huius. Quare erepta est iis no- *Act. 28.*
„ titia, quoniam cum uidissent, despexerunt, & cùm audiuissent, attendere noluerunt. Vobis uerò à gentibus profectis assignatum est regnum, quoniam cùm Deum ignoraretis, per prædicationem credentes cognouistis; immò uerò ab eo cogniti estis per Iesum Saluatorem & redemptorem omnium, qui in eo spem collo-

Digitized by Google

locant. Nam relicta inani prioris temporis consuetudine; despectisque inanimis Idolis, illisque Dæmonum tenebris dispulsis, complexi uerum lumen, cognitoque per id uno & solo atque uero Deo, ac patre, regni eius hæreditatem estis consecuti. Nam baptizati in nomen Domini, atque in eius resurrectionem, ueluti infantes nuper nati nullum peccati sensum, actionemque habere debetis. Non enim in uestra estis potestate, sed eius, qui sanguine suo uos redemit. Nam de ueteri Israele propter eius infidelitatem (inquit Dominus) Tolletur à uobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus ipsius. ideſt à uobis ab illo olim longè abalienatis, concesso regno, recipit rectæ sententiæ fructus. Vos enim estis, qui ad uineam olim missi fuistis, & obtemperare ei noluistis: sed uos peccati dolore ducti, nunc in ea laboratis, illi ægrè ferentes conditiones, non modò uineam incultam reliquerunt, sed etiam interfecerunt procuratores Domini, alium lapidibus, alium ferro; quendam etiam dissecuerunt; alium interemerunt inter templum & altare. Denique ipsum hæredem extra uineam expulsum occiderunt, qui ab illis ueluti lapis inutilis est reiectus, à uobis ut angularis receptus. Ideo de uobis dicit, Populus, qui me non cognouit, seruiuit mihi, ad aurem auditus obediuit mihi.

Mat. 21 „

Psl. 17.

Quomodo agendum sit Pascha. CAP. XVIII.

OPORTET ergo uos fratres, qui precioso Christi sanguine redempti estis, dies Paschæ accuratè & cum omni diligentia celebrare. Post æquinoctium, ne bis in anno unius passionis memoriam colatis, sed semel

Digitized by Google

semel in anno eius, qui semel mortuus est, memoriam renouetis, cauentes ne cum Iudæis festum agamus. Nulla enim nunc est nobiscum cum illis societas. Versantur enim in errore, atque in ipso diei calculo, quem putant se obseruare, ut ex omni parte errare, & à ueritate discedere inueniantur. Vos autem obseruate subtiliter æquinoctium uerni temporis quod est XXII. duodecimi mensis, qui dicitur Dystrus * obseruantes usq; ad uigesimum primæ Lunæ, ne in aliam hebdomadã incidat quartus decimus Lunæ, atque illo errore lapsi per ignorantiam, bis in anno celebremus Pascha, uel in alio die festum peragamus resurrectionis Domini nostri Iesu Christi, præterquàm in dominico solo.

Dispositio de magna Paschæ hebdomada. CAP. XIX.

IN diebus Paschæ ieiunate incipientes à secunda sabbati usque ad Parasceuem & sabbatum dies sex, solo pane utentes, sale, atque oleribus, & aqua in potum. A uino & carnibus uos abstinete in iis diebus; sunt enim dies luctuosi, non festi. Parasceuem tamen & sabbatum integrum ieiunent, qui quidem possunt, nihil gustantes usque ad galli cantum noctis. Quòd si quis non potest duorum dierum ieiunium continuare, seruet saltem sabbatum: ait enim quodam in loco de se Dominus, Quando discedet ab eis sponsus, ieiunabunt in illis diebus. iis igitur diebus sublatus est à falsis Iudæis, & crucifixus est, & cum impiis reputatus. *S. Ign. ad Philippens.* *Matt. 9.*

De

De pernoctatione magni Sabbati, & de die Resurrectionis.

CAP. XX.

QVARE monemus uos ut ieiunetis per hos dies, quemadmodum nos etiam ieiunauimus cùm nobis ipse ereptus est, usque ad uesperam. In reliquis uerò diebus ante Parasceuem nona hora, uel uesperi quilibet cibum capiat, uel quemadmodum quisque poterit: à uespera autem quinti diei usque ad galli cantum uigilantes, atque in ecclesiam conuenientes uigilate orantes ac rogantes Deum, legentes in uestra pernoctatione legem, Prophetas, psalmos, usque ad galli cantum; baptizatisque Catechumenis uestris, & lecto Euangelio in timore ac tremore, luctum definite, rogateque Deum, ut conuertatur Israel, & inueniat pœnitentiæ locum, atque impietatis remissionem.

„ quoniam Iudex alienigena lotis manibus dixit, Inno-
„ cens sum à sanguine iusti huius, uos uideritis. Israel ue-
„ rò exclamauit, Sanguis eius super nos & super filios
„ nostros. Pilatoque dicente, Regem uestrum crucifi-
„ gam? Ipsi exclamauerunt, Non habemus Regem
„ nisi Cæsarem; Crucifige crucifige eum. omnis enim
„ qui se Regem facit, contradicit Cæsari; & si hunc di-
„ mittis, non es amicus Cæsaris. Et Pilatus Præses, &
Herodes Rex iusserunt eum crucifigi: & impletus est
Psal. 7. ille sermo; Quare fremuerunt gentes, & populi medi-
„ tati sunt inania. Astiterunt Reges terræ & Principes
conuenerunt in unum aduersus Dominum, aduersus
Christum eius, & proiecerunt dilectum ueluti mor-
tuum irrisum. Ipsoque crucifixo & suscitato, illuce-
scente die dominico, impleta est Scriptura, quæ dicit,
Ps. 81. Exurge Deus iudicans terram, quoniam tu hæredita-
bis

Digitized by Google

bis in omnibus gentibus. Et rursum, Exurgam dicit *Ps. 12.*
» Dominus, ponam in salutari, fiducialiter agam in eo,
» & tu Domine miserere mei, suscita me & retribuam
eis. Quare uos quoque suscitato Domino offerte sa-
crificium uestrum, de quo uobis præcepit per nos, di-
» cens, Hoc facite in meam commemorationem. De-
inde ieiunium soluite læti, & festum diem agentes,
quoniam pignus resurrectionis nostræ Iesus Christus à
mortuis est excitatus; idque sit uobis legitimum solen-
neque in perpetuum usque ad consummationem sæ-
culi, quoad uenerit Dominus. Iudæis enim Domi-
nus etiam nunc mortuus, Christianis iam surrexit, il-
lis propter perfidiam, iis propter fidei certitudinem.
Quoniam spes in eo sita immortalis æternaque uita ha
benda est. Post octo dies iterum ueneranda Octauæ
celebritas seruetur; in qua me Thomam resurrectio-
nem credere nolentem confirmauit, demonstratis mi-
hi fixuris clauorum laterisque lancea percussi uulnere.
Ac rursum à prima dominica numeratis quadraginta
diebus à dominica usque ad quintam, celebrate fe-
stum Ascensionis Domini, in quo perfecta omni di-
spensatione atque dispositione, in Cœlum ad eius
Deum ac Patrem est receptus, sedens à dextris Vir- *Ign. ad*
tutis, & expectans donec ponantur inimici sui sub pe- *Magne-*
dibus suis. Qui in consummatione sæculi cum uirtute *sios.*
& gloria multa uenturus est ad iudicandum uiuos &
mortuos, ac reddendum unicuique secundum o-
pera sua. Tumq; uidebunt dilectum filium
Dei, in quem confixerunt, illoq; cognito
percutient se tributim, mulieresque
eorum seorsum.

Digitized by Google

ETENIM nunc quoque decima menſis gorpyæi conuenientes, lamentationes Ieremiæ legunt in ea parte in qua dictum eſt, Spiritus faciei noſtræ Chriſtus Dominus comprehenſus eſt in corruptionibus ipſorum. & quod ſcriptum eſt in Baruch, Hic eſt Deus noſter, non æſtimabitur alius aduerſus eum; inuenit omnem uiam ſcientiæ, & oſtendit illam Iacob puero eius, & Iſrael dilecto eius. Poſt hæc in terris uiſus eſt, & cum hominibus conuerſatus. Cumque hæc legunt ſe cædunt, & deplorant ut ipſi arbitrantur, ſolitudinem, quæ ſub Nabuchdonoſor contigit. Vt autem ſe habet ueritas, futuri luctus inuiti initia ordiuntur. Poſt decem Aſſumptionis dies, qui eſt à prima dominica quinquageſimus, ſit uobis magnus dies feſtus Penthecoſtis. In eo die hora tertia miſit nobis Dominus Ieſus donum Spiritus ſancti, repletique ſumus eius operatione, linguisque nouis locuti, quemadmodum eius afflatus nobis ſuggerebant, & prædicauimus Iudæis & gentibus eum eſſe Chriſtum Dei conſtitutum iudicem uiuorum & mortuorum. Hoc Moſes teſtatus dicebat, Accepit Dominus ignem à Domino, & pluit. Hunc uidit Iacob utì hominem, & dixit, Vidi Deum facie ad faciem, & ſaluata eſt anima mea. Hunc Abraam hoſpitio acceptum iudicem, ſuumque dominum confeſſus eſt. Hunc Moſes in rubo uidit. de hoc in Deuteronomio dicebat, Prophetam uobis excitabit de fratribus ueſtris; tanquàm me, ipſum audite in omnibus, quæ locutus fuerit uobis: & omnis anima, quæ non audiuerit Prophetam illum, exterminabitur è populo ipſius. Hunc uidit Ieſus Nauæ dux exercitus Domini, armatum ſimul pugnantem ad Hiericho, quem

Baruch. 3

Gen. 19. *S. Ignat. ad Antioch. hæc eadem ferè omnia.* *Gen.* 32. *Deu.* 18. *Ioſ.* 5.

Digitized by Google

quem procidens adorauit uti dominus seruum. Hunc Samuel cum uidisset, Sacerdotes ac Reges Christos appellauit. Hunc Dauid cum uidisset, cecinit pro eo canticum appellans canticũ pro dilecto. subiungensq; 1. Re. 16 24. 26.

» in personam illius dicebat. Accingere gladium tuum Psal. 44
» ad femur tuum potentissime; specie tua & pulchritudi
» ne tua, intende, procede prosperè, & regna, propter ue
» ritatem & mansuetudinem, & iustitiam, & ducet te mi-
» rabiliter dextera tua. Sagittæ tuæ acutæ potens, populi
» sub te cadent in corde inimicorum Regis. propterea un
» xit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ iuxta participes tu-
» os. De eo quoque Solomon dicebat uti in personam Prou. 8.
» ipsius, Dominus possedit me principium uiarum sua-
» rum, ad opera ipsius ante sæcula fundauit me, in princi
» pio antequàm terram faceret, antequàm uenirent fon
» tes aquarum, antequàm montes stabilirentur, ante
» omnes colles generat me. Et rursum, Sapientia ædifica Prou. 9.
» uit sibi domum. De eo quoque Isaias dicebat. Egredie
» tur uirga de radice Iessæ, & flos de radice ascendet, &
» erit radix Iessæ, & qui surgit ut dominetur gentibus, in
» eum gentes sperabunt. Zacharias, Ecce Rex tuus ue- Zach. 9.
» nit iustus, & saluans, ipse mitis, & sedens super asinam,
» & pullum filium iumenti. Hunc Daniel filium homi- Dan. 2.
» nis esse, inquit, uenientẽ ad patrem, & omne iudicium
» atque honorem ab illo recipientem, & lapidẽ sine ma-
nu à monte abscissum, factum in montem magnum, & replentem uniuersam terram, cõterentem imperia pro uinciarum, multitudinẽq; Deorum, nunciantẽ unum Deum, & constituentem Imperium Romanum. De hoc Ieremias prædicebat, Spiritus, iquiẽs, faciei nostræ Christus Dominus comprehensus est in corruptionibus ipsorum, cui diximus, In umbra eius uiuemus in Iere. 4.

Digitized by Google

gentibus. Et Ezechiel atque alii deinceps Prophetæ ubique prædicant hunc esse Christum, Dominum, Regem, iudicem, legislatorem, angelum Patris, unigenitum Deum. Hunc igitur nos quoque prædicamus, atq; nunciamus uobis Deum uerbum ministrãs Deo eius, ac Patri, in condenda rerum uniuersitate: in hunc cre-
1. Ioã. 5. dentes uiuetis, non credentes plectemini. qui enim nõ
„ obedit filio', non uidebit uitam, sed ira Dei manebit su
„ per illum. Post festum Pentecostis celebrate unã hebdomadam, post quam ieiunate alteram hebdomadam: æquum est enim & lætari Dei dono, & ieiunare post hi
Exo. 24. laritatem. Etenim Moses & Helias ieiunauerunt per
& 34. quadraginta dies, & Daniel hebdomadas dierum tris
Dan. 10. panem cupiditatum non comedit, nec caro, neque
1. Reg. 1. uinum in os eius intrauit. Et beata Anna rogans Sa-
„ muelem dicebat, Vinum, & omne quod inebriat non bibi, & effundam animam in conspectu Domini. Nine-
Ioan. 3. uitæ, quoq; cùm per tres dies & tres noctes ieiunassent,
Esth. 4. iræ Dei periculum effugerunt. Esther quoque Mardo-
Iud. 9. chæus, Iudith impiorum insultationem, ideſt Olopher
Ps. 108. nis, & Amon ieiunio declinauerunt. Dauidque dicit, Genua mea infirmata sunt à ieiunio, & caro mea immutata est propter oleum. Vos quoque per ieiunium supplicationes uestras Deo offerte. Post hebdomadam ieiunii in omni quarta feria, & Parasceue præcipimus uobis ut ieiunetis, idq; quod à ieiunio supereſt, pauperibus præbeatis. In omni sabbato excepto uno, atq; die dominico conuentus celebrãtes exhilara mini: obnoxius .n. peccato est, qui die dominico ieiunat, cùm sit dies resurrectioni dicatus, quiq; in Pẽtecoste atq; omnino in die festo Domini mœstitiam præsefert. per hos. n. dies exhilarari oportet, non lugere.

CON-

Digitized by Google

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM

B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE,

LIBER SEXTVS.

De Schiſmate. CAP. 1.

ANTE omnia cauete Epiſcopi à formidādis, grauibus, atq; impiis hæreſibus, fugiētes eas ueluti ignē adurentē eos, qui ad illum accedunt. Fugite quoque ſchiſmata: nam nec ad nepharias hæreſes fas eſt inclinare mentem, neque ab eiuſdem ſententiæ fratribus ob imperandi cupiditatem licitum eſt recedere. Hæc enim cùm quidam olim aggredi auſi fuiſſent, non effugerunt ſupplicium. Dathan enim, & Abiron cùm aduerſus Moſem ſe oppoſuiſſent, terræmotus abſorbuit, & Core cum ducentum quinquaginta uiris, qui in Aaron ſeditionem commouerunt, incendio ſunt conſumpti. Maria cum exprobraſſet Moſi, à caſtris ſeptē diebus ablegatur: dicebat. n. Moſem uxorem Aethiopiſſam duxiſſe; ſed etiam idem factum eſt in Azaria, & Ozia Rege Iudæ, qui cum uſurparet ſibi ſacerdotium, ac uellet adolere incenſum, quod ad ſe non attinebat, prohibereturque ab Azaria Pontifice, & ab octuaginta ſenioribus, neque illis obtempera ret, lepra in frōte eſt perfuſus. Itaque continuò exiuit, quoniam refutauit eum Dominus.

Num. 16 *S. Ignat. ad Mag.* *Nu. 16.* *Nu. 12.* *2. Re. 26.*

Quòd

ATTENDAMVS ò dilecti, quæ ſit ſeditioſorum gloria, & qui euentus. nam ſi Reges inuadens, ſupplicio dignus iudicatur, quanuis filius, uel amicus ſit, quanto magis qui ſacerdotibus inſultat? Quanto enim ſacerdotium regno eſt excellentius, cùm regendarum animarum officio præſit, tanto grauiori ſuplicio punitur, qui aduerſus id aliquid temerè fecerit, quã qui aduerſus Regnũ. quãquàm nemo impunè diſcedit. Nam
2.Re.25 nec Abeſſalon, & Beddã impuniti manſerũt, nec Core & Dathan. Illi enim aduerſus Dauid de Regno, ii aduerſus Moſem de principatu pugnam ſuſceperunt, atq; omnes aduerſariis maledixerunt. Abeſſalon Dauid pater iniuſtum iudicem illum appellans, dicensque, Vni cuique ſermones tui pulchri ſunt, & non eſt qui iuſtificet te, quis me faciet principem? Abeddam uerò, Non
2.Re.26. eſt mihi, inquit, pars in Dauid, neque hæreditas in filio Ieſſæ. ſcilicet indignum iudicans, Dauid imperio parere, de quo dixit Dominus, Inueni Dauid filium Ieſſæ uirum ſecundum cor meum, qui faciet omnem uolun
Nu.16. tatem meam. Dathan autem & Abiron, & Coritæ dicẽtes in Moſem, Num parum eſt quòd eduxiſti nos de terra Aegypti fluente lacte, & melle, & quid? quòd erui ſti oculos noſtros, & tu imperas nobis? & congregauerunt in eum Eccleſiam magnam. & Coritæ, Num Moſi locutus eſt Dominus ſoli; quid quòd Aaron ſoli dedit ſacerdotium, non ne omnis Synagoga Domini ſancta? & quid quòd ſolus Aaron ſacerdotio fungitur. & ante hos alius dicebat, Quis te conſtituit iudicem principẽ, & iudicem noſtrum?

De

Digitized by Google

De uirtute Mosis, deque infidelitate gentis Iudæorum, & quòd Deus admirabilia edidit per eum. CAP. III.

ET inuecti sunt in Mosem seruum Dei, omnium mitissimum, & fidelissimum, despexeruntque ingratissimi tantum uirum legislatorem, custodem, Pontificem, & Regem, interpretem diuinarum rerum, quasi conditorem cùm conditoris opera ostenderit, clementissimum, humilissimum, patientissimum, humanissimum, qui eos multis periculis liberauerat, & à uario mortis genere sua sanctitate eripuerat; qui tot tantaque signa atque prodigia populo ediderat; qui præclara & admirabilia opera in eorum beneficium effecerat; qui decem plagas Aegypto intulerat; qui mare rubrum transmiserat, aquasque ueluti murum utrinque diuiserat; qui per arida deserta populum duxerat, Pharaonemque, & Aegyptios cum omnibus, qui eos sequebantur, demerserat; qui eis fontem iniecto ligno dulcem reddiderat, & ex petra dura sitientibus eis aquas eduxerat; qui manna eis de cœlo dederat, & carnes de aere collegerat; columnam igneam noctu ad illustrandum monstrandumque iter præbuerat, & de die columnam nubis ad umbram faciendam, frangendosque solis ardores parauerat; qui legem Dei tabulis lapideis inciſam eis tradiderat, perfecti numeri Decalogum, quem Deus facie ad faciem alloquebatur, ueluti si quis cum suo amico loqueretur: de quo
» dixit, Non surrexit Propheta ut Moses. Huic Coritæ, & Rubelitæ insultauerunt, & in Mosem lapides iactauerunt rogantem ac dicentem, Ne intendas in sacrificium ipsorum. Atque apparens gloria Dei, alios in terram demersit, alios incendio consumpsit. Itaque *Deu.* 34.

du-

Digitized by Google

duces erroris & schismatis dicentes, Constituamus ducem nobis, aperiens se terræ hiatus deuorauit cum tabernaculis suppellectileque ipsorum, & uiui in Infernum descenderunt. Coritæ igne sunt interempti.

Quòd schisma efficit non qui ab impijs secessionem facit, sed qui à pijs recedit. CAP. IIII.

QVOD si iis, qui imperandi cupiditate se separauerunt, statim Deus supplicium intulit, quanto grauiori pœna afficiet impiarum hæresum auctores improbantes illius prouidentiam, & operum institutionem? Sed uos fratres Scripturis eruditi, nolite facere schismata sententiæ, neque uerò unitatis uestræ, quoniam, qui nefariæ opinionis sunt auctores, scopi interitus populis statuuntur. Eodem modo laici cum iis, qui contraria sententiæ Dei dogmata defendunt, nolite societatem habere, neque participes illorum impietatis fieri. Ait enim Dominus, Recedite è medio horum hominum, ne cum eis pereatis. Et rursum, Egredimini è medio ipsorum, & segregamini, dicit Dominus; & immundum ne tangatis, & ego recipiam uos.

Num. 16

Demonstratur ex prophetica prædictione, quare falsi nominis Israel reiectus fuerit. CAP. V.

VERE enim fugiendi sunt, qui Deo blasphemiam dicunt. quàm plurimi enim ex impiis Deum ignorant, ii uerò tanquàm Deo infensi malitiæ improbitatisque morbo laborant: nam ex malitia hæreticorum prodiit contaminatio in omnem terram, ut inquit Ieremias

S. Ign. ad Philadeph.

Digitized by Google

remias Propheta. Cum enim expulerit ſynagogam
prauam Dominus Deus, domumque reiecerit, ut di-
„ cit quodam in loco, Reliqui domum meam, dimiſi hæ *Ier. 12.*
„ reditatem meam. Et rurſum, Relinquam uineam *Iſa. 5.*
„ meam, & non putabitur, neque fodietur, & aſcendet
„ in eam tanquàm in terrã incultam ſpina, & nubibus
„ imperabo ne pluãt ſuper eam imbrem. Cum igitur re *Iſa. 1.*
„ liquerit populum ſicut tentorium in uinea, & ſicut po
„ morum cuſtodiam in cucumerario, ſicut ciuitatem
obſeſſam, ſubtraxeritq; ei Spiritum ſanctum, imbrẽq;
propheticum; repleuit gratia ſpirituali Eccleſiam ad *Eccle. 24*
ſimilitudinem fluminis Aegypti in diebus noualium,
& extulit eam quaſi domum in monte collocatam, & *Iſa. 2.*
quaſi in montem excelſum, quaſi montem abundan-
tem caſeo, quaſi montem pinguem in quo compla-
cuit ſibi Deus ut habitaret in eo. Etenim Dominus in *Pſal. 67.*
„ ea commorabitur uſque ad finem. Et in Ieremia dicit, *Ier. 17.*
„ Soliũ gloriæ exaltatum ſanctificatio noſtra. Et Iſaias, *Iſa. 2.*
„ Et erit in nouiſſimis diebus manifeſtus mons Domi-
„ ni, & domus Dei in ſummis montium, & exaltabitur
„ ſuper colles. Quoniam igitur populum reliquit, &
templum deſertum dimiſit, abſciſſo uelo templi, ſu-
„ blatoque ab eo Spiritu ſancto; Ecce enim, inquit, re- *Matt. 23*
„ linquitur uobis domus ueſtra deſerta; Contulit uo-
bis, qui de gentibus ueniſtis, ſpiritualem gratiam, ut
„ inquit per Ioel, Et erit poſt hæc, ait Dominus, & effun *Ioel. 2.*
„ dam de ſpiritu meo in omnem carnem, & propheta-
„ bunt filii ueſtri, & filiæ ueſtræ uiſiones uidebunt,
„ & ſenes ueſtri ſomnia ſomniabunt. omnem enim ſer
monis facultatem, & actionem, atque huiuſmodi
officium ereptum populo Deus in uos gentium ſobo-
lem tranſtulit. ideoq; Diabolus inuidens ſanctæ Dei

Digitized by Google

Ecclesiæ excitauit in nos ærumnas, persecutiones, perturbationes, blasphemias, schismata, hæreses. Nam populum illum propter Christum interfectum sibi subegit; nos qui ab eius uanitate recessimus, uariis modis tentat, ut olim beatum Iob. nam & summo Pontifici Iesu filio Iosedec restitit, & nos sæpè cribrare uoluit, ut deficeret fides nostra: sed magister noster illum in iudicium adducens dicebat, Increpet in te Dominus Diabole, & increpet in te Dominus, qui eligit Israelē; non'ne ecce hic est auulsus tanquàm titio? & qui dixit tunc iis, qui apud Pontificem aderant, Detrahite ei uestimenta sordida. subiunxitque, Ecce abstuli iniquitates tuas abs te. idem dicet nunc, quod olim congregatis nobis dicebat de nobis, Quòd rogauit ne deficeret fides nostra.

Zac. 3.
S. Ignat. Smyrn.
Zac. 3.

Quòd apud Iudæos constabat impia doctrina uariarum hæresum.

CAP. VI.

HABVIT quoque Iudaicus populus hæresum prauitates. nam Sadducæi ex illis prodierunt, qui negabāt mortuorum resurrectionem, & Pharisæi, qui fortunæ & fato peccatorum actiones tribuunt. Et Basmothei, qui prouidentiam tollunt, affirmantes fortuito casu omnia constare, iique animæ immortalitatem negant. Sunt quoque Hemorobaptistæ, qui quotidie nisi in aqua mergantur, cibum non capiunt, sed etiam lectis, tabulis, crateris, calicibus, scabellis nisi aqua purgatis non utuntur: & qui nostris temporibus orti sunt Ebionæi, filium Dei nudum hominem fuisse contendentes, uiri libidine, & Ioseph; ac Mariæ concubitu genitum. qui ab iis omnibus separantur, & patrias leges seruant

ſeruant, ſunt Heſſæi. Atque hæc quidem in ueteri populo fuerunt, ſed nunc quoque improbus dæmon efficax ad malefaciendum, & bonum cuiuſmodi ſit ignorans, ex nobis quibuſdam excitatis, hæreſes & ſchiſmata in iis effecit.

Vnde ortæ ſint hæreſes, & quis fuerit auctor impietatis.
CAP. VII.

NOVÆ autem hæreſes hoc habuerunt exordium. Cùm inuaſiſſet Diabolus Simonem quendam è uico Gitthon appellato, Samaritanum, arte magum, ſuæ prauæ ſententiæ eum adminiſtrum effecit. quo autem tempore coapoſtolus noſter Philippus, Domini dono, atque ſui ſpiritus afflatu uirtutes curationũ Samariæ adminiſtrabat; ita ut obſtupefacti Samaritani in fidem uenerint cunctorum Dei & Domini noſtri Ieſu Chriſti, baptizatiq́ue ſint in nomine ipſius; cumq́ue iam Simon ipſe ſigna & prodigia intuitus, ſine ulla magica arte perfecta, admiratuſq́ue credidiſſet, & baptiſmum accepiſſet, atque ieiunio & orationi eſſet intẽtus: audientes nos gratiam Dei ad Samaritanos per Philippum peruenisſe, ad eos acceſſimus, multiſq́ue ad doctrinæ ſermonem collatis, omnibus baptizatis impoſitis manibus, oratione, gratiam eis Spiritus ſancti impartiebamus. Videnſq́ue Simon impoſitione noſtrarum manuum dari credentibus Spiritum, obtulit nobis pecuniã inquiens, Mihi quoq; hãc poteſtatem date, ut cui ego impoſuero manus, is habeat ſpiritum ſanctum. uolens ſcilicet; ut quemadmodum Adam guſtato ligno, promiſſa immortalitate priuatus fuit, ſic nos accepta pecunia deliniti, Dei munere excluderemur, quo per cõ-

Digitized by Google

mutationem, pecuniam ei traderemus, inæſtimabilem Dei gratiam. Quare perturbatis omnibus noſtris, coniiciens ego Petrus oculos in maleficum ſerpentem, qui illum detinebat, reſpondi Simoni, Argentum tuum tecum ſit in perditionem, quoniam donum Dei putaſti pecunia poſſideri; non eſt tibi pars in ſermone iſto, neque ſors in iſta fide: cor enim tuum non eſt rectum coràm Deo. Pœnitentiam itaque age à tanta nequitia & roga Dominum ſi fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. in felle enim amaritudinis, & in uinculo iniquitatis uideo te eſſe. Tuncque Simon perterritus, Rogo, inquit, precamini uos pro me Dominum, ut nihil in me ueniat eorum, quæ dixiſtis.

Qui fuerint ſucceſſores impietatis Simonis, & quibus hæreſibus præfuerint. CAP. VIII.

CVM uerò ad gentes exiuimus ad prædicandũ uerbum uitæ, tunc Diabolus molitus eſt in populo, ut poſt nos Pſeudapoſtolos mitteret ad ſermonem labefactandum. Itaque produxerunt Cleobium quendam, & adiunxerunt Simoni: ii uerò diſcipuli fuerunt eiuſdem Doſithei, quem reprobatũ eiecerunt principatu, deinde alii aliorum abſurdorum dogmatum auctores extiterunt Cerinthus, Marchus, Menander, Baſilides, Saturninus. Ex iis alii plures deos eſſe opinantur; alii tres inter ſe contrarios ſine origine, ſemper congredientes; alii infinitos, & ignotos; quidam uerò nuptias tollunt, arbitrantes non eſſe eas opus Dei; alii quoſdam cibos abominantur; alii inuerecundè fornicantur, quod nunc faciunt falſi nominis Nicolaitæ. Veruntamen Simon cùm me Petrum primùm conueniſſet Cæſareæ Stratonis,

Digitized by Google

Stratonis, ubi Cornelius fidelis per me in Dominum Ieſum crediderat, cùm eſſet Ethnicus, uerbum Dei conatus eſt peruertere cùm, unà mecum adeſſent ſacri filii Zachæus olim publicanus, & Barnabas; item Niceta, & Aquila fratres Clementis Epiſcopi, & ciuis Romani, Pauli coapoſtoli noſtri diſcipuli, & in Euangelio coadiutoris. Cumque tertiò cum eo diſputaſſem de Propheta, deque Dei Monarchia, illum uirtute Domini conuictum, atque repreſſum, in Italiam aufugere compuli.

Quemadmodum Simon præſtigijs quibuſdam cùm uoluiſſet uolare, precibus Petri ab alto deiectus fregit pedes, & manus; Narrat Clemens, Hegeſippus, Iuſtinus, Hirenæus.

CAP. IX.

ROMAM cùm ueniſſet Eccleſiam uehementer perturbauit, multos euertens, atque in ſuam adducens ſententiam, gentes uerò commouebat magicis artibus. Itaque quadam die cùm in Theatrum in meridie proceſſiſſet, iuſſiſſetque ſuis operis, ut me in Theatrum arriperent, pollicitus eſt ſe in aere uolaturum. Cumque omnes hac re erecti eſſent, ego ſeorſum orabam, itaque ſublatus à Dæmonibus, uolabat ſublimis, dicens in cœlum ſe aſcendere, unde illis bona ſuppeditaturus eſſet, populo illi, ueluti Deo, acclamante optima; attollens ego manus in cœlum, tota mente ſupplicabam Deo, ut per Ieſum Chriſtum Dominum frangeret ſceleſtum illum, & dæmonum uim labefactaret, in fraudem ac perniciem hominum, illa utentium; illumque perfractum non occideret, ſed comminueret. tuncque Simonem intuitus, Si Dei (inquam) homo ego ſum, Apoſto-

Digitized by Google

Apostolus uerò Iesu Christi uerus, doctorque pietatis non erroris, cuiusmodi & tu Simon; impero improbis uirtutibus apostatæ pietatis, quibus uehitur Simon Magus, ut remittant suas uires, ut ab alto hic decidat in risum eorum, qui ab ipso decepti sunt. Cumque hæc dicerem, desertus à uirtutibus Simon, cum magno fragore corruit, uehementerque concussus fregit coxendicem, & pedum tarsos, clamorque plebis ortus est, quo ferebatur unum esse Deum, quem iustè Petrus nunciaret, tantùm ueritate fretus, multique ab eo defecerunt. Quidam cùm essent illius pernicie digni, remanserunt in eius praua disciplina. Atque hoc modo primùm inducta Romæ est impia Simonianorum hæresis, atque per reliquos Pseudapostolos operabatur Diabolus.

Quomodo hæreses & inter se, & cum ueritate dissideant.

CAP. X.

Contra has hæreses præclarè disputat S. Ignatius in Epistolis, nõ discedens à Clemẽte.

His omnibus unus, atque idem erat propositus impietatis finis, Omnipotenti Deo maledicere; ignotum Deum celebrare; nec esse Deum patrem Christi, neque Mundi conditorem, sed ineffabilem, atque innominabilem per se genitum, legis & Prophetarum oraculis non locutum; prouidentiam nullam esse; resurrectionem non futuram, nec Iudicium, neque retributionem; animam esse mortalem; uoluptatem solam sequendam; omnem cultum sine delectu amplectendum. Aliqui enim plures deos esse putant, aliqui tres principio carentes, alii duos ingenitos, alii infinita æua inducunt, ac quidam nuptias respuunt, carnem item & uinum, quæ in rebus abominandis ponunt;

Digitized by Google

nunt; item nubere, & liberis operam dare prohibent, ac quosdam cibos capere, scilicet ut hac continentia suæ sententiæ prauitatem facilius probare possint. Quidam uerò ex iis docent abstinendum carnibus, non quòd parcant animantibus ratione carentibus, sed quòd ea animam rationis participem habere existimant, eosque pœnas cædis daturos, qui ea occidere audent. Alii suilla tantùm carne abstinent, iis, quæ lege munda censentur, uescuntur; putantque circuncisionem ex lege seruandam. in Christum credendum ueluti in uirum sanctum, ac Prophetam. Alii docent sine pudore libidini inseruiendum, & carne abutendum, animamque ea sola ratione Mundi principes posse effugere, si omnem impuram actionem exequatur. Ii omnes Diaboli organa sunt, & iræ filii.

Expositio Apostolicæ prædicationis. CAP. XI.

NOS uerò Dei soboles, & filii pacis, sacrum ac rectum prædicantes pietatis sermonem, unum solum nunciamus Deum, legis, ac Prophetarum Dominum; rerum omnium auctorem; Christi patrem; non qui sit sibi ipsi origo, & per se genitus, sed æternum; & principii expertem; & lumen inhabitantem inaccessibilem; non congeminatum uel multiplicem, sed solum in æternitate; non ignotum uel silentio abditum, sed per legem, ac Prophetas proditum, omnipotentem, omnium opificem; omnium potestatem habentem; Deum & patrem unigeniti & primogeniti omnis creaturæ; unum Deum, unius filii patrem, non multorum; unius Paracleti per Christum, aliorum ordinum effectorem; unum conditorem uariarum creaturarum

turarum per Christum ; factorem eundem, rectorem ac legislatorem, per ipsum ; resurrectionis auctorem, iudicii retributionis, per eundem Christum. Hunc ipsum uoluit hominem fieri, qui uersatus est cum hominibus sine peccato, passus est, à mortuis surrexit, & ad illum, qui eum miserat, reuersus est ; Atque omnem creaturam Dei bonam fatemur, nihilque respuendum, omneque, quod ad naturæ necessitatem pertinens iustè sumitur, id optimum ducimus. Omnia enim secundum scripturam erant ualde bona. Nuptias legitimas, & liberorum procreationem honestam, nec contaminatam credimus : nam ad propagandum genus hominum, sexuum differentia formata est in Adam & in Eua. Animam incorpoream, & immortalem affirmamus, nec interire eam ueluti corpora, sed perpetuò manere, utì rationis participem, & libertate præditam. Omnem iniustum concubitum, maximè eum, qui contra naturam à quibusdam exercetur, respuimus ut nepharium, & sceleratum ; resurrectionem futuram fatemur, iustorum & iniustorum, nec non retributionem. Christum non confitemur purum hominem, sed Deum uerbum, & hominem, mediatorem Dei & hominum ; Pontificem Patris. Neque uerò unà cum Iudæis circumcidimur, scientes ue-

Gen. 49. niſſe eum, cui repoſitum eſſet, & per quem cu-
» ſtodirentur generationes, expectationem gentium Ieſum Chriſtum, ex Iuda ortum, de Ieſſæ florem, cuius imperium ſuper humerum eius.

Contra

Digitized by Google

Contra eos, qui Christum confitentur, & tamen Iudaizare uolunt. CAP. XII.

SED quoniam tunc hæc hæresis magnas ad decipiendum uires uidebatur habere, totaque Ecclesia in periculo uersabatur, nos duodecim cùm conuenissemus Hierosolymis (nam in locum proditoris Mathias Apostolus factus est, qui sortem Iudæ accepit (ut scriptum est, Et Episcopatum eius accipiat alter) unà cum Iacobo fratre Domini deliberabamus quid faciendum esset; uisumque est ipsi & Presbyteris, sermonibus doctrinæ alloqui populum. Etenim quidam à Iudæa Act. 15. Antiochiam profecti, docebant fratres, affirmantes nisi circumciderentur secundum morem Mosis, aliosq; ritus, quos ille præceperat, seruarent, saluos fieri non posse. Cùm ergo seditio, quæstioque non parua commota esset, & fratres, qui erant Antiochiæ, cognouissent nos conuenisse, ut de hac re quæreremus; miserunt ad nos uiros fideles, & sacrarum literarum peritos, ut de hac quæstione cognoscerent; qui cùm ad nos uenerunt, nunciarunt nobis, quæ in Antiochæna Ecclesia quærebantur, aliquos affirmare, oportere circuncidi, aliasque ceremonias seruare. Atque aliis alia dicentibus, Ego Petrus cum consurrexissem, Viri fratres (inquam) scitis uos ab antiquis diebus in nobis elegisse Deum, ut per os meum audirent gentes Euangelii sermonem, & crederent. & qui nouit corda Deus testimonium perhibuit ipsis. Cornelio enim Centurioni imperii Romani, uisus est aliquando Angelus Domini, qui ei dixit ut me accerseret, ac de ore meo uerbum uitæ audiret. is uerò à Ioppe Cæsaream Stratonis me uocauit. cumque me ad iter pararem, uolui ci-

Digitized by Google

bum capere; qui cùm pararetur, interea eram in cœnaculo orans: quo tempore uidi cœlum apertum, & uas quoddam quatuor initiis uinctum ueluti splendidum linteum in terram submitti; in quo inclusæ erant omnes quadrupedes, atque reptiles terræ, & alites cœli; auditaque est uox de cœlo, Surge Petre, sacrifica, & manduca. & ego respondi, Nequaquam Domine, quoniam nihil commune, uel immundum unquam comedi. Iterumque audita uox est, Quæ Deus purgauit, ne tu immunda existimaueris. Quod cùm ter esset factum, uas in cœlum receptum est. cumque in dubio essem, quonam spectaret uisa species, dixit mihi Spiritus, Ecce uiri te quærunt, surge & uade cum eis, nihil dubitans; quoniam ego illos misi. ii uerò à Centurione missi fuerant. Quæ cùm mecum euoluerem, agnoui sermonem Domini scriptum, Omnis, qui
Ioel. 2. „ inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Et rursum,
Psal. 21 „ Recordabuntur & conuertentur ad Dominum omnes
„ fines terræ, & adorabunt coràm eo omnes Tribus gen
„ tium, quoniam Domini est regnum, & ipse dominatur gentibus. Cogitansque ubique de uocatione gentium scriptum esse, surrexi, & cum eis sum profectus, atque domum illius intraui. me uerò adhuc nunciante sermonem, cecidit Spiritus sanctus in eum, atque in illos, qui unà cum eo ibi aderant; quemadmodum nobis in principio acciderat; nullumque discrimen statuit inter nos, & illos, fide purificans corda; & cognoui ego non esse acceptorem personarum Deum, sed in omni gente eum, qui timet ipsum, & operatur iustitiam, illi esse acceptum. Commoti autem hac re sunt qui ex circuncisione fideles erant. Nunc igitur quid tentatis Deum, ut imponamus iugum graue collo discipu-

Digitized by Google

scipulorum, quod nec nos, neque patres nostri ferre potuerunt, sed per gratiam Domini credimus saluari, quemadmodum & illi ? liberauit enim nos uinculis Dominus, & leuauit nos onere nostro, iugumque clementia dissoluit. Quæ cùm dicerem, siluit omnis multitudo, respondit autem Iacobus frater Domini iis uerbis, Viri fratres me audite, Simon narrauit quemadmodum primùm Deus statuit sumere de gentibus populum nomini suo, cui rei consentiunt uerba Prophe-
» tarum quemadmodum scriptum est, Post hæc reuer- *Amos.9*
» tar, & restituam tabernaculum Dauid collapsum, &
» ruinas illius reparabo, & excitabo illud ut requirant
» cæteri homines Dominum, & omnes gentes, super
» quas inuocatum est nomen meum, dicit Dominus faciens hæc, nota sunt à sæculo Deo omnia opera sua. Quare ego iudico non grauandos eos, qui à gentibus ad Deum se conuertunt, sed scribendum ad eos ut se abstineant à contaminationibus gentium, Idolothytis, sanguine, suffocato, & fornicatione ; quæ etiam olim seruabantur ante legem ab iis, qui secundum naturam uiuebant, Enos, Enoch, Noe, Melchisedech, Iob, uel si quis alius huiusmodi fuit. Tuncque uisum est nobis Apostolis, & Episcopo Iacobo, atque Presbyteris cum uniuersa Ecclesia, delectos ex nobis uiros mittere una cùm Barnaba, & Paulo gentium Apostolo, Tarsensi, & Iuda cognomento Barsabbano, ac Sila, uiris præcipuis inter fratres, scribereque epistolam eorum manu iis uerbis.

Apostoli & Presbyteri, & fratres, his, qui sunt Antiochæ in Cilicia, & Syria fratribus, ex gentibus, salutem.

» QVONIAM audiuimus quòd quidam ex nobis

Digitized by Google

» conturbauerunt uos ſermonibus, peruertentes animas
» ueſtras iis, quæ non mandauimus; uiſum eſt nobis in
» unum congregatis, delectos uiros ad uos mittere cum
» dilectis noſtris Barnaba & Paulo, hominibus, qui ani-
» mas ſuas tradiderunt pro Domino noſtro Ieſu Chri-
» ſto pro iis, quæ ſignificaſtis. miſimus etiam cum iis Iu
» dam, & Silam, qui uerbis eadem uobis referent. Vi-
» ſum eſt enim Spiritui ſancto & nobis nihil plus imponi
» uobis oneris, quàm horum neceſſariorum, ut abſti-
» neatis ab Idolothytis, ſanguine ſuffocato, & fornica-
» tione, à quibus ſi continebimini, bene agetis. Valete.
Atque epiſtolam quidem miſimus, nos uerò per ali-
quot dies manſimus Hieroſolymis, ſimul deliberantes
quæ ad communem utilitatem, & ad corrigendas res
pertinebant.

Quòd oportet ſeparari ab hæreticis. CAP. XIII.

POSTEA interceſſit aliquod tempus; uiſitatis fratri-
bus, iisque in ſermone pietatis confirmatis, admoni
tisque fugere eos, qui ſub nomine Chriſti & Moſis ad-
uerſantur Chriſto, & Moſi, & in pelle ouina includunt
lupum. ii enim ſunt Pſeudochriſti, & Pſeudoprophe-
tæ, & Pſeudapoſtoli, deceptores, corruptores, uulpibus
ſimiles, humi iacentes, uinearum calamitas; propter
Mat.24. quos refrigeſcet multorum charitas. qui uerò perſeue-
Mat.27. rauerit uſque in finem inflexibilis is, ſaluus erit. A' qui-
» bus ut caueremus, Dominus nobis denunciabat, Ve-
» nient, inquiens, ad uos uiri in ueſtimẽtis ouium, intus
» autẽ ſunt lupi rapaces. à fructibus eorum cognoſcetis
» eos. Attendite ab ipſis. Surgent enim Pſeudochriſti,
» Pſeudoprophetæ, & decipient multos.

Digitized by Google

Qui sint, qui catholicam doctrinam prædicauerint, & quæ sint illorum præcepta. CAP. XIIII.

IGITVR horum causa nunc in unum conuenientes Petrus, & Andreas, Iacobus, & Ioānes filii Zebedæi Philippus, & Bartholomæus, Thomas, & Matthæus; Iacobus Alphæi, & Lebæus cognomento Thadæus, & Simō Cananites, & Mathias Iudæ suffectus, & Iacobus frater Domini, Hierosolymarum Episcopus, & Paulus doctor gentium, uas electionis, unà congregati scripsimus ad uos hanc catholicam doctrinam ad uos confirmandos, quibus in uniuersa Ecclesia Episcopatus munus est commissum: in qua declaramus uobis, Deum Omnipotentem unum esse, præter quem nullus est, atque ut illum solum colatis, & adoretis per Iesum Christum Dominum nostrum in sancto spiritu; utaminiq; sacris Scripturis, lege, & Prophetis, parentes reuereamini; omnes nefarias actiones fugiatis; resurrectionem & Iudicium credatis; retributionē expectetis; omnibus eius creaturis cum gratiarum actione utamini; ueluti eius operibus, nihilq; in se continentibus mali, legitimè connubia iungatis: uituperatione enim carent huiusmodi nuptiæ, quoniam & à Domino iungitur uiro
» mulier, atque Dominus dicit, Qui fecit ab initio masculum & fœminam, fecit eos & dixit, Propterea relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Neque uerò post nuptias liceat eam indemnatam eiicere: Custodiet enim, inquit, spiritu tuo, & uxorem iuuentutis tuæ ne reliqueris; quoniam ipsa est particeps uitæ tuæ, & reliquiæ spiritus tui, & ego feci, & non alius: inquit enim Dominus, Quod Deus coniunxit, homo ne separet. Mulier enim est uitæ

Mat. 19.

Mala. 2.

Digitized by Google

tæ consors ac socia, in unum corpus à Deo cõflata. qui uerò contrà scindit in duo id, quod est in unum à Deo concretum; rationem rerum à Deo conditarum euertit, & illius prouidentiæ aduersatur. Eodem modo retinens eam, quæ naturæ legem uiolat, iniustè facit; quoniam qui adulteram retinet, insanus atque impius est;
» Abscinde enim eam, inquit, à carnibus tuis: non enim
Eccl.25. est adiutrix, sed insidiatrix ad alium deflectens mentẽ.
Neque etiam circuncidamini; contentiq́ue sint fideles
Ier.4. circunciſione cordis in spiritu. Circuncidimini enim,
» inquit, Deo uestro, & circuncidite præputium cor-
» dis uestri.

Quòd non oportet baptismum iterare, neque recipere baptismum ab impijs datum, qui baptismus non est, sed potius contaminatio. CAP. XV.

EODEM modo contenti sint uno solo baptismo, qui in Domini mortem traditur, non ministerio abonĭnandorum hæreticorum sed probatorum sacerdotum in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Neque impiorum baptismus recipitur, neque is, qui per sanctos administratur, altero baptismo, debet irritus effici, ut enim unus est Deus, & unus Christus, & Paracletus unus, sic unus est baptismus, qui in eius nomine datur. Qui uerò ab impiis piaculum accipiunt, eorum sententiæ socii fiunt. non enim illi sunt sacerdotes. dicit. n.
1.Reg.3. iis Deus, Quoniam tu abiecisti sententiam, abiiciam & ego te, ut non sis sacerdos mihi. Neque uerò baptizati ab iis, initiati censentur, sed potius inquinati, cùm non peccatorum remissionem accipiant, sed impietatis uinculum induant. Veruntamen initiatos iterum baptizare tentantes, crucifigunt Dominum, iterum eum inte-

Digitized by Google

interimunt, derident diuina, eludunt ſancta, inſultant Spiritui, ſanguinem ſanctum ueluti communem contemnunt, peccant in mittentem, in paſſum, & in teſtificantem. Sed etiam, qui ob negligentiam baptizari contemnit, ueluti infidelis condemnabitur, & ei exprobrabitur ueluti ingrato. Ait enim Dominus, Niſi quis baptizatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non ingredietur in regnum cœlorum. Et iterum, Qui credi derit, & baptizatus fuerit, ſaluabitur; qui uerò non crediderit, condemnabitur. Qui uerò dicit; Baptizabor cùm ad finem uitæ peruenero, ne peccem, & baptiſmũ inquinem. is Deum ignorat, & ſuæ naturæ eſt parum memor. Noli enim differre cõuerti ad Dominum; neſcis enim quid ſequens dies pariat. Baptizate quoque puerulos ueſtros, & educate eos in diſciplina & præceptis Dei. Sinite enim, inquit, paruulos uenire ad me, & nolite eos prohibere. *Ioá. 3.* *Prou. 3.*

De libris falsò inſcriptis. CAP. XVI.

HAEC omnia mandauimus uobis, ut noſtram ſententiam cognoſceretis cuiuſmodi ſit, atque noſtro nomine inuulgatos ab impiis libros ne receperitis. nõ enim nominibus Apoſtolorum attendere debetis, ſed naturæ rerum, & rectæ ſententiæ. nouimus enim à Simone & Cleobio peſtilentes ſub nomine Chriſti & Apoſtolorum compoſitos libros circũferri in fraudem ueſtri, qui Chriſtum, noſque eius ſeruos diligitis. Priſcis quoque temporibus quidam libros Apocryphos ſcripſerunt Moſis, Enoch, & Adæ, Iſaiæ quoque, Dauidis & Hæliæ, atque trium Patriarcharum pernicioſos & ueritati infeſtos. Tales modò libros effecerunt execrandi

Digitized by Google

crandi homines, damnãtes rerum originem, nuptias, prouidentiam, liberorum procreationem, legem, Prophetas, barbara quædam nomina inferentes, ut ipsi aiunt, Angelorum, re uera autem dæmonum in ipsis loquentium. Quorum doctrinam fugite, ne supplicii eorum participes sitis, qui illos conscripserunt, ut deciperent ac perderent fideles, & laudandos Domini Iesu discipulos.

De Clericis. CAP. XVII.

EPISCOPVM & Presbyterum, ac Diaconum dicimus unius uxoris debere constitui, siue uiuant eorum uxores, siue decesserint. non licere autem iis, si post ordinationem sine uxore fuerint, ad nuptias transire; uel si uxores habeant, cum aliis coniungi, sed contentos esse ea, quam habentes ad ordinationem uenerunt; ministros quoque, Cantores, Lectores, Ostiarios unius uxoris uiros esse iubemus. Si ante nuptias ad clerum uenerunt, concedimus eis ut uxores ducere possint, siquidem hoc expetent, ne si peccauerint, pœna afficiantur. statuimus autem nemini licere ex clero amicam, uel ancillam uel uiduam, uel repudiatam ducere, ut etiam lex uetat. Diaconissa sit uirgo, casta, sin minus, saltem uidua eligatur, quæ unum uirum habuerit, fidelis & honesta.

Adhortatio admonens fugiendam impiorum hæreticorum societatem. CAP. XVII.

POENITENTES recipite: hæc est enim Dei uoluntas in Christo. Catechumenos, post institutionem baptizate

baptizate. Impios hæreticos, qui impœnitẽtes fuerint, segregatos à fidelibus eiicite, atque à Dei Ecclesia exterminate, præcipiteque fidelibus, ut ab eorum consuetudine omnibus modis se abstineant, nec sermonis cum iis, neque precum communionem habeant ullam. Ii enim aduersarii, insidiatoresque sunt Ecclesiæ, qui gregem labefactant, & hæreditatem contaminant. Ostentatores, atque ex omni parte deprauati, de quibus dicebat Solomon, in impietate eos simulare
» pietatem, Est enim, inquit, uia quæ uidetur quibus- *Pro.14.*
» dam recta, sed extrema eius respiciunt profunda Inferni. hi sunt illi, de quibus Dominus amarè seuereque pronunciauit, dicens, Quòd sunt Pseudochristi, & doctores falsi, qui blasphemia affecerunt Spiritum sanctum, eiusque donum post adeptam gratiam reiecerunt, quibus non remitteetur nec in hoc sæculo, neq; in futuro; qui Iudæos falsa religione superant, Græcos impietate; qui Deo, qui est super omnia, maledicunt, & Filium eius despiciũt, atque doctrinam Spiritus contemnunt: qui diuinos sermones negant: & per hypocrisim se eos recipere simulant in contumeliã Dei: fraudemque eorum, qui eos sequuntur, qui sacram scripturam derident, & iustitiam, quæ tandẽ illa sit, ignorant; qui Ecclesiam Dei labefactant, ueluti uulpeculæ uineam. quos monemus ut fugiatis, ne laqueis animas
» uestras impediatis. Nam qui cum iustis ambulat, iu- *Eccle.9.*
» stus erit; & qui cum insipientibus ambulat, cognoscetur. nec enim cum furibus currere oportet, neque cũ adultero partem ponere, quoniam sanctus Dauid in-
» quit, Domine qui oderunt te, eos odio habui, & aduer
» sus inimicos tuos contabui. perfecto odio oderã illos.
» inimici facti sunt mihi. Et Iosaphat Deus exprobrat

Digitized by Google

amicitiam, ſocietatēq; initam cum Achabo, & Ozia,
2.Pa.19 per Ionam Prophetam inquiens, Si cum peccatore tu
» amicitia iungeris, & auxilium præbes ei, qui odio ha-
» betur à Domino, ideo ſtatim ira Domini facta eſſet in
» te, niſi inuentum fuiſſet cor tuum perfectum erga Do-
» minum. propterea pepercit tibi Dominus. ueruntamē interrupta ſunt opera tua, & fractæ ſunt naues tuæ. Vitate igitur illorum ſocietatem, atque ab eorum pace abalienamini. de iis enim Propheta loquebatur iis uer-
Iſa.57. bis, Non eſt gaudere cum impiis, dicit Dominus: ii.n. ſunt occulti lupi, noui canes, qui non poſſunt latrare, qui quidem modò ſunt pauci, ſed progrediente, atque appropinquante cōſummatione, plures grauioresque
» ſunt futuri; de quibus dicebat Dominus. Nunquid fi-
» lius hominis cum uenerit, inueniet fidem in terra? &
» eo quòd abundabit iniquitas, refrigeſcet charitas mul
» torum, & uenient Pſeudochriſti, & Pſeudoprophetæ,
» & dabunt ſigna in cœlo, ut ſi fieri poſſit etiam electi de
» cipiantur. quorum fraude liberabit nos Deus per Ieſum Chriſtum, qui eſt ſpes noſtra. Etenim nos quoque cùm peragraremus gentes, eccleſiaſq; cōfirmaremus, alios quidem multis admonitionibus & ſermonis medicina curatos ad ſanitatem reduximus, cùm morti eſſent uicini, & tantùm non animam efflarent; eos, qui nullo remedio curari potuerunt, ab ouili eiecimus, ne morbi contagione ualentes agni contabeſcerent, ſed puri, mundi, ſani, integri Domino conſeruarentur. Atque hæc quidem ubique toto orbe terrarum in ſingulis ciuitatibus præſtitimus. Reliquimus uerò uobis Epiſcopis, & reliquis ſacerdotibus iure, ac merito huius catholicæ doctrinæ monumentum pro confirmatione illorum, qui Deo crediderunt. Quam doctrinam

miſimus

Digitized by Google

miſimus per Clementem cooperatorem noſtrum fide liſſimum,& filium unanimem in Domino unà cũ Barnaba & Timotheo filio optatiſſimo, & Marco Germano,cum quibus Titum uobis dedimus, & Lucam, Iaſonem quoque & Lutium, & Soſipatrum, per quos hortamur uos in Domino,ut à ueteri conſuetudine recedatis,uinculorum, inanium, exterminationum,obſeruationum,delectus ciborum,baptiſmorũ quotidianorum: uetera enim receſſerũt,ecce noua ſunt omnia.

Contra improbantes legem. CAP. XIX.

COGNOSCITIS enim Deũ per Chriſtum,uniuerſamque eius diſpẽſationem à principio inſtitutam, quòd dedit nobis legem ſimplicem ad auxilium naturalis legis, puram, ſalutarem, ſanctam, in qua & proprium nomen repoſuit, perfectam, abſolutam, decem præcepta continentem, plenam, reprehenſione carentem,conuertentẽ animas, cuius immemores Hebræos
„ per Malachiam prophetam admonet dicens,Recorda- *Mal.4.*
„ mini legis Moſis hominis Dei,qui præcepit nobis man
„ data & iuſtitias. qui adeò ſanctus ac iuſtus eſt, ut cùm Dominus leproſum unum curauiſſet, poſteaque no-
„ uem alios, dixerit priori, Vade & oſtende te Pontifici, *Luc.5.*
„ & offer munus, quod præcepit Moſes in teſtimonium
„ ipſis.nouem uerò illis rurſum, Ite & oſtendite uos ſa-
„ cerdotibus. Non enim legem diſſoluit, ut Simon opi *Matt.5.*
„ natur,ſed ĩpleuit. Inquit enim, Iota unũ,& unus apex
„ non præteribit à lege, quouſq; omnia fiant: non enim
„ ueni, inquit, ſoluere legem,ſed adimplere.Etenim Moſes legiſlator ſimul ac Pontifex, idemque Propheta, & Rex, Helias quoque zelator Prophetarum adfuerunt

Digitized by Google

in transfiguratione Domini in monte, incarnationis, passionumque testes, ut amici, familiaresque Christi, non ut inimici, & alieni. Ex quibus perspicuum fit, legem bonam sanctamque esse unà cum Prophetis.

Quæ sit naturalis lex, & quæ sit inducta, atque adiecta, & quam ob causam inducta sit. CAP. XX.

LEX est Decalogus, quam antequàm populus uitulum, hoc est Apim Aegyptium faceret, Deus tulit uoce, quæ auribus audiretur. Hæc lex iusta est; ob quam causam lex dicitur, quoniam secundum naturam iustè iudicia facit, quam Simon improbat, putans se ab ea iudicatum, supplicium effugere non posExo. 20 se. Hæc lex bona est, sancta, libera. inquit enim, Si feceris mihi altare, ex terra facies mihi ipsum. non dixit Fac, sed, si feceris. non necessitatem imposuit, sed liberæ potestati permisit. non enim sacrificio opus habet Deus, cùm nulla re suaptè natura indigeat, sed quemadmodum iam superiori tempore Deo charus Abel, & Noe, atque Abraam, & reliqui non rogati, sed naturali lege commoti, sua sponte Deo sacrificia offerebant à grato animo profecta, ita permittit modò Hebræis, non iubendo, sed si uoluerint concedendo. ac si recta animi sententia obtulerint, benignè recipiendo sacrificia ipsorum. Ideo, inquit, Si sacrificare desideras, non indigenti mihi sacrifica; nulla enim re opus habeo: meus est enim orbis terrarum, & perfectio eius. Cum uerò eius populi homines huius rei immemores fuerunt, & uitulum pro Deo Deum inuo
Exo. 32. cauerunt, eique causam profectionis ab Aegypto tribuerunt, dicentes, Hi sunt dei tui Israel, qui eduxerunt

Digitized by Google

runt te de terra Aegypti. Et colentes similitudinem uituli comedentis fœnum, negauerunt Deum, qui per Mosem uisitauerat ipsos in tribulatione ipsorum, Mosem (inquam) qui in manu & uirga signa effecerat, Aegyptios decem plagis percusserat, mare rubrum diuisis aquis transmiserat, eos per mediam aquam ut equitatum per campum duxerat, inimicos, & insidiatores eorum demersérat, fontem amarum ad Maran dulcem reddiderat, ex duro lapide aquam ad satietatem eduxerat; columna nubis propter æstus magnitudinem eos contexerat; columna ignea illustrauerat, uiamque monstrauerat ignorantibus quò pergerent; qui manna de cœlo dederat, à mari carnis copiam miserat inuecta ortygometra; qui in monte leges eis dederat. Cuiusque uocem audire meruerant, eum abnegauerunt dicentes, Fac nobis deos, qui præeant nos. uitulumque conflauerunt, & sacrificauerunt Idolo. Tunc uerò ira incensus Deus, ut qui eos ingratos uidebat, obligauit eos uinculis arctissimis oppressione onerum, atque duricie catenæ, & non amplius dixit, Si feceris, sed Fac altare, & assiduè sacrifica: immemor es enim gratiæ. Offer igitur iuge holocaustum, ut memor sis mei. Nam quoniam malè usus es libertate, posthac tibi impono necessitatem, atque certis cibis te prohibeo, & animalium mundorum & immundorum delectum tibi præscribo, quanuis omne animal bonitatem habeat, ut quod à me factum sit, & exterminationes tales tibi impero, expiationes, assidua baptismata, asperfiones, lustrationes, cessationes uarias, atque iis singulis, nisi obtemperaueris, pœnam statuo, ut æquum est inobedienti, ut hoc modo uexatus, & catena enectus, à multitudine deorum

Digitized by Google

deorum recedas; omissoque illo, Hi sunt dii tui Israel.
Exo.32. recorderis illius, Audi Israel Dominus Deus tuus Dominus unus est, confugiasque ad illam legem, quam ego natura omnibus hominibus indidi, unum solum esse Deum in cœlo & in terra, huncque diligendum ex toto corde, ex omnibus uiribus; atque ex omni mente, & excepto illo neminem timendum; neque aliorum deorum nomen mente concipiendum, neque lingua pronunciandum. Nam ob duritiem obligauit eos, ut sacrificando, cessando, se expiando, atque talia obseruando, in cogitationem eius uenirent, qui hæc ipsis præcepisset.

Quòd sub gratia simus, & non in seruitute legis inducta in Christum credentes. CAP. XXI.

VESTRI, qui credidistis in unum Deum, ac non necessitate, sed recta sententia, ei, qui uos uocauit, paruistis, beati sunt oculi, quoniam uident, & aures, quoniam audiunt. soluti enim estis uinculis, & seruitute liberati. non ampliùs enim (inquit) dico uos seruos, sed amicos, quoniam omnia, quæ audiui à Patre meo, manifestaui uobis. illis enim nolentibus loqui uel audire, non defectu pœnarum, sed abundantia nequitiæ, dedi mandata non bona, & iustitias, in quibus uicturi non sunt. non bona autem ex proposito ipsorum, quoniam cauteria, gladius, medicamenta infesta sunt non ualentibus; non seruantur autem propter inobedientiam, unde non seruata mortem eis afferunt.

Quòd

Quòd lex de sacrificio inducta erat, quam aduenies Christus, sustulit. CAP. XXII.

VOs igitur beati estis, qui maledictione estis liberati. Christus enim Dei filius cùm uenisset, legem ratam habitam impleuit, inducta sustulit, si non omnia, at grauiora; legem confirmans, iis finem imponens, uoluntatemque humanam rursum dimisit liberam, ut nõ hìc temporaneæ mortis iudicium exerceat, sed in alio statu rationes sit cogniturus. Ideoque dicit, Qui uult uenire post me, ueniat. Et rursum, Num & uos uultis abire? Iam uerò ante quoque eius aduentum recusabat populi sacrificia, sæpenumerò in eum peccantis, atque existimantis sacrificiis eum non pœnitentia placatum iri. ita enim, inquit, Vt quid mihi incensum de Saba affers, & cinnamomum de terra longinqua? Holocaustomata uestra non sunt accepta, & sacrificia uestra non placent mihi. & deinceps, Holocaustomata uestra congregate cum sacrificiis uestris, & comedite carnes, quoniam non mandaui uobis, quãdo eduxi uos de terra Aegypti. De holocaustis, & sacrificiis per Isaiam quoque, Quid mihi multitudo uictimarum uestrarũ? dicit Dominus. Plenus sum holocaustis arietum: adipem agnorum, & sanguinem taurorum, & hircorum nolo, neque ueneritis apparere mihi. Quis enim quæsiuit hæc de manibus uestris? calcare atrium meum nõ addetis ampliùs. Si obtuleritis siliginem, uanum, incensum, abominatio est mihi. Neomenias uestras, & sabbata uestra, & diem magnum non feram. Ieiunium, & cessationem, & festiuitates uestras odit anima mea. facti estis mihi in sacietatem. Et per alium dicit, Disce de à me, sonum carminum tuorum, & psalmum organorum

Ier. 6. *Ier. 7.* *Isa. 1.* *Amos. 5.*

Digitized by Google

ganorum tuorum non audiam. & Sauli, qui sacrificare
1.Reg.15 constituerat, Samuel dicit, Bona auscultatio super sa-
» crificium, & obedientia super adipem arietum. Ecce
enim non uult Deus sacrificium sicut obtemperari si-
» bi, & per Dauid dicit, Non recipiam de domo tua ui-
Psal.49 tulos, neque de gregibus tuis hædos. Si esuriero non
» dicam tibi: meus est enim orbis terrarum, & perfe-
» ctio eius. Num manducabo carnes taurorum, aut san-
» guinem hircorum bibam? Sacrifica Deo sacrificium
» laudis, & redde altissimo uota tua. Atque in omni-
bus scripturis eorum sacrificia reiicit, quoniam ii in ip-
sum peccauerunt. Sacrificia enim impiorum, abomi-
Prou.15 natio apud Dominum. Etenim iniquè offerunt ea. &
» iterum, Sacrificia ipsorum tanquàm panis ipsis, om-
» nes comedentes ea inquinabuntur. Quòd si ante suum
aduentum, loco sacrificii cor mundum postulabat, &
spiritum contritum, modo cùm iam uenerit, multo
magis hæc, quæ per sanguinem fiebant, eum dicimus
sustulisse. Sustulit autem cùm prius illa impleuerit. e-
tenim circumcisus est, & aspersus, sacrificia quoque
obtulit, & holocausta, atque aliis moribus usus est; ip-
seque legislator effectus est perfectio legis, non subla-
ta lege naturali, sed extinctis iis, quæ per deuterosim
inducta fuerant, quanquàm non omnibus.

Quomodo Christus impleuerit legem, & quæ extinxerit, quæ commutauerit, uel transtulerit. CAP. XXIII.

Deut.6. LEGEM enim naturæ non sustulit, sed confirma-
uit: nam qui dixit in lege, Dominus Deus tuus,
» Dominus unus est. idem dicit in Euangelio, Vt co-
Ioan.17. gnoscant te solum Deum. & qui dixit, Diliges proxi-
mum

Digitized by Google

mum tuum, ſicut te ipſum. in Euangelio renouato præcepto. Mandatum nouum (inquit) do uobis, ut diligatis uos inuicem. Qui tunc cædem prohibuit, modò prohibet inconſideratam iram; qui tunc adulterium, modò illicitam cupiditatem, qui tunc latrocinium, modò magis commendauit eum, qui de propriis laboribus inopibus præbet; qui tunc odium prohibuit; nunc inimicorum dilectionem præcepit; qui uindictam, nunc præcipit patientiam, non quòd iniuſta ſit uindicta, quæ iuſtè ſumatur, ſed quòd præſtantior ſit patientia. Neque uerò naturales affectiones excidi iuſſit, ſed illarum exuperantiam; qui colendos parentes præcepit, ipſe iis ſubiectus erat; qui Sabbatum ſeruari uoluit, ut ille dies conſumeretur in legum meditatione, nunc quotidie iuſſit nos cogitantes conditæ naturæ prouidentiæque legem, gratias agere Deo. Circumciſionem ſuſtulit, cùm eam in ſe expleſſet. Ipſe enim erat, cui repoſita erat expectatio gentium; qui iuſiurandum præceperat, & periurium prohibuerat, omnino iurare uetuit. Baptiſmum, ſacrificium, ſacerdotium, localem adorationem alio modo mutauit. pro quotidiano baptiſmo, unum ſolũ baptiſmum inſtituit, qui in eius mortẽ perficitur pro una tribu. De qualibet natione præcepit optimos deligi, nec corporum integritatem ſpectari, ſed religionem ac uitam. Pro ſacrificio cruento, rationale, & incruentum, ac myſticum ſacrificium inſtituit, quod in mortẽ Domini per ſymbola corporis, & ſanguinis ſui celebratur. pro adoratione locali, ab ortu Solis uſq; ad occaſum in omni loco imperii ſui; nomen ſuum celebrari ſtatuit. Quare non ſuſtulit à nobis legem, ſed uincula: nam de lege Moſes inquit, „ Meditaberis uerbum, quod ego tibi mando, ſedens

Ioã. 13.

Deuter. 6

Digitized by Google

Psal. 1. domi, surgens & ambulans in uia. Et Dauid ait, In
» lege Domini uoluntas eius, & in lege eius meditabe-
» ris die ac nocte. ubique enim nos legibus obsequentes
Psal. 18. esse uult, non legum contemptores. Beati enim (in-
» quit) immaculati in uia, qui ambulant in lege Domi-
» ni; Beati qui scrutantur testimonia eius: in toto corde
» exquirent eum. Et iterum, Beati sumus Israel, quo-
» niam quæ placent Deo, cognita sunt nobis. Et Do-
» minus inquit, Si hæc cognouistis, beati estis si fece-
» ritis ea.

Quòd per Romanos quoque uoluit Dominus Iustitiæ legem demonstrari. CAP. XXIIII.

NON solùm per nos Iustitiæ legem uult demonstrari, sed etiam placuit sibi, ut ea per Romanos appareret, atque luceret. nanque ii quoque credentes in Dominum, à deorum errore, atque iniquitate recesserunt, & bonos receperunt, improbosque puniunt, & Iudæos uectigales habent, atque suis iustis eos uti non permittunt.

Quòd Deus Iudæos ob impietatem, qua aduersus Christum usi sunt, in seruitutem redactos, tributo subiecit.
CAP. XXV.

QVONIAM sponte seruitutem sibi imposuerunt dicentes, Non habemus Regem nisi Cæsarem; & nisi occidamus Christum, omnes in eum credent, & uenient Romani, & tollent locum nostrum & gentem. atque inuiti uera prædixerunt: nam & in eum gentes crediderunt, ipsique à Romanis potestate spoliati

Digitized by Google

liati sunt, prohibitique ea facere, quæ sibi patriis legibus præcepta fuerant: Maledictus enim (inquit) qui non manet in omnibus scriptis in libro legis ut ea faciat. fieri autem non potest, ut cùm dispersi uagique inter gentes uiuant, omnia faciant, quæ lex præscribit. Vetat enim diuinus Moses altare extra Hierosolyma constitui, legemque extra Iudææ fines legi. Sequentes igitur nos Christum, benedictionum hæreditatem adipiscamur, legi & Prophetis per Euangelium obsequamur. Fugiamus eos, qui Deos colunt, interfectores Christi, & Prophetarum, nephandos atque impios hæreticos; obtemperemus Christo ut Regi, qui potestatem habet inducendi uarias leges, ac tanquàm sapiens legislator nouas ferendi, ubique naturalibus immobilibus conseruatis. *Galat.3.*

Quòd fugere oportet hæreticos tanquàm animarum pestem.
CAP. XXVI.

CAVETE ab hæreticis omnibus Episcopi & laici, qui legem, & Prophetas improbant. Deo enim Omnipotenti infesti non parent, & Christum non confitentur filium Dei. negant enim eius generationem secundum carnem. Crucem erubescunt, passionem ac mortem contemnunt; resurrectionem ignorant, æternam eius generationem præcidunt. Alii ex iis in alio impietatis genere uersantur: opinati Dominum purum hominem esse ex anima tantùm & corpore constantem; alii Iesum illum ipsum Deum, qui est super omnia, esse existimant, putantes eum sibi ipsi patrem esse. quibus quid potest esse magis impium? alii rursum cibos quosdam uituperant, nuptiasque cum

Digitized by Google

liberorum procreatione improbant: quòd opus sint diaboli. cumque ob suam improbitatem sint impii, nolunt à mortuis resurgere: propterea resurrectionem labefactant, dicentes, nos eximios quosdam fore, si comedere, & bibere noluerimus, fingentes dæmonia quædam nudata carnibus, à mortuis excitatum iri; qui damnabuntur ad ignem æternum. Quare fugite ab iis, ne unà cum illorum impietate pereatis.

De Iudaicis & Græcis obseruationibus. CAP. XXVII.

QVOD si quidam Iudaicas consuetudines obseruant, fluxum seminis, nocturnas pollutiones, legitimos concubitus: dicant nobis his horis, uel diebus, quibus horum aliquid ipsis accidit; abstinent'ne se ab oratione uel à libro tangendo? si affirmabunt, perspicuum est eos Spiritu sancto destitui, qui semper cum fi
Prou. 6. delibus uersatur; nam de Sanctis ait Solomon, ut unus
» quisque se præparet, ut cùm dormit, custodiat eum, &
» cum expergiscitur, colloquatur cum eo. Nam si existimas ò mulier septem diebus te in puerperio manẽtem, Spiritu sancto priuatã esse, num quoq; si repentè mortem obires, uacua Spiritu sancto, & destituta spe erga Deum decederes? uel potius spiritum habes omnino inseparabilem, ut qui locum non occupet? necessaria est autem tibi oratio, & spiritus afflatus, cùm nihil in eo pecces. Nam nec legitimus concubitus, nec cubile, nec sanguinis fluxus, nec nocturna pollutio potest hominis naturam contaminare, uel Spiritum sanctum auferre, sed sola impietas & actio iniusta. Nam Spiritus sanctus semper manet cum iis, qui eũ adepti sunt, quousque digni fuerint, & à quibus se subtrahit, eos

desertos

Digitized by Google

desertos, & spiritui nequam contraditos dimittit. Homo autem omnis, alius Spiritu sancto plenus est, alius impuro, nec potest alterum effugere, nisi aliquod contrarium patiatur. Paracletus enim odit omne mendacium, Diabolus omnem ueritatem. Vnusquisque autem qui baptismum uerè est adeptus, à diabolico spiritu recessit, & Spiritum sanctum obtinuit, atque bonũ agenti adest Spiritus sanctus, complens eum sapientia & intellectu, nec permittit spiritum malum ad eum accedere, obseruans illius inuasiones. Tu ergo mulier si quemadmodum dicis, in diebus puerperii Spiritu sancto uacua es, certè plena es impuro: nã nec orans, neq; legens inuitum illum aduocas. amat enim is ingratos, si ullus alius, inertes negligentes, somnolentos, quoniam ipse quoque ingrato animo malignus à Deo spoliatus est dignitate, qui pro Archangelo diabolus esse maluerit. Ideo mulier uanos sermones defere, semperque memor esto Dei, qui te creauit, atque ei supplica. est enim tuus quoque, qui cunctorum est Dominus. meditareque illius leges, nihil obseruans, nec naturalem purgationem, neque concubitum legitimum neque partum, neque abortum, neque corporis maculam: quoniam huiusmodi obseruationes, sunt stultorum hominum inania commenta, ac mente carentia. nam nec funus, nec cadauer, nec sepulchrum, nec cibus, nec pollutio potest animam hominis inquinare, sed sola aduersus Deum impietas & iniquitas, atq; proximi iniuria, ut rapina, & uis, atque omne quod est Iustitiæ contrarium, adulterium, fornicatio. Quare iis uitatis, deserite obseruationes dilecti, Græcorum enim sunt propriæ. non enim mortuum abominamur ut illi, sperantes illum iterum uicturum; neque legitimũ concubitum

cubitum improbamus. Est enim eorum consuetudo ut in iis impiè sentiant: Dei enim uoluntate conciliatur uiri & mulieris iusta coniunctio. Nam qui fecit ab initio, masculum, & fœminam fecit eos, & benedixit eis, ac dixit, Crescite & multiplicamini, & replete terram. Quare si Dei uoluntate sexus sunt ad sobolẽ propagandam congeminati, ergo de illius quoque sententia facta est maris & fœminæ congressio.

De masculorum concubitu, adulterio, fornicatione. CAP. XXVIII.

AT non ille abominabilis concubitus, qui contra naturam fit, neque praua actio, quæ Deo infesta est? nam contra naturam est Sodomorum peccatum, & cum bestiis coniunctio, praua actio adulterium, & fornicatio, quorum factorum aliud est scelus, aliud est iniustitia, ultimum est pẽccatum; nullum uerò impunitum relinquitur pro suo genere. Nam primi quærunt mundum dissolui, iis, quæ secundum naturam sunt, contra naturam abutentes. Secundi iniustè faciunt, qui alienas nuptias corrumpunt, & quod à Deo in unum coniunctum est, in duo diuidunt, filiosque suspectos faciunt, & naturalem uirum insidiis exponunt. Fornicatio est propriæ carnis corruptio, quæ non causa liberorum expetitur, sed uoluptatis. quod est incontinentiæ signum, non argumentum uirtutis. Hæc autem omnia legibus prohibita sunt, inquit enim Scriptura, Nõ dormies cum masculo coitu muliebri; male dictus enim est talis, & lapidibus obruite eos: abominationem fecerunt. Omnem dormientem cum iumento, interficite eum: iniquitatem fecit in populo. Et si quis mulierem nuptam uitiauerit, occidite utrumq;, iniqui-

Leu. 18. *& 20.* *Leu.* 18. *& 20.* *Deu.* 22.

» iniquitatem fecerunt, rei ſunt; moriantur. & deinceps
» non erit, qui fornicetur in filiis Iſrael. Et non erit quæ
» fornicetur de filiabus Iſrael. Non offeres mercedem *Deu. 23.*
» meretricis Domino Deo tuo ad altare, nec precium
canis. Non enim, inquit, caſtæ ſunt preces de mercede meretricis. Hæc leges prohibuerunt, nuptias commendauerunt, benedictas eas appellantes; quoniam benedixit eis Deus, qui fœminam cum maſculo
» coniunxit. Ait quodam in loco ſapiens Solomon A' *Pro. 19.*
» Domino copulatur mulier uiro. Et Dauid inquit. Vxor *Pſa. 127*
» tua ſicut uitis abundans in lateribus domus tuæ: Filii
» tui ſicut nouellæ oliuarum in circuitu menſæ tuæ. Ecce ſic benedicetur homo, qui timet Dominum. Nuptiæ igitur honeſtæ & commendabiles ſunt, ipſaque liberorum procreatio pura eſt: nihil enim mali ineſt in bono. Neque uerò naturalis purgatio odioſa Deo eſt, qui illam inſtituit in mulieribus per menſtrua ſpatia, ualetudinis, firmitatisque cauſa, cùm otioſæ ſint, ut quæ magna ex parte domi ſedent, ſed etiam (ut habetur in Euangelio) cùm illa, quæ patiebatur fluxũ ſanguinis, ualetudinis gratia ſalutarem fimbriam attigiſſet, non moleſtè tulit Dominus, neque omnino illam accuſa- *Mat. 9.*
» uit, immo potius eam curauit, dicens, Fides tua te
» ſaluam fecit. Menſtruisque apparentibus mulieribus, uiri cum eis ne coeant, ut filii ſine morbo naſcan-
» tur; prohibuit enim hoc lex inquiens, Ad mulierẽ men *Ezec. 18*
» ſtruatam ne accedas. Neque uerò cum prægnantibus conſuetudinem habeant: non enim ſuſcipiendorum filiorum, ſed uoluptatis cauſa hoc faciunt. oportet autem Dei amicum, non appetere uoluptatem.

Quod

Digitized by Google

Quomodo oporteat mulieres uiris suis subiectas esse, & uiros diligere uas uxores. CAP. XXIX.

MVLIERES subiectæ estote uiris uestris, eosque in honore habete, ac timore, & charitate illis inseruite quemadmodum sancta Sarra Abraham honorabat, quæ nec nomine ipsum audebat appellare,
» sed dominum illum uocabat; Dominus meus, inquiens, senex est. Item uiri diligite uestras uxores ut propria membra, ut uitæ socias, in filiisque generandis
Prou.5. adiutrices. Lætare enim inquit, cum muliere, quæ est
» à iuuentute tua, cerua tuæ amicitiæ, & pullus tuarum
» gratiarum conuersetur tecum, propria uerò præeat te,
» & adsit tibi in omni tempore. in huius enim amicitia
» implicatus, multiplicabilis eris. Diligite ergo eas utì
Mal.2. membra propria, utì corpora uestra. Scriptum est
» enim hoc modo, Dominus testificatus est inter te &
» mulierem adolescentiæ tuæ, & hæc consors tua, & non
» alius fecit, & reliquiæ spiritus tui, & custodite in spiri-
» tu uestro. & mulierem adolescentiæ tuæ ne deseras.
Vir igitur & uxor iustis nuptiis coniuncti, mutuò se excitantes, sine obseruationibus orent, & quanuis non lauent, tamẽ erunt lustrati. Qui uerò alienã uxorẽ corruperit, uel cum meretrice se inquinauerit, neq; si toto mari, atq; oĩbus fluuiis se abluerit, expiari poterit.

Quòd Iudæorum & Græcorum mos est obseruare naturales purgationes, & mortuorum reliquias uitare; à Christianis uerò hoc est alienum. CAP. XXX.

NOLITE obseruare legalia, nec naturalia piacula, existimantes iis contaminari, nec sequamini Iudaicas separationes, nec assiduos baptismos, neque expiationes

Digitized by Google

tiones in contactu mortui, sine ullaque exceptione cõ uenite in cœmeteria, sacros libros in iis legentes & psal lentes pro iis, qui dormierunt, Martyribus, atque omnibus sanctis, qui à sæculo fuerunt; proque fratribus nostris, qui in Domino obierunt; Et antitypum regalis corporis Christi, acceptabilemque Eucharistiam offerte in Ecclesiis & cœmeteriis uestris. Atque in exitu mortuorum psallentes, eos deducite, si fideles fuerint in Domino. Preciosa enim in conspectu Domini mors *Psa.115*
» sanctorum eius. Et iterum, Reuertere anima mea in re- *Psal.114*
» quiem tuam, quoniam Dominus benefecit tibi. Et alio *Pro.10.*
» in loco, Memoria iustorum cum laude. Et iustorum *Sap.3.*
animæ in manu Dei. Nam, qui in Deum crediderunt, quanquàm obierunt, tamen non sunt mortui. Dicit.n. Dominus Sadducæis de resurrectione mortuorum,
» Non legistis quod scriptum est, Quoniam ego Deus *Mar.12*
» Abraam, Deus Isaac, Deus Iacob: non est Deus mortuorum, sed uiuorum; omnes enim in ipso uiuunt. Igi- *4.Reg.6.*
tur eorum, qui in Deo uiuunt, nec reliquiæ sine honore manent. nam Helissæus Propheta post discessum è uita, mortuum quendam excitauit interfectum à Piratis Syriæ. attigit enim corpus eius Helissæi ossa, atque excitatus uixit; quod factum non esset, nisi Helissæi corpus sanctũ fuisset. Et Ioseph complexus est Iacob post mortem, cùm iaceret in lectulo, & Moses ac Iesus Nauæ Iosephi reliquias secum duxerunt, quod minimè putauerunt piaculum. Quare uos quoque Episcopi & alii sine metu piaculi contingentes mortuos, nolite putare quòd eorum contactus uos inquinat; neque eorũ reliquias uitetis, omissis huiusmodi insanis obseruationibus, ornaminique sanctitate & temperantia, ut participes immortalitatis, & consortes Regni Dei efficia-

Digitized by Google

mini, & promissionem Dei assequamini, requiescentes in æternum per Iesum Christum Saluatorem, qui potest aperire aures cordis uestri, ad recipiendum acuta Dei eloquia per Euangelium, & per Doctrinam Iesu Christi Nazaræi. Qui crucifixus est sub Pontio Pilato, & Herode; mortuus ac suscitatus à mortuis, & iterum uenturus in cũsummatione sæculi cum gloria ac uirtute multa. Qui mortuos est excitaturus, Mundo finem impositurus, & unicuique pro meritis tributurus. Qui dedit nobis se ipsum pignus resurrectionis, atq; in Cœlum assumptus est per potentiam Dei & Patris ipsius in conspectu nostro. qui per quadraginta dies comedimus & bibimus unà cũ illo, postquàm à mortuis resurrexit; quique sedet à dexttis Throni maiestratis Omnipotentis Dei super Cherubin. Qui audiuit, Sede à dextris meis donec ponã inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Quem uidit beatissimus Stephanus stantem à dextris uirtutis, & exclamans dixit, Ecce uideo cœlos apertos, & filium hominis stãtem à dextris Dei,

Psa. 109

Act. 9.

utì Pontificem omnium rationalium ordinum,
per quem honor, maiestas, & gloria
Omnipotenti Deo, nunc,
& in sæcula
Amen.

CON-

Digitized by Google

CONSTITVTIONVM
SANCTORVM APOSTOLORVM
B. CLEMENTE ROMANO
AVCTORE,

LIBER SEPTIMVS.

De conuersatione, & uitæ moribus, deq; gratiarum actione. CAP. I.

VM legislator Moses dixerit Israelitis, Deu. 30.
„ Ecce posui in cõspectu uestro uiã uitæ,
„ & uiã mortis. & subiunxerit. Elige uitã
ut uiuas. & Helias Propheta dixerit po
pulo, Quousque claudicatis utroq; po 3. Re. 18
plite? Si Deus est Dominus, sequimi-
„ ni eum. meritò quoque dicebat Dominus, Nemo po- Matt. 6.
„ test duobus dominis seruire, uel enim alterum odio
„ habebit, & alterum diliget, uel uni hærebit, alterum
contemnet.

De uia naturali, & inducta, & quòd una à Deo, altera ab errore prouenit ex insidijs Diaboli. CAP. II.

NECESSARIO' nos etiam secuti magistrũ Christum, qui omnium hominum Saluator est, maximè fidelium, dicimus duas esse uias, unam mortis, uitæ alteram, quæ inter se comparationem non habent: magna est enim earum differentia, immo omnino dissident: ac naturalis quidem est uitæ uia, inducta uerò

Digitized by Google

uia mortis, quæ non uoluntate Dei accidit, ſed inſidiis aduerſarii. Prima eſt igitur uia uitæ; atque hæc ipſa
Deu. 6. eſt, quam præſcribit lex, diligere Dominum Deum
„ ex tota mente, ex tota anima, atque illum ſolum,
„ præter quem nullus eſt; & proximum ſicut te ipſum.
Matt. 7. & quodcunque tibi fieri non uis, id alteri ne feceris.
Matt. 5. Benedicite maledicentibus uobis. Orate pro calum-
„ niantibus uos. Diligite inimicos ueſtros. quæ eſt enim
„ merces ueſtra, ſi ametis, qui amant uos? nam & Eth-
„ nici hoc faciunt. uos uerò amate illos, qui odio uos
Deu. 23. habent, & inimi cum non habebitis; Nullum homi-
„ nem, inquit, odio habebis, non Aegyptium, non Idumæum: omnes enim ſunt Dei creaturæ. Fugite au
1. Pet. 4. tem improborum non naturam, ſed propoſitum. Abſtinete uos à carnalibus & mundanis cupiditatibus.
Matt. 5. Si quis percuſſerit te in una maxilla, uerte ei alteram, non quòd uindicta in malis ſit, ſed quòd patientia præ
Pſal. 7. ſtantior. Ait enim Dauid, Si retribui retribuentibus
Matt. 5. mihi mala. Si quis te angarizauerit unum milliare, ua
„ de ſecum alterum. Volenti tecum certare, & tunicam
„ tuam accipere, dimitte etiam pallium. Et ab eo, qui
„ tollit tua, ne repetas. Petenti à te, da. Et uolenti abs
„ te mutuum accipere, noli claudere manum. Vir enim
„ iuſtus miſericordia mouetur, & accõmodat; omnibus
„ enim uult dari Pater, qui Solem ſuum oriri facit ſuper
„ malos & bonos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Omni
„ bus igitur æquum eſt ſuppeditare de iuſtis labo-
Prou. 3. ribus. Honora enim, inquit, Dominum,
de tuis iuſtis laboribus. præferendi autem ſunt
Sancti.

Morales

Digitized by Google

Morales exhortationes dominicarum præceptionum concordes cum antiquis mandatis diuinarum legum. Prohibitio iræ, inuidiæ, corruptelæ, adulterij, atque omnis uetitæ actionis.

CAP. III.

NON occides, hoc est nō perdes tibi similē hominē: dissoluis enim quæ bene coagmentata sunt; non quòd omnis cædes in malis habēda sit, sed quia solùm illa prohibetur, quæ innocenti infertur, iusta uerò magistratibus reseruatur. Non mœchaberis. diuides enim *Exo. 20.*
„ carnem in partes duas. Erunt enim, inquit, duo in carne una. unum. n. sunt uir & mulier natura, consensione societate, amore, uita, more; separantur autē sexu, & numero. Pueros non uitiabis: contra naturam. n. est hoc uitium, profectum à Sodoma, quæ à Deo misso incendio cōflagrauit: is. n. est execrabilis, & dicet omnis populus fiat. Non fornicaberis: non. n. erit fornicator inter filios Israel. Non furaberis. Achar. n. cùm in Israele furatus esset, in Hierico lapidibus oppressus interiit; & Giezi furatus, mentitusque, Neemani leprā adeptus est. & Iudas cùm surriperet pauperū facultates, Dominū gloriæ Iudæis tradidit, & peccati dolore se suspendit, & crepuit medius, diffusaq; sūt uiscera eius. Ananias quoq; & Saphira eius uxor furati res proprias, cùm tentassent Spiritum Domini, sententia Petri coapostoli nostri statim sunt mortui.

Leu. 20.
Ioſ. 7.
4. Reg. 8
Ioan. 12.
Act. 1.
Act. 5.

Prohibitio magiæ, interemptionis filiorum, periurij, falsi testimonij.

CAP. IIII.

NON dabis operam magicæ arti: non lustrabis: lustratores. n. non sinetis uiuere. Non interficies filiū tuū in interitu, nec quod natū erit, occides. oē. n. quod formatam

Digitized by Google

formatam animam à Deo accepit, uindicabitur, si iniu
Exo.20. ste interimatur. Non concupiſces res proximi tui, ue-
Matt.5. luti uxorem, filium, bouem, agrum. Non peierabis: di-
ctum eſt enim ne iures omnino; quod ſi non feceris, ſal
Pſal.62. tem iuſtum iuſiurandum iures, quoniam Laudabitur
omnis, qui iurat in idipſum. Falſum teſtimonium non
dices, quoniam qui criminatur pauperem, irritat eum,
qui illum creauit.

Prohibitio detractionis iracundiæ, morum ſubdolorum, ſermonis ocioſi, mendacij, iniuriæ, hypocriſis. CAP. V.

NON maledices; Ne diligas, inquit, maledicere. Ne
Pro.12. tollaris. neque iniuriarum memor eris. Viæ enim
Prou.6. recordantium iniuriarum in mortem. Non eris anci-
pitis ſententiæ, neque bilinguis; laqueus enim fortis ui
ro, propria labia. Et uir loquax non rectificabitur ſu-
Tſa.139 per terram. Non erit ſermo tuus uacuus: omnis enim
Mat.12. ſermonis otioſi reddes rationem. Non mendacium di-
ces; Perdes enim, inquit, omnes, qui loquuntur men
Pſal.80. dacium. Non eris iniurioſus neque rapax, Væ enim,
Iſa.45. inquit, opprimenti proximum iniuria mala.

Prohibitio improbitatis, perſonarum acceptionis, iræ, odij, inuidiæ. CAP. VI.

NOLI eſſe hypocrita, ne parte tua cum ipſis ponas.
Nec improbus, nec ſuperbus, Superbis.n. Deus
Deu.10. reſiſtit. Nõ accipies perſonam in iudicio, quoniã Domi
16. ni eſt iudicium. Non odio habebis omnẽ hominem, re
Leu.19. dargutione redargues fratrem tuum, & non accipies
Prou.9. per eum peccatum. Et redargue ſapientem, & diliget
te.

Digitized by Google

„ te. Fuge omne malum, & omne quod est simile ipsi.
„ Abstine enim, inquit, ab iniusto, & tremor non appro-
„ pinquabit tibi. Noli esse iracundus, inuidus, obtrectator, neque esto furiosus, aut audax, ne tibi accidat, quod Cain, quod Sauli, quod Ioab. quoniam ille quidem occidit fratrem Abel, quòd is præstabilior iudicatus fuerat à Deo, & quòd eius sacrificium fuerat prælatum: alter sanctum Dauid persequebatur, qui uicerat Goliam Philistæum, cùm illi inuidisset in acclamatione à Choro puellarum celebrata. Tertius duos Duces exercitus interemit, Abenner Israelis, & Amessan Iudæ.

De augurali carmine. CAP. VII.

NOLI augur esse, quoniam ducit hoc studium ad Idololatriam. Augurium enim, inquit Samuel, peccatum est. Et non erit augurium in Iacob, neque
„ uaticinium in Israel. Non eris incantãs, neque lustrans
„ filium tuum. Noli ariolari, neque augurari, neque disciplinis prauis studere: hæc enim omnia lex prohibuit.. Noli esse malorum cupidus; perduceris enim ad immensam peccatorum multitudinem. Noli uti uerborum obscœnitate, uel oculis alludere, uel uinolentiam expetere: hæc enim scortationes & adulteria pariunt. Noli auarus esse, ne pro Deo mammonæ seruias. Noli duci gloriæ cupiditate, neque elatus sis, neque excelsos spiritus habeas. Ex iis enim omnibus o-
„ riuntur iactantiæ. Memor esto eius, qui dixit, Domine
„ non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi
„ mei, neque ambulaui in magnis, neq; in mirabilibus
„ super me, nisi quòd humiliatus sum.

1. *Re.* 15 *Nu.* 23. *Deu.* 18. *Leu.* 19. *Psal.* 130

Pro-

Digitized by Google

Prohibitio murmurationis, insolentiæ, superbiæ, audaciæ.
CAP. VIII.

NOLI murmurator fieri, memor supplicii, quod pertulerunt qui contra Mosem murmurarunt. Noli insolens esse, neque prauam mentem, neque cor durum habeas. Neque sis iracundus, aut pusillanimis. *Mat. 5.* Omnia enim hæc ad blasphemiam perducunt. Sed „ esto mitis, sicut fuerunt Moses & Dauid, quoniam mi „ tes hæreditabunt terram.

De longanimitate, simplicitate, mansuetudine, patientia. CAP. IX.

ESTO longanimis. Qui enim talis est, prudentia præstat, quoniam pusillanimis ualde est insipiens. Præbe te misericordem: Beati enim misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Sis simplex, quietus, bonus, timens sermones Dei. Noli te extol *Luc. 14.* lere, sicut ille Pharisæus. Quoniam omnis, qui se exal „ tat, humiliabitur. Et quod est excelsum inter homines, abominatio est apud Deum. Non addes animæ tuæ audaciam. Quoniam homo audax in mala inci- *Eccl. 2.* det. Non ambulabis cum insipientibus, sed cum sapientibus, ac iustis. Qui enim ambulat cum sapientibus, sapiens erit; & qui ambulat cum iustis, cognoscetur. Accidentes tibi calamitates, æquo animo patere, & casus sine molestia, sciens mercedem tibi à Deo datum iri, sicut Iob & Lazaro data est.

Quòd

Digitized by Google

Quòd oportet, magistros secundum Christum, parentibus pluris ducere. CAP. X.

EXPLICANTEM tibi sermonem Dei honora, eumque in memoria habe diu noctuque, in honore autem habe eum, non ut ortus uitæque tuæ auctorem, sed ut eum, qui tibi dedit, ut bene ac laudabiliter uiueres. ubi enim uiget Doctrina de Deo, ibi adest
„ Deus. Exquires quotidie faciem sanctorum, ut ac-
„ quiescas in sermonibus ipsorum.

Quòd non oportet separari à sanctis. CAP. XI.

NOLI à sanctis secedere, memor Coritarum. inter pugnantes pacem compone, sicut Moses, conci
„ lians concordiam. Iustè iudica. Domini enim est iu-
„ dicium. Non accipies personam in redarguendo de peccato, quemadmodum Helias, & Michæas redarguebant Acahab; & Abdemelech Aethiops Sedeciam, & Nathan Dauid, & Ioannes Herodem. *Deu.* 10. *3.Re.* 18 *Ier.* 38. *2.Re.* 12

De infirmo siue pusillanimi. CAP. XII.

NOLI esse pusillanimis in oratione tua, si futura sit, uel secus; inquit enim Dominus mihi Petro in mari, Modice fidei, quare dubitasti. Noli ad ca-
„ piendum producere manum, ad dandum contrahere.

De Beneficentia. CAP. XIII.

SI habueris quod manibus tuis tibi praueris, præbeto, ut labores tui consumantur in redẽptionem

CC pec-

Digitized by Google

peccatorum tuorum. eleemosynis enim & fide purgantur peccata. Noli dubitare in erogando in pauperes, nec cum das murmurato; cognoscet enim quis'nam is sit, ille qui præmia tribuit. Nam qui miseretur, in-
Prou. 19. quit, pauperi, fœneratur Domino. Perinde enim atque donum illius erit, retribuetur ei. Noli auertere o-
„ culos ab indigente. Qui enim, inquit, claudit aures
„ suas, ne audiat indigentem, & ipse inuocabit, & non
„ erit, qui exaudiat cum. Communica omnia cum fratre tuo, neque dicito propria esse: communis enim perceptio, ususque à Deo omnibus hominibus paratus est. Noli manum tuam tollere de filio tuo, uel à filia tua,
Prou. 19. sed à pueritia institue eos in timore Dei. Institue e-
„ nim, inquit, filium tuum, ita enim tibi erit bonæ spei.

Quemadmodum à dominis serui tractandi sint, & quomodo serui debeant dominis subiecti esse. CAP. XIIII.

NE domineris seruo tuo, & ancillæ tuæ, qui in eundem Deum fidem posuerunt, in acerbitate animæ; ne aliquando suspirent aduersus te, & in Dei iram incidas. Vosque serui subiecti estote dominis quasi in figura Dei, in oratione, ac timore, ueluti Deo, & non hominibus.

De hypocrisi, attentione legis, & confessione. CAP. XV.

ODIO habeto hypocrisim, & omne quod optimũ sit, Domino facito; mandata Domini ne contemnito; quæ ab eo accepisti seruato, nec addens aliquid,
Deu. 12. nec detrahens. Non addes enim sermonibus eius, ne redarguat te & mendax fias. Confitere Domino Deo tuo

Digitized by Google

tuo peccata tua. Et non ampliùs addas ad ea, ut bene tibi sit à Domino Deo tuo, qui non uult mortem peccatoris, sed pœnitentiam.

De cultu Parentum. CAP. XVI.

PATREM tuum & matrem tuam honora, cùm sint auctores originis tuæ, ut sis longæuus super terram, quam Dominus Deus tuus dat tibi. Fratres tuos & consanguineos tuos ne contemnas. Propinquos enim seminis ne despexeris. *Exo.20.*

De subiectione erga Regem & Magistratus. CAP. XVII.

REGEM timeto, sciens Domini esse electionem. Magistratus eius in honore habeto, ut ministros Dei; ultores enim sunt omnis iniuriæ; quibus pendito te tributum, uectigal atque omnem collationem grato animo.

De pura conscientia orantium. CAP. XVIII.

NON accedes ad orationem in die iniquitatis tuæ, priusquàm solueris amaritudinem tuam. Hæc est uia uitæ, quam ut possitis assequi, concedatur uobis per Iesum Christum Dominum nostrum.

Quòd uia quæ insidijs Diaboli inducta est, impietatis, & iniquitatis est plena. CAP. XIX.

VIA mortis ea est, quæ in uitiosis actionibus cerni tur: in ea enim ignoratio Dei, & multorum Deo-

Digitized by Google

rum coaceruatio reperitur, à quibus proueniunt cædes, adulteria, fornicationes, periuria, iniustæ cupiditates, furta, idololatriæ, magiæ, ueneficia, rapinæ; falsa testimonia, hypocrisis, cordis duplicitas, dolus, superbia, uitiositas, insolentia, iniuria, obscœnitas, obtrectatio, audacia, alti spiritus, iactantia, temeritas, bonorum persecutio, ueritatis odium, mendacii studium, ignoratio iustitiæ; quæ qui agunt, non adhærent bonitati, nec recto iudicio, inuigilant non uirtuti, sed uitio, à quibus longè abest mansuetudo & patientia. Qui inania diligunt, sectantur retributionem, non mouentur misericordia pauperis, non dolent cum dolente, ignorant suum conditorem, interfectores filiorum, interemptores plasmatis Dei, auertentes se ab indigentibus, affligentes oppressum, diuitum aduocati, pauperum contemptores, undique peccatis obruti. Cauete filii ab iis omnibus.

Quòd non oportet nec ad dextram, nec ad sinistram pietatis declinare: monet enim hoc legislator. CAP. XX.

Deu. 5. VIDE ne quis te abducat à pietate. Non declinabis enim, inquit, ab ipsa nec ad dextram, nec ad sinistram, ut intelligas in omnibus, quæ agas. non enim, nisi deflexeris à uia recta, impius eris.

Quòd non est improbandum aliquid, ex ijs, quæ ad uictum sunt accommodata, sed cum gratiarum actione, & ordinatè omnia sunt percipienda. CAP. XXI.

S. Ign. ad Heronè. Isa. 1. Gen. 9. DE escis dicit Dominus, Bona terræ comedite, & omnem carnem edite ut olera herbarum: sanguinem

» nem autem effundes: non enim quæ intrant in os, co-
» inquinant hominem, ſed quæ exeunt, blaſphemias in-
» quam, & detractiones, ac ſi quid eſt huiuſmodi. Tu
uerò comedas medullam terræ cum iuſtitia, quoniam
quodcunq; bonum ipſius eſt, frumentum iuuenibus, *Zac.9.*
& uinum odore fragrans uirginibus. Quis enim come-
dit uel bibit ſine ipſo? admonet quoque te ſapiens Eſ- *2.Eſd.8.*
» dras, Ite, inquiens, & comedite pinguedines, & bibite
» dulcedines, & ne triſtemini.

Quòd abſtinendum eſt ab Idolothytis. CAP. XXII.

FVGITE ab Idolothytis: in honorem enim Dæmo num ea ſacrificant, in contumeliam uidelicet Dei, qui unus eſt, atq; ita non eritis participes Dæmonum.

Ordinatio Dominica. quomodo ſit baptizandum, & in cuius mortem. CAP. XXIII.

DE Baptiſmo ò Epiſcope & Presbyter, iam antea præcepimus, ac nunc quoque dicimus, quòd baptizare debes, quemadmodum Dominus præcepit nobis dicens, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, docentes eos ſeruare omnia, quæ præcepi uobis; Patris, qui miſit; Chriſti, qui uenit; Paracleti, qui teſtimonium dedit. Vnges autem prius oleo ſancto; deinde baptizabis aqua. Poſtremò conſignabis unguento, ut unctio ſit participatio ſancti Spiritus: aqua ſit ſymbolum mortis: unguẽtum ſigillum pactionum. Si deſit oleum, uel unguentum, ſufficit aqua, & ad unctionem, & ad ſigillum, & ad promiſſionem morientis, uel potius cõ-
morientis.

Digitized by Google

morientis. Ante baptiſmum ieiunet qui eſt baptizãdus. Etenim Dominus prius baptizatus à Ioanne, & in deſertum ductus, poſtea ieiunauit quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. baptizatus eſt aũt, & ieiunauit, non ad eluendas ſordes, uel quòd ieiunio ſibi opus eſſet, uel purgatione, qui natura purus ac ſanctus erat, ſed ut Ioanni ueritatem comprobaret, & nobis regulam præſcriberet. Quare Dominus in ſuam paſſionem non eſt baptizatus, neq; in mortem, neq; in reſurrectionem: nihil enim horum adhuc uenerat, ſed ad aliorum inſtitutionem, ideoque ex poteſtate poſt baptiſmum ieiunat, ut Dominus Ioannis: qui uerò in eius mortem initiatur, primùm ieiunare debet, & poſtea baptizari: non eſt enim æquum commortuum & ſuſcitatum ſub ipſam reſurrectionem mœſtum eſſe. Homo enim non eſt dominus inſtitutionis Saluatoris, quoniam is dominus eſt, ipſe uerò ſubiectus.

Quibus diebus hæbdomadæ ſit ieiunandum, et quibus non ieiunandum, & quam ob cauſam. CAP. XXIIII.

IEIVNIA ueſtra aliena ſint à conſuetudine hypocritarum, qui ieiunant in ſecunda & quinta Sabbati. Vos uerò uel per totos quinque dies ieiunate, uel in quarta feria, & Paraſceue, quoniam in quarta iudicium contra Dominum prodiit, cùm Iudas pecunia accepta promiſit eum tradere: in Paraſceue uerò, quoniam in ea Dominus, crucis ſupplicium paſſus eſt ſub Pontio Pilato. Sabbatum & dominicũ diem, feſtum agite, quoniam illud naturæ conditæ eſt monumentum, hic reſurrectionis. Vnum autem Sabbatum ſeruandum uobis eſt in toto anno, quod pertinet ad ſepulturam Domini, in quo ieiunare oportet,

S. Ign. ad Magn. et ad Phil.

Digitized by Google

tet, non festum agere: nam quo tempore naturæ auctor subter terram degit, ualidior est de eo luctus, quàm de natura instituta, lætitia, cùm opifex natura, ac dignitate suis operibus sit præstantior.

Quales debeant esse ij, qui orationem Dominicam dicunt. CAP. XXV.

CVM oratis, nolite imitari hypocritas, sed orate quemadmodum Dominus in Euangelio instituit, Pater noster, qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuũ, adueniat regnum tuum, fiat uoluntas tua sicut in cœlo & in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, & dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo; quoniam tuum est regnum in sæcula Amen. Ter in die ita orate, præparantes uos ipsos, ut sitis digni adoptione filiorum Patris, ne si indignè uos illum patrem uocetis, exprobretur uobis id, quod Israel filius primogenitus audiuit,
„ Si sum pater, ubi est gloria mea; Et si sum Dominus, *Mal.1.*
„ ubi est timor meus? Gloria enim patrum est filiorum sanctitas; & honor dominorum, timor seruorum: quemadmodum quod est horum contrarium, ignomi
„ nia est & Domini expulsio. Propter uos enim, inquit,
„ nomen meum blasphematur inter gentes.

Mystica gratiarum actio. CAP. XXVI.

ESTOTE ex omni parte gratiis agendis intenti, tanquàm fideles, & grati serui. Atque in agendis gratiis dicite hoc modo, Gratias agimus tibi Pater noster

Digitized by Google

Eadẽ uerba sũt in ep. Ign. ad Phil.

ſter pro uita, quam manifeſtaſti nobis per Ieſum filiũ tuum, per quem cuncta creaſti, & uniuerſis prouides, quem & miſiſti ad ſaluandum nos, ut fieret homo; quẽ permiſiſti pati & mori, & ſuſcitatum glorificare uoluiſti, & à dexteris tuis collocaſti, per quem nobis promiſiſti reſurrectionem mortuorum. Tu Domine Omnipotens Deus æterne, quemadmodum hoc diſperſum erat, & congregatum factũ eſt unus panis, ita congrega Eccleſiam tuam à finibus terræ in regnum tuũ. Etiam gratias agimus tibi Pater noſter pro precioſo ſanguine Ieſu Chriſti, qui effuſus eſt pro nobis, & pro precioſo corpore, cuius hæc antitypa perficimus, ipſo nobis ordinante, ut annunciaremus eius mortẽ, per quem tibi gloria in ſæcula amen,

Nullus qui non ſit initiatus, ex iis comedat, ſed tantùm qui ſunt baptizati in Domini mortem. Si quis non initiatus ſe occultans ſumpſerit, iudicium æternum comedet, quod cùm non ſit de fide Chriſti, ſumpſit quæ nephas erat ſumere in ſupplicium ſuum. Si quis per imprudentiam perceperit, eum ſubitò inſtitutum initiate, ne contemptor exeat.

Gratiarum actio in diuina ſumptione. CAP. XXVII.

POST perceptionem, gratias agite hoc modo, Gratias agimus tibi Deus & Pater Ieſu Saluatoris noſtri, pro ſancto nomine, quod habitauit in nobis, & pro cognitione, fide, charitate, & immortalitate, quam dediſti nobis per Ieſum Chriſtum filium tuum. Tu Domine Omnipotens cunctorum Deus creaſti Mundum, & quæ in eo ſunt per ipſum, & legem plantaſti in animis noſtris, & uictum præparaſti hominibus. Deus ſanctorum

Digitized by Google

ctorum & irreprehensibilium patrum nostrorum Abraam, Isaac, & Iacob fidelium seruorum tuorũ. Deus fortis, fidelis, uerus, & non mentiẽs in promissionibus: qui Iesum Christum tuum in terram misisti, ut cum hominibus uersaretur ut homo, qui erat Deus uerbum & homo: & errorem radicitus euelleret. Tu ergo nũc per ipsum memento huius Ecclesiæ sanctæ tuæ, quam acquisiuisti precioso sanguine Christi tui, & libera eam ab omni malo, & perfice in dilectione tua & ueritate: & cõgrega nos in regno tuo, quod præparasti. Ipsa Maranatha *, osanna filio Dauid, Benedictus qui uenit in nomine Domini. Deus Dominus, qui apparuit nobis in carne. Si quis Sanctus sit, accedat; qui non est, fiat per pœnitentiam. Permittite etiam Presbyteris ut gratias agant.

Gratiarum actio pro mystico unguento. CAP. XXVIII.

DE Vnguento, gratias agite hoc modo, Gratias agimus tibi cunctorum opifex Deus etiam pro fragrantia unguenti, & pro immortali sæculo, quod manifestasti nobis per Iesum filium tuum, quoniam tua est gloria, & potestas in sæcula amen. Si quis ueniat & hoc modo gratias agat, recipite eum, uti Dei discipulum. Si uerò aliam doctrinam prædicauerit, præter quam uobis tradidit Christus per nos, eum non permittatis gratias agere: is enim contumelia afficit Deum potius quàm honorat.

Digitized by Google

Quòd oportet delectum adhibere in communione. CAP. XXIX.

QVI ad uos ueniunt, omnes probati recipiantur. Intelligentia enim præditi estis, & potestis dexteram, uel siniſtram cognoscere, & falsos doctores à doctoribus discernere. uenienti uerò magistro, ex animo, miniſtrate in usum necessarium; falso autem magistro præbete quoque quæ opus habet, sed eius errorem nolite recipere, aut cum illo orare, ne eius contagione contaminemini: quilibet Propheta uerus, uel magister ueniens ad uos, dignus est qui alatur, ut operarius sermonis Iustitiæ.

De Primitijs. CAP. XXX.

Nu. 18. PRIMITIAS fructuum torcularis, & areæ, boum quoque & ouium dabis Sacerdotibus, ut benedicantur horrea & cellæ tuæ, & fructus terræ tuæ, stabiliarisq; frumento, uino, & oleo, & augeantur armenta boum tuorum, & greges ouium tuarum. omnem decimam dabis orphano, ac uiduæ, pauperi, & aduenæ, primitias panum calidorum, cadum uini, olei, atque mellis, nucum quoque, uuæ, & aliarum rerum primitias dabis sacerdotibus, argenti, uestis, & omnis possessionis orphano & uiduæ.

Quomodo oporteat diem dominicum congregatos celebrare. CAP. XXXI.

DIE Resurrectioni Domini dicato (dominicum dicimus) conuenite assiduè, gratias agentes Deo, & confitentes de beneficiis, quæ in nos contulit Deus per

Digitized by Google

per Christum, liberans nos ab ignorantia, errore, uinculis, ut careat reprehensione sacrificium nostrum, & facilè ascendat in Deum, qui de Oecumenica sua Ecclesia dixit, In omni loco offeretur mihi incensum & sacrificium mundum, quoniam Rex magnus ego sum, & Dominus Omnipotens; & nomen meum admirabile inter gentes. *Mal. 1.*

Quales esse oporteat eos, qui ordinantur. CAP. XXXII.

CONSTITVITE Episcopos dignos Domino, Presbyteros quoque & Diaconos, homines pios, iustos, mites, non cupidos, ueritatis studiosos, probatos, sanctos, non acceptores personarum, qui ualeãt docere sermonem ueritatis, rectè procedentes in placitis Domini. Vos uerò eos honorate ut patres, ut dominos, ut beneficos, ut bene uiuendi auctores. Increpate uos mutuò, non cum iracundia, sed cum longanimitate, bonitate, & pace. Omnia, quæ sunt præcepta uobis à Domino, seruate, uigilate pro uita uestra; sint lumbi uestri præcincti, & lucernæ ardentes. Vosq; similes hominibus expectantibus Dominum, quando ueniet uesperè, uel manè, uel in galli cantu, uel in media nocte. Qua enim hora non expectant, ueniet Dominus, & si ei aperuerint, beati serui illi, quoniam inuenti sunt uigilantes. quoniam præcinget eos, & collocabit in mensa, & præteriens ministrabit eis. Estote ergo sobrii, & orate ne dormiatis in mortem; non enim proderunt uobis priora rectè facta, si in extremo à uera fide aberraueritis. *Luc. 10.*

Prædictio rerum futurarum. CAP. XXXIII.

NAM in nouissimis diebus multiplicabuntur Pseudoprophetæ, & sermonis corruptores, & conuertentur oues in lupos, & charitas in odium: abundante enim iniquitate, refrigescet multorum charitas: mutuò enim se odio habebunt & persequentur, ac tradent: tuncque existet Mundi deceptor, ueritatis hostis, mendacii patronus, quem Dominus Iesus interimet spiritu oris sui, qui labiis perdit impium, multique scandalum patientur in eo. qui perseuerauerint usque ad finem, ii salui erunt. Tuncque apparebit in cœlo signum filii hominis, deinde sonus tubæ excitabitur per Archangelum, interea mortui in uitam redibunt, tũq; ueniet Dominus, & omnes Sancti unà cum eo, cum terræmotu, supra nubes cum Angelis Virtutis suæ, in Throno Regni ad condemnandum deceptorem Mundi Diabolum, & ad tribuendum unicuique pro actionibus suis. Tunc proficiscentur mali ad æternum supplicium; iusti in uitam æternam, adipiscentes illa, quæ oculus non uidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non ascenderunt; quæ præparauit Deus diligentibus se. Lætabunturque in Regno Dei, quod est in Christo Iesu. Quare cùm tanta bona ab eo simus consecuti, efficiamur eius serui, eum assidua oratione inuocantes, & dicentes.

2. *Thes.* 2

1. *Cor.* 3.

Oratio commemorans uariam Dei prouidentiam. CAP. XXXIIII.

AETERNE Saluator noster Rex Deorum, qui solus es omnipotens, & Dominus Deus omnium creaturarum

Digitized by Google

turarum,& Deus ſanctorum & irreprehenſibilium Patrum noſtrorum antiquorum. Deus Abraam,& Iſaac, & Iacob, miſericors, miſerator,longanimis, & multæ miſericordiæ,cui omne cor patet,& omnis occulta cogitatio reuelatur, ad te clamant animæ iuſtorum, in te confidit ſpes ſanctorum: Pater iuſtorum,& cum rectitudine inuocantium exauditor, qui etiam tacitas interpellationes cognoſcis: pertingit enim uſque ad interiora hominis tua prouidentia, & per conſcientiam ſcrutaris cuiuſque ſententiam, cui in omni regione orbis terræ precum, & orationis offertur incenſum,qui præſens ſæculum Iuſtitiæ curriculum inſtituiſti, omnibus aperiens oſtium miſericordiæ, & unicuique oſtendens peˊrinnatam cognitionem, & naturale iudicium,legiſque admonitionem, quòd diuitiarum non eſt æterna poſſeſſio,nec formæ perpetuus decor,quod uirium robur facilè diſſoluitur, cunctaque quaſi uapor & uanitas conſumuntur,ſolaque fidei conſcientia pura permanet,quæ per medios cœlos cum ueritate aſcendens cõprehendit futuræ uitæ dexteram, ſimulque antequàm promiſsũ regenerationis præſtetur,ipſa anima ſpe exultans lætatur. Iterum Patre noſtro Abraam inſtituente uiam ueritatis,qui uiſione uiam monſtrauit, & docuit cuiuſmodi ſit præſens ſæculum, ac fidem quidem eius præiuit cognitio, cognitionem ſecuta eſt fides, fidem pactio. dixiſti enim,Faciam ſemen tuum ut ſtellas cœli,& arenam,quæ eſt in littore Maris. ſed etiam cùm ei Iſaac filium conceſſeris, cognoueriſque ipſum ſimilem futurum illius,item eius Deus uocari uoluiſti, dicens, Ero tuus Deus,& ſeminis tui poſt te. Cumque Pater noſter Iacob in Meſopotamiam mitteretur, monſtrato ei Chriſto, per eum locutus eſt dicens, Ecce ego ſum tecum

Gen. 15

Gen. 28.

Gen. 32.

Digitized by Google

tecum,& augebo te,& multiplicabo uehementer.atq; codem modo dixisti Mosi fideli,ac sancto seruo in uisio
Exo.3. ne rubi,Ego sum qui sum;hoc mihi nomen est æternũ, & memoriale in generationibus generationum.Propugnator generis Abraam benedictus es in sæcula.

Oratio commemorans uaria Conditoris opera.

BENEDICTVS es Domine sæculorum Rex, qui per Christum cuncta fecisti, & per ipsum in principio incondita ordinasti;qui diuisisti aquas ab aquis firmamento, & spiritum uitalem eis iniecisti; qui stabili uisti terram, & extendisti cœlum, & singularum creaturarum perfectam dispositionem ordinasti.Tua enim uirtus Domine Mundum ornauit, cœlum ut fornicẽ concretum decorauit astris ad expellendas tenebras, lucem, solemque ad illustrandos dies, fructuumque maturitatem condidit: lunam ad temporum uicissitudinem, crescentem & decrescentem, noctem diemq; appellasti, firmamentum per medium abyssum demõ strasti, & dixisti ut congregarentur aquæ, & appareret arida. Mare uerò ipsum quomodo quis explicare posset? quod quidem æstuans ab alto in terram impelitur, recurrit autem iussu tuo, arena prohibitum. Dixisti enim ut in ea ipsius undæ frangerentur, idque animantibus paruis, & magnis, nauigiisque peruium effeciſti: uel quomodo terra se uestiens herbis, tanta florum iucunditate distincta sit, tantaque arborum uarietate, quam lucidissima lumina nutriunt, constantissimum seruantia cursum, & in nullo tuũ imperiũ uariantia, sed quatenus tu iubes orientia atque occidentia in signa temporum, & annorum, & pro hominũ usu

Digitized by Google

usu permutantia cursus sui uicissitudinem. Deinde uaria animalium genera condita sunt, terrestrium, aquaticorum, alitum, amphibiorum, quibus sapiens ars prouidentiæ tuæ singulis accommodatam uictus rationem largitur. ut enim uaria producere potuit, sic uariè singulis prouidere non contempsit, finemque operis rationale animal mundi ciuem tuæ sapientiæ dispositione condidisti, dicens, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, illum constituens, ut esset Mundi ornamentū, cuius corpus ex quatuor incorporeis elementis condidisti, animam de nihilo ei dedisti, quinque sensus, quasi quinque certamina concessisti, mentem animæ aurigam, sensibus præfecisti. Præterea, Domine, quis posset pro dignitate cō memorare roscidarum nubium tempestates, micantium fulgurum splendores, tonitruum horribiles fragores, ciborum conuenientem ministratum, cœlorum omnibus accommodatam temperationem? parere uerò nolentem hominem, uitæ mercede priuasti, non illo funditus sublato, sed breui tempore morti traditū, iureiurando in uitam reuocasti, & terminum mortis soluisti, qui mortuos uiuos facis per Iesum Christum, qui est spes nostra.

Oratio cum gratiarum actione commemorans Dei in rebus prouidentiam. CAP. XXXV.

MAGNVS es Domine; Omnipotens, & magna est fortitudo tua, & sapientiæ tuæ non est numerus. Creator, Saluator, diues in gratiis, longanimis, & misericordiæ largitor, qui non subtrahis à creaturis tuis salutem: natura enim es bonus, & peccatoribus

bus parcis, ad pœnitentiam eos prouocans, miſeratio-
nibus enim plena eſt tua caſtigatio: quomodo enim
ſuſtineremus, ſi ad ſubitum iudicium uocaremur? quã
do diuturno tempore expectati, uix infirmitatem abiici
mus. Tuam potentiam enarrant cœli & terra firmita-
te librata, mole ſua apta Mare fluctuans, infinitos pa-
ſcens animantium greges. coercetur arena, tuum per
horreſcens imperium, omnesque cogit clamare, Ma-
Pſal. 103 gnificata ſunt opera tua Domine; omnia in ſapientia fe
ciſti; repleta eſt terra operibus tuis. Exercitus Angelo
rum ardens, ſpiritusque intellectuales dicunt, Vnus
Sanctus & Seraphin unà cum Cherubinis, ſex alis or-
natis tibi uictoriæ hymnum canentia inceſſabili uoce
proclamant, Sanctus Sanctus Sanctus Dominus Sa-
baoth; Plenum eſt cœlum & terra gloria tua. Aliæ quo
que ordinum turbæ Archangeli, Throni, Dominatio
nes, Principatus, Poteſtates, Virtutes inclamantes
dicunt, Benedicta gloria Domini de loco eius. Iſrael
uerò, hoc eſt terrena Eccleſia ex gentibus congregata,
cœleſtes Virtutes æmulata, diu noctuq; corde pleno,
& uolenti animo canit, Currus Dei decem millium
multiplex millia lætantium, Dominus in eis, in Sina, in
ſancto. Nouit cœlum eum, qui ipſum nullo fulcimen
to nixum concamerauit, & ſtabile effecit, ut lapidem
cubum, qui etiam terram & aquam in unum coegit,
aeremque diffudit, unde uita ac ſpiritus duceretur;
cui ignem coniunxit ad teporem, tenebrarumque ex-
pulſionem. Obſtupeſcit aſtrorum chorus indicans eũ,
qui ipſa numerat, & demonſtrans illum, qui ipſa no-
minat. Obſtupeſcunt quoque animalia, uitæ inſpirato
rem, & arbores ſuum ſatorem; quæ omnia uerbo tuo
creata, indicant tuæ potentiæ magnitudinem. Quare

debet

Digitized by Google

debet omnis homo ex intimo pectore tibi per Christū laudem pro iis omnibus tribuere, cum propter te hæc omnia possideat. Tu enim bonus es in beneficiis concedendis, & largitor in misericordia præstanda. Qui solus es omnipotens; quando enim uis, adest tibi, ut possis: tua enim æterna potentia flammam refrigerat, leones coercet, cete mansuefacit, ægrotos subleuat, copias euertit, exercitum hostium & multitudinem populi superbientem prosternit. Tu es in cœlo, in terra, in Mari, in ultimis finibus, nullo ipse termino circumscriptus, magnitudinis tuæ non est finis. non enim hoc nos dicimus Domine, sed serui tui est oraculum dicentis, Et cognosces corde tuo quia Dominus *Deu. 4.*
„ Deus tuus, Deus in cœlo sursum, & in terra infrà, & non est alius, nisi ipse, neque enim est Deus præterquàm ipse solus. Sanctus non est præter te, Dominus Deus scientiarum, Deus sanctorum, sanctus supra omnes sanctos. qui enim sanctificati sunt, sub manu tua sunt; glorioſus, exaltatus, inuisibilis natura, imperscrutabilis in iudiciis, cuius nullius indiga uita est, sine mutatione & uarietate duratio, sine labore operatio, nullis finibus definita maiestas, perpetuus decor, inaccessibile domicilium, intransmigrabilis habitatio, interminabilis scientia, inuariabilis ueritas, sine medio opus, sine insidiis potentia, sine successione imperium, sine aduersario uires, numerosa est exercitus multitudo. Tu enim es sapientiæ pater, naturæ per mediatorem auctor, ut causa, prouidentiæ præbitor, legum dator, inopiæ expletor, impiorum ultor, & iustorum retributor, Christi Deus, ac Pater, & colentium illum Dominus, cuius est infallibilis promissio, incorruptibile iudicium, inexorabilis sententia, inex

Digitized by Google

hausta pietas, æterna benignitas, propter quem tibi digna ac merita adoratio debetur ab omni rationali & sancta natura.

Oratio commemorans Christi incarnationem, & uariam erga Sanctos prouidentiam. CAP. XXXVI.

DOMINE Omnipotens Mundum per Christum condidisti, & Sabbatum propter id instituisti, quoniam in eo quieuisti ab operibus, in meditationem tua rum legum, festaque præcepisti in lætitiam nostrarum animarum, ut memoriam recoleremus creatæ à te sapientiæ: quemadmodum propter nos nasci uoluit ex muliere, apparuit in uita, demonstrans se in baptismo, quòd Deus & homo erat, qui apparuit, pro nobis passus est tua permissione, & mortuus, atque tua potentia suscitatus. Ideo resurrectionis festum celebrantes, in dominica lætamur, propter eum, qui uicit mortem, donauit uitam, & immortalitatem; per quem accesserunt gentes ad ipsum in populum magnum, uerum Israelem, Deo charum, uidentem Deum. Tu enim Domine etiam patres nostros de terra Aegypti eduxisti, ferrea fornace, luto, atque opere latericio liberauisti, è manu Pharaonis suorumque ministrorum eripuisti, per Mare ueluti per aridam duxisti, eisque in deserto omnibus es obsecutus: legem dedisti decem mãdatorum tua uoce prolatam, & manu tua conscriptam. Sabbatum eos seruare iussisti, non ut ansam cessandi eis dares, sed ut occasionem pietatis haberent, scilicet ut potentiam tuam agnoscerent, & mala uitarent, quasi sacris quibusdam cancellis eos astringens, doctrinæ causa in exultationem hebdomadis: propterea hebdo

mas

Digitized by Google

mas una est insignis,& hebdomades septē,& mensis septimus,& annus septimus,cuius replicata cōuersio Iobelæū efficit anni quinquagesimi, in quo est dimissio, uidelicet ne ulla occasione, homines ignorātiā possint excusare.Huius causa in omniSabbato iussit cessari,ut ne sermonē quidē iratū in die Sabbati de ore suo quisquam uellet emittere. Sabbatum enim est creationis requies, Mundi perfectio, legum inuestigatio, grata Dei laus pro iis, quæ hominibus est largitus: iis omnibus præstat dominicus dies, qui cum demonstret nobis ipsum mediatorem, moderatorem, legislatorē, resurrectionis auctorem, primogenitum omnis creaturæ, Deum uerbum, & hominem, natum de Maria sine congressu uiri, conuersatum sanctè,crucifixum pro nobis sub Pontio Pilato, & mortuum ac suscitatum à mortuis, meritò ut dominicus præcipitur,ut tibi Domine pro iis omnibus gratiarum actio offeratur: ea est enim à te collata gratia, quæ sua magnitudine omnia beneficia obscurat. *S.Ign.ad Magn.et Simyr.*

Oratio continens mentionem prouidentiæ,& connumerationem diuersorum beneficiorum, Dei prouidentia, per Christum collatorum Sanctis. CAP. XXXVII.

QVI promissiones à Prophetis prædictas impleuisti,& misertus es Sion,& Hierusalem, eo, quòd solium Dauid pueri tui in medio eius excitasti,propter natiuitatem Christi,qui de semine eius secundum carnem ex sola Virgine erat nasciturus; ipse quoque nunc Domine Deus accipe deprecationem labiorum populi tui, qui constat ex gentibus inuocantibus te in ueritate,quemadmodum accepisti dona iustorum in gene

Digitized by Google

rationibus ſuis. Abel primum ſacrificium reſpexiſti, & recepiſti; Noe cùm de arca eſſet egreſſus; Abraam poſtquàm exiuit de terra Chaldæorum; Iſaac in puteo iuramenti; Iacob in Bethel, Moſis in deſerto; Aaron in medio uiuorum & mortuorum; Ieſu Naue in Galgalis; Gedeonis in petra, & uelleribus ante peccatum; Manoe & uxoris in campo; Sampſonis in Siti ante delictū; Iephtae in bello ante temerariam promiſſionem; Barac & Debboræ in Siſara; Samuelis in Maſſepha; Dauid in Area; Ornæ Iebuſæi, & Solomonis in Gabaon, & Hieruſalem; Heliæ in monte Carmelo; Heliſſæi in fonte ſterili; Ioſaphat in bello; Ezeciæ in morbo, & in Enancherim; Manaſſis in terra Chaldæorum, poſt delictum; Ioſiæ in Phaſſa; Eſdræ in reditu; Danielis in lacu leonum; Ionæ in uentre Cetis; trium puerorum in fornace ignis; Annæ in tabernaculo ante arcem; Neemiæ in excitatione murorum; Zorobabelis, Mattathiæ & filiorum, in zelo tuo; Iabelis in benedictionibus. Quare nunc quoque ſuſcipe cum approbatione orationes populi tui, tibi per Chriſtum oblatas in ſpiritu.

Oratio auxilij iuſtorum. CAP. XXXVIII.

GRATIAS agimus tibi pro uniuerſis Domine Omnipotens, quòd nō abſtuliſti miſericordias tuas, & miſerationes tuas à nobis, ſed in unaquaque generatione, & generatione, ſaluas, liberas, ſuccurris, protegis. Succurriſti enim in diebus Enos & Enoch; in diebus Moſis, & Ieſu; in diebus iudicum; in diebus Samuelis, & Heliæ, & Prophetarum; in diebus Dauid & Regum; in diebus Eſther, & Mardochæi; in diebus Iudith; in diebus Iudæ Machabæi & fratrum, & in die-

bus

Digitized by Google

bus noſtris ſuccurriſti nobis pet tuum Pontificem magnum, Ieſum Chriſtum filium tuum. nam & à gladio ſeruauit, & à fame eripuit alendo, & à morbo liberauit, & à lingua iniqua nos texit. de omnibus tibi per Chriſtum gratias agimus, qui nobis uocem formatam ad confeſſionem dediſti, linguam compoſitam ueluti plectrum & organum accõmodaſti, guſtatum idoneũ; tactum conuenientem; uiſum ad aſpiciendum, auditum ad apprehendendum uoces; odoratum ad percipiendos odores; manus ad opus; pedes ad ambulandum conceſſiſti: hæcque omnia ex paruula gutta in utero informas, & poſt informationem, animam immortalem largiris, producisque in lucem animal rationale hominem, quem legibus inſtituiſti, iuſtificationibus ornaſti, eique breuis temporis diſſolutione inducta, reſurrectionem promiſiſti. Quæ ergo uita ſufficeret, aut quæ laudum excellentia ſatis eſſet, ut gratias tibi agere poſſemus? Sed hoc pro meritis præſtare non ualemus, præſtare autem quantum poſſumus piè debemus. eripuiſti enim nos ab impietate eorum, qui plures deos colunt, & qui Chriſtum occiderunt, ab hæreſibus uindicaſti, ab ignorantiæ errore reuocaſti, Chriſtum miſiſti ad homines, ut eſſet homo, qui erat unigenitus Deus, Paracletum collocaſti in nobis, Angelos præfeciſti, Diabolum dedecoraſti, cùm non eſſemus, nos cõdidiſti, conditos conſeruas, uitam ſuppeditas, uictum præbes, pœnitentiam promiſiſti, pro omnibus tibi gloria, & honor per Ieſum Chriſtum nunc & ſemper & in ſæcula Amen. Hæc meditamini fratres, & erit Dominus uobiſcum in terra, & in regno patris ipſius, qui & eum miſit, & nos per eum liberauit à ſeruitute corruptionis in libertatem gloriæ, & promiſit uitam credentibus

Digitized by Google

tibus per ipsum in cunctorum Deum. Quemadmodū uiuere debeant qui sunt Christo initiati, & cuiusmodi gratiarum actiones Deo per Christum offerre iam diximus. Aequum est autem ut etiam iis, qui nō dum initiati sunt, opem præstemus.

Quomodo oporteat Catechumenos instituí. CAP. XXXIX.

QVI in sermone pietatis instituendus est, erudiatur ante baptismum cognitione Dei ingeniti, instruatur etiam notitia Iesu unigeniti, & fide de Spiritu sancto; discat uarium creaturarum ordinem, prouidentiæ seriem; diuersarum legum iudicia, erudiatur cur Mundus conditus sit, & quamobrem homo Mundi ciuis sit constitutus; agnoscat naturam suam cuiusmodi sit; instruatur, quemadmodum Deus uitiosos puniuit aqua & igne, Sanctos honorauit in qualibet ætate, Seth, Enos, Enoch, Noe, Abraam cum suis posteris, Melchisedech, Iob, Mosem, Iesum, & Chaleb, & Phinees sacerdotem, & alios, qui in quauis ætate, sanctitate præstiterunt, quemadmodum sua prouidentia non auertit se Deus ab humano genere, sed id per diuersa tempora ab errore, & uanitate ad cognitionem ueritatis reuocauit, transferens à seruitute, & impietate ad libertatem & pietatem; ab iniustitia ad iustitiam; à morte perpetua ad uitam æternam. Hæc atque huiusmodi discat in Catechesi, qui ad baptismum accedit. Adoret autem, qui manus imponit, ipsum Deum cunctorum dominum, gratias agens pro plasmate ipsius, quòd misit filium suum unigenitum Christum, ut hominem saluū faceret deletis iniquitatibus, & ut dimitteret impietates & delicta, & ab omni macula carnis ac spi-

Digitized by Google

ſpiritus eum expiaret: ſanctificaret autem hominem ſecundum beneplacitum bonitatis ſuæ, & dirigeret uoluntatem, & illuminaret oculos cordis eius ad intelligendum mirabilia ipſius, & manifeſtaret ei iudicia iuſtitiæ, ut odio habeat omnem uiam iniuſtitiæ, & ingrediatur uiam ueritatis, ut dignus fiat lauacro regenerationis in filiorum adoptionem in Chriſto, atque complantatus ſimilitudini mortis Chriſti in ſpe glorioſæ communionis, mortuus reddatur peccato, uiuat autem Deo ſecundum mentem, uerbum & opus, & in libro uiuentium connumeretur. poſt hanc gratiarũ actionem, inſtruat eum in iis, quæ pertinent ad incarnationem Domini, ad paſſionem, reſurrectionem, aſcenſionem.

Præceptio quomodo oporteat Catechumenum cùm initiatur à Sacerdotibus, benedici, & quæ ab ijs docendus ſit. CAP. XL.

DEINDE cùm ſe iam ad baptiſmum parat Catechumenus, diſcat illa, quæ dicuntur de abrenunciando Diabolo, & de aggregando ſe Chriſto. Oportet enim ut primùm diſcedat à contrariis, deinde ingrediatur myſteria, deleta prius à corde omni improbitate, macula & ſordibus, atque hoc modo ſancta percipiat; nam ut diligens agricola purgat prius agrũ ſuccreſcentibus ſpinis, deinde triticum ſerit, ſic debetis uos prius expulſa omni impietate conſtituere pietatem, & ad baptiſmum accedere. Etenim Dominus noſter ita nobis præcepit dicens, Docete prius omnes gentes. & poſtea ſubiunxit, Et baptizate eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Profiteatur igitur ille qui baptizatur, cum abrenunciat, hoc modo,

Abre-

Digitized by Google

Abrenunciatio contrarij, & congregatio ad Christum Dei. CAP. XLI.

ABRENVNCIO Sathanæ & operibus eius, pompis, cultui, Angelis, & machinationibus eius, & omnibus quæ sub ipso sunt. Post abrenunciationem, aggregãs se Christo dicat, Quoniam & aggregor Christo, & credo, & baptizor in unum ingenitum meum uerum Deum omnipotentem, patrem Christi, creatorem & opificem omnium, ex quo omnia; & in Dominum Iesum unigenitum filium eius primogenitum omnis creaturæ, genitum heneplacito Patris ante sæcula, per quem omnia facta sunt, quæ sunt in cœlis & in terra, uisibilia & inuisibilia, qui in nouissimis diebus descendit de cœlis, & carnem assumpsit, & ex sancta Virgine Maria natus est, & conuersatus sanctè secundum leges Dei, & Patris ipsius. Crucifixus sub Pontio Pilato, mortuus pro nobis: resurrexit à mortuis tertia die postquàm passus est. Ascendit in cœlos, sedet ad dexteram patris, iterum uenturus est in consummatione sæculi, cum gloria, iudicare uiuos & mortuos; cuius regni non erit finis. Baptizor & in Spiritum Sanctum, hoc est Paracletum, qui operatus est in omnibus sanctis, qui fuerunt à sæculo; postea missus est Apostolis à Patre secundum promissionem Saluatoris nostri, & Domini Iesu Christi; & post Apostolos omnibus credentibus in sancta catholica Ecclesia. Carnis resurrectionem, peccatorum remissionem, regnum cœlorum, uitam uenturi sæculi. Post hanc promissionem deinceps uenit ad olei unctionem.

Chrismatis

Digitized by Google

Chrismatis mystici olei benedictio. CAP. XLII.

BENEDICITVR hoc oleum à Sacerdote in remissionem peccatorum, & præparationem baptismi. Inuocat enim hoc modo ingenitum Deum Patrẽ Christi, Regem omnis sensitiuæ & intellectualis creaturæ, ut sanctificet oleum in nomine Domini Iesu, & det gratiam spiritualem, & remissionem peccatorum, & præparationem confessionis baptismi, ut qui ungitur liberatus omni impietate, dignus fiat initiatione, secundum mandatum Vnigeniti.

Mysticæ aquæ benedictio. CAP. XLIII.

DEINDE uenit ad aquam, benedicit & glorificat sacerdos Dominum Deum Omnipotentem, patrem unigeniti Dei, gratias agens, quòd misit ad suscipiendum carnem, filium suum propter nos, ut nos saluos faceret; quoniam subiit incarnationem, ut in omnibus obediens fieret, & annunciaret regnum Cœlorum, remissionem peccatorum, & mortuorum resurrectionẽ. Post hæc adorat ipsum unigenitum Deum, post ipsum, & propter ipsum, gratias agens ei, eo quòd pertulit pro omnibus mortem crucis, cuius figuram tradidit baptismum regenerationis; glorificat quòd in nomine Christi Deus cunctorum Dominus in Spiritu sancto non despexit genus humanũ, sed uariè ei prouidit; ipsi Adæ in Paradiso cùm ei primùm pro delitiis domicilium Paradisi tradidit, deinde cùm suæ prouidentiæ ratione mandatum dedisset, eumque in peccatum lapsum iustitia spoliasset, bonitate utens, non abiecit illum omnino, sed suos posteros pro temporum successione uariis

FF ratio-

Digitized by Google

rationibus instituit, propter quem in extremo sæculi misit filium suum, ut propter homines homo fieret, & omnes humanas ægritudines susciperet excepto peccato. Ipsum igitur nunc quoque inuocet sacerdos ad baptismum, & dicat, Descende de Cœlo, & sanctifica hãc aquam, da ei gratiam & uirtutem, ut qui baptizatur secundum mandatum Christi tui, cum eo crucifigatur, & commoriatur, & consepeliatur, & corresurgat in adoptionem filiorum Dei, quæ est in ipso, ut mortuus quidem sit peccato, uiuat autem iustitia. Et post hoc baptizatum in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, ungat unguento dicens,

Benedictio unguenti mystici. CAP. XLIIII.

DOMINE Deus, qui es ingenitus, summus cunctorum Dominus, qui odorem cognitionis Euangelii in omnibus gentibus suauem fecisti, da nũc etiam hoc unguentum operari uirtutem in baptizato, ut firma & sancta in eo maneat fragrantia odoris Christi tui, & cõmortuus ipse resurgat, & uiuat unà cum Christo. Hæc atque huiusmodi dicat: uniuscuiusque enim manus impositionis, uirtus hæc est. Nam nisi in quodlibet horum à pio sacerdote aliqua huiusmodi inuocatio fiat, in aquam solam descẽdit qui baptizatur more Iudæorum, ac tantùm abiicit sordes corporis, non animæ. deinde astans dicat orationem, quam nos docuit Dominus. Surgẽtem autem stare oportet necessariò & orare, quoniam qui suscitatus est, rectus manet; ideo cùm is commortuus sit & excitatus unà cum Christo, astare debet. oret autem uersus Orientem; nam id scriptum est in secundo Paralipomenon. cum enim templum à Re-

ge

Digitized by Google

ge Solomone perfectum esset, in ipsa dedicatione Sacerdotes, & Leuitæ, & Cantores cum cymbalis & psalteriis constiterunt, ad Orientem conuersi laudantes, & confitentes, ac dicentes, Laudate Dominum, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia eius.

Oratio eorum, qui dudum sunt initiati.
CAP. XLV.

POST primam orationem orate in hunc modum, Deus Omnipotens, Pater Christi tui, unigeniti filii tui, da mihi corpus purum, cor mundum, mentem uigilantem, scientiam infallibilem, Spiritus sancti aduentum in adoptionem, & certitudinem ueritatis Christi tui, per quem tibi gloria in sancto Spiritu in secula sæculorum Amen.

Qui missi ordinati sint ab Apostolis.
CAP. XLVI.

HAEC de Catechumenis præcipienda duximus. De ordinatis autem à nobis Episcopis in uita nostra, significamus uobis quòd ii sunt. Hierosolymis ordinatus est Iacobus frater Domini, quo mortuo secundus Simeon Cleopæ; post eum tertius Iudas Iacobi; Cæsareæ Palestinæ primus ordinatus est Zachæus olim publicanus; post eum Cornelius; tertius Theophilus; Antiocheæ Euodius à me Petro; Ignatius à Paulo; Alexandreæ Annianus primus à Marco Euangelista est ordinatus; secundus Abilius à Luca item Euangelista; Romanæ Ecclesiæ Linus, Claudiæ primus à Paulo; Clemens post eius mortem à me Petro, secun-

Digitized by Google

dus ordinatur. Ephesi Timotheus à Paulo; Ioannes à me Ioanne; Smyrnæ Aristo primus; post eum Strataeas Loidis; & tertius Aristo; Pergami Caius, Philadelpheæ Demetrius à me; à Paulo Lucius Cenchræis; Titus in Creta; Dionysius Athenis; Tripolis Phænicum Marathones; Laodiceæ in Phrygia Archippus; Colossensium Philæmo; Berææ, quæ est in Macedonia; Onesimus Philemonis; Crescens in Ecclesiis, quæ sunt in Gallia; Aquila, & Niceta in Paræciis, quæ sunt circa Abiam; Crispus in Aeginensi ecclesia. Ii sunt, quibus nos Paræcias in Domino commisimus. quorum doctrinæ memores, ex omni parte obtemperate nostris sermonibus, eritque Dominus uobiscum nunc, & in infinita tempora, quemadmodum ipse dixit nobis, cùm ad suum Deum ac Patrem se reciperet. „ Ecce enim, inquit, ego uobiscum sum omnibus die- „ bus usque ad consummationem sæculi. Amen.

Oratio Matutina. CAP. XLVII.

GLORIA in altissimis Deo, & ī terra pax hominibus bonæ uolūtatis; laudamus te, celebramus te, benedicimus te, glorificamus te, adoramus per magnū Pōti ficē te uerum Deum ingenitum, unū, inaccessibilem, solū propter magnam gloriam tuam, Domine Rex cœlestis, Deus Pater Omnipotens, Domine Deus Pater Christi agni immaculati, qui tollit peccata Mundi, suscipe deprecationem nostram; qui sedes super Cherubin. Quoniam tu solus sanctus, tu solus Dominus Iesus Christus Dei omnis creatæ naturæ, Regis nostri, per quem tibi gloria, honor, & cultus.

Vespertina

Digitized by Google

Vespertina Oratio. CAP. XLVIII.

LAVDATE pueri Dominum, Laudate nomen Domini; Laudamus te, celebramus te, benedicimus te, propter magnam gloriam tuam, Domine Rex Pater Christi, agni immaculati, qui tollit peccata Mundi. Te decet laus, te decet hymnus, te decet gloria Deum, & Patrem per filium in Spiritu sancto, in sæcula sæculorum Amen.

Nunc dimittis seruum tuum Domine secundũ uerbum tuum in pace. Quoniam uiderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum. Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israel.

Oratio in Prandio.

BENEDICTVS es Domine, qui pascis me à iuuentute mea; qui das escam omni carni, reple gaudio, & lætitia corda nostra, ut omnem sufficientiam habentes, abundemus in omni opere bono in Christo Iesu Domino nostro, per quem tibi gloria, honor & fortitudo in sæcula Amen.

Digitized by Google

CONSTITVTIONVM
SANCTORVM APOSTOLORVM
B. CLEMENTE ROMANO
AVCTORE,

LIBER OCTAVVS.

De Charismatibus. CAP. I.

VM Deus & Saluator noster Iesus Christus nobis magnũ tradiderit pietatis sacramentum, inuitaueritque Iudæos ac Græcos ad agnitionem unius & solius ueri Dei, quemadmodum ipse quodam in loco gratias agens de salute credentium, affirmat, Manifestaui, inquiens, nõ
Ioan. 17. „ men tuum hominibus, opus quod dedisti mihi, consummaui. & de nobis Patri dicit, Pater sancte, & si Mundus te non nouit, sed tamen ego te noui, & ii te norunt: meritò nobis simul omnibus ueluti perfectis de Charismatibus, quæ ab ipso per spiritum dantur,
Mar. ult. dicit, Signa eos, qui crediderint, hæc sequentur, in
„ nomine meo Dæmonia eiicient, linguis loquentur no
„ uis, serpentes tollent, si quid mortiferũ bibent, non eis
„ nocebit, super ægrotos manus imponent, & bene habe
„ bũt. quæ Charismata primùm nobis Apostolis cõcessa sunt, cùm Euangeliũ omni creaturæ prædicaturi essemus, deinde iis, qui per nos crediderunt, sunt collata necessariò, non ad eorum, qui illa exercent utilitatem, sed ad infidelium persuasionem, ut quos oratio

Digitized by Google

tio flectere non potuit, commoueat prodigiorum potentia. Signa enim non nobis fidelibus dantur, sed iis, qui de Iudæorum & Græcorum gente infideles sunt. Nulla enim nobis utilitas accedit, cùm Dæmones expelluntur, sed iis, qui ope Domini purgantur, quemadmodum quodam in loco ipse Dominus erudiēs nos
» ostendit dicens, Nolite gaudere quòd Spiritus uobis *Luc.10.*
» obediunt, sed gaudete quòd nomina uestra scripta sūt
» in Cœlo. quoniam illud eius uirtute fit, hoc nostra beneuolentia & studio, scilicet accedente ipsius auxilio: Non est ergo necessarium ut omnes fideles Dæmonia eiiciant, uel mortuos excitent, uel linguis loquantur, sed is tantùm, cui Charisma propter aliquam utilitatem concessum est, uidelicet ad salutem infidelium, cùm sæpenumerò conuincantur non sermonum demonstratione, sed prodigiorum effectione, cùm salute digni fuerint. Nam nec impii omnes miraculis ducun-
» tur: cuius rei testis est ipse Deus cum dicit, Si in aliis *Isa.28.*
» linguis loquar populo huic, & in aliis labiis, non credent. neque enim Aegyptii crediderunt Deo, cùm Mo *1.Cor.14*
ses tanta signa atque prodigia effeciſſet, neque Iudæorū multitudo, quasi alteri Mosi, Christo credidit, cùm omnem illorum morbum, omnemque infirmitatē curauerit. Nam illos non cōmouit uirga in serpentē conuersa, nec manus dealbata, nec Nilus sanguine perfusus. hos uerò nō flexerunt cæci uidentes, nec claudi ambulantes, nec mortui in uitā reuocati. atq; illi quidē ad uersabantur Ioānes & Mābres, huic Anna & Caiphas. Ira non omnes commouent prodigia, sed solos bona mente præditos, quorū gratia Deus tanquàm sapiens dispensator uirtutes fieri statuit, non hominum uiribus sed sua uoluntate. quæ ideò dicimus, ne qui huiusmodi

Digitized by Google

di chariſmata obtinuerunt, extollantur in eos, qui ea non acceperunt. Chariſmata dicimus, quæ in ſignis conſiſtunt, quoniam cæteroqui nullus eſt qui per Chriſtum in Deum crediderit, quin ſpirituale Chariſma acceperit; nam liberati multorum Deorum impietate, & credere in Deum Patrem per Chriſtum, Dei Chariſma cenſendum eſt. Item abiecto Iudaico uelo, credere Dei uoluntate eum, qui eſt ante ſæcula unigenitus, in extremo tẽpore ex Virgine ſine uiri concubitu natum, conuerſatumq́ ut hominem ſine peccato, omnẽq́ legis iuſtitiam impleſſe, ac Dei permiſſione crucem ſubiiſſe contempto dedecore, cùm eſſet Dei uerbum; eundemq́ mortuum & ſepultum, ac tertia die ſuſcitatũ, poſtq́ reſurrectionem per quadraginta dies cum Apoſtolis fuiſſe, perfectaq́ omni diſpenſatione, in conſpectu ipſõrum, ad Deum ac Patrem ſuum, à quo miſſus fuerat, ſublatum. Hæc qui credit; non ſimpliciter, nec temerè, ſed iudicio & ſententiæ firmitate Chariſma à Deo obtinet. Eodem modo, qui omni hæreſi eſt liberatus. Quare nemo ex iis, qui ſigna & prodigia faciunt, iudicet quenquam ex fidelibus, qui faciendi illa poteſtatem non eſt adeptus. Varia enim ſunt Dei dona, quæ ab ipſo per Chriſtum tribuuntur; ac tu quidem accepiſti hoc, ille aliud, uidelicet ſermonem ſapientiæ, uel ſcientiæ, uel facultatem ſpirituum ſeparandorum, uel prædictionem rerum futurarum, uel ſermonem ad docendum idoneum, uel patientiam, uel moderatam continentiam. Etenim Moſes homo Dei, cùm in Aegypto miracula ederet, non elatus eſt ſupra gentiles ſuos, nec cùm Deus uocaretur, cum proprio Propheta Aaron ſe iactabat. Et Ieſus Naue qui poſt Moſem populo præfuit, & ſi in bello contra Ie-

buſæos

Digitized by Google

buſæos eius uoluntate ſol ad Gabæon, luna ad uallem Aelon conſtitit, cùm dies ad uictoriam non ſufficeret; tamen non inſultauit aduerſus Phinees, neque Chaleb. Nec Samuel, qui tot admirabilia egerat, deſpexit Deo charum Dauid, quanquàm uterque Prophe ta erat, & unus Pontifex, alter uerò Rex. Cumque in Iſraele ſeptem millia uirorum eſſent, qui non incurua rent genu ante Baal, tamen ſolus Helias, & eius diſci pulus Heliſſæus reperti ſunt, qui miracula facerent. ſed neque Helias œconomum ſuum eluſit, qui cùm Deũ timeret, tamen ſigna non edebat; neque Heliſſæus ſuum diſcipulum, hoſtem expaueſcentem contempſit; neque ſapiens Daniel cùm ab ore leonum iterum eſſet ereptus; nec tres pueri cùm camino ignis eſſent libera ti, reliquos generis ſui homines deſpexerunt. Sciebãt enim ſe non propriis uiribus, periculis liberatos, ſed Dei ope, miracula edidiſſe, & diſcrimina ſuperaſſe. Quare nemo ſe efferat ſupra fratrem, quamuis Prophe ta fuerit, & miraculorum effector: nam ſi cui ſemel conceſſum eſt, ut non amplius numeretur inter infideles, ſuperflua eſt ei reliqua omnis miraculorum facultas. nam ut quis pius ſit, ab amore proficiſcitur, ut mi racula efficiat, ab auctoris poteſtate, quorum primum nos ipſos reſpicit, alterum operantem Deum, ob eas cauſas, quas antea diximus. Quare nec Rex contemnat Duces ſuos, nec Princeps eos, qui eius imperio parent. Nam ſi nulli ſint qui pareant, Principes ſunt ſuperflui; et ſi nulli ſint Duces, non poterit regnum conſiſtere. Sed nec Epiſcopus ſe extollat aduerſus Diaconum uel Presbyterum; neq; Presbyter aduerſus plebem: mutua enim coniunctione copulata eſt huius ſocietatis communio. Epiſcopi enim & Presbyteri, quo

Digitized by Google

rundam ſunt ſacerdotes, & laici, quorundam ſunt laici. Atque eſſe quidem Chriſtianum, in noſtra ſitum eſt poteſtate: eſſe Apoſtolum, uel Epiſcopum, uel aliud quidpiam: non eſt in noſtra ſitum poteſtate, ſed in poteſtate Dei, qui largitur Chariſmata. Atque hæc quidem hactenus dicta ſint propter eos, qui chariſmata uel dignitates acceperunt. Addimus autem illud ad ſermonem, qui Prophetæ munere utuntur, non eſſe omnes ſanctos, nec qui Dæmones eiiciunt, præditos eſſe omnes pietate. Etenim Balaam filius Beor uates, cùm eſſet impius, futura prædixit; item Caiphas, qui falſi nominis Pontifex erat. Multa etenim Diabolus unà cum ſuis Dæmonibus prædicit, nec tamen ideò ulla eſt illis pietatis ſcintilla: inſcitia enim ſunt oppreſſi propter uoluntariam prauitatem. Perſpicuum eſt igitur impios, quanuis Prophetarum officio fungantur, non deponere ob prophetiam, ſuam impietatem, nec eos, qui Dæmones expellunt, ſanctitatem acquirere, eo quòd illi cedunt. Fallunt enim ſe mutuò (ut ii qui ludos riſus cauſa exercent) atque eos, qui ipſis mentem adhibent, ad interitum perducunt. Neque uerò Rex impius, pro Rege habendus eſt, ſed Tyrannus: neque Epiſcopus imperitia aut nequitia cumulatus, eſt Epiſcopus, ſed falſo nomine gaudet, ut qui non à Deo, ſed ab hominibus conſtitutus ſit, ut Ananias, & Samæas in Hieruſalem, & Sedecias, & Achias, qui Babylone falſi Prophetæ fuerunt, ſed etiam, Balaam uates pœnas dedit cùm Iſraelem in Beelphegor peſſunde derit. & Caiphas poſtea ſibi mortem conſciuit, & filii Sceuæ cùm conarentur Dæmones eiicere, ab iis uulnerati, turpiter ſe in fugam dederunt. Reges quoque Iſraelis & Iudæ ſecuti impietatem, uaria ſupplicia pertulerunt.

Ier. 27. 28. *Achias é Achab in Ieremia.* *Nu. 24. 25.* *Act. 21.*

Digitized by Google

lerunt. Perſpicuum eſt igitur falſo nomine præditos Epiſcopos atque Presbyteros, diuinam ultionem non declinaturos. Dicetur enim ipſis, Et nunc uos ſacerdotes, qui uile facitis nomen meum, tradam uos in [illegible]ei ſionem, ut Sedeciam, & Achiam, quos in ſ[illegible]gi- nem miſit Rex Babylonis, ut inquit Ieremias Prophe ta. Hæc uerò dicimus non ut ueras prophetias damne mus (ſcimus enim eas afflatu diuino inter ſanctos agi tari) ſed ut glorioſorum audaciam comprimamus. illudque præterea addimus, Deum talibus hominibus gratiam auferre. Superbis enim Deus reſiſtit, humili bus autem dat gratiam. Silas & Agabus cùm noſtro tẽ pore Prophetæ eſſent, non comparabant ſe cum Apoſtolis, neque fines ſuos tranſibãt, quanquàm Deo chariſſimi erant. Prophetarunt quoque olim Maria Moſis & Aaronis ſoror, & poſtea Debborra, & poſt has Olda & Iudith, una Ioſiæ, altera Darii tempore. Mater etiam Domini prophetauit & Eliſabeth eius cognata, & Anna. noſtro quoque tempore Philippi filiæ eodem ſunt functæ munere, ſed hæ aduerſus uiros ſuos ſuperbia inflatæ non ſunt, ſed intra proprios terminos conſtiterunt. Quare ſi inter nos quoque reperitur uir uel mulier, cui huiuſmodi gratia conceſſa ſit, humiles ſpiri- „ tus habeat, ut in eo ſit grata uoluntas Dei; Ad quem „ enim, inquit, reſpiciam, niſi ad humilem & quietum, „ & pauentem ſermones meos? *Mal. 1.* *Ier. 29.* *Iſa. 66.*

De Ordinationibus. CAP. II.

IN principio orationis expoſuimus quæ ad chariſmata pertinebant, quæ quidem Deus propria uoluntate conceſſit hominibus, & quemadmodum morem

Digitized by Google

eorum refutauerit, qui uel falsa dixerunt, uel alieno spiritu ad prædicendum sunt excitati, & quòd improbis hominibus sæpe Deus prophetiam & miraculorum facultatem tribuit. nunc autem ad præcipuum ecclesiasticæ descriptionis caput oratio properat, ut cùm uos, qui de Christi sententia per nos Episcopi constituti estis, hanc à nobis dispositionem didiceritis, omnia secundum tradita nobis mandata perficere possitis, scientes quòd qui nos audit, Christũ audit, & qui Christum audit, is Deum & Patrem ipsius audit, cui gloria in sæcula Amen. Simul igitur congregati nos duodecim Domini Apostoli, has nostras diuinas præcepimus institutiones de omni ecclesiastica forma, præsentibus unà nobiscum electionis uase Paulo coapostolo nostro, Iacobo Episcopo, atque reliquis Presbyteris, & septem Diaconis. Primus igitur ego Petrus dico, Episcopum ordinari debere (ut suprà simul omnes constituimus) ex omni parte reprehensione carentem, ab omni populo delectum, quo nominato & approbato, conueniens populus cum collegio Presbyterorum, & Episcopis, qui adsunt, in die dominico, præcipuus ex omnibus interroget Presbyteros, & plebem, an is sit, quem petunt in Rectorem: quibus annuentibus, iterum interroget, num omnes testificentur eum dignum esse hac magna & illustri gubernatione; deinde an pietatem erga Deũ coluerit, erga homines iusta seruauerit, domum suam rectè administrauerit; sine reprehensione uitam instituerit. Atque omnibus simul ex ueritate non ex coniectura testificantibus talem eum esse, ueluti coràm iudice Deo & Christo, præsente nimirum etiam Spiritu sancto, atque omnibus sanctis, & administratoriis spiritibus, tertiò iterum interrogentur, an uerè dignus sit sacerdotio,

Digitized by Google

cerdotio, ut in ore duorum uel trium teſtium ſtet omne uerbum. iiſque tertiò aſſentientibus, illum dignum eſſe, ab omnibus aſſenſus petatur, quem prompto animo præſtantes audiantur, ſilentioque imperato, unus ex primis Epiſcopis cum duobus aliis ſtans prope altare, reliquis Epiſcopis & Presbyteris ſecretò orantibus, Diaconis diuina Euangelia ſuper caput eius, qui ordinatur, aperta tenentibus, dicat conuerſus ad Deum,

Inuocatio ordinationis Epiſcoporum. CAP. III.

DOMINE Deus Omnipotens, qui ſolus es ingenitus, & à nullo dominaris, qui ſemper es, & exiſtis ante ſæcula; qui nullo indiges, & ſuperas omnem cauſam atque originem; qui ſolus es uerax, ſolus ſapiens, ſolus altiſſimus; qui natura es inuiſibilis; qui omnia noſti antequàm fiant; qui abſcondita ſcrutaris; qui es inacceſſibilis, & nullius imperio ſubditus: Deus & pater unigeniti filii tui Dei & Saluatoris noſtri, cunctorum opifex per ipſum, prouiſor, gubernator; pater miſericordiarum, & Deus omnis conſolationis; qui in altis habitas, & humilia reſpicis. Tu es qui dediſti leges Eccleſiæ per corpoream præſentiam Chriſti tui ſub teſtimonio Paracleti, per tuos Apoſtolos, qui & ipſi gratia tua aſtitimus Epiſcopi; qui à principio ad gubernationem populi tui ſacerdotes deſignaſti, Abel in primis, Seth, Enos, Enoch, Noe, Melchiſedech, Iob; qui inſtituiſti Abraam & reliquos Patriarchas cum fidelibus ſeruis tuis Moſe, Aarone, Eleazaro, Phinees; qui ex ipſis principes & ſacerdotes in arca teſtimonii conſtituiſti; qui Samuelem in ſacerdotem & prophetam elegiſti, qui ſanctuariũ tuum ſine miniſterio non reliquiſti;

Digitized by Google

reliquisti; qui in iis, quos elegisti, glorificari uoluisti; iidem quoque nunc intercessione Christi tui infunde uirtutem Spiritus principalis, qui ministrat dilecto filio tuo Iesu Christo, quem uoluntate tua donauit sanctis Apostolis tuis. Da in nomine tuo scrutator cordiū Deus huic seruo tuo, quem elegisti Episcopum, pascere sanctum gregem tuum, & fungi Pontificatu tibi, sine reprehensione ministrantem die & nocte, & placantem faciem tuam, congregare numerum eorum, qui saluantur, & offerre tibi dona Ecclesiæ tuæ sanctæ. Da ei Domine Omnipotens per Christum tuum participationem sancti Spiritus, ut habeat potestatem dimittendi peccata secundum mandatum tuum; dandi sortes secundum præceptum tuum, soluēdi omne uinculum, secundum potestatem, quam dedisti Apostolis, ut placeat tibi in mansuetudine & mundo corde, firmiter ac laudabiliter, offerendo tibi mundam & incruentā hostiam, quam per Christum instituisti mysterium noui Testamenti, in odorem suauitatis, per sanctum filium tuum Iesum Christum, Deū & Saluatorem nostrum, per quem tibi gloria, honor & adoratio in sancto Spiritu nunc & semper, & in sæcula sæculorum Amen.

Sermo de Catechumenis. CAP. IIII.

POSTQVAM hæc erit precatus, reliqui Sacerdotes dicant Amen, & cum eis uniuersus populus. & post orationem unus ex Episcopis tradat Eucharistiam in manus ordinati, & ipso mane collocetur à reliquis Episcopis in suo throno, omnibus eum osculantibus osculo in Domino. Post uerò lectionem legis & Prophetarum, Epistolarum nostrarum, actuum, atque Euange

lii,

Digitized by Google

lii, ordinatus salutet Ecclesiam iis uerbis, Gratia Domini Dei nostri Iesu Christi, & charitas, Dei Patris, & communicatio Spiritus sancti, sit cum omnibus uobis Amen, Et omnes respondeant, Et cum spiritu tuo. post hæc uerba alloquatur populum sermonibus exhortatoriis.

Sermo Diaconi pro Catechumenis. CAP. V.

QVIBVS absolutis, Dico ego Andreas frater Petri, omnibus consurgentibus, Diaconus ascendens altum aliquem locum pronunciet, NE QVIS AVDITORVM, NE QVIS INFIDELIVM. Silētioq; facto dicat, CATECHVMENI ORATE. Et omnes fideles orent attento animo dicentes, Domine miserere. Diaconus pro ipsis oret dicens, Pro Catechumenis omnes Deum oremus, ut bonus & benignus Dominus clementer exaudiat obsecrationes & preces ipsorum, & recipiens eorum supplicationes, tribuat eis auxilium, & concedat petitiones cordis ipsorum ad utilitatem, reuelet eis Euangelium Christi sui, illuminet eos, & instituat disciplina cognitionis Dei, doceat ipsos mandata, & iudicia sua, inserat in animam eorum castum & salutarem timorem suum, aperiat aures cordis ipsorum ut meditentur in lege sua die ac nocte, confirmet eos in pietate, uniat, & connumeret in sancto ouili suo, dignos faciens lauacro regenerationis ueste immortalitatis, uera uita, liberet eos ab omni impietate, & ne det locum inimico aduersus eos, mundet eos ab omni inquinatione carnis, & spiritus inhabitet in eis, & inambulet per Christum suum, benedicat introitus & exitus eorum, & dirigat uias eorum in

in bonum. Etiam pro eis intentè oremus, ut remissionem delictorum consecuti per baptismum, sanctis mysteriis digni fiant in mansione sanctorum. Erigite uos Catechumeni, & petite pacem Dei per Christum suũ, diem pacificum & sine peccato, itemque omne tempus uitæ uestræ, Christianos præsides uestros, propitium & benignum Deum delictorum remissionem; ipsi soli ingenito Deo per Christum suum uosmet commendate: Inclinamini, & benedictionem accipite. In iis singulis, quæ loquitur Diaconus, populus, ut prædiximus, dicat, Domine miserere. & in primis pueruli. Inclinantibus autem ipsis capita, benedicat iis ordinatus Episcopus benedictione huiusmodi,

Benedictio Episcopi super Catechumenos. CAP. VI.

DEVS Omnipotens, ingenite, inaccessibilis, qui es solus uerus Deus, Deus & pater Christi unigeniti filii tui, Deus Paracleti & cunctorum dominus, qui per Christum discipulos constituisti doctores ad docendum pietatem, ipse nunc respice super Catechumenos Euangelii Christi tui, & da eis cor nouum, & spiritum rectum innoua in uisceribus eorum, ad cognoscendam & faciendam uoluntatem tuam in corde pleno, & uolenti animo, dignos fac eos sancto baptismo, & aggrega eos Ecclesiæ tuæ sanctæ, & participes fac sanctorum mysteriorum per Christum Iesum, qui est spes nostra, quique pro nobis mortuus est, per quem tibi gloria & adoratio in Spiritu sancto in sæcula Amen.

Sermo

Digitized by Google

Sermo Diaconi pro Energumenis. CAP. VII.

POST hæc Diaconus dicat, Ite Catechumeni in pace. qui, postquàm ii exiuerunt, dicat. Orate Energumeni, hoc est uexati ab immundis spiritibus. Intentè omnes pro ipsis orate, ut benignus Deus per Christum increpet immundos, & nequam spiritus, & eripiat seruos suos ab imperio inimici. qui increpauit legionem dæmonum & principem malorum diabolum: ipse nunc increpet pietatis rebelles & liberet figmenta sua à uexatione ipsius, & purget ea, quæ ingenti sapientia condidit. Etiam intentè oremus. Salua & excita illos Deus in uirtute tua, Inclinate uos Energumeni, ut benedictionem accipiatis. Et Episcopus oret dicens,

Oratio pro Energumenis. CAP. VIII.

QVI fortem armatum ligasti, & omnia uasa eius diripuisti; qui dedisti nobis potestatem ambulandi super serpentes, & scorpiones, & super omnem uirtutem inimici; qui homicidam serpentem ligatum tradidisti nobis, tanquàm passerem puerulis, quem cuncta pauent & horrent à facie uirtutis tuæ; qui eum deiecisti sicut fulgur à cœlo in terram, non lapsu locali, sed ab honore in ignominiam, ob uoluntariam nequitiam; cuius aspectus siccat abyssos; & minæ liquefaciunt montes, & ueritas Domini manet in æternum; quem laudant infantes, & lactentes benedicunt; quẽ celebrant, & adorant Angeli; qui aspicit super terram, & facit eam tremere; qui tangit montes & fumigant; *Luc.* 10. *Iob* 8. *Psal.* 103

Digitized by Google

Nahú.1. qui minatur Mari & ſiccat illud, & omnia flumina deſerta facit: cuius nubes puluis pedum eius; qui ambu
Iob.9. lat ſuper Mare, ſicut ſuper pauimentum. Vnigenite Deus magni patris fili increpa ſpiritus nequam, & libera opera manuum tuarum ab alieni ſpiritus uexatione; quoniam tibi gloria, honor & adoratio, & per te tuo patri in ſancto Spiritu in ſæcula Amen.

Sermo Diaconi pro illuminandis. CAP. IX.

DIACONVS dicat, Ite Energumeni, & *poſtea* dicat, Orate qui illuminamini. Intentè omnes fideles pro ipſis oremus, ut Dominus dignos illos reddat ut in Chriſti mortem initiati reſurgant unà cum illo, & conſortes faciat eos regni ipſius, & participes myſteriorum eius; uniat & conſcribat in numero eorum, qui ſalui fiunt in ſancta eius Eccleſia. Salua & ſuſcita illos in tua gratia. Conſignati Deo per Chriſtum eius, inclinantes ſe benedicantur ab Epiſcopo hac benedictione,

Oratio tertia ſuper illuminandos. CAP. X.

QVI per ſanctos Prophetas prædixiſti iis, qui initiantur, lauamini, mundi eſtote. & per Chriſtum inſtituiſti ſpiritualem regenerationem, idem nũc reſpice ſuper eos, qui baptizantur & benedic, & ſanctifica eos, & præpara dignos fieri tuo dono ſpiritali, & uera adoptione filiorum ad conſequendum ſpiritalia tua myſteria in numero eorum, qui ſaluantur per Chriſtum Saluatorem noſtrum, per quem tibi gloria, honor, & adoratio in ſancto Spiritu in ſæcula Amen.

Sermo

Digitized by Google

Sermo Diaconi pro pœnitentibus. CAP. XI.

ET dicat Diaconus, Discedite illuminandi, & post hoc pronunciet, Orate pœnitentes intentè omnes. Pro pœnitentibus fratribus rogemus, ut misericors Deus ostendat illis uiam pœnitentiæ; recipiat resipiscentiam & confessionem ipsorum, & conterat citò Satanam sub pedibus eorum, & redimat eos à laqueis diaboli, & à fraude dæmonum, & eripiat eos ab omni uerbo nephario, ab omni opere illicito, & amore prauo; & condonet eis peccata uoluntaria, & inuoluntaria, & deleat chirographum ipsorum, & conscribat eos in libro uitæ, expiet eos ab omni piaculo carnis & spiritus, & uniat eos, reducens ad sanctum suum ouile, quoniam ipse cognoscit figmentum nostrum; quoniam quis gloriabitur se castum habere cor? uel quis confidet se mundum esse à peccato? Omnes enim sumus pœnæ obnoxii. Etiam pro ipsis intentius oremus, quoniam gaudium fit in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente, ut declinantes omnem actionem malam, amplectantur omnia opera bona, ut benignus Deus citò eorum obsecrationibus placatus, restituat eis lætitiam salutaris, & spiritu principali confirmet eos, ne ampliùs prohibeantur communionem habere sanctorum sacrorum ipsius, & participes fieri diuinorum mysteriorum, ut digni reperti adoptionis filiorum, uitam æternam consequantur.

Etiam omnes intentè pro eis dicamus, Domine miserere.

Digitized by Google

SALVA eos Deus, & ſuſcita miſericordia tua. Suſcitati Deo per Chriſtũ inclinate uos, & benedicimini.

Epiſcopus ita oret.

OMNIPOTENS æterne Deus, cunctorum Domine, creator & gubernator uniuerſi, qui hominem in Mundi ornatum poſuiſti per Chriſtum, & dediſti ei legem naturalem & ſcriptam, ut uiuendi normam haberet, utì rationis compos; & ſi in aliquo peccaret fundamentum pœnitentiæ tradidiſti ei bonitatem tuam; reſpice ſuper inclinãtes tibi colla animæ & corporis, quoniam tu non uis mortem peccatoris, ſed pœnitentiã, ut reuertatur à uia ſua mala & uiuat: qui Nineuitarum
1.*Tim.*2 pœnitentiam admiſiſti, qui uis omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire; qui filium, qui ſuas facultates luxurioſè conſumpſerat, paterno affectu recepiſti per pœnitentiam, recipe nunc quoq; ſupplicantium tibi pœnitentiam? quoniam non eſt qui nõ peccet in te. Si enim iniquitates obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſtinebit; quoniã apud te eſt redẽptio, & reduc eos in ſanctam tuam Eccleſiam, reſtituta illis priori dignitate & honore per Chriſtum Deum & Saluatorem noſtrum, per quem tibi gloria & adoratio in ſancto Spiritu in ſæcula Amen. Et Diaconus dicat, Diſcedite pœnitentes. & addat, Nullus ex prohibitis accedat. fideles flectamus genua, rogemus Deum per Chriſtum eius, omnes intentè Deum per Chriſtum inuocemus.

Allocutio

Digitized by Google

Allocutio Diaconi pro fidelibus. CAP. XIII.

PRO pace,& pro tranquillitate Mundi & ſanctarum Eccleſiarum oremus,ut cunctorum Deus ſuam æternam & firmam pacem nobis concedat, ut in ſtabilitate uirtutis ſecundum pietatem perſeuerantes nos cuſtodiat. Pro ſancta Catholica, & Apoſtolica Eccleſia diffuſa à finibus uſque in fines,oremus, ut Dominus immobilem & tranquillam eam cuſtodiat, atque conſeruet uſque ad conſummationem ſæculi fundatam ſupra firmam petram. Et pro ſancta paræcia huius loci oremus, ut concedat nobis cunctorum Dominus cœleſtẽ eius ſpem perfectè perſequi, & ei debitam orationis ſeruitutem ſine intermiſſione impendere. Pro omni Epiſcopatu,qui eſt ſub Cœlo rectè tractantiũ uerbum ueritatis orate. Et pro Epiſcopo noſtro Iacobo, & paræciis ipſius orate. Pro Epiſcopo noſtro Clemente & paræciis ipſius orate. Pro Epiſcopo noſtro Euodio & paræciis ipſius orate,ut miſericordiam Deus cõcedat ſuis Eccleſiis, eos eſſe ſaluos, honorabiles, longæui temporis, uenerabilemque ipſorum ſenectutem faciat in pietate & iuſtitia. Et pro Presbyteris noſtris orate, ut Dominus eripiat eos ab omni re incommoda & mala, ſaluum & honorabile presbyterium eis præbeat. Pro omni in Chriſto Diaconatu & miniſtratu orate, ut Dominus inculpabilem Diaconiam eis præbeat. Pro Lectoribus, Cantoribus, Virginibus, Viduis, Orphanis orate; pro matrimonio copulatis, & liberis operam dantibus orate, ut Dominus omnium ſuorum miſereatur. Pro Eunuchis ſanctè ambulantibus orate. Pro continenter & caſtè uiuentibus orate. Pro afferentibus fructus ſanctæ Eccleſiæ,& facientibus pauperibus eleemoſynam

Digitized by Google

mosynam orate. Et pro sacrificia & primitias offerenti bus Domino Deo nostro, orate, ut sanctus Deus remu neretur ipsos cœlestibus donis, & det ipsis in præsenti centuplum, & in futuro uitam æternam: & præstet eis pro tẽporalibus sempiterna, pro terrenis cœlestia. Pro nuper illuminatis fratribus nostris orate, ut Dominus stabiliat eos, & confirmet. Pro infirmis fratribus no- stris orate, ut Dominus liberet eos ab omni ægritudi- ne & imbecillitate, & saluos restituat sanctæ ipsius Ec clesiæ. Pro nauigantibus & uiatoribus oremus. Pro iis, qui sunt in metallis, in exilio, in custodia & uinculis propter nomen Domini, orate. Pro oppressis amara ser uitute orate. Pro inimicis & odio uos prosequentibus orate. Pro persequentibus nos propter nomen Domini oremus, ut Dominus mitigato illorum furore, dissipet iram conceptam contra nos. Pro iis, qui extra sunt & in errore uersantur orate, ut Dominus illos conuertat. Infantum Ecclesiæ memores simus, ut Dominus per- fectos eos in timore suo ad adultam ætatem perducat. Pro nobis mutuò oremus, ut Dominus seruet nos, & gratia sua custodiat usque ad finem & liberet nos à ma lo, atque ab omnibus scandalis operantibus iniquita- tem, & saluet in cœleste regnum ipsius. Pro omni ani- ma Christiana oremus. Salua & suscita nos *Deus* mise ricordia tua. Excitemus nos orantes intentè & mutuò nosmet commẽdemus Deo uiuo per Christum eius.

Oret Pontifex & dicat. CAP. XIIII.

DOMINE Omnipotens altissime, qui in altis habi- tas, sanctè requiescens in sanctis, qui es sine princi pio, & solus dominaris, qui per Christum prædicatio- nem

Digitized by Google

nem uerbi dediſti nobis in agnitionem gloriæ tuæ, & nominis tui, quod manifeſtauit nobis in comprehenſionem; ipſe quoque nunc reſpice per eum ſuper hunc gregem tuum, & libera eum omni ignorantia & opere malo, & da eum timore timere te, & dilectione te diligere & ire à facie gloriæ tuæ. Benignus & propitius eſto in precibus ipſorum, & conſerua eos immobiles, culpa carentes, criminis expertes, ut ſint ſancti corpore & anima, non habentes maculam, neque rugam, neque aliquid huiuſmodi, ſed ſint perfecti, & nullus inter ipſos ſit mancus uel imperfectus. Adiutor, potens, perſonarum non acceptor, ſuccurre huic populo tuo, quem redemiſti precioſo ſanguine Chriſti tui, defenſor, auxiliator, diſpenſator, cuſtos, murus fortiſſimus, ſepes, ſecuritas, quoniam de manu tua nemo poteſt eripere: nam non eſt ſicut tu Deus alter, quoniam in te ſuſtinemur. Sanctifica eos in ueritate, quoniam uerbum tuum ueritas eſt, qui nullius gratiam reſpicis, falſis rationibus non deciperis, libera eos ab omni morbo, & ab omni infirmitate, ab omni peccato, ab omni dolo & fraude; à timore inimici; à ſagitta uolante in die; à negocio perambulante in tenebris, & dignos fac eos uita æterna, quæ eſt in Chriſto tuo, filio tuo unigenito, Deo & Saluatore noſtro, per quem tibi gloria & honor in ſancto Spiritu nunc, & ſemper, & in ſæcula ſæculorum Amen.

Apparatus ad myſticum ſacrificium. CAP. XV.

POST hoc Diaconus dicat, Attendamus. Et Epiſcopus ſalutet Eccleſiam, & dicat, Pax Dei cum omnibus uobis. Et populus reſpondeat, Et cum ſpiritu tuo.

Digitized by Google

tuo. Et Diaconus dicat, Salutate uos inuicem in oſculo ſancto, & ſalutent Clerici Epiſcopum, & uiri laici laicos, & mulieres ſalutent mulieres. Pueri ſtent ad ſuggeſtum, & alius Diaconus præſit eis ne obſtrepant. Et alii Diaconi deambulent & uideant uiros & mulieres, ne tumultus aliquis excitetur, & ne quis murmuret, neue conniueat, uel nutet. Diaconi uerò maneãt ad portam uirorum, Hypodiaconi ad portam mulierum, ne ullus exeat, neue porta aperiatur, etiam ſi fidelis fuerit tempore oblationis. Vnus Hypodiaconus det aquam manibus ſacerdotum in *ſignum puritatis* animarum Deo repoſitarum.

Dico ego Iacobus frater Ioannis Zebedæi, ut ſtatim Diaconus dicat, Nullus Catechumenus, Nullus Auditor, Nullus infidelis, Nullus hæreticus. Qui primam orationem perfeciſtis diſcedite. Pueros recipite matres. Ne quis contra aliquem, Ne quis in hipocriſi. Erecti ad Dominum cum timore & tremore manentes ſinamus offerri. Quibus peractis Diaconi afferant dona Epiſcopo ad altare, et Presbyteri à dextris, & à ſiniſtris aſſiſtant ueluti diſcipuli aſſiſtentes magiſtro. Duo Diaconi ex utraque parte altaris teneant flabellum confectum ex tenuibus membranis, uel ex pauonum pennis, uel ex uelo, quibus *leniter abigant* præteruolantes beſtiolas, ne in pocula incidant.

Gratiarum actio ante conſecrationem. CAP. XVI.

ORANS igitur per ſe Pontifex unà cum ſacerdotibus, induensque ueſtem ſplendidam, & ſtans ad altare, Trophæo crucis ſe conſignans in fronte, dicat, Gratia Omnipotentis Dei, & Charitas Domini noſtri Ieſu

Digitized by Google

Iesu Christi, & communicatio Spiritus sancti sit cum omnibus uobis. & omnes una uoce respondeant, Et cum spiritu tuo. Et Pontifex dicat, Sursum mentem. omnes respondeant, Habemus ad Dominum. Et Pontifex, Gratias agamus Domino. & omnes respondeãt, Dignum, & iustum est. Pontifex dicat. Verè dignum & iustum est ante omnia laudare te uerum Deum, qui es ante res generatas, ex quo omnis paternitas in cœlo, & in terra nominatur, qui solus es ingenitus sine principio, non agnoscens alicuius imperium, aut dominium, nullius indigens, omnis boni dator, extra omnem causam, generationemque positus, semper in eodem statu consistens, ex quo omnia, quasi ex quo dam fonte in rerum naturam processerunt. Tu enim es notitia carens principio, æterna uisio, ingenitus auditus, sapientia increata, primus natura, lex essendi, extra omnem numerum constitutus, omnia de nihilo producens per unigenitum filium tuum, ipsum uerò ante omnia sæcula genuisti uoluntate, uirtute, & bonitate immediatè filium, unigenitum uerbum, Deũ, sapientiam uiuentem, primogenitum omnis creaturæ, Angelum magni consilii tui, Pontificem tuum, Regem, & dominum omnis intellectiuæ & sensitiuæ naturæ, qui est ante omnia, per quem omnia. Tu enim æterne Deus per ipsum cuncta fecisti, & per ipsum cõ uenienti prouidentia cuncta gubernas, per quem enim concessisti ut res essent, per eundem fecisti ut benè essent, Deus & Pater unigeniti filii tui, qui per ipsum ante omnia fecisti Cherubin & Seraphin, sæcula & exercitus, uirtutes, & potestates, Archangelos, & Angelos, & post hæc omnia, fecisti hunc Mundum uisibilem, & omnia, quæ in eo sunt. Tu enim es, qui cœ

Digitized by Google

lum ut fornicem ſtatuiſti, & ut pellem extendiſti, & terræ molem nullo adminiculo ſtabiliuiſti, ſola uoluntate tua; qui conſtituiſti firmamentum, noctem & diē paraſti, qui ex theſauris protuliſti lucem, & eius receſſu induxiſti noctem ad requietem animantium, quæ mouentur in Mundo; qui Solem diſpoſuiſti in poteſtatem diei, & lunam in poteſtatem noctis: qui ſtellarum ornatu cœlum diſtinxiſti in laudem maieſtatis tuæ: qui feciſti aquam in potum & munditiem, aerem uitalem ad ducendum ſpiritum uocemque formandam, per linguam percutientem aerem: auditum auxilio ipſius, ut apprehenderet ſonos, & exciperet delatas ſibi per aerem uoces; qui feciſti ignem ad depellendas tenebras, & ad explendam neceſſitatem, ſimulque ut ab eo calefieremus, & illuſtraremur; qui immenſum Mare à terra ſegregaſti, & illud nauigabile effeciſti, hanc pedibus peruiam; illud etiam animantibus puſillis atque magnis auxiſti; hanc manſuetis atque agreſtibus referſiſti, plantarum uarietate ornaſti, herbis decoraſti, floribus diſtinxiſti, ſeminibus ditaſti. qui conſtituiſti Abyſſum, & uaſto hiatu eam comprehendiſti, ſalſarum aquarum cumulatis æquoribus, & eam tenuiſſimæ arenæ terminis concluſiſti: qui Mare modò uentis in montium altitudinem extollis, modò in planiciem exæquas, & modò agitas tempeſtate, modò ſedas tranquillitate, ut ad nauigiorum curſus ſit idoneum: qui creatum per Chriſtum à te Mundum cinxiſti fluminibus, alluiſti torrentibus, fontibusque perennibus irrigaſti, montibus circundediſti, in firmiſſimam terræ ſtabilitatem; referſiſti enim Mundum & ornaſti ſuauiſſimis plantis, & ad medicinam aptiſſimis, multis ac uariis animantibus robuſtis atque infirmis,

ad

Digitized by Google

ad esum, atque ad laborem idoneis, cicuribus, atque feris, serpentum sibilis, & diuersorum alitum cantibus, annorum recurrentibus circulis, mensium atque dierum numerosa multitudine: Solstitiorum ui cissitudine, nubium imbriferarum tempestatibus, ad fructuum maturitatem, & animantium conseruationem, stationemque uentorum flantium ad imperium tuum, ad plantarum quoque atque herbarum multitudinem: ac non solùm Mundum creasti, sed etiam Mundi ciuem hominem condidisti; Mundi ornatum eum faciens. Dixisti enim Sapientiæ tuæ, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & imperet piscibus Maris, & uolatilibus cœli: ideoque composuisti eum ex anima immortali & corpore dissolutioni obnoxio. Illa de nihilo creata, hoc ex quatuor elementis conflato, & dedisti ei per animam rationalem, intelligentiam, pietatis & impietatis iudicium, iusti & iniusti obseruationem; per corpus quinque sensus motum quo progreditur. Tu enim Deus Omnipotēs per Christum Paradisum in ædem ad Orientē plantasti, & uariis plantis ad cibum aptis ornasti; & in eum quasi in lautam domum hominem introduxisti, quem cùm conderes, legem dedisti ei naturalem, ut intus inclusa, & apud se haberet semina diuinæ cognitionis. Nam cùm illum in Paradisum delitiarum induxisti, omnia ei permisisti ut perciperet, unum autem solum gustare prohibuisti, spe maiorum rerum, scilicet ut si mandatum seruasset, mercedem eius, immortalitatem reportaret; sed cùm mandatum contempsisset, & prohibitū fructū gustasset, fraude serpentis, & consilio mulieris, meritò illū eiecisti Paradiso. sed bonitate tua nō permisisti ut penitus periret (tuum.n. erat opus) sed

Digitized by Google

ſubiecta ei creatura conceſſiſti, ut ſudore ac labore uictum ſibi quæreret, te omnia ferente, augente, ac maturante. Cumque iureiurando ei breuis temporis ſoporem dederis, illum ad nouam generationem reuocaſti, ſoluto mortis termino, uitam ex reſurrectione promiſiſti; non ſolumque id præſtitiſti, ſed etiam poſteros ſuos in infinitam multitudinem propagaſti; obſequentes tibi glorificaſti, rebelles ſuppliciis affeciſti; atque Abelis quidem ſancti ſacrificium accepiſti. Cain fratris interfectoris munus tanquàm ſcelerati hominis reieciſti. Præterea Seth & Enos recepiſti, & Enoch tranſtuliſti. Tu enim opifex es hominum, uitæ præbitor, inopiæ expletor, legum dator, eas ſeruantium remunerator, uiolantium ultor; qui magnum diluuium induxiſti Mundo propter multitudinem impiorum, & iuſtum Noe eripuiſti à diluuio, in arca, cum octo animis, ut eſſet finis præteritorum, & principium eorum, qui erant in futura ſucceſſione naſcituri; qui formidandum ignem quinque Sodomenis urbibus immiſiſti, & terram fructiferam in ſalſuginem poſuiſti, à malitia inhabitantiũ in ea, & ſanctum Lot incendio liberaſti. Tu es, qui Abraam maiorum ſuorum impietate liberaſti, & Mundi hæredem feciſti, & ei Chriſtum tuum oſtendiſti; qui Melchiſedech Pontificem ſeruitutis tuæ *conſtituiſti*, patientiſſimum ſeruum tuum Iob uictorem ſerpentis auctoris malorum, declaraſti, qui Iſaac filium promiſſionis feciſti. Iacob patrem duodecim filiorum, eiuſque poſteros in numeroſam ſobolem propagaſti, illum uerò cum ſeptuaginta animis in Aegyptum introduxiſti. Tu Domine Ioſephum non neglexiſti, ſed præmiũ ſuæ temperantiæ ei conceſſiſti ut Aegyptiis imperaret. Tu Domine Hebræos ab Aegyptiis uexatos non neglexiſti,

Digitized by Google

sti, ut promissa patribus suis seruares. Cumque homines naturæ legem labefactarent, & creaturam aliquando fortuitam ducerent, aliquando plusquàm oporteret in honore haberent, & eam tibi Deo æquarent, non permisisti illos errare, sed excitato sancto seruo tuo Mose, per eum, in subsidium naturalis, scriptam legem dedisti, & creaturam ostendisti tuũ opus esse, Deorumq; multitudinem exterminasti. Aaaron, et posteros sacerdotali honore decorasti, Hebræos peccantes puniuisti, resipiscentes recepisti, Aegyptios decem plagis es ultus, diuiso Mari Israelitas traduxisti, persequentes Aegyptios demersos interemisti, ligno aquam amaram, dulcem fecisti, è dura petra aquam eduxisti, de Cœlo manna dedisti, atque ex aere ortygometram in cibum, columnam igneam nocte ad illustrandum, & die columnam nubis ad opacandum statuisti, Iesum imperatorem delegisti, septem nationes Cananæorum, eius opera expugnasti, Iordanem aperuisti, flumina Ethan siccasti, muros sine machinis, sineque hominum manu diruisti. Pro omnibus tibi gloria Domine Omnipotẽs. Te adorant infiniti exercitus Angelorum, Archangelorum, Thronorum, Dominationum, Principatuum, Potestatum, Virtutum, Exercituum æternorum, Cherubina, & sex alas habentia, Seraphina, duabus uelantia pedes, duabus capita, duabus uolantia, & dicentia unà cum millibus millium Archangelorum, & cum millenis millium Angelorum incessabili uoce clamantium.

Et omnis populus simul dicat,

SANCTVS, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth: Plenum est cœlum & terra gloria tua, Benedictus in sæcula Amen.

Et Pontifex deinde dicat,

CAP.

Digitized by Google

SANCTVS enim es, & in omnibus sanctus altissimus, & superexaltatus in sæcula. Sanctus & unigenitus filius tuus Dominus noster & Deus Iesus Christus, qui in omnibus ministrauit tibi Deo ipsius & Patri, in uario opificio creaturarum & in earum conuenienti prouidentia. Nō permisit genus humanum perire, sed post naturalē legem, post legis scriptæ admonitionem, post propheticas increpationes, post Angelorū tutelas, uiolantibus naturalem legem hominibus, unà cum scripta, obliteratáque memoria diluuii, incendii, plagarum Aegyptiacarum, cædis Palestinorum, imminen teque omnium interitu, decreuit uoluntate tua, qui hominem condiderat fieri homo, qui legislator erat, subiici legibus, qui Pontifex erat, uictima fieri, pastor, effici ouis. Teque Deum suum ac Patrem placauit & conciliauit Mundo, atque instanti ira omnes liberauit, natus de Virgine, natus in carne, Deus, uerbum, Filius dilectus, primogenitus omnis creaturæ, secūdū de eo prædictas prophetias, ex semine Dauid & Abraā; de tribu Iudæ, & conceptus est in utero Virginis formator omnium, qui nascuntur; atque incarnatus est is, qui carnis est expers, in tempore natus qui ab æterno est genitus, piè conuersatus est, & sanctis legibus instituit, omnem morbum, atque infirmitatem expulit, signa ac prodigia in populo fecit, cibum, potum, somnū cœpit is, qui omnes cibo indigētes alit, & replet omne animal benedictione: manifestauit nomen tuū iis, qui id ignorabant: ignorantiam fugauit, pietatē excitauit, uoluntatem tuam expleuit; opus, quod dederas illi consummauit. Quæ omnia cùm perfeciſſet impiorum

piorum manibus comprehenſus, ſacerdotum atque Pō tificum falſi nominis, populiq́ue ipſius iniqui, & malitia laborātis traditione, multa paſſus eſt ab ipſis, omnemq́ue ſuſtinuit ignominiam tua permiſſione. Traditus eſt Pilato Præſidi, ac iudicatus is, qui iudex erat, condemnatus eſt aliorum Saluator, crucifixus, qui eſt impaſſibilis; mortuus, natura immortalis; ſepultus, omnium uiuificator, ut paſſione & morte liberaret eos, propter quos uenerat, & uincula Diaboli diſrumperet, hominesq́ue ab eius fraudibus eriperet. Et reſurrexit à mortuis tertia die, & per quadraginta dies uerſatus cum diſcipulis, receptus eſt in cœlum, & ſedet ad dexteram Dei & Patris ſui.

Memores igitur eorum, quæ propter nos eſt paſſus, gratias agimus tibi Deus Omnipotens non quantum debemus, ſed quantum poſſumus. Et ordinationem eius implemus. Nam in qua nocte tradebatur, accipiens panem in ſanctas & immaculatas manus, & ſuſpiciens in te Deum ſuum & patrem, frangensq́ue dedit diſcipulis dicens, Hoc myſterium noui Teſtamenti, accipite, ex eo comedite, hoc eſt corpus meum, quod pro multis frangitur in remiſſionem peccatorum. Similiter & calicem miſcens ex uino & aqua, & ſanctificans tradidit eis dicens, Bibite ex eo omnes, hic eſt ſanguis meus, qui pro multis effunditur in remiſſionē peccatorum, hoc facite in meam commemorationem. Quotieſcunque enim comederitis panem hunc, & biberitis calicem hunc, mortem meam annunciabitis donec ueniam. Memores igitur paſſionis eius & mortis, nec non ex mortuis reſurrectionis, atque in Cœlos aſcenſionis, & futuri eius ſecundi aduentus, in quo ueniet cum gloria & uirtute iudicare uiuos, & mortuos,

&

Digitized by Google

& reddere unicuique ſecundum opera ſua: offerimus tibi Regi & Deo ſecundum ipſius ordinationem panem hũc & calicem hunc, gratias tibi agentes eo quòd nos dignos feciſti aſſiſtere in conſpectu tuo & fungi ſacerdotio tibi. Rogamusque te, ut benignè aſpicere digneris ſuper hæc dona propoſita in conſpectu tuo, tu qui nullo indiges Deus, & complaceas tibi in ipſis in honorem Chriſti tui, & mittas ſanctum Spiritum tuum ſuper hoc ſacrificium, teſtem paſſionum Domini Ieſu, ut oſtendat hunc panem corpus Chriſti tui, & hunc calicem ſanguinem Chriſti tui, ut qui eum percipiunt, confirmentur in pietate, & remiſſionem peccatorum conſequantur, diabolo & errore eius liberentur, Spiritu ſancto repleantur, Chriſto tuo digni efficiantur, uitam æternam adipiſcantur, te eis reconciliato Domine Omnipotens.

Myſtica oratio. CAP. XVIII.

ETIAM rogamus te Domine pro ſancta tua Eccleſia, quæ eſt à finibus uſque ad fines, quam acquiſiuiſti precioſo ſanguine Chriſti tui, ut eam quietam & tranquillam conſerues uſque ad conſummationem ſæculi. Et pro omni Epiſcopatu rectè tractante uerbũ Veritatis, etiam imploramus te, & pro mei offerentis tibi tenuitate, proque omni presbyterio, pro Diaconis atque omni clero, ut omnes à te edoctos Spiritu ſancto repleas. Etiam rogamus te Domine pro Rege, & pro iis, qui ſunt in ſublimitate conſtituti, proque omni exercitu, ut per illos pacificè uiuamus, ut in quiete & concordia perſeuerantes, per omne tempus uitæ noſtræ glorificemus te per Ieſum Chriſtum, qui eſt

ſpes

Digitized by Google

ſpes noſtra. Etiam offerimus tibi pro omnibus, qui à ſæculo placuerunt tibi, ſanctis, Patriarchis, Prophetis, iuſtis Apoſtolis, Martyribus, Confeſſoribus, Epiſcopis, Presbyteris, Diaconis, Hypodiaconis, Lectoribus, Cantoribus, Virginibus, Viduis, laicis atque omnibus, quorum tu cognouiſti nomina.

Etiam offerimus tibi pro populo hoc, ut facias eũ in laudẽ Chriſti tui regale ſacerdotium, gentem ſanctam; pro Virginibus, & caſtitatem ſeruantibus; pro Viduis Eccleſiæ; pro copulatis honorabilibus nuptiis, & filios procreantibus; pro infantibus populi tui, ut neminem noſtrum reiicias. Etiam rogamus pro hac ciuitate, & habitantibus in ea; pro laborantibus infirmitate, & pro acerbam ſeruitutem ſeruientibus; pro relegatis, & publicationem bonorum perpeſſis; pro nauigantibus, & pro peregrè proficiſcentibus, ut ſis auxiliator, omnium adiutor & opitulator. Etiam oramus te pro iis, qui nos odio habent & perſequũtur nos propter nomen tuum; pro iis, qui extra ſunt, & uerſantur in errore, ut reducas eos in bonum, & furorem eorum mitiges. Etiam rogamus te pro Catechumenis Eccleſiæ, & pro uexatis ab aduerſario, & pro fratribus noſtris pœnitentibus, ut illos in fide perficias, alios à uexatione mali eripias, horum pœnitentiam recipias, & indulgeas illis atque nobis delicta noſtra. Etiam offerimus tibi pro aeris ſalubritate, & fructuum fertilitate, ut abundè bona tua percipientes, te aſſiduè laudemus, qui das eſcam omni carni. Etiam rogamus te pro iis, qui iuſta cauſa impediti abſunt, ut omnes nos in pietate cuſtoditos congreges in Regnum Chriſti tui, Dei omnis ſenſitiuæ, & intellectualis naturæ,

Digitized by Google

& Regis noſtri, ſtabiles in bono, inculpabiles, crimine carentes, quoniam tibi omnis gloria, cultus, gratiarum actio, honor & adoratio Patri & Filio, & ſancto Spiritui & nunc & ſemper & in infinita ſæcula ſæculorum. Et omnis populus dicat, Amen. Et Epiſcopus dicat, Pax Dei ſit cum omnibus uobis. Et omnis populus dicat, Et cum ſpiritu tuo.

Et Diaconus iterum pronunciet,

CAPVT XIX.

ETIAM rogemus Deum per Chriſtum ſuum. Pro dono oblato Domino Deo oremus,

Vt bonus Deus ſuſcipiat illud intercedēte Chriſto ipſius, in cœleſte altare ſuum in odorē ſuauitatis. Pro hac Eccleſia, & pro populo rogemus, Pro omni Epiſcopatu; pro omni presbyterio; pro oī in Chriſto diaconia, & miniſterio, pro uniuerſo Eccleſiæ cætu rogemus, ut Dominus oēs conſeruet atque cuſtodiat. Pro Regibus, & pro iis, qui ſunt in ſublimitate cōſtituti oremus, ut in pace per ipſos uiuamus, ut quietam & tranquillam uitam agamus in omni pietate ac ſanctitate; ſanctorum Martyrum memoriam colamus, ut digni efficiamur certamine ipſorum. Pro iis, qui in *fide* quieuerunt, oremus. Pro ſalubritate aeris, & fructuum maturitate rogemus. Pro nuper illuminatis oremus, ut omnes in fide confirmentur. Excita nos Deus in gratia tua. Excitati, nos ipſos Deo per Chriſtum eius commendemus.

Et Epiſcopus dicat,

CAP.

Digitized by Google

CAP. XX.

DEVS magnus, & magni nominis, magnus consilio &, operibus potens, Deus & pater sancti pueri tui Iesu Saluatoris nostri, respice super nos, & super hoc ouile tuum, quod per ipsum elegisti in gloriã nominis tui, & sanctificato corpore nostro, & anima dignos nos fac, ut purgati omni inquinatione carnis ac spiritus, proposita bona consequamur, et neminem nostrum iudices indignum, sed sis adiutor noster, auxiliator, & defensor noster per Christum tuum, cum quo tibi gloria & honor, laus, gloriatio, & gratiarũ actio, & sancto Spiritui in sæcula Amen.

Et postquam omnes dixerunt Amen. Diaconus dicat, Attendamus. Et Episcopus alloquatur populum iis uerbis, Sancta sanctis. Et populus subiungat, Vnus sanctus, unus Dominus, unus Christus, in gloriam Dei Patris benedictus in sæcula Amen.

Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Osanna Filio Dauid. Benedictus qui uenit in nomine Domini, Deus Dominus, & apparuit nobis. Osanna in altissimis. Post hoc sumat Episcopus, deinde, Presbyteri, & Diaconi, & Hypodiaconi, & Anagnostæ, & Cantores, & Ascetæ, & ex mulieribus Diaconissæ, & Virgines, & uiduæ, postea pueri & omnis populus ordine cum pudore & reuerentia, absque tumultu. Et Episcopus det oblationem dicens, Corpus Christi. Et sumens dicat, Amen. Diaconus teneat calicem, & quando tradit dicat, Sanguis Christi, calix uitæ. & bibens dicat, Amen. Cùm reliqui sumunt dicatur psalmus à XXXIII. Postquam omnes sumpserunt, accipiant Diaconi reliquias, & portent in Pastophoria. Perfecto psalmo Diaconus dicat,

exultate iusti

Sermo post communionem. CAP. XXI.

PERCEPTO precioso corpore, & precioso sanguine Christi, gratias agamus ei, qui dignos nos reddidit percipiendi sancta eius mysteria, & rogamus ut non in iudicium, sed in salutem nobis fiant, in utilitatem animæ & corporis, in custodiam pietatis, in remissionem peccatorum, in uitam futuri sæculi. Excitemur in gratia. Nos ipsos Deo soli, ingenito Deo & Christo eius commendemus.

Et Episcopus gratias agat.

Oratio post communionem. CAP. XXII.

DOMINE Deus Omnipotens, pater Christi tui filii benedicti; exauditor inuocantium te in rectitudine, qui scis interpellationes tacentium, gratias tibi agimus quòd fecisti nos dignos participationis sanctorum mysteriorum tuorum, quæ præbuisti nobis in cõfirmationem eorum, quæ bene cognita sunt, in custodiam pietatis, in remissionem peccatorum, quoniam nomen Christi tui inuocatum est super nos, & tibi conciliati sumus: qui segregasti nos à communicatione impiorum, coniunge nos cum consecratis tibi, confirma nos in ueritate, sancti Spiritus superuentione, ignorata reuela, quæ desunt exple, cognita corrobora, sacerdotes immaculatos tuere in seruitute tua. Reges conserua in pace, Magistratus in iustitia, cœlum in salubritate, fructus in fertilitate, Mũdum in prouidentia omni ex parte sufficienti, nationes bellicosas reprime, errantes conuerte, populum tuum sanctifica, Virgines conserua, matrimonio uinctos, custodi in fide, ignorantes corrobora,

Digitized by Google

corrobora, infantes ad uirilem ætatem perduc, nouitios confirma, Catechumenos instrue, & initiatione dignos redde. nosque omnes congrega in regnum Cœlorum in Christo Iesu Domino nostro, cũ quo tibi gloria, honor, cultus, & sancto Spiritui in sæcula. Amen.

Et Diaconus dicat,

CAPVT XXIII.

DEO per Christum eius inclinamini, & benedictionem accipite. Et Episcopus iterum oret dicens,

Deus omnipotens, uerus & incomparabilis, qui ubique ades & præsens es in cunctis, & in nullo tanquàm ens quiddam existis, qui loco non circunscriberis, nec tempore consenescis, nec sæculis terminaris, neque sermonibus explicaris, qui generationi non es subiectus, custodia non indiges, extra interitum es positus, mutationem non recipis, qui natura es inuariabilis, qui lucem inhabitas inaccessibilem, qui natura es inuisibilis, quem uniuersales naturæ cum amore te inuestigantes cognoscunt, qui comprehenderis ab iis, qui in charitate quærunt te, Deus Israelis re uera uidentis, populi tui credentis in Christum. propitius factus exaudi me propter nomen tuum, & benedic eis, qui tibi inclinant colla sua; & concede eis petitiones cordis ipsorum, quæ sunt ad utilitatem, & nullum ex ipsis expelle à possessione regni tui, & sanctifica eos, muni, tege, defende, libera ab aduersario, ab omni inimico, domos ipsorum custodi, introitus & exitus eorum muni, quoniam tibi gloria, laus, maiestas, cultus, & adoratio, & puero tuo, Iesu Christo tuo Domino nostro, & Deo & Regi, & sancto Spiritui nunc & semper & in sæcula sæculorum. Amen.

Et

Digitized by Google

Et Diaconus dicat,

Ite in pace. Hæc de myſtica ſeruitute diſponimus nos Apoſtoli uobis Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconis.

CAPVT XXIIII.

DE ordinatione Presbyterorum ego dilectus à *Domino* diſpono uobis Epiſcopis.

Cùm ordinas Presbyterum, ò Epiſcope, manum ſuper caput Presbyteri ipſe impone aſſiſtẽtibus tibi Diaconis, & orando dic,

Oratio ordinationis Presbyterorum.

DOMINE Omnipotens Deus noſter, qui per Chriſtum omnia creaſti, & per eũdem opportunè prouides cunctis. Cui enim adeſt poteſtas diuerſa faciendi, eidem ineſt facultas uariè prouidendi: ideo enim Deus prouides immortalibus ſola conſeruatione; mortalibus ſucceſſione; animæ, ſtudio ſeruandarum legum; corpori, reparatione eius quod deeſt; idem igitur nunc reſpice ſuper ſanctam Eccleſiam tuam, & auge eam, & multiplica præpoſitos eius, & da illis uirtutem ut laborent uerbo, & opere ad ædificandum populum *tuum*. Idem quoque nunc reſpice ſuper hunc famulum tuum ſuffragio & iudicio omnis cleri in presbyterium electum, & reple eum ſpiritu gratiæ & conſilii ad adiuuandum & gubernandum populum tuum in mundo corde, quem admodum reſpexiſti ſuper populum electionis tuæ, & præcepiſti Moſi ut eligeret Presbyteros, quos repleuiſti ſpiritu. Et nunc Domine hoc præſta, & conſerua in nobis integrum ſpiritum gratiæ tuæ, ut repletus operibus curationum

Digitized by Google

curationum & sermone doctrinæ, in mansuetudine instruat populum tuum, & inseruiat tibi sincerè, in pura mente, & in anima studiosa. Et sacrificia pro populo tuo immaculata perficiat per Christū tuum, cum quo tibi gloria, honor, & cultus, & sancto Spiritui in sæcula Amen.

De Ordinatione Diaconorū ego Philippus dispono.

CAPVT XXV.

DIACONVM constituas Episcope imponens ei manus, assistentibus tibi omnibus Presbyteris & Diaconis, & orando dices.

Deus Omnipotens, uerus & non mentiens, qui dies es in omnibus inuocantibus te in ueritate, terribilis in consiliis, sapiens in intellectu, fortis, & magnus; Exaudi orationem nostram Domine, & auribus percipe supplicationem nostram; & ostende faciem tuam super hunc seruum tuum electum tibi ad Diaconatum; & reple eum Spiritu sancto, & uirtute, quemadmodum repleuisti Stephanum Martyrem, & imitatorem passionum Christi tui, & concede ei, ut ritè administrato credito sibi Diaconatu, constanter, laudabiliter, innocenter, maiori gradu dignus efficiatur interuentu unigeniti filii tui, cum quo tibi gloria, honor & cultus, & sancto Spiritui in sæcula Amen.

De Diaconissa Ego Bartholomæus dispono.

CAPVT XXVI.

O EPISCOPE impones ei manus præsentibus Presbyteris, Diaconis, & Diaconissis, ac dices,

Oratio

Digitized by Google

Oratio ordinationis Diaconiſſæ.

DEvs æterne Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, opifex uiri & mulieris, qui Spiritu compleuiſti Mariam, Debborram, Annam, Oldam; qui non dedignatus es unigenitum Filium tuum naſci de muliere; qui in tabernaculo teſtimonii, & in templo conſtituiſti mulieres cuſtodes tuarum ſanctarum portarum, ipſe quoque nunc reſpice ſuper hanc famulam tuam, quæ ad Diaconatum promouetur, & da ei Spiritum ſanctum, & munda eam ab omni inquinatione carnis & ſpiritus, ut dignè exequatur commiſſum ſibi officium in gloriam tuam, & laudem Chriſti tui, cum quo tibi gloria & adoratio, & Sancto ſpiritui in ſæcula Amen.

De Hypodiaconis ego Thomas diſpono uobis Epiſcopis.

CAPVT XXVII.

HYPODIACONVM cùm ordinas ò Epiſcope, impones ei manus & dices,

Domine Deus opifex cœli & terræ, & omnium, quæ in eis ſunt, qui in tabernaculo Teſtimonii ædituos conſtituiſti tuorum ſanctorum uaſorum cuſtodes: ipſe quoque nunc reſpice ſuper hunc ſeruum tuum electum Diaconum, & da ei Spiritum ſanctum, ut dignè tractet miniſtratoria uaſa tua, & faciat uoluntatem tuã in omnibus per Chriſtum tuum, cum quo tibi gloria, honor, & cultus, & ſancto Spiritui in ſæcula Amen.

CAP.

Digitized by Google

De Lectoribus ego Matthæus, qui & Leui olim publicanus disponо,

CAPVT XXVIII.

QVI Lectorem constituit, imponens ei manum, & orans dicat,

Deus æterne, qui multus es in misericordia & miserationibus, qui Mundi constitutionem per ipsa opera manifestas, & numerum electorum tuorũ conseruas; ipse nunc respice super famulum tuum, qui promouetur ad legendum tuas sanctas scripturas populo tuo; da ei Spiritum sanctum, spiritum propheticum, qui seruum tuum Esdram instruxisti ad legendũ leges populo tuo, & nunc inuocatus à nobis instrue seruũ tuum & da ei ut laudabiliter perfecto commisso sibi munere, altiori gradu dignus efficiatur per Christũ, cum quo tibi gloria & cultus, & spiritui Sancto in sæcula Amen.

Iacobus Alphæi ego quoq; dispono de Cõfessoribus,

De Confessoribus. CAP. XXIX.

CONFESSOR non ordinatur (pertinet enim hoc ad propositum, fortitudinemque animi) magno autem honore dignus est, ut qui confessus est nomen Dei & Christi eius in conspectu gentium & Regum. Quòd si illo est opus, in Episcopum, uel Presbyterum, uel Diaconum ordinatur. Si uerò Confessor aliquis non ordinatus, usurpauerit sibi aliquam huiusmodi dignitatem, quasi confessionis occasione, deponatur & eiiciatur, non enim est, quoniam negauit Christi dispositionem, & est infideli deterior.

Idem de Virginibus.

Digitized by Google

CAPVT XXX.

VIRGO non ordinatur; mandatum enim Domini non habemus; propositi enim est hoc certamen, non ad uituperationem nuptiarum, sed ad exercitium pietatis.

CAPVT XXXI.

ET ego Lebbæus cognomento Thaddæus hæc de Viduis dispono.

Vidua non ordinatur. Sed si iam pridem uirum amisit, & temperatè ac laudabiliter uixit, & domestica re & è gubernauit, ut Iudith, & Anna, quæ fuerunt fœminæ uenerabiles, ascribatur in statum uidualem. Quòd si nuper amisit coniugem, ei fides non habeatur, sed tempore iuuentus probetur: affectiones enim aliquando consenescunt cum hominibus, nisi maiori freno reprimantur.

Idem de EPORCISTA.

CAPVT XXXII.

EPORCISTA non ordinatur, spontaneæ enim bene uolentiæ est hoc certamen, & gratiæ Dei per Christum, superuentione Spiritus sancti; nam qui accipit Charisma curationum, per reuelationem, à Deo declaratur, cum pateat omnibus gratia, quæ est in ipso.

CAPVT XXXIII.

EGO quoque Simon Canites dispono à quot EPIscopis debet ordinari EPISCOPUS.

EPIS-

Digitized by Google

EPISCOPVS à tribus uel duobus Episcopis ordinetur. Si quis ab uno ordinetur Episcopo, deponatur ipse, & qui eum ordinauit. Quòd si necessitas postulet ab uno ordinari, eo quòd non possunt plures accedere propter persecutionem, uel propter aliquam huiusmodi causam, afferatur decretum commissionis plurium Episcoporum.

Canones de Episcopis, Presbyteris, Diaconis & reliquis Clericis.
CAP. XXXIIII.

IDEM de Canonibus,
Episcopus benedicit, non benedicitur, manus imponit, ordinat, offert, benedictionem ab Episcopis accipit, à Presbyteris nullo modo. Episcopus deponit quemuis clericum dignum depositione, excepto Episcopo. Solus enim non potest.

Presbyter benedicit, non benedicitur; benedictiones accipit ab Episcopo, & compresbytero. eodē modo dat ipse compresbytero, manus imponit; non ordinat, nō deponit, excommunicat inferiores, si huius pœnæ rei extiterint.

Diaconus non benedicit, non dat benedictionē, accipit aūt ab Episcopo uel Presbytero; non baptizat, nō offert, offerēte Episcopo uel Presbytero, ipse dat populo, non ueluti sacerdos, sed ueluti ministrās sacerdoti. Ex aliis Clericis, Diaconi officiū facere liceat nemini.

Diaconissa nō benedicit, sed nec aliquid ex iis, quæ faciunt Presbyteri uel Diaconi exercet ipsa, sed tantùm portas custodit & ministrat Presbyteris, quando baptizantur mulieres, propter honestatem.

Diaconus excommunicat Hypodiaconum, Lectorem,

Digitized by Google

rem, Cantorem Diaconiſſam, ſi quid tale contingat, abſente ſcilicet Presbytero.

Hypodiacono excommunicare non licet, nec Lecto ri, nec Cantori, nec Diaconiſſæ; non clericum, non lai cum: Sunt enim Diaconorum miniſtri.

De aqua & oleo ego Mattheus diſpono.

CAPVT XXXV.

DENEDICAT episcopus aquam & oleum, ſi abſit, benedicat Presbyter aſſiſtente Diacono. Quãdo aderit Epiſcopus, Diaconus aſſiſtat & Presbyter; dicat autem hoc modo,

Gratiarum actio de aqua & oleo.

DOMINE Sabaoth Deus uirtutum, creator aquarum, & dator olei, miſericors & benigne, qui dediſti aquam ad potum, & mũdiciem; oleum ad exhilaran dum faciem in exultationem lætitiæ; ipſe quoque nũc per Chriſtum ſanctifica hanc aquam & hoc oleum, in nomine eorum, qui attulerunt, & da uirtutem ſanitatis effectricem, ægritudinum expultricem, Dæmonum fugatricem, omnibus inſidiis aduerſariam per Chriſtum, qui eſt ſpes noſtra, quo cum tibi gloria, honor, & cultus cum ſancto Spiritu in ſæcula Amen.

Idem de primitiis & Decimis. CAP. XXXVI.

ETIAM præcipio omnes Primitias afferri Epiſcopo, & Presbyteris, & Diaconis ad uictum ipſorum. Decimas offerri ad uictum reliquorum Clericorum, Virginum, ac Viduarum, & iis, qui ſunt paupertate oppreſſi

Digitized by Google

oppreſſi. Primitiæ enim ſunt Sacerdotum & miniſtrantium ipſis Diaconorum.

Idem de reliquiis. CAP. XXXVIII.

BENEDICTIONES, quæ in myſticis ſacris ſuperſunt, de ſententia Epiſcopi uel Presbyterorum Diaconi Clero diſtribuant, Epiſcopo partes quatuor, Preſbytero partes tres, Diacono partes duas; cæteris uerò, Hypodiaconis ſcilicet, Lectoribus, Cantoribus, Diaconiſſis partem unam. Hoc enim honeſtum & acceptum eſt coràm Deo, quemlibet pro ſua dignitate honorari. Eccleſia enim non confuſionis, ſed ordinis & diſpoſitionis eſt magiſtra.

Canones uarij Pauli Apoſtoli. CAP. XXXVIII.

ET Ego Paulus minimus Apoſtolorum hæc diſpono uobis Epiſcopis & Presbyteris.

Qui primò ad myſterium pietatis accedunt, per Diaconos adducantur ad Epiſcopum uel Presbyteros, & cauſæ exquirantur, cur ad dominicum ſermonem acceſſerint, & ii, qui eos adduxerunt, teſtificentur, ſingula diligenter exponentes. exquirãtur autem eorum mores, ac uita, & an ſerui ſint, uel liberi. Quòd ſi quis ſeruus reperiatur, quæratur ab eo, cuius domini ſit; ac ſi hominis fidelis ſeruus fuerit, interrogetur Dominus, an illũ ſuo teſtimonio cõmendare uelit. Si nolit, reiiciatur, quouſq; ſe dignũ apud dominũ exhibeat. Si commẽdatur domini teſtimonio, recipiatur. Si ſit Ethnici ſeruus, inſtruatur quẽadmodũ placeat domino, ne blaſphemetur Verbum. Si habet uxorem, uel mulier ſi uirum, doceatur, contentus eſſe uterque ſuo connubio.

Si

Digitized by Google

Si sint soluti, discant non fornicari, sed iustis nuptiis copulari. Si dominus fidelis sciens seruum uel ancillam fornicari, tamen non dat seruo uxorem, uel ancillæ uirum, excommunicetur.

Si quis Dæmonem habet, erudiatur in pietate. Sed non recipiatur in cõmunionem priusquàm purgetur. Si mors instet recipiatur.

Si quis sit leno, uel lenociniũ desinat, uel reiiciatur.

Meretrix si accedat, uel desistat, uel reiiciatur.

Artifex Idolorum, si accedat, uel artem desinat, uel reiiciatur.

Scænicus si accedat, siue uir sit siue mulier, auriga, gladiator, cursor stadii, Ludius, Olympius, Choraules, Citharædus, Lyristes, saltator, caupo, desistat, uel reiiciatur.

Miles si accedat, erudiatur nemini iniuriam facere, non calumniari, contentum esse suis stipendiis, si pareat recipiatur, repugnans reiiciatur.

Pædico, cinædus, mollis, incantator, Astrologus, uates, uenatoriis carminibus dans operam, nepos, circumforaneus, amuleta faciens, lustrator, Augur, coniector, palmorum interpres, obseruans in occursu offensiones oculorum, pedum, auium, felium, carminum, auditionum symbolicarum, tempore probetur, nisi pareat, reiiciatur.

Pellex, infidelis ancilla soli Domino obsequens, recipiatur. Si cum aliis intemperans fuerit, reiiciatur.

Fidelis qui pellicem habet, si sit ancilla, desistat, & uxorem ducat; si libera, ducat eam in uxorem. Si nolit, reiiciatur.

Græcos mores qui sequitur, uel Iudaicas fabulas, uel mutet se uel reiiciatur.

Thea-

Digitized by Google

Theatralibus ludis qui dat operam, uenationibus, equorum curſibus, ac certaminibus, uel deſiſtat, uel reiiciatur.

Qui catecheſi erudiendus eſt, per tres annos erudiatur. quòd ſi uirtute præditus ſit, & erga Scripturam ſtudium oſtendat, recipiatur, quoniam non tempus, ſed animus æſtimatur.

Qui docet, quamuis laicus ſit, peritus tamen ſermonis & moribus grauis, doceat. Erunt enim omnes docibiles Dei.

Quilibet fidelis uir, mulier'ue ſummo mane excitatus è ſomno, antequàm opus aggrediatur, locus oret. quòd ſi catecheſi uerbi eſt erudiendus, præponat operi uerbum pietatis.

Fidelis benignè ſe gerat cum ſeruis quemadmodũ in ſuperioribus libris præcepimus, & in Epiſtola docuimus.

Quibus diebus oporteat quieſcere ſeruos ego Paulus, & ego Petrus diſponimus.

CAP. XXXIX.

OPERENTVR ſerui quinque dies; in Sabbato & dominica die quieſcant in Eccleſia, propter doctrinam pietatis. Sabbatum enim diximus creationis habere rationem, dominicum reſurrectionis.

Serui per totam magnam hebdomadam, & ſequentem quieſcant, quoniam illa ad paſſionem pertinet, alia ad reſurrectionem, & eſt opus inſtitui qui ſit ille qui paſſus ſit, & reſurrexerit, & quis hoc permiſerit & ſuſcitauerit.

In Aſcenſione quieſcant, quoniam eſt finis Chriſti diſpenſationis.

In

Digitized by Google

In Pentecoſte quieſcant propter pœnitentiam Spiritus ſancti donatam iis, qui in Chriſtum crediderunt.

In Natali feſto quieſcant, quoniam in eo inexpecta ta gratia data eſt hominibus, ut naſceretur Dei uerbum Ieſus Chriſtus ex Maria Virgine propter Mundi ſalutem.

In Feſto Epiphaniæ quieſcant, quoniam in ea facta eſt manifeſtatio diuinitatis Chriſti teſtificante ei Patre in Baptiſmo, & Paracleto in forma columbæ, demonſtrante eum, cui teſtificatio facta eſt.

In diebus Apoſtolorum quieſcant; *Magiſtri enim* ueſtri in Chriſto fuerunt, & Spiritus uos participes fecerunt.

In die Stephani Protomartyris quieſcant, & reliquorum ſanctorum Martyrum, qui Chriſtum propriæ uitæ antepoſuerunt.

Quibus horis, & cur in eis orandum ſit. CAP. XI.

PRECES ueſtras facite diluculo, tertia hora, ſexta, nona, ueſpere & in galli cantu, diluculo gratias agentes, quoniam illuminauit nos Dominus expulſa nocte, & inducto die; hora tertia, quoniam illa hora Dominus ſententiam Pilati accepit; ſexta, quoniam tunc crucifixus eſt; nona, quoniam omnia commota ſunt crucifixo Domino perhorreſcentia impiorum audaciam, & non ferentia ignominiam Domini; ueſpere gratias agentes, quòd dedit nobis noctem diurnorum laborum requietē; in galli cantu, quoniā illo tempore nunciatur aduentus diei ad exercēda opera lucis.

Si propter Infideles ad eccleſiam iri non poteſt, domi cœtus congregabis ò Epiſcope, ne pius ingrediatur eccleſiam

Digitized by Google

ecclesiam impiorum; non enim locus sanctificat hominem, sed homo locum. Quòd si impii locum occupauerint, fugiendus tibi est is locus, quoniam ab ipsis prophanatus est: nam ut sancta sacerdotes sanctificant, sic nepharii contaminãt. Si nec domi nec in ecclesia cœtus celebrari possunt, unusquisque apud se psallat, legat, oret, uel duo aut tres unà congregati. Vbi enim sunt duo uel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Fidelis unà cum Catechumeno nec domi oret; non enim est æquum initiatum unà cum eo, qui non est initiatus coinquinari. Pius cum Hæretico nec domi oret; quæ est enim societas lucis cum tenebris?

Fidelis seruus & ancilla coniuncti, separentur, uel reiiciantur.

CAPVT XLI.

ET ego Iacobus frater quidem Christi secundum carnem, seruus autem tanquàm Dei unigeniti, Episcopus autẽ ab ipso Domino, & ab Apostolis Hierosolymarum ordinatus, hæc dico.

Vespere ò Episcope congregabis Ecclesiam, & dicto nocturno psalmo loquetur Diaconus pro Catechumenis, & Dæmone agitatis, pro illuminandis, & pœnitentibus, ut ante diximus, Quibus dimissis Diaconus dicet, Qui fideles sumus rogemus Dominum. & postquàm primam orationem absoluit dicet,

Sermo nocturnus.

SALVA & excita nos Deus per Christum tuum, erigentes nos petamus misericordias Domini, & miseMM rationes

rationes ipsius, Angelum pacis, bona & utilia, Christianos Principes, uesperam & noctem pacificam, & sine peccato, atque omne tempus uitæ nostræ inculpabile. nos mutuò Deo uiuo commendemus per Christum suum.

Et Episcopus orando dicat.

Gratiarum actio nocturna. CAP. XLII.

DEVS, qui nullo ortus principio, nullo fine terminaris, cunctorum creator per Christum, atque gubernator, & ante omnia Deus ipsius ac pater, spiritus, intelligibilium, atque sensibilium Rex, qui fecisti diē propter opera lucis, noctem ad requietem imbecillitatis nostræ; tua est enim dies, & nox: tu enim præparasti lucem & solem: tu nunc Domine benigne, ac bone, placidè suscipe hanc nostram uespertinam gratiarum actionem, qui nos traducis per longitudinem diei, & perducis ad initium noctis, custodi nos per Christum tuum, præbe uesperam pacificam, & noctē sine peccato, & dignos nos fac uita æterna per Christum tuum, per quem tibi gloria, honor, & cultus in sancto Spiritu in sæcula Amen.

Et Diaconus dicat, Inclinate uos manuū *impositioni.*

Et Episcopus dicat,

CAPVT XLIII.

DEVS Patrum, & Domine misericordiæ, qui sapientia tua condidisti hominem rationale animal, & unum Deo charum, ex iis, qui sunt in terra, & dedisti ei ut imperaret iis, quæ sunt in terra, & cōstituisti sententia

Digitized by Google

tia tua Principes & ſacerdotes, illos ad ſecuritatem uitæ, hos ad iuſtam ſeruitutem; Ipſe quoque nunc inclina Domine Omnipotens & oſtende faciem tuam ſuper populum hunc, inclinantem colla cordis ſui, & benedic ei per Chriſtum, per quem illuminaſti nos lumine cognitionis, & reuelaſti nobis te ipſum, quo cum tibi digna debetur adoratio ab omni rationali & ſancta natura, & Spiritui Paracleto in ſæcula Amen.

Et Diaconus dicat, Ite in pace. Eodem modo diluculo Diaconus dicto matutino, & dimiſſis Catechumenis, Energumenis, baptizandis, & pœnitentibus, habitoque ſermone debito(ne iterum eadem dicamus) ſubiungat poſt illa uerba, Salua eos Deus, & excita in gratia tua. Petamus à Domino miſericordias ipſius, & miſerationes, diluculum hoc & diem pacificum & ſine peccato, & omne tempus peregrinationis noſtræ, Angelum pacis, Chriſtianos Principes, propitium & benignum Deum, nos mutuò uiuenti Deo commendemus per unigenitum ſuum.

Et Epiſcopus orans dicat.

CAP. XLIIII.

DEVS ſpirituum atque omnis carnis, incomparabilis, nullo indigens, qui dediſti ſolem inpoteſtatem diei, & lunam & aſtra in poteſtatem noctis: ipſe quoque nunc reſpice ſuper nos benignis oculis, & recipe matutinas noſtras gratiarum actiones, & miſerere noſtri: non enim expandimus manus noſtras ad Deum alienum: non enim eſt nobis Deus recens, ſed tu æternus & infinitus, qui nobis per Chriſtum præbuiſti, ut eſſemus, & per eundem largitus es ut bene eſſemus; ipſe nunc per eum dignos fac uita æterna,

Digitized by Google

cum quo tibi gloria, honor, & cultus, & sancto Spiritui in sæcula Amen.

Et Diaconus dicat, Inclinate uos manus impositioni. Et Episcopus iterum oret dicens,

Manus impositio matutina. CAP. XLV.

DEVS fidelis & uerus, qui facis misericordiam in millia & decem millia diligentibus te, qui es amicus humilium, & patronus pauperum, cuius omnia indigent, quoniam omnia seruiunt tibi, respice super hūc populum tuum inclinantium tibi capita, & benedic eis benedictione spirituali, custodi eos ut pupillã oculi, cõserua eos in pietate & iustitia, & fac dignos uita æterna in Christo Iesu dilecto puero tuo, cum quo tibi gloria, honor, & cultus unà cũ sancto Spiritu nunc & semper, & in sæcula sæculorum Amen. Et Diaconus dicat, Ite in pace.

Benedictio Primitiarum. CAP. XLVI.

SVPER Primitiis, quæ offeruntur, Episcopus gratias agat iis uerbis, Gratias agimus tibi Domine Omnipotens, cunctorum opifex & prouisor per unigenitum filium tuũ Iesum Christum Dominum *nostrũ*, de oblatis tibi primitiis, non quidem quantum debemus, sed quantum possumus. Quis.n. hominum dignè tibi gratias agere posset pro iis, quæ dedisti eis in perceptionem? Deus Abraam, Isaac, & Iacob, atq; omnium Sanctorum, qui omnia produxisti (per uerbum tuum, & iussisti terræ, ut uarios ferret fructus in lætitiam & escam nostram, qui dedisti crassioribus & rudioribus herbiuoris animantibus herbam, aliis carnem, aliis semina, nobis

Digitized by Google

bis frumentum in uictum opportunum & accommodatum, aliaque uaria partim ad usum, partim ad ualetudinem, partim ad delectationē: ob hæc igitur omnia & supra modum celebrandus, de beneficiis, per Christum in omnes collatis, per quem tibi gloria, honor, & cultus in sancto Spiritu in sæcula Amen.

Allocutio pro defunctis. CAP. XLVII.

DE iis autem, qui quieuerunt in Christo, postquā Diaconus absoluit orationē, ne idem repetamus, hæc addet, Pro quiescentibus in Christo fratres nostri rogemus, ut benignus Deus; qui ipsius animam susceperit, dimittat ei omne delictū uoluntarium & inuoluntariū. Et propitius illi factus, collocet eum in regione piorū & beatorum in sinu Abrahæ, Isaac, & Iacob; cum omnibus, qui à sæculo placuerunt illi, & fecerunt uoluntatē ipsius, unde abest dolor, tristitia & suspirium.

Excitemus nos, & inuicem commendemus nos æterno Deo per uerbum, quod erat in principio.

Et Episcopus dicat,

Qui immortalis natura es, & nullo fine terminaris, à quo oē immortale & caducū prodiit; qui rationale animal hominē Mundi ciuē, mortale in sua constitutione feciſti, & promisisti ei resurrectionē; qui Enoch & Eliā mortē experiri nō permisisti, Deus Abraā, Deus Isaac, Deus Iacob, nō mortuorū, sed uiuentiū Deus, quoniā omniū animæ apud te uiuunt, & iustorum spiritus in manu tua sunt, quos non attinget tormentum; omnes enim sanctificati sub tua manu sunt. Ipse quoque nunc respice super hunc seruum tuum, quem recepisti in alteram uitam, & condona ei, si quid uolens uel inuitus deliquit. & Angelos placidos constitue ei, & colloca

eum

Digitized by Google

eum in sinu Patriarcharum, Prophetarum, & Apostolorum, & omnium, qui tibi à sæculo placuerunt, ubi non est tristitia, dolor, neque horror, sed cætus piorum & lætantium, & terra rectorum beata uidentium gloriam Christi tui, per quem tibi gloria, honor, cultus, gratiarum actio, & adoratio in sancto Spiritu in sæcula Amen.

Et Diaconus dicat, Inclinamini & benedictionem accipite.

Et Episcopus agat gratias pro eis iis uerbis,

Salua Domine populum tuum & benedic hæreditati tuæ, quam redemisti precioso sanguine Christi tui. Pasce illos in dextera tua, & tege illos alis tuis, & da eis bonum certamen certare, cursum consummare, fidem seruare constanter, & laudabiliter per Dominum nostrum Iesum Christum dilectum puerum tuum, per quem tibi gloria, honor, & cultus in sancto Spiritu in sæcula Amen.

Quomodo oporteat, & quando fidelium defunctorum memorias celebrare; & quòd de facultatibus ipsorum erogandum sit pauperibus. CAP. XLVIII.

PERAGATVR dies tertius mortuorum in psalmis, in lectionibus, atque orationibus propter eum, qui tertia die resurrexit. Item nonus in cõmemorationem superstitum, atq; defunctorum; etiam quadragesimus, secundum ueterem formam. Mosem enim hoc modo populus luxit; nec non anniuersarium pro memoria ipsius, deturque de illius facultatibus pauperibus in commemorationem ipsius.

Digitized by Google

Quòd impios morientes nihil iuuant memoriæ uel mandata.
CAP. XLIX.

HAEC de piis dicimus; nã de impiis, & si oẽs Mundi facultates dares pauperibus, tamen nihil eis prodesses. Nam cui uiuo infensus erat Deus, certè eidem mortuo est iratus; non est enim iniustitia apud eum. Iustus est enim Dominus, & iustitias dilexit. Et ecce homo, & opus eius.

De uinolentis. CAP. L.

QVI ad memorias eorum uocamini, cum modestia, & cum Dei timore comedite, ueluti ualentes legatione fungi pro mortuis; cùm sitis Presbyteri & Diaconi Christi, sobrii esse debetis, & priuatim, & cũ aliis, ut possitis intemperantes coercere. Dicit autem Scriptura, Dynastæ sunt iracundi, uinum uerò non bibant, ne cùm biberint, obliuiscantur sapientiæ, & recta iudicare non possint. Quare Presbyteri & Diaconi post Deum Omnipotentem & dilectum Filium eius, sunt Ecclesiæ Dynastæ: quod non ideo dicimus ne bibant; nam cæteroqui contumelia afficerent id, quod à Deo creatum est in lætitiam, sed ne uinolentiæ studeant: non enim dixit Scriptura, ne bibas uinum, sed quid dicit? Noli bibere uinum ad ebrietatem. & iterum, Spinæ nascuntur in manu ebrii. quod non solùm de Clericis præcipimus, sed etiam de omnibus laicis, super quos inuocatum est nomen Domini nostri Iesu Christi; nam ipsis quoque dictum est, Cui uæ, cui tumulus? cui tristitiæ & nugæ? cui liuidi oculi, cui contritiones superuacaneæ? non'ne commorantium in uino, & inuestigantiũ ubi potationes fiunt?

Prou.23 *Eccle.31* *Prou.26* *Prou.23*

De

De recipiendis ijs, qui per Christum persecutiones patiuntur.
CAP. LI.

RECIPITE eos, qui persecutionem patiuntur per Christum, & fugiunt de ciuitate in ciuitatem, seò quòd sermones Domini in memoria habent. Fugiunt enim quoniam sciunt spiritum promptum, carnem infirmam esse, & bona sua relinquunt diripiéda, ne confessionem nominis Christi abiicere cogantur. Erogate igitur eis in usum, mandato Domini obsequentes.

Quòd unusquisque manere debet in ea sorte, in qua est collocatus, & ordinem seruare, & non arripere quæ sibi commissa non fuerunt. CAP. LII.

ILLVD autem communiter omnes præcipimus, ut unusquisque maneat in ordine sibi tradito, nec fines transeat; non enim nostri sunt, sed Dei, nam Qui uos audit (inquit Dominus) me audit; & qui uos spernit, me spernit, qui uerò me spernit, spernit eum, qui misit me. nam si inanima rectam ordinis dispositionem conseruant, nox, dies, sol, luna, astra, elementa, solstitia, menses, hebdomadæ, dies, horæ, & impositæ sibi necessitati obediunt, secundum illud, Posuisti terminos, quos non pertransibunt. & iterum de Mari, Posui & terminos circumponens claustra & portas; Dixi autem ei, Hucusque uenies, & non transgredieris; quanto magis uos nihil debetis commouere ex iis, quæ nos diuinam secuti auctoritatem uobis perscripsimus. Sed quoniam plerique leue hoc putant esse, ideo ordines confundere audent, & unicuique attributam ordinationem perturbare, arripientes sibi dignitates

Digitized by Google

tes non commissas, & tyrannicè uendicantes sibi ea, quorum non habent potestatem; Ideoq; Deum irritãt ueluti Coritæ, & Rex Ozias, qui præter phas, præterq; Dei uoluntatem sacerdotium inuaserunt, ex quibus Coritæ incendio conflagrarunt, Ozias in lepram incidit. Irritant quoque Spiritum sanctum, cuius testimonium euertunt. Quare prospicientes periculum impendens talium rerũ auctoribus, negligentiamq; in sacrificiis, & Eucharistia prouenientem, ex eo quòd offerun tur ab iis, quos non decet, quiq; ludum putant Pontificalem honorem institutum ad magni Pontificis Iesu Christi Regis nostri imitationem; propterea necessarium duximus, ut de iis rebus admoneremus. Dicimus itaque Mosem Dei seruum, quem Deus facie ad faciem alloquebatur, ueluti si quis cum amico loqueretur, cui dixit, Noui te præter omnes. cui coràm loquebatur, non per species, nec per insomnia, nec per Angelos, uel ænigmata. hunc igitur uirum dicimus diuinarum legum rationem tradentem præscripsisse, quæ à Pontificibus administrari conueniret, quæ à Sacerdotibus, quæ à Leuitis, unicuique proprio & suo muneri accommodato cultu distributo: atque ea quidem, quæ Pontificibus præcepta fuerant, nephas erat sacerdotem attingere, quæ sacerdotibus mãdabantur, ab iis Leuitæ repellebantur, sed quilibet intra commissi sibi ministerii fines se continebat; quos si quis transire uolebat, extremo supplicio puniebatur. Hoc uerò maxime docuit Saulis audacia, qui cùm sacrificare decreuisset sine Propheta, ac Pontifice Samuele, suscepit in se peccatum. execrationemq; irreuocabilem, neque Prophetam deterruit, quòd à se Rex unctus fuisset. Idem euidentius ostendit Deus in Oziæ facto, à

Exo.33.

Num.12

Digitized by Google

quo nulla interpoſita mora, commiſſi ſceleris pœnam expetiuit; & qui ſacerdotium concupiuerat, regno eſt ſpoliatus. Noſtras res fortaſſe non ignoratis. ſcitis enim à nobis Epiſcopos, Presbyteros, & Diaconos uocari, oratione & manuum impoſitione, differentia nominum, rerum differentiam indicantes: non enim unuſquiſque prout uult, apud nos implet manum, (quē admodum regnante Ieroboamo, nepharii ſacerdotii mos fuit, in illo uitulæ piaculo) ſed qui à Deo uocatur. Nam niſi propria quædam iura eſſent, atque ordinum diſcrimina, ſatis eſſet ut per unum nomen uniuerſa perficerentur. Sed à Domino edocti conſequentiam rerum, Epiſcopis Pontificatus munera aſſignauimus, Presbyteris ſacerdotii, Diaconis miniſteria erga utroſque, ut quæ ad religionem pertinent, purè perficiantur. Nam nec Diacono phas eſt offerre ſacrificium, uel baptizare, aut benedictionem paruam uel magnam facere; nec Presbytero ordinationes exercere: impium eſt enim ordinem peruerti; non enim eſt Deus confuſionis, ut inferiores ſuperiorum officia tyrannicè ſibi uendicent: noua inſtituta ſibi fingentes in detrimentum ſuum, ignorantes durum ſibi eſſe contra ſtimulum calcitrare. Non enim uel nobis uel Epiſcopis aduerſantur huiuſmodi homines, ſed omniū Epiſcopo & Pontifici Patris Ieſu Chriſto Domino noſtro. A' Moſe enim Deo chariſſimo Pōtifices inſtituti ſunt, ſacerdotes, Leuitæ, à Saluatore noſtro nos treſdecim Apoſtoli, ab Apoſtolis ego Iacobus, & ego Clemens, & nobiſcum alii, ne iterum omnes numeremus. Communiter ab omnibus nobis, Presbyteri, Diaconi, Hypodiaconi, Lectores. Primus igitur natura Pontifex eſt unigenitus Chriſtus, qui non ſibi ipſe honorem arripuit, ſed

3. Reg. 12.

con-

Digitized by Google

constitutus est à Patre, qui propter nos factus homo, & spirituale sacrificium offerens Deo & Patri suo, ante passionem nobis solis præcepit hoc facere; quanquàm præsentes nobiscum essent alii, qui in ipsum crediderant, sed non omnino omnis qui credit, continuò sacerdos est, & pontificium consequitur honorem. Post autem assumptionem ipsius, nos oblato secundum eius ordinationem sacrificio puro, & incruento, constituimus Episcopos, Presbyteros & Diaconos numero septem, è quorum numero unus erat Stephanus beatus Martyr, qui in amore erga Deum nobis non erat inferior; quiq; adeò fide sua pietatem charitatemque erga Dominum nostrum Iesum Christum ostendit, ut pro ipso animam tradiderit, à Iudæis Domini interfectoribus, saxis percussus. Sed tamen talis ac tantus uir, qui spiritu feruens erat, & qui uidit Christū à dextris Dei, & Cœli portas apertas, nusquàm apparet iis officiis, quæ Diaconiæ non conueniunt esse usus, uel sacrificiū obtulisse, uel manus alicui imposuisse, sed usque ad finem Diaconiæ ordinem seruasse. Ita enim erat decens, ut Christi Martyr, ordinis dispositionē seruaret. Quòd si qui Philippum Diaconum nostrum, & Ananiam fidelem fratrem producunt, quorum alter Eunuchum baptizauit, alter me Paulum; ignorant ipsi id, quod nos dicimus; nam dicimus neminem sibi arripere debere sacerdotalem honorem, sed uel à Deo esse accipiendum, quod fecit Melchisedech & Iob; uel à Pontifice ut Aaron accepit à Mose. Quare Philippus & Ananias non ipsi se elegerunt, sed à Christo promoti sunt incomparabili Deo.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

IO. CAROLI BOVII
EPISCOPI OSTVNENSIS,
Scholia in Clementis libros.

VNC in animo eſt, aliqua in iis libris percurrere, quæ niſi explicarentur, lectoris ſtudium poſſent retardare. quod faciam in paucis quibuſdam locis annotandis, non enim ſtatui ſcholia in ſingulis ſententiis ſcribere, ſed tantùm pauca, quæ dubitationem aliquam habẽt illuſtrare.

EX PRIMO LIBRO.

IN Cap. 3. ex Euangelio non ſolùm ultio inimicorum prohibetur, ſed etiam dilectio & amor erga eos præcipitur. ſeruauit enim ſæpe hoc antiquitas, ut Conſilia quæ appellantur, in præceptis numeraret.

IN Cap. 4. ne pruritu uexatus &c. hanc ego puto eſſe ueram huius loci ſententiam. Iubet tonderi capillum, ne eo culto prouocẽtur mulieres ad amorem. Inquit igitur, ſi capillum nutrias, neceſſe erit tibi ob pruritum ſcalpere caput ac lacerare, ad hanc uerò moleſtiam fugiendam, caput comptum & ornatum te habere oportebit, idq; unguentis perfundere quo mulieres allicientur ad libidinem, ergo tonde capillum, ne capitis cultu opus habeas.

IN Cap. 7. illud [*ſi ſophiſtica*] eſt nonnullis ſuſpectum, qui ſi conſiderarent, ſophiſtarum nomen fuiſſe aliquando in laude, atque ita appellatos eos, qui ſapientiam & rerum omnium ſcientiam profiterentur, certè nihil de eo dubitarent. Clemens ergo Græcorum diſciplinis eruditus, ſophiſtica ea uocat, quæ ab hominibus doctis & uitæ magiſtris, ſapienter ſunt tradita.

IN eodem Cap. duo dicit à Chriſto antiquata, deuteroſes, quas

Digitized by Google

quas Hieronymus humanas traditiones, Epiphanius, ſeniorum traditiones appellat. eas uerò (teſte eodem Epiphanio in primo contra hæreſes libro) Iudæi habebant quatuor libris digeſtas, quibus traditi erant ritus & ceremoniæ, quas à maioribus ſuis ſeruandas acceperant, quaſque Dominus in Marci Euangelio reprehendit.

ETIAM inducta & adiecta quæ dicuntur, Chriſtus abrogauit, quæ acceſſerunt Decalogo, ea ſunt ſacrificia, expiationes, atq; aliæ ceremoniæ præceptæ Hebræis, poſtquàm ii Aegyptiam ſuperſtitionem imitati abſente Moſe, uitulum adorauerunt. Iudicauit enim Moſes, cùm gens Hebræorum prona ad malum, diuinam legem, liberam atq; à natura in hominum animis inſitam facilè contemneret, eam ita in officio poſſe contineri, & à cultu ſimulacrorum abduci, ſi aſsidua ac neceſſaria rerum diuinarum occupatione detineretur. Inducta, quæ dicit mutata in melius, ut ipſe alio in loco declarat, tria ſunt, Sacrificia, quibus ſucceſsit incruentum Euchariſtiæ ſacrificium; Aſperſiones, quæ mutatæ ſunt in baptiſmum; Adoratio, quæ tunc certo loco fiebat, nunc patet à ſolis ortu ad occaſum; in omni enim loco ſacrificatur & offertur nomini eius oblatio munda.

IN eodem Capite mirum uideri non debet lectionem librorum prophanorum ab Apoſtolis prohibitam, qui in primis illis pietatis rudimentis, ut abolerent omnia gentilitatis ueſtigia, non ſolùm illa prohibuerunt, quæ ſua ſponte Chriſtianæ pietati aduerſabantur, cuiuſmodi erant ſacrificia, & reliquus Deorum cultus, ſed etiam omnia illa, quæ ſuis admonitionibus refricare poterant ueteris erroris memoriam. Confirmata uerò religione, cùm iam homines non fierent, ſed naſcerentur Chriſtiani, liberior fuit legendorum huiuſmodi librorum conſuetudo, adhibito tamen iudicio atque delectu, ut ex illorum lectione fideles fructum capere, & ad pietatem poſſent proficere. Scripſit Baſilius aureum libellum de utilitate capienda ex Græcorum diſciplinis, quem auctorem ſequentes fructuosè huiuſ-

Digitized by Google

iusmodi libros legimus.

IN Cap. 10. prohibentur mulieres lauare unà cum uiris, quod idem prohibuit Conc. Laodic. Can. 30. & sex. Syn. Can. 77.

EX LIBRO SECVNDO.

IN Cap. 29. [*Decimæ salutaris, initium nominis Christi.*] hoc dicitur, quoniam nomen Iesu à Iota incipit, qua litera Græci notant numerum denarium.

IN Cap. 30. [*vt qui Dei dignitate ornatus est, quatenus clero præest, & omni Ecclesiæ,*] hanc eandem sententiam apertius atque distinctius expressit. S. Ignatius in Epistola ad Smyrn. iis
» uerbis, Ego autem dico, honora Deum ut auctorem cun-
» ctorum ac Dominum, Episcopum uerò ut Pontificem,
» imaginem gerentem, quatenus imperat, Dei, quatenus
» sacerdotalia exercet, Christi.

OBSERVA in eodem Capite, in Ecclesiæ membris contineri mysticas significationes per quædam accõmodata, & (ut ita dicam) appropriata muneribus, cum omnia in Ecclesia ita constituta sint, ut (quoad possunt) diuinam similitudinem referant ac significent. Porrò quod de Viduis dicitur, eas altaris similitudinem imitari, id dictum, opinor, ad significandam constantiam, ac firmitatem propositi earum in statu uiduali. & quod pietatis officia, quæ in eas, & in orphanos conferuntur, sunt quasi uictimæ in altari collocatæ ad faciendum holocaustum Deo. Virgines thuribulum significant propter uirginitatis fragrantiam, & illos ex purissimis earum corporibus atque animis afflatos odores, qui non solùm per Ecclesiam diffusi omnia suauitate complent, sed etiam in Cœlum sublati Deum delectant.

IN Cap. 31. quod traditur, non esse arripiendum sacerdotii honorem, sed capiendum ab eo, qui diuina potestate ius obtinet illud aliis dandi, atque alia, quæ diuinitus à Clemente exposita, ad hunc locum pertinent, habentur in Dionys.

Digitized by Google

Dionyſ. de Eccl. Hierar. cap. 5. ut perſpicuum ſit, utrunq; hanc doctrinam, ex eiſdem fontibus hauſtam, literarum monumentis commendaſſe.

In Cap. 32. Presbyteræ quæ nominantur, ſunt uiduæ, ita enim eas appellat in tertio libro cap. 5. quare aliæ ſunt illæ Presbyteræ quarum mentio fit in Conc. Laod. Can. 31.

In Cap. 59. noli mirari Iacobum fratrem Domini extra duodecim Apoſtolos numeratum, fuit enim hæc conſtans non modò Clementis, ſed etiam Euſebii, Epiphanii, Ambroſii, atque aliorum ſententia. cui non obſtat quòd in Epiſtola ad Galatas Paulus eum Apoſtolum nominat & columnam, cùm ampliori uocabulo dicti ſint Apoſtoli alii, qui præter duodecim ad propagandum Euãgelium miſsi, Apoſtolatus munere fungebantur, quemadmodum dicimus. S. Martialem Apoſtolum Galliarum fuiſſe. meritò autem Iacobus columna uidebatur, cùm eſſet Hieroſolymitanorum Epiſcopus, omniaque ad ſtabiliendum Eccleſiæ ſtatum pertinentia, unà cum Apoſtolis adminiſtraret.

In Cap. 60. ſunt hæc uerba. [*Glorificent ſolum Deum, unum & uerum per unigenitum Chriſtum*] quæ nullam nobis gignere debent ſuſpicionem erroris, quaſi non faciant filium honore ac diuinitate parem, uniusque, atq; eiuſdem naturæ cum patre. nam cùm ſint translata ex Euangelio Ioannis,

„ Vt cognoſcant te ſolum Deum uerum. interpretatio, qua illa ſententia exponitur, debet quoq; ad hunc locum accommodari. Eadem uerba, de Chriſto loquens, ſcripſit

„ S. Ignatius in Epiſtola ad Magneſios. Iis, qui extra ciuitatem manebant, unum & ſolum uerum Deum nunciauit. Sed erit locus opportunior, & magis proprius de hac ipſa re accuratè dicendi.

Caput ſexageſimum primum continet informationem quandam eorum, quæ in octauo libro diſtinctius & accuratius deſcribuntur. in eo enim traditur integra ſacrorum ratio, ut nihil poſsit deſiderari hîc breuis anticipatio eorum, quæ ibi fuſius exponuntur.

In eodem cap. Paſtophoria exiſtimo fuiſſe tabernacula quædam

Digitized by Google

dam, quasi armaria in fronte templi utrinqu posita, in quibus Eucharistia, uestes, & uasa sacra condebantur.

OSCVLVM mysticum, in hoc ipso loco dari solitum, affirmat Dionysius, cum agit de synaxi. Cyrillus in mystagogicis orationibus. Laodic. Conc. in Can. 19.

IN Cap. 32. Mentio fit Agapæ. Christiani enim in principio religionis, in Ecclesiam conuenientes, simul epulabantur; ea conuiuia quoniam amore & charitate mutua celebrabantur, Agapæ sunt dicta, quæ quòd confusionem Ecclesiæ Corinthiorum afferrent, reprehensæ sunt ab Apostolo, sed nihilominus saltem in aliis Ecclesiis diu manserunt. Eas post longum tempus prohibuit Concilium Laodicenum, ne scilicet in Ecclesiis fierent, & postea Carthaginense; manserunt tamen; nam Canones Constantinopolitani, qui longo pòst tempore scripti sunt, de eis sanxerunt, nunc omnino in dissuetudinem atque obliuionem abierunt.

IN Cap. 63. præcipitur, ut in sabbato ac die Dominico Christiani frequentiùs accedant ad Ecclesiam. quantum attinet ad sabbatum mos fuit priscorum, ut eo die quoq; cœtus celebrarentur, & diuinæ scripturæ legerentur. de quo nobis forsan alio loco agendum erit.

TRES illæ solennes precationes, quæ die Dominico concipiebantur, patebunt in octauo libro; earum quoq; mentio fit in Conc. Laod. Can. 19.

EX TERTIO LIBRO.

IN Cap. 10. magnas benedictiones puto eas appellari, quæ sunt propriæ Episcoporum, paruas, quæ licitæ erant presbyteris.

IN Cap. 11. ministri sunt ii, qui alio nomine dicti sunt Subdiaconi, quod alio loco patebit, & Concilium Laod. eorum mentionem facit. lege in eo Theodorum Balsamonem.

IN Cap. 15. & 16. quæ de ungendis catechumenis dicun-

Digitized by Google

tur, item de Chrismate, eadem habentur in Dionysio in capite de baptismo, & in Cyrillo in secunda & tertia catechesi mystagogica. in iis cognoscis, quòd idem in aliis uetustis scriptoribus obseruatur, morem fuisse, ut statim post baptismum Chrismatis sacramentum daretur.

In Cap. 17. uides appellari Patrē super omnia Deum, quod idem in aliis locis inuenies, estque idem loquendi modus consuetus Ignatio, qui in Epistola ad Philippenses disputans contra eos, qui confundebant Patris & Filii personam, sic inquit, Quomodo non uidetur tibi Christus natus ex Virgine, sed esse is qui est super omnia Deus. & ad Tarsen. de eisdem hæreticis scribens. Alii dicunt quòd ipse est, qui est super omnia Deus. quod non ideo dictum est, quasi creditum sit ab eis, Deum uerbum, non esse item supra omnia Deum. legerant enim Paulum dicentem, Quorum Patres illi, ex quibus Christus secundum carnem, qui est Deus supra omnia in sæcula amen. Quid igitur causæ est, cur Deum Patrem solum, sic uocauerint? Auctoritas Principii, siue (ut antiqui Patres locuti sunt) excellentia causæ effecit, ut prisci illi omnem eminentiam soli Deo patri tribuerint, non quòd illam Verbo & Spiritui sancto detrahere uoluerint, (longè enim abest talis ab eorum pietate sentētia) sed quia hanc auctoritatis præstantiam Patri, qui est fons & origo diuinitatis tribuendam censuerunt. quod nonnullis testimoniis confirmabo. S. Ignatius ad Philippen. tractans illa uerba, quibus Dominus à se reiecit Diabolum, Vade retro Satana, scriptū est, Dominum Deum tuum adorabis &c. in persona Christi sic inquit, Ego cognosco qui sim, & à quo sim missus, & quem adorari oporteat, Dominum enim Deum tuum adorabis, & illi soli seruies, noui illum unum, agnosco illum solum, à quo tu defeciſti, non sum Deo aduersarius; confiteor excellentiam; scio meæ generationis auctorem patrem. Et ad Smyrnenses, ita scribit, Qui rogauit ne deficeret Apostolorum fides, non quasi ipse non satis esset, ut illam seruaret, sed quòd gaudebat excellentia Patris. S. Epi-

Digitized by Google

Epiphanius in eo libro, qui Ancyrotus dicitur, uſus erat
» aduerſus Arianos illa Chriſti ſententia, Pater meus uſque
» modo operatur, & ego operor. illi uerò ita ad eam reſpon
debant, quòd in ea Pater appareret primus operator, at-
que ita conſtaret eum filio eſſe præſtantiorem, Hoc ò Aria
» ne (inquit Epiphanius) ſtultè dicis, & multa principia uis
» in diuinitate intelligere, unum uerò eſt principium, & ea-
» dem atq; una diuinitas, non reiicit autē à ſe Filius, Patris
» honorem, ſed oſtendit quomodo ſe habeat ipſa diuinitatis
» conſequentia. Hæc Epiphanius. cum ergo honor Patri
tribuitur, non eò fit, quòd idem honor non ſit tribuen-
dus filio, ſed ut demonſtretur diuinitatis conſequentia,
hoc eſt ordo originis, quemadmodum Filius æterno ortu à
Patre naturam accepit. hanc quæſtionem multo expreſ-
ſius declarat S. Baſilius in libro, quem ſcripſit contra Eu-
nomium, in quo diligenter tractat illum locum, Pater ma
ior me eſt. longamq; eius rei diſputationem concludit iis
» uerbis, Reliquum eſt igitur, ut maius, hoc in loco dicatur
» ſecundum cauſæ rationem; quoniam enim à Patre Filii
» principium atque origo eſt, ſecundum hoc maior eſt pa-
» ter, ut cauſa & principium. propterea Dominus ſic dixit,
» Pater maior me eſt. ſcilicet quatenus Pater eſt, Pater uerò
» quid aliud ſignificat quàm quod eſt principium & cauſa il-
lius, qui ab ipſo eſt ortus. Non diſceſſit ab hac ſententia
S. Hilarius, qui in nono libro de Trinitate, ſic ſcripſit,
» Donantis auctoritate Pater maior eſt, nunquid per doni
„ confeſsionem Filius minor eſt? maior itaque donans eſt,
„ ſed minor iam non eſt, cui unum eſſe donatur. ait enim,
„ Ego & Pater unum ſumus. ſi hoc non donatur Ieſu, ut con
„ fitendus ſit in gloria Dei Patris, minor Patre eſt; ſi autem
„ in eadem gloria ei donatur eſſe, qua Pater eſt, habes & in
„ donantis auctoritate, quia maior eſt, & in donati confeſ-
„ ſione, quia unum ſunt. Maior itaque Pater filio eſt, &
„ planè maior, cui tantum donat eſſe, quantus eſt ipſe, cui
„ innaſcibilitatis imaginem ſacramento natiuitatis impar-
„ tit, quem ex ſe in forma ſuæ generat. hæc Hilarius. quam

Digitized by Google

ſententiam non ſemel in ſuis libris expoſuit. hanc auctoritatem principii in Patre conſiderantes priſci illi, omnem dignationem ei ſoli tribuere uidentur. multa enim huiuſmodi in Clemente legimus, in Paſtore, Ignatio, Iuſtino atque aliis, qui ante Arianam hæreſim uixerunt. qui omnes unam in tribus perſonis eſſentiam, paremq; maieſtatem uenerati, tamen celebrauerunt originem. poſtquàm autem Arius cœpit filii dignitatem minuere, & alii Spiritum ſanctum in numerum creaturarum aggregare; Patres omiſſo huiuſmodi loquendi more, quem Euangeliſtarum & Apoſtolorum loquendi modum imitata, tenuit antiquitas; apertis uerbis tres perſonas æquales prædicauerunt, nihilque uni tribuerunt, quod non item cæteris tribuerent. hoc enim fieri ſolet, cùm exiſtunt hæreſes, ut quod antea omitti poſſe uidebatur, cùm nulla de eo eſſet controuerſia, orta hæreſi id diligenter, planè, apertè, ſit enucleandum. atque ita ex hæreſum immani peſte hoc boni conſequitur Eccleſia, ut ſententiæ fidei, quæ antea nunquam agitatæ obſcuriores uidebantur, poſtquàm oppugnari cœptæ ſint, illuſtrentur, atque declarentur. Hæc fuſius dixi, propterea quòd in Clemente aliqua ſunt, quæ ad hanc normam dirigi oportet. tu uerò cùm in ea incides, eam adhibe moderationem, quam tibi ii fontes oſtendunt. quod ſtatim ſerua in ea ſententia, quæ in eodem capite de Spiritu ſancto habetur, quem dicit à Chriſto doceri, & Chriſtum annunciare. translatum eſt hoc ex. 16. Capite Ioannis ſic dicentis, Cum autem uenerit Spiritus ille ueritatis, docebit uos omnem ueritatem. non enim loquetur à ſemetipſo, ſed quæcunq; audiet loquetur, & quæ uentura ſunt annunciabit uobis, ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit uobis. in quibus uerbis, propter Spiritus ſancti à Patre & Filio progreſsionem, agnoſce in duobus ſpiratoribus auctoritatem unius principii, in Spiritu ſancto nullam alienæ ab iis naturæ differentiam. Quòd autem ita interpretari debeamus loca, quæ tam in ſcripturis, quàm in priſcis patribus uidentur Spiritus

Digitized by Google

tus ſancti maieſtatem non ita extollere, docet. S. Baſilius in eodem libro contra Eunomium, qui eadem uia progrediens, quæ de filio dixerat, ea accommodat ad Spiritum
» ſanctum. eius uerba hæc ſunt, Quæ eſt neceſsitas, ut ſi di-
» gnatione atq; ordine tertius ſit Spiritus ſanctus; ſit quo-
» que natura tertius. nam quòd obtineat ſecundas poſt fi-
» lium partes, fortaſſe pietatis ratio id tradit. tertia uerò
» uti natura, nec ex ſanctis Scripturis didicimus, neque ue
» luti conſequens eorum, quæ dicta ſunt concludere poſſu-
» mus. nam quemadmodum Filius ordine, ſecundum poſt
» patrem locum habet, quoniam ab illo eſt genitus, & di-
» gnatione, quoniam principium & auctor ipſius Pater eſt,
» & quoniam per eum aditum, & acceſſum habemus ad Pa
» trem; natura uerò nullo modo eſt ſecundus, quoniam
» una eſt in utroq; diuinitas; ita Spiritus ſanctus, & ſi ordi-
» ne ac dignatione Filio eſt ſubmiſſus, (ut hoc omnino con
» cedamus) non tamen eo modo, ut quaſi differentis ab ip-
» ſo naturæ exiſtat.

QVOD dicitur in eodem Cap. Spiritum ſanctum aſſumi ut te
» ſtem, translatū eſt à .15. capite Ioannis ſic dicentis, Cum
» autem uenerit Paracletus, quem ego mittam uobis à Pa-
» tre ſpiritum ueritatis, qui à Patre procedit, ille teſtimo-
» nium perhibebit de me.

IN Cap. 20. obſerua Presbyteri officia, quæ ſunt hæc, docere, offerre, baptizare, benedicere populo; quorum quidem habet poteſtatem Presbyter, ſed tamen illam exercere non poteſt, niſi concedente Epiſcopo: lege Ignatium
» Smyrnenſes ſic inſtituentem, Nemo ſine Epiſcopo aliquid
» agat eorum, quæ ad Eccleſiam pertinent, illa firma Eu-
» chariſtia cenſeatur, quæ ſub Epiſcopo fuerit. Et paulò
» poſt, Non liceat ſine Epiſcopo baptizare, nec offerre, ne-
» que ſacrum facere. quod idem de reliquis muneribus cen
ſendum eſt. nam hæc ipſa munera, quæ nunc contemnuntur, in ueteri Eccleſia exercebant Epiſcopi, ut aliquando ſola cauſa fuerit accerſendi Epiſcopum abſentem in Paſchæ tempore, ut Catechumenos inſtruere, & baptizare poſ-

Digitized by Google

posset, de Eucharistia uides in Clemente Episcopum sem per illam peragere; de docendi munere nihil dico, cum in hoc præcipuè uersetur Episcoporum officium. hoc uerò est intelligẽdum quòd quanquàm Presbyteri docendi mu nus habebant, tamen summa rei & doctrinæ iudicium E- piscopo reseruabatur, immo præsente Episcopo Presbyte ri desinebant munus suum, nisi ille aliud iuberet.

EX QVINTO LIBRO.

IN capite 7. Considera auream illam sententiam de baptis- mo sanguinis, cur Catechumeni cum eo morientes salu- ui fiant. re ipsa enim commoriuntur Christo, alii in figu- ra. hæc scribenti uenit mihi in mentem alterius præclaræ sententiæ. S. Cyrilli, quæ fusius eandem rem explanat. ea » scripta est, in secunda mystagogia iis uerbis. O rem no- » uam & admirabilem, non uerè mortui sumus, neque uerè » sepulti, neque uerè crucifixi surreximus; In ueritate tamẽ » saluamur. Christus sic crucifixus est, & re ipsa sepultus & » uerè resurrexit; atque hæc omnia nobis donauit, ut imi- » tatione, passionum suarum participes facti, re ipsa sa- » lutem consequamur.

IN Cap. 12. Quod de hirco desio dicitur, uel fortè mende sio, (nam ita quoque dici posset, si illud μὴν, quod in Græco præmittitur, sit syllaba) mihi id cuiusmodi sit, compertum adhuc non est, fortè enim alii locum hunc illustrabunt.

IN Cap. 16. Considera rem insignem scilicet Iudam abfuis- se cùm data est Apostolis Eucharistia; Cyprianus enim se- cus sentit, in sermone de ablutione pedum, & Augustinus in Epistola. 163. & in explicatione decimi Psalmi, & in sex. tractatu in Euangelium Ioannis, & Chrysostomus in sermone de latrone. Theophylactus, etsi idem sentit, ta- men agnoscit eam opinionem, qua alii affirmant Iudam non adfuisse, nec eam reiicit. Existimaui aliquando Dio- nysium Areopagitam hoc affirmare. quod si certum habe rem,

Digitized by Google

rem, uix iam phas esse ducerem secus opinari; sed tamen cum Dionysii uerba diligentius expenderem, non ita certa mihi uisa est eius sententia. tantum enim affirmat Christum Eucharistiæ auctorem iustissimè excludere eum, qui non sanctè atque ad imitationem sui sacro conuiuio interesset. quæ quidem sententia hoc non obscurè innuit, non autem manifestis, & perspicuis uerbis asseuerat. Quare Maximus ex uerbis Dionysii, probabili quadam coniectura id colligit, cuius annotatio in Dionysii uerba hæc est.

» Ex iis aliquis rationabiliter dicere posset, quòd postquàm
» exiit Iudas, tradidit discipulis Christus mysteria, ut qui iis
» non erat dignus. Georgius Pachymeres hunc locum Dionysii nouo quodam modo explanat, putat enim Dionysiũ dicere, Christum tradidisse quidem Iudæ mysticum panem & calicem; mysteria uerò solis discipulis dedisse, postquàm Iudas discesset. eius uerba hæc sunt, Excludit & se-
» gregat iustissimè Iudam, qui non sanctè conuiuio interfue
» rat, nam cùm illum mystici panis & uini participem feciſ-
» set, mysteria discipulis, postquàm ille è cœna discesset, so-
» lis tradidit, cùm iis indignus esset Iudas. Cur igitur Iu-
» dam arcet à diuinis mysteriis, qui simul cœnauerat? Etenim docet, quòd non satis est tantùm corporaliter adesse
» & conuiuium celebrare; non enim hoc cum communio-
» ne habet similitudinem, sed oportet intellectu, & mente adesse. Hæc Georgius; qui dico asseuerat ex Dionysii sententia, unum Iudam participem fuisse cœnæ mysticæ, hoc est panis & uini mystici, non agni typici (hunc enim sensum manifestè explodunt uerba Dionysii & Georgii) alterum mysteria data solis Apostolis. Quærerem ego libenter à Georgio, quæ tandem fuerint mysteria, quibus excluſus sit Iudas, & quæ solis credita sint Apostolis; cùm prius omnes simul panem & uinum mysticum sumpsissent. si responderet fuisse sacramenti effectum & spiritualem manducationem, rursum scire uellẽ ab eo, quid opus erat, ut propterea Iudas abesset? quòd si mysteriorum traditionem putat ipsam Eucharistiæ institutionem, iam hoc

scripturæ

ſcripturæ aduerſatur coniungenti Euchariſtiæ inſtitutionem cum eius diſpenſatione. Sumens panem fregit, & dixit, Accipite & manducate, hoc facite, &c. Itaque mihi magnæ tenebræ ſunt non modò in Dionyſii, ſed etiam in paraphraſtis ſui uerbis, quæ dicere uolui ut admonerem lectorem, ut legens Dionyſium, hanc rem etiam conſideraret. mihi enim amplius de ea uidetur quærendum. hoc tamen eſt in ea commodi, quòd ad factum pertinet, ut ſiue hoc uel illo modo ſe habeat, nulla labes, neque peruerſio fidei accidat.

In eodem Capite, Euchariſtiæ myſteria dicuntur antitypa corporis & ſanguinis, quæ uox idem ualet, quod *in Dionyſio* Symbola, hoc eſt ſigna. ſigna uerò cum audis, noli ab iis remouere ſignatum, ita enim illa ſigna ſunt, ut etiam uerè & realiter contineant ſignatum, hoc eſt corpus & ſanguinem Domini. patres uerò antitypa illa dixerunt, uel reſpectum habentes ad præcedentem ſubſtantiam, uel quia ſpecies ſunt ſacramenta corporis & ſanguinis Chriſti, qui in eis continetur. appellationes enim plerunque ducuntur ab eo, quod apparet & ſub ſenſum cadit.

Pene' omiſeram id, quod in ſecundo Capite tertii libri annotatione dignum uidetur. damnari enim uidentur nuptiæ, quæ mortua prima uxore iterantur. Scito autem huiuſmodi nuptias non damnari, iuſtæ enim ſunt; reprehenditur autem intemperantia eorum, qui illas contrahunt. nam cùm primis nuptiis diuino illi propagandæ ſobolis præcepto ſatisfecerint, iterum iungunt connubia, quæ improbantur ab antiquis, non quòd putent ea nepharia, ſed quòd ſint indicia incontinentiæ, & libidinoſi putentur, qui illa appetunt. Eam ob cauſam antiqui Canones bigamis pœnitentiæ tempus præſcripſerunt, quod legimus in Conc. Ancyr. Can. 19. & Neocæſar. Can. 3. & Laod. Can. 1. Tertullianus etiam cùm recta ſaperet, has nuptias permiſſas tantùm putauit: Hieronymus durior fuit bigamis, ita ut niſi leniùs cum eo agatur, uix poſſimus illum à reprehenſorum criminatione uindicare. redeo nunc

Digitized by Google

nunc ad quintum librum.

IN Cap. 18. quinti libri, in quo traditur seruandi Paschæ ratio, nihil iam annotandum est, sed id totum potiùs delendum, ut nothum ac nouum. quod luce clarius perspici potest ex ea Epiphanii disputatione, qua utitur aduersus Audianos imitãtes in Paschæ obseruatione Iudæorum consuetudinem. narrat enim Epiphanius Audianos sententiam suam defendisse auctoritate constitutionis Apostolorum, in qua cauebatur ne alii calculum Paschæ facerent ipsi, sed agerent Pascha quando fratres sui de circuncisione agerent, atq; id unà cum eis celebrarent, agnoscitq; Epiphanius huiusmodi constitutionem, atque eam interpretatur, inquiens primùm, dici in constitutione Paschæ agendum, quãdo id agerent fratres de circuncisione, non fratres qui sunt in circuncisione, hoc est quando agerent ii Episcopi, qui de circuncisione & Iudæorum gente genus ducebant, quos scribit quindecim fuisse; deinde inquit, id factum fuisse ab Apostolis ad tuendam consensionis unitatem. Quare tantum abest ut ea, quæ in hoc capite legimus Apostoli statuerint, ut etiam contraria horum ab ipsis præcepta uideantur. Præterea oriẽtales illi Iudaicum morem retinentes, nullam aliam excusationem, ut in Eusebio legimus, afferebant suæ obseruationis, nisi quòd Ioannem & Philippum Apostolos imitarentur, testabaturq; Polycarpus Ioannis discipulus, se unà cum Ioanne eo die Pascha celebrasse. Neque mirum est Apostolos in illis Ecclesiæ rudimentis eo die inter se egisse Pascha, quo ipsi cum Domino egissent. Sed quid opus est aliunde argumenta petere? ipsa constitutio se prodit, & tantùm non uocem emittens, clamat se nouam esse; ait enim æquinoctium fieri uigesima secunda Dystri mensis, hoc est Martii. perspicuum est autem Christi tempore æquinoctium fuisse uigesima quinta Martii; tempore uerò Anatolii Laodiceni Episcopi, qui uixit, Probo imperante, anno Domini ducentesimo octuagesimo, æquinoctii tempus retrocesserat tribus diebus, solq; arietem ingrediens faciebat æquinoctium uernum undeci

Digitized by Google

mo Calendas Apriles, hoc est uigesima secunda Martii, quod narrat Eusebius in Ecclesiasticæ historiæ libro septimo. Quare noua est constitutio, fortasse edita post Concilium Nicænum, in quo Paschæ obseruatio ad eam rationem redacta fuit, ut post æquinoctium uernum, quarta decima lunæ obseruaretur, & die dominico, qui post plenilunium primus esset, Pascha celebraretur, quod factum est ea præcipuè ratione ne Iudæorum consuetudinem imitaremur, neq; bis in eodem anno Pascha ageremus. hoc enim accidere posset si tantùm duodecim lunares menses obseruaremus, nulla æquinoctii ratione habita. aliquando enim post æquinoctium celebrato Pascha, eodem anno ante æquinoctium itidem celebraretur. initium enim anni ordiuntur ab introitu Solis in signum arietis. Existimo igitur, cùm uerba Apostolicæ constitutionis uiderentur antiquæ illi, & ab Ecclesia reiectæ Paschæ celebrationi quo dammodo fauere, uiros pios illa uerba, ne offensionis causam præberent, & aliquos in errorem inducerent, deleuisse, reposuisseque receptam & probatam ab Ecclesia obseruandi Paschæ rationem.

In Cap. 19. intellige Christianos olim sex diebus ante Pascha siccis cibis uesci solitos, cuius moris mentionem facit Epiphanius in libro tertio aduersus hæreses.

In Cap. 21. illa auctoritas, qua dicitur quòd Dominus accepit ignem à Domino, & alia, qua Iacob fatetur se uidisse Deum facie ad faciem, item illa de rubo, quem uidit Moses ardentem, meritò accommodantur ad filii Dei personam; fuit enim hæc constans priscorum procerum sententia, iis & huiusmodi aliis uisionibus, Christum Dei demonstratum. possem ad hoc probandum unanimem Patrum omnium consensum in medium afferre, sed breuitati studens, contentus ero una sancti Leonis sententia, quæ scripta reperitur in Epistola 13. ad Pulcheriam Augustam, iis
» uerbis, Potuerat quippe omnipotentia filii Dei sic ad do-
» cendos iustificandosq; homines apparere, quomodo Pa-
» triarchis & Prophetis in specie carnis apparuit, cùm aut

luctamen

Digitized by Google

» luctamen iniit, aut ſermonem conſeruit, cum'ue offi-
» cia hoſpitalitatis non abnuit, uel etiam appoſitum cibum
» ſumpſit, ſed illæ imagines huius hominis erant indicia, cu
» ius ueritatem ex præcedentium Patrum ſtirpe ſumendam
» ſignificationes myſticæ deſignabant.

IN eodem Capite, cum dicitur Deum Verbum, Deo ipſius ac Patri in condenda rerum uniuerſitate miniſtraſſe, cautus eſto, & memento eorum, quæ de auctoritate Principii ſunt dicta. noliq; putare illud miniſterium efficere filium minorem Patre; miniſtrat enim quatenus ſapientia & ars Patris exiſtit, per quam uniuerſa ſunt condita. Iuſtinus in dialogo, quem cum Tryphone habuit, opera filii Patri cooperãtis, miniſteria appellat, filiumq; Patris miniſtrũ, ſcilicet ea ratione, qua dictum eſt, Verbum eſſe rationem artemq; Patris in rebus creãdis, productumq; à Patre, qui ei una cum eſſentia eandẽ operandi poteſtatẽ dedit. quare ut hic ordo ſignificaretur, Patres aliquando miniſterium filio tribuerunt. Non potuit autem hæc res planiùs explicari, quàm eſt à Tertulliano explicata in lib. de Trinitate, cuius uerba hic ſubieci, quoniam inſtar normæ eſſe debent, ad quam hæ, quæ duriores uidentur, priſcorum ſententiæ, ſint dirigendæ. Sic igitur in fine eius libri inquit Tertullianus, Subiectis enim ei quaſi filio omnibus rebus à Patre, Patris quidem ſui Filius probatur, cæterorum autem & Dominus & Deus eſſe reperitur. Ex quo dum huic, qui eſt Deus, omnia ſubſtrata traduntur, & cuncta ſibi ſubiecta Filius accepta refert Patri, totã diuinitatis auctoritatem rurſus illi remittit; unde unus Deus oſtenditur uerus & æternus Pater, à quo ſolo hæc uis diuinitatis emiſſa, etiam in Filium tradita & directa rurſum per ſubſtantiæ communionem ad Patrem reuoluitur. Deus quidem oſtenditur Filius, cui diuinitas tradita & porrecta conſpicitur, & tamen nihilominus unus Deus Pater probatur, dum gradatim reciproco meatu illa maieſtas, atq; diuinitas ad Patrem, qui dederat eam, rurſum ab illo ipſo filio miſſa reuertitur & retorquetur, ut meritò Deus Pa-

Digitized by Google

ter omnium Deus sit, & principium Filii sui, quem Dominum genuit: Filius autem cæterorum omnium Deus sit, quoniam omnibus illum Deus pater præposuit quem genuit: ita mediator Dei & hominum Christus Iesus omnis creaturæ subiectam sibi habens à Patre proprio potestatem qua Deus est, cum tota creatura subdita sibi concors Patri suo Deo inuentus, unum & solum & uerum Deum Patrem suum, manente in illo quod etiam auditus est, breuiter approbauit. Est igitur ipse filius creaturarum conditor unà cum Patre, δημιουργὸς omnino, ita enim aliis in locis eum Clemens appellat, hoc est opifex atque auctor, non ὑπουργὸς quemadmodum Arius & Aetius impiè dicebant; facientes eum quasi secundarium Deum submissum ac subordinatum primo conditori, quorum opinionis diritas à Christianis mentibus longè repellatur.

EX SEXTO LIBRO.

IN Cap. nono animaduerte ferè earundem hæresum mentionem fieri in Epistolis Ignatii. De Prophetia, & de Monarchia Sermones à Petro cum Simone habitos, scriptos à se testatur Clemens in Itinerario.

QVAE in quinto decimo Capite habentur, atque omnia ea, quæ pertinent ad Concilium illud Apostolorum, cuius in Actis fit mentio, non sunt continuanda cum aliis, quæ primo loco dicta sunt, in quibus mortis Iacobi Episcopi facta est mentio, quare dirige hæc ad eam normam, quam posui in Prolegomenis cum de methodo agerem.

IN eodem Cap. nomen Iacobi Zebedæi delendum est, negligentia enim uel imperitia alicuius huc irrepsit, cùm Iacobus Zebedæi filius antequã hæc gererẽtur, ab Herode fuerit interfectus, id quod in Actis Apostolorum legitur.

IN Cap. 16. statuitur iterandum esse baptisma ab hæreticis administratum, quod conuenit cum quadragesimo septimo Canone eorundem Apostolorum; iudico autem Apostolos id statuisse quòd ii, qui eo tempore hæreses sectabantur

Digitized by Google

&abantur, cùm de diuinis personis falsa atque impia opinarentur, non potuerunt seruare synceram baptismatis formam, propterea q; necessarium erat instaurare baptismum in iis, quos ipsi baptizassent. quod idem statuit Nicæna Synodus in Canone. 19. de iis, qui à Paulianistis fuerant baptizati. ii enim à Paulo Samosatensi profecti. Christi diuinitatem labefactabant. quam impietatem postea Arius & Aetius magis peruulgarunt. Narrat Epiphanius formam baptismatis seruatam ab Aetio, quæ hæc erat, In nomine Dei increati, & in nomine Filii creati, & in nomine Spiritus sanctificatis, & à creato Filio creati. Quis non uidet, hoc modo, tota fide euersa, necessariam fuisse baptismi renouationem? idem existimo de iis, quos rebaptizari uoluerunt Apostoli.

In Cap. 24. noli putare uniuersum populum Romanum eo tempore, Christi fidem amplexum fuisse, sed cùm multi essent in Vrbe Christiani, Iamque religio esset celebris, præsertim si ab ea (ut legitur) Tiberius non abhorruerit, propterea hanc rem extollens Clemens, inquit, Romanos recepta Christiana pietate, ab Idolorum cultu discessisse.

In Cap. 26. recognosce easdem hæreses numeratas ab Ignatio, in quibus animaduerte illud idem, quod in decimo septimo Cap. tertii libri dictum est de Deo, qui est supra omnia. Hoc loquendi more à Clemente accepto usi sunt Ignatius, & Iustinus, cùm Trinitatis personas distinxerunt. quod quoties occurret, reuoca in memoriam, quæ de hac re in eo loco annotata sunt. ita enim omnis erroris suspitio aberit.

EX SEPTIMO LIBRO.

In Cap. 23. Non debes mirari, quòd ieiunium ante baptismum præcipitur, cùm præcipuè ob eam causam putem Catechumenos olim in nocte magni Sabbati baptizatos. Narrat Cassiodorus Burgundiones, cùm uexati ab Hunnis

Digitized by Google

nis in Galliam transiſſent, Chriſtianamq; pietatem recepiſſent, à quodam Epiſcopo baptizatos fuiſſe, indicto ipſis prius octo dierum ieiunio. Tertullianus in libro de
» Baptiſmo, Ingreſſuros, inquit, baptiſmum, orationibus
» crebris ieiuniis, & geniculationibus & peruigiliis orare
» oportet, & cum confeſsione omnium retrò delictorum.

IN Cap. 24. quartæ & ſextæ feriæ ieiunium præcipitur, quod diu manſit in Eccleſia, nunc (quod eſt dolendum atque lugendum) cum aliis optimis maiorum inſtitutis in diſſuetudinem abiit. Præcipitur quoque ſabbati celebritas, quam tamen cum diei Dominici cultu minimè æquatam, oſtendit huius libri caput trigeſimum quartum. non eſt autem mirandum Apoſtolos œconomia, atque conſilio uſos, aliquid Synagogæ ad Eccleſiam migranti conceſsiſſe, altè enim in ea inſederant ueteres ceremoniæ; ut non adeò facilè aboleri poſſent. Fuit tamen hic mos (ut uidimus in ſecundo libro) ita retentus, ut in eo die meditatio diuinæ legis eſſet, non manuum ceſſatio. Concilium Laodicenum iubet in Sabbato congregari Eccleſiam, idemq; prohibet, eum diem more Iudæorum cuſtodiri. Etiam quod hìc ſtatuitur de unius magni Sabbati ieiunio, agnoſco priſcum morem, ſed eundem acceſsione meliorum legum exoletum. nam Eccleſia Romana, quæ Apoſtolica utens poteſtate, ſingula pro conditione temporum in melius mutat, non fuit contenta unius Sabbati ieiunio, ſed inſtituit, ut idem mos in omnibus Sabbatis ſeruaretur. de ea re, atq; aliis eò ſpectantibus extat præclara Innocentii primi epiſtola ad Gaudentium Eugubinum Epiſcopum.

IN Capite. 39. nota Patrem appellari Deum ingenitum, alibi filius dicitur Deus genitus. quæ uoces & ſi molliores ſunt, ſuſpectæ tamen fuerunt patribus, cùm ab Arianis uſurparentur, qui ingeniti & geniti differentiam induxerunt, putantes ex ea filii naturam diuerſam fieri à patre. Duces illi Eccleſiæ, & ſi uoces non aſpernabantur (non enim id efficiunt, quod uolebant Ariani) tamen quoniam

in

Digitized by Google

in ſcripturis non reperiuntur, & eis utebantur hæretici, quorum etiam uocabula timẽda ſunt, ideo in eis recipien dis, cautionem adhibendam cenſuerunt; lege Epiphanii di ſputationem contra Aerium, & Baſilii cõtra Eunomium. Magnus Athanaſius in epiſtola de ſynodis Arimini & Seleu ciæ, duo inquit ſignificare ingenitum, id quod exiſtens, fa ctum non eſt, & id quod ſuæ naturæ auctorem non habet: ad priorem ſignificationem reſpiciens, filium ingenitum uerè dicere poterit, idem ſi alteram ſpectet, id de ſolo Patre uerè affirmabit. poſtea idem ſanctiſsimus Pater, ſciens iis uocibus uſos priſcos, præſcribit nobis, quemadmodum in eorum libris hæ uoces ſint intelligendæ; inquit e-
» nim, Non ignoramus eos, qui dixerunt unum eſſe inge-
» nitum Patrem, non eo animo ſcripſiſſe, quaſi Verbum Dei
» genitum, hoc eſt factum, & opus eſſe uellent, ſed ideò, ut
» oſtenderent, Patrem ſui auctorem non habere, ſed illum
» Patrem ſapientiæ eſſe, & omnia genita, hoc eſt quæ facta
» ſunt, in ſapientia feciſſe. Cum igitur incides in hæc uer-
ba (incides autem ſæpe) noli exiſtimare ea inie&a ab Aria nis, & ſi ipſi iis uocibus dele&ati ſunt, ſed illa accipe quem admodum Athanaſius eſt interpretatus. nunc cùm expul ſo Arianorum errore integra ſynceraque manſerit Homo-uſii fides, has uoces non ita perhorreſcimus.

In Cap. 40 dicitur Chriſtus genitus beneplacito Patris, non quòd uoluntas Dei Patris ei ortum dederit (omnibus enim creaturis, ut inquit Hilarius, ſubſtãtiam, Dei uoluntas attulit, ſed Filio natura dedit) ſed dicitur genitus beneplacito Patris, quatenus in eo naturaliter genito quie-
» ſcit beneplacitum Patris, Hic eſt enim, inquit, Filius meus
» dile&us, in quo mihi complacui. pari ſententia Origenes inquit, Patrem protuliſſe germen uoluntatis.

In Cap. 43. ſunt hæc uerba, [*poſt hæc adorat ipſum unigenitum Deum, poſt ipſum, & propter ipſum gratias agens ipſi,*] quorum uerborum hæc eſt ſententia. adorat unigenitũ Deum poſt ipſum, ideſt poſt Deum Patrem, ut ex eo intelligatur ordo originis, & in Patre principii dignatio, ut iam dixi-

mus,

Digitized by Google

mus, & propter ipsum, siue per ipsum, ideſt per Filium gratias agat ipsi Patri.

In Cap. 42. 43. 44. habes benedictionem olei Catechumenorum, aquæ baptismalis, & Chrismatis. intelligendum est autem priscos illos magnam uim tribuisse horum elementorum sanctificationibus. Tertullianus in libro de Baptismo sic inquit, Igitur omnes aquæ de pristina originis » prærogatiua sacramentum sanctificationis consequun- » tur, inuocato Deo; superuenit enim statim Spiritus de » Cœlis, & aquis supereſt, sanctificans eas de semetipso, & » ita sanctificatæ uim sanctificandi combibunt. Cyprianus » ad Ianuarium. oportet uerò mundari & sanctificari a- » quam prius à sacerdote, ut possit baptismo suo, peccata » hominis, qui batizatur, abluere. Augustinus tract. 80. » in Euangelium Ioannis, Detrahe uerbum ab aqua, quid » erit nisi aqua, accedit uerbum ad elementum & fit sacra- » mentum. Ante hos Dionysius in Capite de baptismo exponit quemadmodum aqua per Spiritus sancti inuocationem, & sacri Chrismatis permistionem sanctificata, præparabatur ad baptismum. Cyprianus in sermone de Chrismatis unctione, sanctificatis (inquit) elementis » iam non propria natura præbet effectum, sed uirtus diui- » na potentiùs operatur. Cyrillus Hierosolymitanus, qui has ipsas baptismi ceremonias tradidit, de oleo exorcizato, (ita enim appellat oleum Catechumenorum) post mul » ta alia hæc inquit, Quemadmodum insufflationes sancto- » rum, & diuini nominis inuocatio, quasi uehemens flam- » ma urit atque fugat dæmones, ita hoc oleum exorciza- » tum, inuocatione Dei, & oratione tantas acquirit uires, » ut non solùm ardentia peccatorum uestigia deleat, sed etiam omnes inuisibiles dæmones expellat.

In Capite. 44. uerba sunt obscura, [*uniuscuiusque enim manus impositionis uirtus hæc est*] si mendum absit, sententia (nisi fallor) est huiusmodi, In qualibet manus impositione tam ea quæ fit in baptismo, quàm ea quæ fit in sacramento confirmationis, uirtus hæc est, ideſt uirtus in sanctificatis elemen-

Digitized by Google

mentis consistit, quatenus sacramenta illa requirunt materiam per inuocationem Spiritus sancti sanctificatã atque præparatam, sine qua sacramentum ritè administrari non potest: quæ sententia ualde conuenit iis, quæ mox sequuntur. [*nisi enim super quodlibet horum inuocatio fiat &c.*] in quibus uerbis esto cautus, & primùm illud tibi statue, sanctificationẽ materiæ baptismi magis requiri præcepti, quàm sacramenti necessitate. Sancti Patres tamen, tàm ii, quorum uerba protuli, quàm alii non pauci, illam inuocationem Spiritus sancti super aquam magno opere extollunt, atque ei immensa tribuunt, ut non mirum sit Clementem quoque adeo eam commendasse. nam eius dictis minimè aduersatur, ut quis non adhibita ad baptismum aqua sanctificata, uerè sit baptizatus, & si absit contemptus uel negligentia, sacramenti fructum consequatur. non enim negat Clemens illum esse uerè baptizatum, sed inquit, non abiecisse eum animæ sordes, hoc est, non esse assecutum baptismi effectum. quod intellige, si præter necessitatem, seu aliam œconomicam rationem eam omiserit.

CONVERSIONEM ad Orientem explanans. S. Cyrillus, cu
» ius sæpè mentionem feci, hæc inquit, Quando abrenun-
» cias sathanæ, omni testamento, ueteriq́ue pacto in in-
» ferno cum eo inito rescisso, aperitur tibi paradisus Dei,
» quem plantauit ad Orientem, unde propter præuaricatio-
» nem primus pater noster fuit expulsus, cuius rei signum
» est, cum ab Occidente conuerteris ad Orientem, qui lucis
» est locus. Omnes alias baptismi ceremonias à Clemente expositas, Dionysius, Tertullianus, Cyprianus, Cyrillus, Augustinus, & denique prisci omnes agnoscunt.

CAPVT 47. continet hymnum Angelorum, quem quoniam, S. Hilarius, paucis mutatis, in latinum conuertit, atque in missam inclusit, Concilium Toletanum quartum, & quidam alii eum huius hymni auctorem faciunt.

Digitized by Google

SCHOLIA.

Ex libro octavo.

In Capite primo, in quo sermo est de Episcopis improbis, quasi ii non sint ueri Episcopi, caue ne hæc sententia tibi sit occasio sequendi errorem Husitarum negantium Episcopum, presbyterum ue mortali peccato obstrictum esse Episcopum, uel presbyterum. non enim ita est accipienda Clementis sententia, quasi uelit eos, qui huiusmodi sunt, amittere potestatem, quam in ordinatione acceperunt, sed eos negat esse Episcopos, quatenus officia ac munera, quibus funguntur, non sunt grata atque accepta Deo, immo neque electio ipsorum ei tribuitur, sed hominibus. sunt igitur hi Episcopi quo ad potestatem: non sunt Episcopi, quo ad Deum attinet, quia institutiones ipsorum, atque officia, quæ postea exercent non sunt probata Deo. Ioannes Chrysostomus hanc quæstionem pertractans, ad eius explicationem produxit Clementis sententiam, cuius uerba audiamus. Diaconis autem & » Presbyteris secundum præuidentiam suam, illis uidetur » Deus iniungere ministerium Diaconatus aut Presbyteratus, qui sunt iusti; qui autem inueniuntur iniusti, illos or» dinasse homines uidentur non Deus. ab exitu ergo rei co» gnoscitur, qui à Deo ordinatus est, & qui ab hominibus. » qui enim ministerium suum bene consummauerit, appa» ret quia ex Deo fuerat ordinatus, qui uerò ministerium » suum non bene consummauerit, ex hominibus ordinatus » est. Quomodo autem quidam sacerdotes ex hominibus ordinantur, manifestè in libro octauo Canonum Apostolorum dicitur. Hieronymus quoque in Cõmentariis in Epistolam ad Galatas asseuerat, eos esse ab hominibus ordinatos, qui indignè, fauore populi, patientiam Domini contemnentes, diuino sacerdotio contra meritum ordinantur. tales igitur non sunt sacerdotes. hoc est Deus non elegit eos, ut essent sacerdotes, neq; ipsorum muneribus acquiescit diuini beneplaciti consensio, quãquàm ex ui ordinationis consequuntur diuinitus sibi delatam potestatem.

In.

Digitized by Google

In Cap. 3. uide id, quod etiam in Dionysio legitur, signum externum, quo instituuntur Episcopi & cœlestem accipiunt potestatem, esse impositionem libri Euangeliorum ceruicibus illorum, qui instituuntur; cuius rei rationem cognosces ex eodem Dionysio, ex qua plura possunt intelligi, quàm mihi modò breues annotationes scribenti, & offensiones uitanti, explananda uidentur.

In eodem Capite tertio, Pater appellatur cunctorum opifex per Christum, qui (ut diximus) est ars & sapientia patris, per quam facta sunt sæcula.

In quarto præcipit Catechumenis, ut se commendent Deo ingenito per Christum, & meritò, per eum enim habemus accessum ad Patrem.

In nono & decimo cap. qui illùminantur, sunt ii Catechumeni, qui de fide instructi, & diu in Ecclesia uersati, breui erant ad baptismum accessuri.

In cap. decimo sexto, attende uerba præfationis, quibus etiam nunc utimur, ab Apostolis manasse. ac ne constitutio nouitatis suspitionem tibi afferat, lege Cyrillum, qui in mystagogicis orationibus hunc ipsum Liturgiæ morem exposuit, totidem uerbis de Clemente translatum. ex quo facilè intelligitur liturgiam Clementis Hierosolymis in usu fuisse. eadem uerba leguntur in Basilio, & Ioanne Chrysostomo, Iustinus & si uerba non retulit, tamen eorum uim expressit. In eodem cap. dicitur Filius uoluntate & potentia Patris generatus, quibus uerbis explanatur recta de origine filii sententia. est enim potentia generatiua Patris principium generationis filii, cuius æterna uoluntas est comes.

In cap. 17. [*ut ostendat hunc panem corpus Christi tui*] hoc est ut efficiat, hanc enim uim habet Græcum uerbum. Eadem uerba sunt in Liturgia Iacobi, Basilii, Chrysostomi, quæ nemini suspitionem afferre debent, quasi aliis uerbis, quàm iis, quæ à Domino accepta se nobis tradere affirmat Paulus, putauerint ii Patres panem & uinum in corpus & sanguinem conuerti. constans enim & perpetua fuit omnium

Digitized by Google

patrum ſententia, uerbis Domini tantum myſterium administrari. Quod uerò hoc loco dicitur, ad ſuperiora uerba reſpectum habet, & ad illa referri debet. ut enim quæ ante conſecrationem dicuntur, ad oblationẽ corporis & ſanguinis Chriſti dirigenda ſunt, ſic quæ poſt conſecrationem myſticè precatur, & facit ſacerdos, ad unum peractæ conſecrationis actum trahuntur. Sacerdos ante conſecrationem tenens manu patenam, & calicem, dicit ſe offerre hoſtiam immaculatam pro peccatis, & calicem ſalutaris, quæ actio reſpondet oblationi corporis & ſanguinis faciendæ, tunc anticipatione quadam ſacerdotis mente atq; propoſito conceptæ, ita poſt conſecratam euchariſtiam inuocatur Spiritus ſanctus illorum munerum ſanctificator, & peracti operis unà cum Patre & Filio effector, quæ inuocatio non eſt ſeparanda à priore actione, qua ſacerdos, uerba Domini proferens, panem & uinum conſecrauit, ſed ad eundem actum reuocari debet, immo ad idem temporis momentum, quo illa admirabilis conuerſio facta eſt. nam cùm omnia ſimul, atque uno tempore fieri non poſsint, ordine, ac temporis interuallo diſponuntur. quæ uerò ſermone & tempore diuiduntur, cogitatione atque intelligentia ſunt in unum coniungenda. Græci cùm in Concilio Florentino interrogati eſſent, cur poſt uerba Domini prolata, quibus conſecratio abſoluitur, precarentur Deum ut panem & uinum in corpus & ſanguinem conuerteret, reſpon derunt, ſe conſtanter credere conſecrationem uerbis Domini perfici, preces autem illas eam uim habere, atq; idem ualere, quod in Latinorum Liturgia oratio, quæ poſt conſecrationem dici conſueuit, Supplices te rogamus omnipotens Deus iube hæc perferri per manus ſancti Angeli tui in ſublime altare tuum, in conſpectu diuinæ maieſtatis tuæ.

In cap. 18. habetur oblatio pro Prophetis, Apoſtolis & Martyribus, quæ fortè alicui uidebitur abſurda, eo quòd iniuriam (ut inquit Auguſtinus) facit Martyri, qui orat pro Martyre. Tu uerò intellige hoc loco non modò nihil abſonum

Digitized by Google

sonum fieri, sed etiam maximè pietatem coli. audi autem non me, sed Cyrillum, cuius nomen toties repetiui, hanc sanctorum memoriam exponentem iis uerbis, Atq; hoc
» sacrificium tibi offerimus, ut memores simus, primùm
» eorum, qui dormierunt, Patriarcharum, Prophetarum,
» Apostolorum, Martyrum, ut Deus orationibus & inter-
» cessionibus ipsorum nostram deprecationem suscipiat.
» deinde ut in memoria habeamus sanctos patres, qui dor-
» mierunt, atque Episcopos, & deniq; omnes, qui nos præ-
» cesserunt, magnam utilitatem credētes accessuram eorum
» animabus, pro quibus offertur, ex oratione sancti & tremendi sacrificii. Habes in Cyrillo duplicem ordinem dormientium, quorum in sacrificio fit mentio, unum constantem ex Patriarchis, Prophetis, Apostolis, Martyribus, qui ideo memorantur, ut nostræ necessitatis ipsi memores, rogent Deum pro nobis, alterum ordinem eorum, quorum necessitati nos oratione & sacrificio subuenimus. Præter hæc, quæ dicit Cyrillus, uidetur Christianæ pietati maximè consentaneum, ut sacrificium etiam pro Patriarchis, atq; Apostolis offerri dicatur, non quidem ad delictorum expiationem, sed ad gratiarum actionem. aguntur enim gratiæ Deo, quòd illi athletæ, & pugnatores magni, post tot susceptos labores, & gloriam Dei celebratam, dignam suo certamine gloriam acceperunt. De aliis autem, quibus sacrificio opem præstamus, nihil iam attinet dicere, cùm continuata traditione, constantiq; omnium patrum testificatione, certum iam sit ab incunabulis Ecclesiæ, toto Orbe Christiano, atque omnibus temporibus, mortuorum memoriam supplicationibus & sacrificiis cultam ac celebratam fuisse.

In Cap. 17. memoratur impositio manuum, quæ fiebat Diaconissis, quod pugnat cum decimo nono Canone Concilii Nicæni, negante Diaconissas manuum impositionem habere. Item quod dicitur de imponenda manu Hypodiaconis, & iis, qui in minoribus gradibus collocantur, est omnino mihi dubium, cùm canonica auctoritate constet, manuum

manuum impositionem infra diaconatum nō descendere.

In Cap. 35. ne sit tibi mirum creaturam, Dei inuocatione, solemniq; precatione sanctificatam, adipisci facultatem expellendorum morborum, quæ etiam dæmones fugare soleat. refert S. Thomas se in historiis legisse, Anachoretas, qui in Aegypti solitudine uitam ducebant, uicinis mittere solitos oleum benedictum ad curandos morbos idoneum.

In eodem cap. ancilla libidini domini obsequens recipitur. cùm enim ipsa sui corporis potestatem non habeat, meritò culpa non in eam, sed in dominum est reiicienda.

Praeceptio quiescendi in diebus Apostolorum, fortè post tempora Apostolorum adiecta fuit, quanquàm incredibile non est Apostolos suum exitum in Dei gloriam, & fidei propagationem futurum prospicientes, uoluisse, ut iis diebus fideles in commemorādis eorum certaminibus & Christi nomine celebrando essent occupati.

Constitvtio iubens seruum & ancillam separari; intelligenda est, si ii inuitis dominis, seu omnino non iustis nuptiis sint copulati.

In Calce ultimi Capitis, in quo de institutione sacrificii agitur, habentur uerba quædam, quæ ansam præbere possent, ut ii libri sint contemnendi. inducuntur enim tresde cim Apostoli dicentes se à Christo ordinatos; quod mirum esset si Christus omniū Ecclesiæ munerum institutor, & auctor, suam excellentem potestatem sacramentis alligasset, uel eam certis finibus circumscriptam, unum in locum inclusisset. Matthias supra quem cecidit sors, hoc est (ut. Dionysius interpretatur) signum uisibile apparuit, ut Apostolus, sic sacerdos à Domino est electus: Paulum, non ab hominibus, neque per homines electum, omnia munera ab eo accepisse, censendum est, qui eum uas electionis instituit. Subiungit Clemens in personam Apostolorum. Qui propter nos factus homo, & spirituale sacrificium Deo suo & Patri offerens, ante passionem nobis præcepit solis, ut hoc faceremus, quanquàm nobiscum essent

» essent alii, qui in illum credidérant. Iis uerbis aiunt Cle-
» mentem censere tresdecim Apostolos fuisse cùm Dominus
mysticam cenam celebrauit. quæ tamen uerba non sunt re
ferenda ad superiora, sed intelligenda solùm de iis, qui tunc
præsentes fuerunt. nosti enim ex mea obseruatione, Cle-
mentis morem ita inducentis Apostolos loquentes, ut ser
mo præsens ad præterita referatur, & quamuis omnes lo-
qui uideantur, iis tamen solis tribuatur narratio, qui
rei, quam exponunt, præsentes interfuerunt.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

RERVM, ET VERBORVM MEMORABILIVM, QVAE HIS CLEMENTIS LIBRIS CONTINENTVR, INDEX LOCVPLETISSIMVS.

GVIDO MELDINAEVS ANGL. LECTORI S.

Si Indice hoc noſtro commodè uti uolueris, numerorum notas deprauatè multis in locis à Typographis appoſitas emendabis, & ubi literam A, inuenies, rem aut uocem, quam inuenire uolueris, in cartæ fronte perquires, ubi autem, B, in tergo: & laborem noſtrum boni conſules.

A

ABRENVNCIATIO *Sathanæ per baptizandum.* car. 108. *b*

Abyſſus uaſto hiatu comprehenſa. 121. *b*

Accuſatus iniustè, beatus eſt apud Deum. 10. *b.* & *ſeq.*

Accuſatores quales eſſe oporteat. 36. *a*

Accuſatoris mores et qualitates diligenter ſcrutetur iudex. 36. *a*

Accuſatoribus, & calumniatoribus facilè non eſt credendum. 30. *a. b*

Aequinoctium uerni temporis obſeruandum. 72. *a*

Affectiones, niſi maiori freno compeſcantur, cum homine conſenescunt. 129. *b*

Agapæ à Domino, nomine conuiuij nominatæ. 26. *b*

Agricolæ erant Iudas & Iacobus. 44. *b*

Alienigena & non Leuita offerre & ad altare ſine ſacerdotibus accedere non poterat. 25. *b*

Altare Dei, eſt uidua. 25. *b.* 48. *a.* 51. *a*

Amuleta facientes improbantur. 131. *b*

RR *Andrea*

Andreæ ſub perſona loquitur Clemens. 116.a
Angeli placidi, animarum piarum cuſtodes. 135.a
Anima corpori formato in utero, conciliatur. 107.a
Anima incorporea. 80.b
Anima ex nihilo creatur. 122.a
Animæ immortalitatem qui olim negauerint apud Iudæos. 77.b
Antitypa myſteria corporis & ſanguinis Chriſti. 69.a. 100.b
Antitypum corporis Chriſti offerre. 93.a
Antichriſtus, mũdi deceptor, ueritatis hoſtis, mẽdacij patronus. 102.b
Anuli aurei, ſcortationis indicia. 3.a
Apis Aegyptiorum. 4.a.86.b
Apim Aegyptium olim coluerunt Hebræi. 67.b
Apis ictu aculeum perdit, ſterilisq; redditur. 51.b
Apoſtoli Conſtitutionum à Clemente ſcriptarum auctores enumerantur. 83.a
Apoſtoli Chriſti à Caipha, Alexandro, & Anna ſæpe plagis affecti. 61.a
Apoſtolorum ſucciſſiuæ operæ, ne ocioſi comederent. 44.b
Apoſtolos duodecim loquentes inducit Clemens. 47.b
Apoſtolorum Epiſtola. 82.a.b
Aqua in baptiſmo cur. 52.b
Aqua in potum & mundiciem à Deo creata. 121.b
Aquæ myſticæ benedictio. 109.a.b
Aquæ benedictæ uis. 130.b
Aquila & Niceta, Clementis Epiſcopi & ciuis Romani, fratres. 79.a
Argentei triginta in domus figuli emptionem. 68.b
Auarus qui argentum alijs non impartitur, ſerpenti ſimilis. 55.b
Audire lectionem Legis, Euangelij, & Prophetarum, quibus non liceat. 31.b
Augurij ſtudium ad Idololatriam homines perducit. 96.a
Auream palam digitis non geſtandam eſſe. 3.a

B

BALNEI *hora mulieri quæ congrua.* 6.b
Balneo uirili non muliebri, uir utatur. 4.b
Baptiſmo in ipſo quæ fiunt myſticè, enarrantur. 52.b

Baptiſ-

Digitized by Google

Baptiſmum iterare non oportet. 83.b
Baptizatus unguento inungitur. 109.b
Baptizandus adultus, ieiunet. 99.b
Baptizare non debent mulieres. 49.b
Baptizare qui poſſint. 50.a
Baptizandi ſunt pueruli. 84.a
Baptizandi forma. 52.b
Barba pili non ſunt corrumpendi. 3.a
Barba carere mulieribus decorum, uiris non item. 3.a
Bartholomæi ſub perſona loquitur Clemens. 128.a
Baſmotheorum hæreſis. 77.b
Benedictio aquæ & olei. 130.b
Benedictio primitiarum. 134.b
Benedictio magna, & parua. 50.a
Bigamia poſt profeſſionem iniqua habenda eſt. 46.a
Bruta animæ rationalis expertia non eſſe, quidam crediderunt. 80.a

C

CADAVER, *funus & ſepulchrum, tangentis animam non fœdant.* 91.a
Cadauera ſanctorum ſancta. 93.a
Caiphas falſi nominis Pontifex prophetauit. 113.b
Caiphas ſibi mortem conſciuit. 113.b
Calumniator conuictus, non eſt ſine nota relinquendus. 37.a
Calumniator quo pacto puniendus ſit. 33.b
Canere carmen Ethnicum et cantilenam meretriciam, non licet Chriſtianis. 67.a
Canones de Epiſcopis, Presbyteris, Diaconis & reliquis Clericis. 130.a.b
Canones uarij Pauli Apoſtoli. 131.a. *& infrà*
Capillos in unum complicare, diſcerniculo, diſcriminare, calamiſtriſq; criſpare, & flauos facere non licet. 3.a
Captiuos redimere oportet. 57.b
Catechumeni ab Epiſcopo benedicendi. 116.b
Catechumeni quo pacto inſtituendi. 107.b
Catechumenis martyrium in ueriorem baptiſmum cedit. 63.a

Digitized by Google

Cauſas in ſecunda ſabbatorum oportet cognoſcere. 35.a
Chariſmata à Deo per Spiritum dantur. 111.b
Chariſmata, quæ ſint. 112.b
Choraules. 131.b
Chriſtus quorum delictorum à Iudæis inſimulatus. 69.a
Chriſtus cur ieiunauerit. 99.b
Chriſtus non ſeruata Romanarum legum diſpoſitione morti addictus. 69.b
Chriſtus ex Iuda ortus. 80.b
Chriſtus Pacis uia eſt. 19.b
Chriſtus uiri in uia iuſtitiæ ambulantis caput eſt. 5.a
Chriſtus prius facere, poſtea docere cœpit. 9.b
Chriſtus uenit peccatores ſaluare per pœnitentiam. 22.b
Chriſti reſurrectio, pignus eſt & arra noſtræ futuræ reſurrectionis. 64.b
Chriſti ſanguis. 41.a
Chriſtum ex concubitu Ioſeph & Mariæ natum, qui olim opinati ſint. 77.b
Chriſtum qui iterum crucifigant. 83.b
Chriſtum negare, exitialis & tremenda res eſt. 61.b
Chriſtiani laus præclara, cum nullo habere negocium. 34.b
Chriſtiano tranſactio potius, quàm lis conuenit. 34.b
Chriſtianum eſſe, in noſtra ſitum eſt poteſtate. 113.b
Chriſtiani ad Monomachias olim damnabantur. 57.b
Ciborum bonorum uorator non ſit Epiſcopus. 9.a
Clemens Apoſtolorum cooperator. 86.a
Clemens Epiſcopus & ciuis Romanus, Pauli coapoſtolus. 79.a
Clementis Epiſcopi fratres Niceta & Aquila. 79.a
Clero ex ipſo quilibet in cuius figuram conſtitutus. 25.a.b
Cœmeteria Apoſtolorum ætate. 93.a
Cœmeteriis in ipſis conuenire ad legendos ſacros libros, & pſallendum in his pro defunctis. 93.a. *ibidem, & miſſa celebrabantur.*
Coeundum non eſt cum uxore menſtrui tempore, ne filij cum morbo naſcantur. 92.a
Coeundum non eſt cum uxore prægnante. 92.a
Collyrium acre uulnera tumentia complanat. 32.b
Coma neutiquam nutrienda eſt. 3.a

Digitized by Google

Concordes in pietate esse debemus. 39. *b*
Concupiscens uxorem alienam, aut rem, nisi eum pœniteat, iam mente est fur & adulter. 1. *b*
Condemnans aliquem iniustè, contra seipsum pronunciat. 33. *a*
Conditoris Dei uaria opera enumerantur. 103. *b.* 104. *a*
Confessor non ordinatur. 129. *a*
Consuetudo piorum impijs sæpe utilis. 58. *a*
Controuersia & altercatio, Christiano homini non est conueniens. 34. *b*
Contumeliam pro contumelia non debemus rependere. 2. *a*
Conuiualia præcepta nonnulla. 26. *b*
Corpus & sanguis Christi. 126. *a*
Corpus Domini cum timore ministrare oportet. 41. *a. cum timore accipiendum ibidem.*
Crucis trophæo se signabat Pontifex sacra mysteria celebraturus. 120. *b*
Cultus corporis prohibetur. 2. *b*
Cupiditas omnis & iniquitas fugienda est. 1. *b*
Curiosum de ijs, qui malè & perditè uiuunt, neminem esse oportet. 3. *b*

D

DAEMONIS *mali retia multa.* 6. *b*
Dæmones qui ejiciunt, non omnes præditos pietate. 113. *b*
Dæmones insciti a oppressi. 113. *b*
Dæmonibus nulla pietatis scintilla inest. 113. *b*
Dauidis Hymnos psallere oportet. 3. *b*
Deabus Græci sacrificulas instituebant. 50. *a*
Decalogum legis, Christus in Euangelio in summam redigit, stabilit, ac perficit. 1. *b*
Decimæ & primitiæ quomodo eroganda. 23. *b*
Decimæ & primitiæ quæ erant olim, nunc oblationes sunt. 25. *a*
Decimæ ad quid offerrentur. 130. *b*
Decimas dari præcipit Christus in Euangelio. 29. *a. b*
Delectationis nostræ causa, à Deo aliqua creata. 135. *a*
Delictis diuersis, pœnæ diuersæ imponendæ sunt. 76. *a*
Deus pœnitentibus, pristinam dignitatem restituit. 22. *b*
Deus natura inuisibilis. 127. *a*

Digitized by Google

Deo quo tempore gratiæ agendæ. 30.a
Deuteroſes. 4.a
Diabolus in die iudicij condemnabitur. 102.b
Diabolus multa prædicit. 113.b
Diaconus quæ curare debeat. 34.a
Diaconus pro quibus orare debeat. 41.a
Diaconus Chriſti figuram habet. 25.b
Diaconus omnia ad Epiſcopum referat. 34.a. *Epiſcopi eſt auditus, oculus, os, cor, anima.* b
Diaconus ſine Epiſcopo nihil agat. 27.b
Diaconi auctoritas, & Diaconiſſæ. 130.a
Diaconi in templo curæ. 40.b
Diaconi ordinatio. 128.a
Diaconi ad portam uirorum, in Eccleſia maneant. 120.b
Diaconi peccatorem eiectum ab Epiſcopo, teneant, & pro eo Epiſcopum rogent. 15.b
Diaconi ſeptem Iacobo. 39.a
Diaconorum dignitas quæ ſit. 27.a
Diaconiſſa, ad introitus mulierum in templum, maneat. 40.b
Diaconiſſa ad mulierum miniſteria eligebatur. 52.a
Diaconiſſæ ordinatio. 128.a
Dies dominicus, dies eſt hilaritatis, & lætitiæ. 66.b
Die dominico nihil præter ſanctitatem dicere aut facere licet. 66.b
Dies ſequens quid pariat, neſcimus. 84.a
Diuites non reuereatur Epiſcopus, nec aſſentatione ſibi conciliet. 9.a
Diuitiarum non eſt æterna poſſeſſio. 103.a
Dynaſtæ. 25.b.136.a
Dyſtrus menſis. 72.a
Dogmatum abſurdorum auctores. 78.b
Domini corpus in Euchariſtia. 41.a
Domini aduentus ſecundus cum terræ motu. 102.b
Domi quando pſallendum. 133.a
Dominicus dies reſurrectioni dicatus. 74.b
Dona uaria fidelibus uarijs largita. 112.b

Ebio-

Digitized by Google

E

EBIONEI *hæretici, Apostolorum temporibus exerti.* 77.*b*
Ecclesia Dei, pax est, & portus tranquillus. 19.*a*
Ecclesia catholica, est Dei plantatio, & uinea. 1.*a*
Ecclesia ab ipsa qui abscindendi sint. 32.*a.b*
Ecclesia manè ac uespere quotidiè à populo frequentanda. 42.*a*
Ecclesia ordinis & dispositionis est magistra. 131.*a*
Ecclesia constat ex integris & piis membris. 33.*b*
Ecclesiæ forma quæ esse debeat. 40.*a*
Ecclesiæ assidentes, de Ecclesia alendi. 24.*b*
Eleemosynæ pauperibus pro defunctis. 135.*b*
Eleemosynas ut pauperibus præbeat, populum moneat, hortetur q; sacerdos. 57.*b*
Eleemosynis & fide, peccata purgantur. 97.*b*
Energumeni, idest uexati ab immundis spiritibus. 117.*a*
Enoch & Helias mortem non sunt experti. 64.*a*
Epibatæ. 40.*a*
Episcopus Ecclesiæ medicus est. 19.*a*
Episcopus mediator Dei & fidelium. 24.*a. uerbi minister, & scientiæ custos.* 25.*a*
Episcopus in iudicando, Dei sententiam sequatur. 20.*b*
Episcopus meditatione, ac studio inuigilet in dominicis libris. 9.*a*
Episcopus non debet esse turpis lucri cupidus, nec fideiussor, nec aduocatus. 9.*b*
Episcopus os Dei. 27.*a. Episcopi dignitas, ibidem.*
Episcopus Dei dignitate ornatus est. 25.*b*
Episcopus unius uxoris, quæ semel nupserit, uir. 8.*a*
Episcopus Regibus, Principibus, Dominis, & sacerdotibus omnibus præest. 12.*a*
Episcopus peccatoris culpam in se transferat. 18.*b.* 24.*b*
Episcopus quomodo & à quibus eligeretur. 114.*b*
Episcopus laicorum sibi subiectorum scopus est. 24.*b*
Episcopus Laico seditioso non debet obsequi. 14.*a*
Episcopus non minor sit annis quinquaginta. 7.*b*
Episcopus imperitia, aut nequitia cumulatus, Episcopus non est. 113.*b*

Digitized by Google

Episcopo subditi, eius sunt propinqui. 8. a
Episcopus sine iudicio parcens peccatori, in culpa est. 11. b. *quomodo iudicare debeat.* 12. a
Episcopus post Deum, noster pater, Dux, Rex, & Dynasta. 25. a
Episcopus redargutos, qui ad bonam frugem non redeunt, uitare debet. 11. a
Episcopus à quot Episcopis ordinaretur. 54. a
Episcopus etiam iuuenis esse potest. 7. b
Episcopus à quot Episcopis ordinandus. 130. a
Episcopus quando deponi possit. 130. a
Episcopi, prouentus Ecclesiæ soli consumere non debent, sed & egenis distribuere. 23. b. 24. a
Episcopi auctoritas. 130. a
Episcopi sedes in templo, quo loco esse debeat. 40. a
Episcopi iuuentibus Apostolis ordinati. 110. a. b
Episcopi Christum sibi ipsis tanquam scopum proponere debent. 23. a
Episcopi uictus, & uestitus qualis esse debeat, 23. b
Episcopum qualem esse oporteat. 7. b. 8. a. b. 9. a. b. 10. a. 11. a. 15. b. 16. a. 19. a. b. 23. a. b. 40. a
Episcopum personarum acceptorem esse non oportet. 9. a
Episcopum de omnibus sollicitum esse oportet. 17. a
Episcopo sermone uel factis detrahens, Deum offendit. 27. b
Episcoporum ordinationis inuocatio. 115. a. b
Episcoporum dignitas quæ sit. 27. a
Episcoporum actiones, & dispensationes à nobis non sunt in examen uocandæ. 29. b. *nec ij iudicandi.* 30. a
Episcopis quomodo obedire oporteat. 18. a
Episcopi laicos ut filios diligant. *ibidem*
Episcopis ligandi & soluendi super terram, est à Christo tributa facultas. 12. a. 16. b
Episcopatus onus non est facile nec leue. 24. b
Eporcista non ordinatur. 129. b
Euangelium dum legitur in templo, Diaconi & laici cum silentio assurgant. 40. b
Euangelium quomodo Episcopus debeat interpretari. 9. b
Euangelium quarum sit scripturarum complementum. 3. b
Eucharistiæ acceptabilis oblatio. 93. a

Digitized by Google

Eucharistiam sacram accipientes, quid consequantur. 124. *b.* 126. *b*
Exempla pœnitentiæ. 20. *a. b. & seq.* 31. *a. b*
Experientia peccatorum deuitanda est. 12. *b*
Ezechielis locus declaratur. 10. *a*

F

FACIEI *medicamen non esse adhibendum.* 6. *b*
Fato & fortunæ peccata tribuebant Pharisæi. 77. *b*
Femoralia, & crepidas improba arte consuere non licet. 3. *a*
Feruor iuuenilis ætatis ad fornicandum propensus. 58. *b*
Festa cur Deus præceperit. 105. *b*
Festi dies qui. 68. *a*
Fides Christiana clarissima. 27. *a*
Fidem infirmam habentibus, opem ferre oportet. 14. *a*
Fideles coram infidelibus non litigent. 34. *b*
Filiorum sanctitas, patrum gloria. 100. *a*
Flabello ad abigendas muscas à poculis sacrificantium, utebantur Diaconi. 120. *b*
Flabella ex tenuibus membranis, pauonum pennis, aut uelo tenui. 120. *b*
Fœminarum diuersæ ætatis, & conditionis, loca in templo. 40. *b*
Fornicatio est propriæ carnis corruptio. 91. *b*
Fortuito casu omnia constare, qui olim opinati sint apud Iudæos. 77. *b*
Fratrum falsorum consuetudo fugienda est. 60. *b*
Fucare faciem non debent mulieres. 6. *b*

G

GENTILIVM *libros haudquaquam esse legendos.* 3. *b*
Gorpyæus mensis. 73. *b*
Græci resurrectionem non credebant. 64. *b*
Græcorum impietates omnes fugiendæ sunt. 44. *a*
Gratiarum agendarum formula. 100. *a. b*
Gratiarum actio nocturna. 133. *b*

Digitized by Google

H

HAERESIS *non una apud Hebræos.* 77.b
Hæreſes unde orta ſint. 78.a
Hæreticorum abſurda quædam opiniones. 90.a.b
Hæreticorum ſocietas fugienda eſt. 85.a.b
Hæreticorum multi errores enumerantur. 79.b. & infra
Hegeſippus & Tertullianus in ſummis citati. 44.b
Helluones, & uiri nequam ſubſidio indigni ſunt. 8.b
Hemerobaptiſtæ hæretici. 77.b
Heſſæi hæretici. 78.a
Hircum Deſium, uel Mendeſium, qui coluerint Iudæi. 67.b
Homo mundi ornamentum. 104.a. 122.a
Homo iniquus ab Eccleſia ſegregandus. 16.a
Hominibus omnibus benefacere oportet. 46.b
Homicidium magiſtratibus iuſtum. 95.a
Honorandus quilibet pro ſua dignitate. 131.a
Hoſtia Miſſæ, rationalis & incruenta, à ſacerdote per Ieſum magnum Pontificem ad altare adducitur. 24.a
Hypodiaconi in templo ad portam mulierum maneant. 120.b
Hypodiaconi auctoritas. 130.a
Hypodiaconi ordinatio. 128.b

I

IACOBVS *frater Domini, Epiſcopus Hieruſalem.* 110.a
Iacobi ſub perſona loquitur Clemens. 120.b. 129.a. 133.a
Idololatria nullum peccatum grauius eſt. 22.b
Idololatria fugienda eſt. 67.a
Ieiunans die dominico, peccat. 74.b
Ieiunandum. 68.a. 70.a. 72.a.b. 74.b. 99.b
Ieiunandum quibus diebus, & quibus non ieiunandum, & cur. 99.b
Ieiunijs peccatorem Epiſcopus affligat. 15.b. 16.a
Ignis cur à Deo creatus. 121.b
Impiorum pecuniam accipere coacti ſacerdotes, in quos uſus eam erogare debeant. 57.b. & ſeq.
Impœnitentes atque omnino obdurati, ab Eccleſia abſcindendi. 32.b. 33.b

Incan-

Digitized by Google

Incantationes & uaticinia fugere oportet. 44. *a*
Incarnationis Seruatoris nostri sermo imperfectus, inderisum ab infidelibus ne trahatur periculum est. 47. *b*
Indigenti cuilibet benefaciendum. 46. *b*
Indignorum largitiones non accipiendas esse. 49. *a. b.* 56. *a. b.* 57. *a. b*
Infirmis in fide, opem ferre oportet. 14. *a*
Initiatum qualem esse oporteat. 10. *b*
Innocentem ejiciens, & redeuntem non recipiens, fratricida est, & interfectore audacior. 20. *a*
Joannes Christi ad pectus cur recubuerit. 68. *b*
Ioannis in persona loquitur Clemens. 40. *b.* 57. *a.* 68. *b.* 127. *b*
Iobelæum. 106. *a*
Joias septimo anno præfuit populo. 8. *a*
Iosias octo annos natus regnauit. 8. *a*
Ira Satanæ amica, quæ sit. 30. *b*
Israel, terrena Ecclesia. 104. *b*
Ite in pace in fine Missæ. 127. *b*
Iudas auarus. 68. *b. loculos habebat, pauperum res furabatur. ibid.*
Iudas, confessionem sonat. 43. *a*
Iudas cum Dominus discipulis mysteria tradidit, non aderat. 69. *a. b. & seq.*
Iudas fur erat & pauperum facultates surripiebat. 95. *a*
Iudæi Apostolorum ætate dispersi, & uagi. 90. *a*
Iudæi excidium Hierusalem & Christi fidem latè diffundendam, insciy prædixerunt. 89. *b*
Iudæos iustis suis uti, non sinebant Romani. 89. *b*
Iudex personarum non sit acceptor. 33. *a. qualis esse debeat.* 36. *a. b*
partem utranque audiat. 37. *a*
Iudices uelum interiyciebant, causam diligentius cogniturі. hac de re Magius in Miscellaneis. 37. *b*
Iudices Ethnici quomodo causas cognoscerent. 37. *b*
Iudicandum non est, reo non audito. 19. *a. b*
Judicare quenquam temerè, non oportet. 19. *b*
Judicio alterius qui præst, similis est ei qui caudam canis manibus tenet. 37. *a*
Iurare per elementa, uel cœlestia corpora, non debemus. 67. *b*

Digitized by Google

Iusiurandum iustum saltem iurandum. 95.b
Iusta mortuorum, quibus diebus facienda. 135.b
Iusta cum peragerentur, comedebant sacerdotes. 136.a
Iustitia nostra quo pacto abundet. 29.b
Iustus uiuens cum iniquo, cum eo non perit. 13.a
Iuueniles perturbationes, & externa calumnia, qua ætate superentur. 7.b

L

LABOREM *detrectans non manducet.* 45.a
Labori unde uictus comparetur, indulgendum. 44.b
Laicus sacerdotis munus sibi non arroget. 26.a.50.a
Laicos Diaconis quomodo oporteat parere. 27.a.b
Lauare cum uiro mulier non debet. 6.b
Lectoris ordinatio. 129.a
Legem naturalem non sustulit Christus, sed inducta per Deuteroſim, quanquam non omnia, extinxit. 88.b
[redacted]. 92.a
Libidini sine pudore inseruiendum esse, hæretici nonnulli affirmabãt. 80.a
Libri subditij sacris scripturis non adnumerandi, qui sint. 84.a
Libri in templo legendi. 40.a
Libri externi & falsi Prophetæ, leues à fide abducunt. 3.b
Libris à quibus abstinere oporteat. 3.b.& seq.
Libros Gentilium haudquaquam esse legendos. 3.b
Locus non sanctificat hominem, sed homo locum. 133.a
Loca in Ecclesia quomodo distribuenda. 40.a.b.& seq.
Loth hospitalis. 39.a
Loti manè ut orare debeamus præcipitur. 132.a
Ludius. 131.b
Lux è thesauris prolata. 121.b

M

MAGIA *prohibetur.* 95.a
Magistratus Regis, ut Dei ministri honorandi. 98.a
Magistros nobis Dei sermonem explicantes, parentibus pluris ducere oportet. 97.a
Maledicere alienum à Christiano. 51.b.& seq. 95.b

Digitized by Google

Malorum ſlias unde proueniat. 98. *b*
Maledictum in caput iniuſtè maledicentis reuertitur. 51. *b*
Mandatorum decem admonitio. 29. *b.* 30. *a*
Mandræ ſimilitudinem habet Eccleſia. 40. *b*
Manuum impoſitio, conciliabat credentibus Spiritum ſanctum. 32. *a*
Manus cur abluant ſacerdotes. 120. *b*
Maranatha. 101. *a*
Martyr ſanctus, quis efficiatur. 59. *b*
Martyribus pro ipſis oratio in cœmeteriis. 23. *a*
Matthæi ſub perſona loquitur Clemens. 23. *a.* 31. *a.* 40. *b.* 129. *a.* 130. *b*
Mediator Dei & fidelium Epiſcopus. 24. *a*
Memoria Martyrum colenda eſt. 125. *b*
Memoria defunctorum celebranda. 135. *q. quibus diebus. ibidem*
Mens anima auriga, ſenſibus præfecta. 104. *a*
Menſtrua Deo non odioſa. 92. *a*
Menſtrua in mulieribus, cur à Deo inſtituta. 92. *a*
Menſtruis apparentibus, cum mulieribus non coeundum. 92. *a*
Milites quales eſſe debeant. 131. *b*
Miraculis impij omnes non ducuntur. 112. *a*
Miſſa ſanctum myſterium. 126. *b*
Miſſæ ſacrum. 120. *a. b. & infrà*
Miſſæ oſtia rationalis & incruenta. 24. *a*
Miſſæ ſacrificium in cœmeteriis celebrari poterat. 93. *a*
Miſſæ in celebratione, pro uita functis orandum. 125. *b*
Mœchus carnem in partes duas diuidit. 95. *a*
Mors non eſt ſupplicium. 64. *a*
Morienti in peccato, nulla relinquitur pœnitentia. 12. *b*
Moritur pius ſine triſtitia. 12. *b*
Mortui Chriſto, peccandi conſuetudinem amittunt. 10. *b*
Mortuorum, qui pij dum uiuerent fuerant, ſine honore non manent reliquiæ. 93. *a*
Mortuis proſunt orationes uiuentium. 93. *a.* 135. *a. b*
Mortuis Miſſa ſacrificium prodeſt. 125. *b*
Mortuorum memoria celebranda. 135. *b*
Mortuos deducere debemus pſallentes. 93. *a*
Mortuos tangens non inquinatur. 93. *a*

Mor-

Digitized by Google

Mortuos excitare, & mundũ producere, eiusdem est facultatis. 65. *a*
Moses & Helias Christi incarnationis passionumq; testes in transfiguratione. 86. *a. b*
Moses altare extra Hierusalem constitui, legemq; extra Iudaea fines legi uetuit. 90. *a*
Mulier soli uiro suo placere studeat. 5. *b*
Mulier quae se ipsam comit, & si hoc homines alliciendi causa non facit, nihilominus peccat. 6. *a*
Mulier uiri corpus est. 49. *b*
Mulier non doceat. 47. *b. & seq.*
Mulier procax & contentiosa damnatur. 6. *b. & seq.*
Mulier uiro quo pacto subdita esse debeat. 5. *a. b*
Mulier demissis oculis capiteq; uelato uiam suam ingredi debet. 6. *b*
Mulier cum uiro lauare non debet. 6. *b*
Mulier mala damnatur. 6. *a*
Mulier in plateis caput uelare debet. 6. *b*
Mulier ubi & quo tempore lauare debeat. 6. *b*
Mulieris nulla pars ornatum desiderat. 6. *b*
Mulieris bonae praestantia & utilitas. 5. *b*
Mulieri contentio deuitanda est. 6. *b*
Mulieres in Ecclesia non doceant. 47. *b*
Mulieres capite uelato ad sacram Eucharistiam accedant. 41. *a*
Mulieres uiris suis subiectas esse oportet. 5. *a. & quomodo.* 92. *b*
Mulieres separatim in templo sedere debent. 40. *a*
Mulieres facilè capiuntur. 4. *b*
Mulieres quae fuerunt Prophetissae. 114. *a*
Mulierum quae aetas, bigamiae suspicione uacet. 45. *b*
Mulieribus à malis sibi cauendum esse, earumq; illecebras esse declinandas. 4. *b*
Mundana res, diuinis non praeferenda. 43. *a*
Mysticum ad sacrificium apparatus. 120. *a*
Mystica seruitus qua. 127. *b*

N

NICOLAITAE *haeretici.* 78. *b*
Nilus sanguine perfusus. 112. *a*
Nox cur à Deo inducta. 121. *b.* 132. *b.* 133. *b*

Digitized by Google

Nouissimorum temporum prædictio. 102. *b*
Nuditas corporis ad libidinem allicit. 4. *b*
[redacted] 46. *a*
[redacted] 46. *a*

O

OBEDIENTIBVS *Deo, quæ sit lex imposita.* 2. *a*
Oblatio in Missa pro sanctis uita functis. 125. *a*
Oblationis tempore, porta templi claudebantur. 120. *b*
Oblationes à quibus non recipiendæ. 56. *a. b. & sequenti.*
Octauæ celebritas. 73. *a*
Oleum in baptismo cur. 52. *b*
Oleum ad quid creatum. 130. *b*
Olei chrismatis benedictio. 109. *a*
Opem ferendam esse indigentioribus. 8. *b*
Opera ad salutem spectare apparet. 12. *b*
Orandum est ter in die. 100. *a*
Orandum est assiduè. 38. *a*
Orare pro defunctis. 93. *a. pro Martyribus.* *ibidem*
Oratio pro defunctis. 135. *a. b*
Oratio pro mortuis. 125. *b*
Orare quibus horis oporteat. 132. *b. & cur. ibidem.*
Oratio Orientem uersus. 41. *a.* 109. *b. & seq.*
Oratio Dominica. 53. *a.* 100. *a*
Orationis dominicæ locus declaratur. 39. *b*
Oratio matutina quæ esse debeat. 110. *b*
Oratio in prandio. *ibidem.*
Oratio uespertina. 111. *a*
Oratio nocturna. 133. *a. b*
Oratio pro illuminandis. 117. *b*
Oratio eorum, qui dudum sunt initiati. 110. *a*
Oratio pro Energumenis. 117. *a*
Oratio auxilij iustorum. 106. *b. & seq.*
Oratio Manassis Regis Iudæ pulcherrima et pia. 21. *b. & sequenti.*
Oratio pro pœnitentibus. 118. *a*

Digitized by Google

Oratio ordinationis Presbyterorum. 127. b
Oratio ordinationis Diaconissæ. 128. b
Oratio post communionem. 126. b
Oraturi manè lauentur. 132. a
Ordinum cœlestium turbæ. 104. b
Orientem uersus cur orantes aspicere debeant. 41. a. *Orientem uersus templum.* 40. a
Ornare se ipsum, cultuiq; corporis indulgere, nemo debet. 2. b
Ornatum nulla pars mulieris desiderat. 6. b
Ornamenti in pulchro accessio, artificis artem dedecorat. 6. b
Ornatus corporis prohibetur. 2. b
Ornatus uiri mulieribus perniciosus. 2. b
Orphanos quo pacto pietate amplecti debeamus. 54. b. *ipsis quomodo prouidere debeat Episcopus.* 55. a
Ostiarius, ad introitus uirorum in templum manere debet. 40. b
Ouis pastori non obediens punitur. 17. b

P

PALMORVM *interpres.* 131. b
Panum calidorum primitiæ. 101. b
Paradisus ubi plantata. 122. a
Parentes spirituales tanquàm beneficos & ad Deum legatos, honorare debemus. 28. b
Parentes spirituales, uitæ & mortis in iudicandis peccatoribus potestatem habent. 28. b
Parentes quo pacto se erga filios habere oporteat. 58. a
Parentes colendi, & consanguinei non despicatui habendi. 98. a
Partem utranque Iudex audiat. 37. a
Pascha bis in anno celebrandum. 72. a
Pascha quomodo agendum sit. 71. b
Passionis Christi sermonem imperfectum si quis edat, derisui ansam Infidelibus præbebit. 47. b
Pastophoria templi. 40. a. 126. a
Pastor negligens erga oues, punitur. 17. b
Pastores pernicioso fugere debemus. 17. b
Paulus in nomen sanctum blasphemauerat, & multa mala pijs intulerat

Digitized by Google

lerat ante quàm Christianus fieret. 23. a
Paulus electionis uas. 114. b
Paulus & Aquila scœnas faciebant. 44. b
Patientiam Christi æmulari debemus. 62. a
Pauli sub persona loquitur Clemens. 131. a. 132. a
Pauperes ab Episcopis contemnendi, aut opprimendi non sunt. 9. a
Pauperibus indigentioribus, opem ferendam esse. 8. b
Peccans de industriâ, Deum tentando, remissionem non consequitur. 22. b
Peccandum non est spe uenia. 22. b
Peccatum operis à peccato proposîti, conuicij, & suspicionis differt. 35. b
Peccatum suum agnoscentibus, quid dicat Spiritus sanctus. 16. b
Peccatum quod pœnitenti non condonatur. 22. b
Peccatum non repressum deterius fit, & in alios grassatur. 16. a
Peccati expers nemo præter Christum. 16. b
Peccata eleemosynis & fide purgantur. 97. b
Peccatorum experientia uitanda est. 12. b
Peccatorum confessio. 97. b
Peccator correptus, pœnitentiam agere recusans, pro Ethnico habendus. 31. a
Peccator prius iudicandus est, mox cũ misericordia excipiendus. 12. b
Peccator exempla delinquentium, in peccato confirmatur. 16. a
Peccatorem pœnitentem qui non recipit, insidiatoribus tradit. 12. b
Peccatorem ad pœnitentiam inuitare oportet, bonam spem illi iniciendo. 15. a
Peccatorem pudore affici oportet. 15. b
Peccatorem foras eijciat Episcopus exacerbatus, mox à Diaconis rogatus recipiat. 15. a. b
Peccatores non pœnitentes cum orant, Deum irritant. 57. a
Peccatores separatim increpandi. 31. a
Peccatores non uitet Episcopus. 15. a
Peccatores quomodo iudicare debeat Episcopus. 12. a
Peregrinorum admonitio, & adhortatio ualde accepta. 41. b
Periculis non se exponat fidelis. 62. b
Petri sub persona loquitur Clemens. 35. a. 40. b. 57. a. 66. a. 68. b. 78. b. 81. a. 100. a. 114. b. 132. a

Digitized by Google

Phariſæi peccatorum actiones, fortunæ, & fato tribuebant. 77.b
Philippi ſub perſona loquitur Clemens. 128.a
Phœnix auis, reſurrectionis futuræ argumentum. 64.b. & infra.
Phœnicis auis hiſtoria. 64.b. & infrà
Pigritia famis mater. 8.b
Pœnam ad infligendum, promptus non ſit ſacerdos. 15.a
Pœnitentem qui non recipit, Chriſtum irritat. 23.a
Pœnitentem recipere oportet. 13.a
Pœnitentes, in priſtinum gradum Deus reſtituit. 32.a
Pœnitentibus, priſtina à Deo dignitas reſtituitur. 22.b
Pœnitentiæ exemplum magnum in quibus olim. 20.a.b. & ſeq.
Pœnitentiæ quis ſit modus & quo pacto rectè ea peragatur. 15.a.b
Pontifice pro ipſo orandum eſt. 41.a
Populus in templo initia uerſuum hymnorum Dauidis cõcinebat. 40.a
Populi ignorantis peccatum, in Epiſcopum non docentem recidit. 10.a
Populi ſcopus eſt Epiſcopus. 16.b
Populum ad benefaciendum pauperibus incitet ſacerdos. 57.b
Poteſtatem diuerſa faciendi qui habet, habet & uariè prouidendi facultatem. 127.b
Prædicationis Apoſtolicæ expoſitio. 80.a
Presbyteri ſunt ſenatus & conſeſſus Eccleſiæ. 26.b
Presbyteri in formam Apoſtolorum cenſeri debent. 25.b. 26.b
Presbyteri, & Diaconi poſt ordinationem, uxores accipere prohibentur. 84.b
Presbyteri auctoritas. 130.a
Presbyteri ordinatio. 127.b
Primitiæ & Decimæ quomodo erogandæ. 23.b
Primitiæ ad quid offerrentur. 130.b
Procax & contentioſa non ſit mulier. 6.b
Prodigia ſolos bona mente præditos mouent. 112.a
Prophetæ munere qui utuntur, non omnes eſſe ſanctos. 113.b
Prophetarunt mulieres multæ. 114.a
Prouidentiam qui negarent. 79.b
Pſalmum ſexageſimum ſecundum manè, ueſpere uerò centeſimum quadrageſimum, olim dicebant. 42.a
Pſalmi. 81. locus declaratur. 25.b
Pſalmi. 109. locus. 26.a

Digitized by Google

Psalmi Dauidis, cantilenarum desiderium lenire possunt. 4.a
Pueri stent in templo penès parentes. 40.b
Pulchritudo nobis à natura tributa, cultu adiecto non est exornanda, sed cohibenda, & quo pacto. 3.a
Punitur nullus pro alio. 13.b
Pusillanimis, valde insipiens est. 31.b. *Consolandus est. ibidem*

Q

QVADRAGESIMAE *ieiunium.* 68.a. *quam memoriam continet.* *ibidem*

R

REI *mores & qualitates consideret iudex.* 36.b
Reliquiae sanctorum sanctae. 93.a
Reo non audito, iudicare, periculosum est. 19.a.b
Resurgemus immortales. 63.b
Resurrectio est rerum manentium. 65.a
Resurrectio debetur rationali hominum creaturae. 64.a
Resurrectio corporum adstruitur. 63.b. *& infra latè.*
Resurrectionem qui negauerint. 79.b
Rex à Domino eligitur, ideo timendus. 98.a
Rex impius, pro Rege non est habendus. 113.b
Regis olim quod munus esset apud Hebr. 29.a
Reges qui à Deo defecerunt, breui tempore interisse. 4.b
Regibus omnibus praesunt Episcopi. 12.a
Regum historiam legens, in fide aedificatur. 4.b

S

SABBATVM, *naturae condita est monumentum.* 99.b
Sabbatum cur institutum. 105.b. *& seq.*
Sacerdos peccata non contemnat, nec ad puniendum promptus sit. 15
Sacerdos, Angelus Dei est. 26.b
Sacerdotes idololatrarum in honore olim habiti & sacrosancti existimati. 27.a

Digitized by Google

Sacerdotes quomodo oporteat honorare. 28.b
Sacerdotes, pro principibus & Regibus habendi. 28.b
Sacerdotium regno excellentius. 75.b.& cur ibidem
Sacerdotium quantum regno præstantius sit. 29.a
Sacerdotalem aliquam ad dignitatem seipsum demittere, res tremenda est. 25.b. & seq.
Sacrificium cruentum, rationale, incruentum, ac mysticum. 89.a
Sacrificium ad mysticum apparatus. 120.a
Salutatio mutua osculo in templo. 41.a
Sanctorum festiuitatibus quiescant serui. 132.b
Sanguis Christi cum pudore, ac timore accipiendus. 41.a
Sathan lapsu locali non decidit. 117.a
Scandalo alieno causam qui præstiterit, peccat. 3.a
Scœnas faciebant Paulus & Aquila. 44.b
Scopus populi, est Episcopus. 16.b
Scriptura sacra, Historica, Poetica, & Sophistica, seu quæ ad sapientiam pertinent, continet. 4.a
Scripturæ quos libros legere oporteat. 3.b
Sedere in templo, & stare, qui debeant. 40.b
Seditioso laico, Episcopum obsequi non oportet. 14.a
Senes in Ecclesia sedeant. 40.b
Sententiã mortis in reum pronunciaturus, quid facere debeat. 37.b
Sermo aut affirmet, aut neget sine iuramento. 67.b
Sermo nocturnus. 133.a.b
Sermo & oratio post communionem. 126.b
Sermones Christi in memoriam reuocare, & meditatione complecti continuò debemus. 3.b
Serpentes à Deo creati. 122.a
Serpentes in thesauris dormire creditum. 55.b
Seruator cur in hunc mundum venerit. 4.a
Serui erga dominos, & domini erga seruos, quales esse debeant. 97.b
Serui quibus diebus quiescere debeant. 132.a.b
Seruorum timor, dominorum honor. 100.a
Seruos erga dominos et dominos erga seruos, quales esse oporteat. 58.b
Sexuum differentia ad quid. 80.b.91.b
Sibylla de futura resurrectione carmina. 64.b
Sigillum in baptismo cur. 52.b

Digitized by Google

Simon Magus, contra naturam volans, attritus est. 13.b
Simon Samaritanus à vico Gitthon, Magus. 78.a
Simonis Magi historia. 79.a.b
Simonis Canitis sub persona loquitur Clemens. 129.b
Simonem Magum in Italiam aufugere, compulit Petrus. 79.a
Sodomiticum facinus respuitur tanquàm nefarium, et sceleratum. 80.b.91.b.95.a.
Sodomiticum facinus execrabile, à Sodomitis profectum. 95.a
Sodomiticum facinus mundi dissolutionem quarit. 91.b
Solis ara. 64.b
Solomon duodecimum agens annum regnauit. 8.a
Sors in qua quis collocatus est neutiquam deserenda. 136.b
Spectacula indecora, & Theatra cum Gracorũ ludis fugienda. 44.a
Speculatores Episcopos esse oportet. 10.a
Spiritus sancti. 25.b
Spiritus sanctus quando nos destituat. 90.b
Spiritus malus improba canentem inuadit. 67.a
Subditorum forma sit Episcopus. 15.b. *& seq. hi Episcopo quomodo obedire debeant.* 18.a

T

TABERNACVLVM *testimonij per omnia Ecclesiam designabat.* 24.a
Templi forma qua esse debeat. 40.a
Templi porta ne infideles ingrederentur, custodiri solebant. 41.a
Templa portam virorum, & portam mulierum habebant. 120.b
Terra ornamenta qua sint. 121.b.122.a
Tertullianus & Egesippus in summis citati. 44.b
Testes contra Christum varij, & inter se dissidentes reperti. 69.b
Testes falsi contra Stephanum prothomartyrem. 36.b
Testes quales esse debeant. 36.b
Thaddei sub persona loquitur Clemens. 129.b
Thoma sub persona loquitur Clemens. 128.b
Trigamia incontinentiæ est argumentum. 46.a
Tuba Dei Episcopus eiusq; voluntatis testis, ac omnium peccata portans. 24.a
Tuba sonus post apparitionem signi filij hominis. 102.b

Digitized by Google

V

VECTIGALIA & tributa pendere debemus. 98.a
Velum intericiebant iudices cauſam diligenter examinaturi. 37.b
Verborum obſcœnitas vetatur. 96.a
Veſtitus Epiſcopi, vſui & dignitati accommodatus. 23.b
Via dua, altera vitæ, altera mortis. 94.a
Victimæ quæ olim erant, nunc orationes ſunt. 25.a
Victui accommodata, non ſunt improbanda. 99.a
Vidua pro eo qui victum ipſi ſuppeditauit, Deum precetur. 51.a
Viduæ adoleſcentiores ad vidualem ſtatum non ordinandæ. 46.a
Viduæ falſæ quæ ſint. 48.a.b
Viduæ non ordinantur. 129.b
Viduæ quot annos natæ, conſtituendæ ſint. 45.b
Viduæ & orphani, cuius geſtent figuram. 25.b.48.a
Viduæ veræ quæ ſint. 46.b.47.a
Vir & vxor qua ratione vnum ſint. 95.a
Vir aduerſus vxorem qualem ſe præſtare debeat. 2.b
Virum erga vxorem qualem eſſe oporteat. 92.b
Virgines figuram turibuli & incenſi geſtant. 25.b
Virgines non ordinantur. 129.b
Virginitatis propoſitum non ad nuptiarum uituperationem, ſed ad exercitium pietatis. 129.b
Virginitatis nullum extat præceptum. 59.a
Vnguenti myſtici benedictio. 109.b
Virtutes cœleſtes concordes ſunt. 39.b
Vitæ & conſuetudines veterum iuſtorum & Patriarcharum cur conſcriptæ ſint. 16.b.17.a
Voluptatem non appetat Dei amicus. 92.a
Voluptatem ſolam ſequendam eſſe aliqui affirmabant. 79.b
Vox quomodo formetur. 121.b
Vulnerum curatio. 32.b
Vxor, vitæ conſors, ac ſocia. 83.a.b
Vxores Presbyterorum, & Diaconorum. 84.b. item Cantorum, Lectorum, & Oſtiariorum. ibidem. Epiſcoporum. 8.a

Xanticus

Digitized by Google

INDEX.

XANTICVS *mensis*. 68.a

Z

ZACHAEVS *olim Publicanus, Episcopus Cæsareæ Palestinæ.* 110.a.

FINIS.

ERRATA SIC EMEMDABIS.

	In epistola / *In præfatione.*		*exemplar*
			ἀναπτὸν ὁδοτον.
Car. 1	*b*	*vers.* 23	*ad expetendum*
13	*b*	8	*fideiubeat*
24	*a*	4	*insomnis*
31	*a*	4	*obduruerit*
38	*b*	3	*quadringentas*
38	*b*	18	*filij*
40	*a*	29	*epistolas*
57	*a*	13	*pecunias*
64	*b*	17	*susceperit*
74	*a*	1	*dominum seruus*
118	*a*	25	*adoptione*
125	*b*	22	*certamine.*
128	*a*	24	*coronam inuenerunt*

Digitized by Google

Regestum.

A ** *** **** B C D E F G H I K L
M N O P Q R S T V X Y Z
AA BB CC DD EE FF GG HH II
KK LL MM NN OO PP QQ RR SS.

VENETIIS, M. D. LXIII.
Ex officina Iordani Zileti.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google